

Doktori (PhD) értekezés

Treszkai Ákos

2021

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Treszkai Ákos:

**Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és
Magyarországra**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Prof. Dr. Resperger István ezredes, PhD

.....

Témavezető:

Dr. habil. Besenyő János, PhD

.....

Budapest, 2021

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
A tudományos probléma megfogalmazása, szakirodalom áttekintése	10
Elméleti keretrendszer	17
Kutatási célok, hipotézis és kutatás módszertan	18
A kutatás célja.....	18
Hipotézisek	19
Kutatási módszerek	20
A kutatás felépítése.....	21
1. A BIZTONSÁG	23
1.1. A biztonság fogalma	23
1.2. A biztonság csoportosítása.....	25
1.3. A biztonság komplex megközelítése.....	27
1.4. A biztonsággal foglalkozó más nemzetközi kutatók megállapításai az afrikai konfliktusokról.....	28
1.5. Összegzés, részkövetkeztetések	30
2. KÖRNYEZET ÉS BIZTONSÁG	32
2.1. Környezet és biztonság összefüggései	34
2.2. Filozófiai szemléleti vita a természeti erőforrásokkal kapcsolatban	47
2.3. A víz és biztonság összefüggései és a vízkonfliktus fogalma.....	50
2.4. Víz és biztonság összefüggései a klímaváltozás vonatkozásában	57
2.4.1. A természeti erőforrások miatt kialakuló konfliktusok.....	58
2.4.2. Gazdasági károk, vízpart menti területeket, létfontosságú infrastruktúrát fenyegető veszélyek.....	60
2.4.3. Területi és határviták	61
2.4.4. Környezeti tényezők által kiváltott migráció	62
2.4.5. Instabilitás és radikalizáció.....	63
2.4.6. Energiaellátás körüli feszültség.....	64
2.4.7. Nemzetközi politikára gyakorolt hatás.....	65
2.5. Összegzés, részkövetkeztetések	65
3. AFRIKAI VÍZKONFLIKTUSOK BEMUTATÁSA	71
3.1. Csád-tó és a hozzá kötődő konfliktusok	71
3.2. Kasikli/Seduku-sziget határkérdése	77

3.3. A lesothói vízpuccs.....	81
3.4. A Mauritánia és Szenegál közti feszültség	86
3.5. Mali konfliktusai az éghajlatváltozással összefüggésben.....	91
3.6. Az Egyiptom és Etiópia közötti Nílus-konfliktus.....	95
3.7. A Dárfúri konfliktus.....	103
3.8. A Viktória-Tó miatti határkonfliktus.....	109
3.9. A Turkana-Tó miatti etnikai konfliktus.....	115
3.10. A Mandera háromszögben zajló nomád pásztor konfliktus	120
3.11. Összegzés, részkövetkeztetések	132
4. Az OK-OKOZATI ÖSSZEFÜGGÉSEK MULTIDISZCIPLINÁRIS FELTÁRÁSA	140
4.1. Népségnövekedés és a rendelkezésre álló vízkészletek	140
4.2. Éghajlatváltozás hatása Afrikában.....	144
4.3. Víz és biztonság összefüggései Afrikában	153
4.4. Az afrikai országok társadalmainak jellegzetessége (Individualista és Kollektivisták társadalmak)	156
4.5. Csoportközötti konfliktusok szociálpszichológiai háttere	159
4.6. Összegzés, részkövetkeztetések	173
5. ÖSSZEFÜGGÉSEK AZ AFRIKAI VÍZKONFLIKTUSOK ÉS MAGYARORSZÁG, ILLETVE EURÓPA BIZTONSÁGA KÖZÖTT.....	175
5.1. Magyar katonai szerepvállalás Afrikában	175
5.1.1. A Magyar Honvédség külföldi szerepvállalása	175
5.1.2. Magyarország jelenlegi missziói.....	178
5.1.3. Magyar katonai szerepvállalás Afrikában	179
5.2. Migráció	187
5.2.1. Afrikai migráció Európába.....	188
5.2.2. A migráció gazdasági hatása a kibocsátó és befogadó országra.....	195
5.2.3. A migráció biztonsági kockázatai	196
5.2.4. Migráció befogadó ország társadalma szempontjából.....	197
5.2.5. A migránsok szempontjából felmerülő integrációs problémák	199
5.2.6. A migráció politikai és nemzetbiztonság hatásai.....	201
5.2.7. Gazdasági és szociális kihívások a migrációval összefüggésben.....	204
5.2.8. Szervezett bűnözés és migráció kapcsolata	205
5.2.9. Radikalizmus és terrorizmus	207
5.3. Összegzés, részkövetkeztetések	212

BEFEJEZÉS	215
A kutatómunka összegzése	215
Összegzett következtetések	216
A kutatás összegzett eredményei	218
Új tudományos eredmények	220
A kutatási eredmények felhasználhatósága, ajánlások.....	222
További kutatást igénylő területek	223
Köszönetnyilvánítás.....	225
MELLÉKLETEK	226
I. Melléklet: Interjú etióp állampolgárral.....	226
II. Melléklet: Interjú etióp állampolgárral	236
III. Melléklet: Interjú kenyai állampolgárral.....	243
IV. Melléklet: Interjú kenyai állampolgárral	252
V. Melléklet: Interjú szomáliai állampolgárral	259
VI. Melléklet: Interjú szomáliai állampolgárral	263
VII. Melléklet: Interjú magyar állampolgárral.....	269
VIII. Melléklet: Interjú nigériai állampolgárral	274
FELHASZNÁLT IRODALOM	284
Könyvek, folyóiratok, cikkek	284
Jogszabályok	300
Egyéb források.....	300
Az értekezésben használt rövidítések jegyzéke.....	316
Ábrák, táblázatok és térképek jegyzéke.....	322
PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK.....	323

BEVEZETÉS

*„Addig nem tudjuk, hogy mennyire
értékes a víz, amíg ki nem szárad a kút”
/Thomas Fuller¹*

A 21. században a vízhiány a világ különböző pontjain egyre inkább valódi problémává válik. Ami eddig csak elméleti és tudományos kérdés volt, az 2021-re már egy kézzel fogható jelenséggé lett. Bár közhelyesnek tűnhet a megállapítás, de víz nélkül valóban nincs élet.

„A víz, akár egy vallás vagy ideológia, meg van az ereje, ahhoz, hogy emberek millióit mozgassa. Az emberi civilizációk, a születésétől kezdve mindig is a víz közelében telepedtek le, az emberek útra kelnek, amikor már csak kevés marad belőle, de akkor is, ha túl sok. Az emberiség követi a vizet, írnak, énekelnek, táncolnak, álmodnak róla és harcolnak érte. Minden embernek, mindenhol, minden egyes nap szükséges van rá.”²

A víz természetesen nem csak az élet forrása, de egy egyre korlátozottabb mennyiségben rendelkezésre álló természeti erőforrás is. Afrika, a Föld második legszárazabb kontinense, így a szubszaharai térségben élők 40%-ának korlátozottak a lehetőségei a tiszta ivóvízhez jutásban.³ Afrika bizonyos részein az elsivatagosodás, a nem megfelelő vízgazdálkodás, valamint a klímaváltozás hatására egyre többször tapasztalható vízhiány. Az ENSZ jelentése szerint 2030-ra 700 millió embernek kell majd elhagynia otthonát a vízhiány miatt.⁴

Az ENSZ 2015. szeptember 25-e és 27-e között New Yorkban tartott csúcstalálkozóján elfogadták 17 fenntartható fejlődési célt, amelyek 2030-ig a fenntartható jövő felépítését célozzák. A fenntartható fejlődési célok közül a 6.

¹ FULLER, Thomas: *Gnomologia, Adagies and Proverbs, Wise Sentences and Witty Sayings, Ancient and Modern, Foreign and British (1732)*. – Kessinger Publishing, LLC, 2003.

² GORBACSOV, Mihail: *People/water rights – An essay by Mikhail Gorbachev*. – In: *Civilization, the Magazine of the US Library of Congress*, 2000. október-november. – Online elérhető: http://www.voiceyourself.com/Mikhail_Gorbachev_Water_Essay.html (Letöltve: 2021. október 20.)

³ UNEP: *Africa Water Atlas*. – 2011. – p. 13-14.

⁴ UNICEF: *Water Scarcity*. – Online elérhető: <https://www.unicef.org/wash/water-scarcity> (Letöltve: 2021. október 20.)

célkitűzés a tiszta víz és az alapvető köztisztaság. Ezen belül a következő célokat határozták meg:

6.1) 2030-ra mindenki számára egyetemes és egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása a biztonságos és megfizethető ivóvízhez.

6.2) 2030-ra mindenki számára megfelelő és egyenlő eséllyel hozzáférhető szennyvízelhelyezés és higiénia biztosítása, a szabadtéri székletürítés megszüntetése, különös figyelemmel a nőkre, lányokra és a kiszolgáltatott helyzetben levőkre.

6.3) 2030-ra a víz minőségének javítása a szennyezés csökkentése révén, a veszélyes vegyi- és más anyagok kibocsátásainak minimalizálása, a bebocsátások megszüntetése; a kezeletlen szennyvíz részarányának felére csökkentése, a tisztított szennyvíz visszaforgatásának és biztonságos újrahasznosításának növelése globálisan.

6.4) 2030-ra a vízhasználat hatékonyságának jelentős növelése minden ágazatban; a fenntartható vízkivétel és az ivóvíz-ellátás biztosítása a vízhiány kezelésére, továbbá a vízhiánytól szenvedő emberek/lakosság számának jelentős csökkentése.

6.5) 2030-ra az integrált vízkészlet-gazdálkodás bevezetése minden szinten, adott esetben beleértve az országhatáron átnyúló együttműködést is.

6.6) 2030-ra a vízhez kapcsolódó ökoszisztémák megvédése és helyreállítása, beleértve a hegységeket, erdőket, vizes élőhelyeket, folyókat, víztároló rétegeket és tavakat.⁵

Ebből is jól látható, hogy az ENSZ és a tagországok már mind felismerték, hogy a vízhiány és tiszta ivóvízhez való hozzáférés már napjainkban is jelentős probléma és a jövőben ez helyzet csak tovább romolhat. Bár az ENSZ célkitűzései nem kötelező érvényűek, hiszen a vízgazdálkodás egyrészt helyi, illetve államközi kérdés, de mindenképpen rendkívül fontos és előremutató célkitűzések, amelyek már valós, fennálló problémák megoldását célozzák.

2016. november 28-30. között tartották meg a Víz Világtalálkozót Budapesten. A rendezvényen 107 országból 2200 küldött vett részt, köztük több állam és kormányfő, miniszterek, valamint a ENSZ képviselői.⁶

⁵ UN: *Sustainable Development Goals – Goal 6. Ensure access to water and sanitation for all.* – Online elérhető: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/water-and-sanitation/> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁶ BUDAPEST WATER SUMMIT: *A Víz Összeköt - Budapesti Víz Világtalálkozó.* – 2016. – Online elérhető: https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Hirkozpont/2019_05_03/budapesti_viz_vilagtalalkozo_2016?Page=1 (Letöltve: 2021. október 20.)

A rendezvényen a vezető politikusok beszédeikben mind felhívták a figyelmet a vízhiány, valamint a biztonság összefüggéseire.

Peter Thomson az ENSZ 71. közgyűlésének elnöke szerint, ha megfelelő mennyiségű ivóvíz fog az emberek rendelkezésére állni világszerte, akkor béke és biztonság lesz.

Ban Ki Mun, az ENSZ akkori főtitkára arról beszélt videóüzenetében, hogy ahhoz, hogy az ENSZ 17 fenntartható fejlődési célja elérhető legyen, szükséges átalakítani a jelenlegi erőforrás-gazdálkodást.

Guang Zhe Chen, a világban vízügyi igazgatója szerint a következő 20-30 évben ugyan lesz víz, de szűkösebb mennyiségben fog rendelkezésre állni a klímaváltozás és a különböző ipari szennyezések miatt. A szűkösebb vízkészletek pedig mind a fejlett, mind fejlődő országokat érinteni fogja egyaránt.⁷

Joaquim Levy a Világbank Csoport ügyvezető igazgatója felhívta a figyelmet arra, hogy a vízhiánynak jelentős gazdasági és társadalmi hatása van, valamint a vízhiány migrációt és konfliktusokat okoz.⁸

Áder János Köztársasági Elnök beszédében felhívta a figyelmet, hogy *„a víz ma a legveszélyeztetettebb erőforrás, ezért el kell érni, hogy a politikai gondolkodás és cselekvés legfontosabb kérdésévé váljon. Megfelelő mennyiségű és minőségű víz nélkül nincs elegendő élelmiszer, nincs ipari fejlődés és nincs fenntartható urbanizáció, a víz a béke és a biztonság záloga.”*⁹

Ahogy a víz szerepe felértékelődik Afrikában is, egyre jobban elindul majd a rivalizálás a különböző csoportok között, amely később fegyveres konfliktussá eszkalálódhat. Jellemzően nem a víz hiánya az elsődleges konfliktusforrás, mindössze a már meglévő feszültségeket fokozza tovább. Azt ki lehet jelenteni, hogy a vízhiány nem vezet egyenesen konfliktushoz. Ha van egy jól működő erős állam, illetve jól működő diplomáciai kapcsolat az országok között, akkor a vízhiány, illetve a vízelosztás is megoldható. A probléma azonban onnan kezdődik, amikor egy térségben már van valamilyen szintű politikai, társadalmi, etnikai és/vagy vallási feszültség.

⁷ ERDÉLYI Ilona: *Vízkielégítettségünk csökkenésére és szennyeződésére számíthatunk.* – In. National Geographic, 2016. december 1. – Online elérhető: <https://ng.24.hu/fold/2016/12/01/vizkieligitetsegunk-csokkenesere-es-szennezodesere-szamithatunk/> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁸ WORLD BANK: *Remarks by World Bank Group MD and CFO Joaquim Levy at Budapest Water Summit.* – 2016. – Online elérhető: <https://www.worldbank.org/en/news/speech/2016/11/28/remarks-by-world-bank-group-md-and-cfo-joaquim-levy-at-budapest-water-summit-2016> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁹ ERDÉLYI 2016.

Amikor az állam gyenge, akkor a természeti erőforrások hiánya rendkívül súlyos problémává válik. A kutatásom során azt kívánom bemutatni, hogy a szűkebb értelemben vett vízkonfliktusok valódi problémát jelentenek Afrikában. A bemutatott afrikai konfliktusoknak az etnikai vagy politikai feszültségek mellett, a vízhiány is egy fontos tényezője. Napjainkban több Kelet-Afrikában zajló, alacsony intenzitású konfliktusnak is az egyik legfontosabb oka – több másik ok mellett – a vízhiány.

Fontosnak tartom ezen konfliktusok bemutatását, valamint multidiszciplináris megközelítéssel ismertetni azokat az általános kulturális és szociálpszichológiai tényezőket, amelyek magyarázatot adnak az olyan erőforrás-konfliktusok mozgatórugójára, mint amilyenek a vízkonfliktusok is. Az értekezésben amellet, hogy komplexen bemutatom a vízkonfliktusok mögött meghúzódó okokat és összefüggéseket, előrevetítem, hogy a jövőben hol várható, hogy a jelenleg még alacsony intenzitású vízkonfliktusok tovább eszkalálódjanak.

Magyarország és Európa biztonsága szempontjából ennek minimum két okból is nagy jelentősége van. Egyrészt a migráció által az Afrikában zajló konfliktusok közvetett módon, de beszivárognak Európába és Magyarországra. A tömeges migrációnak pedig sok más mellett, biztonsági, szűkebb értelemben véve pedig nemzetbiztonsági vonatkozása is van, amelyeket az értekezésben bemutatok.

Másrészt tekintettel arra, hogy Magyarország az ENSZ, az Európai Unió, valamint a NATO tagja, az értekezésben összegyűjtöm az eddig Afrikában végrehajtott magyar érintettségű nemzetközi műveletek is. Az a célom, hogy alátámasszam, hogy Magyarország nemzetközi szövetségi kötelezettségéből adódóan hivatalosan is megjelenhet a konfliktus sújtotta térségben, ezáltal az afrikai vízkonfliktusok Magyarország számára is biztonsági kérdéssé válnak.

Az erre való felkészülésre kívánom a doktori értekezésben megállapítottakat a gyakorlat számára elérhetővé tenni. Az értekezésemet azért a Hadtudományi Doktori Iskola keretein belül készítettem el, mert alapvetően katonai, biztonságpolitikai és nemzetbiztonsági kérdésekkel foglalkozik. Bár megtalálhatóak benne kutatások más tudományágak, különösen a pszichológia és szociológia tudományterületéről is, de ezek célja a multidiszciplináris megközelítés, amely segítik a fegyveres konfliktusok mozgató rugóinak megértését.

A jelen értekezés célja, bemutatni a víz és biztonság összefüggéseit, az afrikai vízkonfliktusokat. A hadtudomány mellett más tudományterületek segítségével új

megközelítésből megvizsgálni a vízkonfliktusok okait. A feltárt okok mellett előrevetíteni, hogy a jövőben hol várhatóak a vízhiánnyal összefüggésben további konfliktusok. Továbbá bemutatni, hogy ezek a konfliktusok egyrészt a Magyar Honvédség számára is jelenthetnek feladatot, másrészt a tömeges migráció által közvetlenül Magyarország biztonságát, beleértve a társadalmi, gazdasági, szociális, köz- és nemzetbiztonságát is érinthetik.

A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA, SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

A témaválasztás elsőre különösnek tűnhet, hogy mégis milyen összefüggés lehet a klímaváltozás, a víz hiánya, helyi afrikai konfliktusok, valamint Európa és hazánk biztonsága között? Általánosságban elmondható, hogy az Afrikával kapcsolatos hírek nem kerülnek be a magyar médiumokba, és az afrikai, valamint az Afrikában zajló folyamatok, csak nagyon ritkán merülnek fel beszélgetési témaként egy átlag magyar ember számára. Pedig az Afrikában zajló események hatással van Magyarországra és a magyar emberekre is. Mivel kevés szó esik erről, ezért sokan nem gondolják, hogy napjaink globalizált világában, amit Magyarországon látunk és tapasztalunk, az már csak a következménye, illetve eredménye bizonyos folyamatoknak.

Az Afrikában zajló víz és más természeti erőforrások hiánya miatt kialakuló konfliktusoknak, bár közvetett, de nagyon is valós és gyakorlati hatásai vannak Magyarország és Európa biztonságára.

Amikor elkezdtem a kutatásomat Afrikáról és az ott zajló vízkonfliktusokról, először Afrika történelmét, kultúráját, geopolitikáját, valamint korábbi és jelenlegi konfliktusait tanulmányoztam át. Ebben nagy segítségemre voltak Besenyő János és szerzőtársainak afrikai országismertetői – többek között Maliról,¹⁰ Egyiptomról, a Közép-afrikai Köztársaságról és Szudánról. Az országismertetőik rendkívül fontosak voltak, mert tudományos alapossággal, átfogóan megismeretem több afrikai ország

¹⁰ BESENYŐ János, MILETICS Péter: *Országismertető Mali*. – Bp.: MH Geoinformációs Szolgálat, 2013. – Online elérhető: <http://mek.oszk.hu/12900/12973/12973.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
BESENYŐ János, MILETICS Péter: *Országismertető Egyiptom*. – Bp.: MH Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár, 2013. – Online elérhető: http://real.mtak.hu/83767/1/orszagismerteto_egyiptom.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
KIS-ÁLMOS Péter, BESENYŐ János, RESPERGER István: *Országismertető Szomália*. – Bp.: MH Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár, 2010.

múltját és jelenét. Kutatásom során Glied Viktor „Vízkonfliktusok, küzdelem egy pohár vízért”¹¹ című könyve átfogó képet adott az afrikai vízkonfliktusokról.

Ezt követően egyre többet kezdtem el tanulmányozni a környezettel, éghajlattal, víziánnyal kapcsolatos hazai és nemzetközi publikációkat. Nagy hatással volt rám Padányi József „Vízkonfliktusok” című munkája,¹² amelyben bemutatja a víz szerepét különböző konfliktusokban, valamint egy másik munkájában, az „Éghajlatváltozás és biztonság összefüggései”¹³ című írásában ismertette, hogy vannak összefüggések a katonai biztonság és az éghajlatváltozás között, illetve hogy a Magyar Honvédségnek milyen új típusú feladatai lehetnek a klímaváltozással kapcsolatban. Ezt követően kezdtem el foglalkozni a biztonság katonai dimenziójával. Nagy hatással voltak rám Resperger István és Szternák György munkái. Resperger István „A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű válságok kezelése során”,¹⁴ „Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok”,¹⁵ illetve több más írása a válságkezeléssel kapcsolatban.¹⁶ Szternák György munkái nagy segítségemre voltak abban, hogy megértsem a válságok kialakulását és kezelésük lehetséges módjait:¹⁷ a korszerű katonai műveletek végrehajtásának technikai hátterét,¹⁸ a katonai műveletek megvívásának jellemzőit napjainkban és a jövőben,¹⁹ továbbá az összhaderőnemi

¹¹ GLIED Viktor: *Vízkonfliktusok – Küzdelem egy pohár vízért.* – Pécs: Publikon Kiadó, 2009.

¹² PADÁNYI József: *Vízkonfliktusok.* – In. *Hadtudomány*, 2015. 25. évf. 272. sz. – p. 272-284. – Online elérhető: http://real.mtak.hu/31153/1/23_PADANYI_JOZSEF.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

¹³ PADÁNYI József: *Éghajlatváltozás és a biztonság összefüggései.* – In. *Hadtudomány*, 2009. 19. évf. 1-2. sz. – p. 33-46. – Online elérhető: https://www.mhht.eu/hadtudomany/2009/1_2/033-046.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁴ RESPERGER István: *A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során – Doktori (PhD) értekezés.* – Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2002.

¹⁵ RESPERGER István: *Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok.* – In. *Honvédségi Szemle*, 2017. 145. évf. 1. sz. – p. 24-43. – Online elérhető: www.honvedelem.hu/container/files/attachments/61193/az_aszimmetrikus_hadviselesre_adhato_valaszok.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁶ RESPERGER István: *A válságkezelés új megközelítése.* – In. *Hadtudományi Szemle*, 2016. 9. évf. 3. sz. – p. 30-56. – Online elérhető: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00032/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2016_03_030-056.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

RESPERGER István: *A nemzeti és nemzetközi válságkezelés új megközelítése.* – In. *Szakmai Szemle*, 2016. 14. évf. 3. sz. – p. 112-149.

¹⁷ SZTERNÁK György: *A válságok kialakulása és kezelésük lehetséges módja – Jegyzet.* – Bp.: Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1994.

¹⁸ SZTERNÁK György, KOÓS Gábor: *A korszerű katonai műveletek végrehajtásának technikai háttere.* – In. *Hadtudományi Szemle*, 2016. 9. évf. 2. sz. – p. 58-72.

¹⁹ SZTERNÁK György, KOÓS Gábor: *A katonai műveletek megvívásának jellemzői napjainkban és a jövőben.* – In. *Sereg Szemle: A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Folyóirata*, 2012. 10. évf. 4. sz. – p. 5-18.

többszempzeti katonai műveleteket.²⁰ Resperger István publikációinak és könyveinek áttanulmányozását követően jelentős tudásra tettem szert a jelenkor katonai feladatairól és kihívásairól.

Ezt követően kezdtem el foglalkozni a biztonsággal és a biztonsági tanulmányokkal. Kutatásom során óriási segítség voltak számomra Gazdag Ferenc és Remek Éva munkái, akik rendkívül részletesen és átfogóan ismertetik a biztonság témakörét nemzetközi tanulmányok aspektusából.²¹

Afrikával kapcsolatban nagy hatással volt rám Tarrósy István és Búr Gábor munkássága. Búr Gábor munkái segítségével megértettem napjaink afrikai országokban zajló folyamatainak történelmi okait és háttérét,²² Tarrósy István publikáció által pedig sikerült betekintést nyernem az afrikai országok 21. századi kihívásaira, Európával való kapcsolatukra, valamint az afrikai kultúrákba. Bár alapvetően inkább a szubszaharai térséggel foglalkozik, de írásai segítettek megérteni az Afrikából történő migrációt is.²³ A témával összefüggésben további segítségemre voltak Besenyő János kutatásai, aki szintén az afrikai országokkal foglalkozik, de inkább biztonsági aspektusból.²⁴

Miután egyre több ismeretre tettem szert Afrikával kapcsolatban, ezután részben a saját élményeim, részben a megszerzett tudás alapján kifejezetten a kelet-afrikai térséggel kezdtem el foglalkozni. Jelentőst hatást gyakoroltak rám Marsai Viktor Kelet-Afrikával foglalkozó rendkívül részletes publikációi. Az ő munkássága által értettem meg a Kelet-Afrikában zajló politikai és biztonsági folyamatokat, illetve a Kelet-Afrikát érintő klímaváltozás és migráció hatásait.²⁵

²⁰ SZTERNÁK György, TÓTH Sándor: *Gondolatok az összhaderőnemi, többszempzeti katonai műveletekről.* – In. Honvédségi Szemle: A Magyar Honvédség Központi Folyóirata, 2010. 3. évf. 6. sz. – p. 4-9.

²¹ GAZDAG Ferenc, REMEK Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai.* – Bp.: Dialóg Campus Kiadó, 2018. – Online elérhető: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12604/web_PDF_EKM_Biztonsagi_tanulmanyok_alapjai.pdf?sequence=1 (Letöltve: 2021. október 20.)

²² BÚR Gábor: *Afrika 1789-1890.* – In. VADÁSZ Sándor (szerk.): *A 19. századi egyetemes történelem 1789-1914 – Európa és az Európán kívüli országok.* – Bp.: Osiris Kiadó, 2011. – p. 621-629.

²³ TARRÓSY István (szerk.), GLIED Viktor (szerk.), VÖRÖS Zoltán (szerk.): *Migráció a 21. században.* – Pécs: Publikon Kiadó, 2016.

²⁴ BESENYŐ János: *Dárfúr a lángoló tartomány – Az Afrikai Unió szudáni missziójának története.* – Pécs: Publikon, 2016.

²⁵ MARSAI Viktor: *A klímaváltozás, Afrika és a migráció.* – Migrációkutató Intézet, 2018. – Online elérhető: <https://www.migraciokutato.hu/2018/02/26/a-klimavaltozas-afrika-es-a-migracio/> (Letöltve: 2021. október 20.)

A katonai szerepvállalással kapcsolatban áttanulmányoztam Szenes Zoltán munkáit, többek között a Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásáról,²⁶ illetve több publikációját a NATO-val kapcsolatban. Szenes Zoltán munkáin keresztül megértettem a katonai szövetség kihívásait, feladatait, és hogy melyek azok a tényezők, amelyek jelentősen meghatározzák a Magyar Honvédség feladatait és külföldi műveleteit.

Az afrikai magyar missziókkal összefüggésben Besenyő János munkái által betekintést nyertem a különböző katonai és rendőri műveletekbe.²⁷ Boda József pedig szintén több anyagot is publikált a békefenntartás témakörében, de Besenyő Jánossal szemben Boda József inkább rendőri aspektusból.²⁸ Az ő publikációi alapján kaptam komplex képet a magyar békefenntartásról és békeműveletekről.

Az európai migrációval kapcsolatban jelentős segítséget jelentett dr. Remek Éva a „Migráció-Európai Unió-Nyugat Balkán”²⁹ című átfogó munkája.

A migrációval, erőforráshiánnyal és túlnépesedéssel összefüggésben nagy hatással voltak rám Kaiser Ferenc munkái,³⁰ amelyek által megértettem a túlnépesedés és

MARSAI Viktor: *Szomália mint migrációs kibocsátó*. – Migrációkutató Intézet, 2016. – Online elérhető: <https://www.migraciokutato.hu/2016/12/04/szomalia-mint-migracios-kibocsato/> (Letöltve: 2021. október 20.)

MARSAI Viktor: *Főnixmadár Afrika Szarván – Az as-Sabáb tevékenysége 2015-2017*. – Bp.: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2020. – Online elérhető: <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16289/Fonixmadar%20Afrika%20szarvan.pdf?sequence=1> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁶ SZENES Zoltán: *A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásának fejlődése*. – In. TÁLAS Péter (szerk.), CSIKI Tamás (szerk.): *Magyar biztonságpolitika 1989-2014*. – Bp.: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2014. – p. 107-126. – Online elérhető: <https://svkk.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/magyar-biztonsagpolitika-1989-2014-original.original.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁷ BESENYŐ János: *Magyar katonai és rendőri műveletek az afrikai kontinensen 1989-2019*. – Bp.: Óbudai Egyetem, Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar, Biztonságtudományi Doktori Iskola, 2019. – Online elérhető:

http://real.mtak.hu/100069/1/dr.BesenyoJanoskonyv_teljes_WEB.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁸ BODA József: *A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században – Doktori (PhD) értekezés*. – Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2006. – Online elérhető: http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2007/boda_jozsef.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁹ REMEK Éva: *Migráció - Európai Unió - Nyugat-Balkán*. – In. BHKK Műhely – Biztonságpolitikai folyóirat. 2016. 1. évf. 1. sz. – p. 3-12. ISSN 2498-5961 – Online elérhető:

<http://real.mtak.hu/85320/7/RE.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁰ KAISER Ferenc: *A túlnépesedés, mint a globális migráció fő kiváltó oka*. – In. Felderítő Szemle, 2015. 14. évf. 4. sz. – p. 142-145. – Online elérhető: <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-4.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

KAISER Ferenc: *A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai I*. – In. Nemzet és Biztonság, 2011. 4. évf. 8. sz. – p. 27-36. – Online elérhető: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kaiser_ferenc-a_tulnepesedes_es_globalis_biztonsagi_kihivasai.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

KAISER Ferenc: *A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai II*. – In. Nemzet és Biztonság, 2011. 4. évf. 9. sz. – p. 15-27. – Online elérhető: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kaiser_ferenc-a_tulnepesedes_es_globalis_biztonsagi_kihivasai_ii.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

ezáltal az egyre szűkösebb erőforrások közötti összefüggést, amely az én értekezésemnek is egyik fontos megállapítása, és az erőforrás és csoportközi konfliktusok egyik meghatározó oka.

Az Európát és Magyarországot érintő biztonsági kockázatok közül a terrorizmussal kapcsolatban Tálás Péter kutatásai és elemzései segítettek sokat a terrorizmus trendjei, illetve a 21. századi formájának megértéséhez.³¹ Nagy hatással volt rám és óriási segítségemre volt a radikalizmus kutatásában dr. Kiss-Benedek József „Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus” című könyve,³² amely a terrorizmus, radikalizmus és dzsihád jelenségeit és okait mélységében is bemutatja.

A biztonsággal kapcsolatos nemzetközi szakirodalom áttanulmányozásakor Barry Buzan és szerzőtársai komplex megközelítése gyakorolta rám a legnagyobb hatást. Tanulmányoztam még Bertel Heurlin, valamint Kristensen dán kutatók nemzetközi tanulmányokról és biztonságpolitikáról írt munkáit.³³ A környezet és biztonság témakörében Thomas Homer-Dixon az „On threshold: Environmental Change as Causes of Acute Conflict”³⁴ című munkájában a természeti erőforrások hiánya és konfliktusok közötti összefüggésekről értekezett, mellyel ő lett az egyik úttörő kutatója a témának.

A biztonság definícióinak vizsgálatkor Richard Ullman a *Redifining Security* című írásában értekezett az új biztonságfogalomról, és az 1980-as években újszerűnek számító megállapításra jutott, mely szerint a biztonság nem csak katonai jellegű lehet. Ebben az írásában merül fel az is, hogy a környezetnek is fontos szerepe van a biztonság szempontjából, ugyanis a fizikai, társadalmi és gazdasági feltételek mellett a biztonsághoz hozzátartozik a környezet is.³⁵

³¹ TÁLAS Péter: *A nemzetközi terrorizmus trendjei*. – In. *A globalizált világ kihívásai*. – Bp.: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. – Online elérhető: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16247/A_globalizalt_vilag_kihivasai_elektronikus.pdf?sequence=1#page=280 (Letöltve: 2021. október 20.)

³² KISS-BENEDEK József: *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus*. – Bp.: Zrínyi kiadó, 2016.

³³ HEURLIN, Bertel – KRISTENSEN: *International Security, International Relations, Vol II.* - Copenhagen: Danish Institute of International Affairs, 2009. – p. 172-213. – Online elérhető: <https://www.eolss.net/sample-chapters/C14/E1-35-04-02.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁴ HOMER-DIXON, Thomas: *On threshold – Environmental Change as Causes of Acute Conflict*. – In. *International Security*, 1991. 16. évf. 2. sz. – p. 76-116. – Online elérhető: <https://www.clisec.uni-hamburg.de/en/pdf/data/homer-dixon-1991-on-the-threshold.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁵ ULLMAN, Richard H.: *Redifining Security*. – In. *International Security*, 1983. 8. évf. 1. sz. – p. 129-153.

A kutatók összességében különböző megállapításokra jutottak azon a téren, hogy mi az összefüggés a környezet és a konfliktusok között, illetve hogy hogyan alakulnak ki konfliktusok a környezettel összefüggésben.

David Wirth például arról értekezik, hogy a környezeti változások következtében az államok közötti erőegyensúly felborul, és megváltoznak az országok közötti erőviszonyok, amely változás regionális és globális instabilitáshoz, illetve háborúhoz vezethet.³⁶

Robert Heilbroner szerint észak és dél országai között a környezeti változások miatt egyfajta egyenlőtlenség alakul ki, és ennek eredményeként a szegényebb vagy hátrányba kerülő államok katonailag konfliktusba kerülnek a gazdagabb államokkal a természeti javak elosztásáért.³⁷ Ugyanerre a következtetésre jutott William Ophuls, miszerint a természetben zajló változások miatt egyre nagyobb lesz a természeti erőforrások hiánya és az államok között egyre több erőforrás-konfliktus fog kialakulni azok megszerzéséért és birtoklásáért.³⁸

Fen Hampson szerint a melegedő hőmérséklet miatt az eddig jéggel borított északi területek egyrészt hajózhatóvá, másrészt a természeti erőforrásaikat tekintve könnyebben elérhetővé válnak. A Déli-sark vonatkozásában szintén lehetőség nyílik az erőforrásokhoz való hozzáférésre. Ez a helyzet pedig az államok között feszültséget és konfliktus fog generálni.³⁹

Jodi Jacobson szerint a nagyarányú népességnövekedés és a természeti erőforráshiány – mint a termőföld hiánya vagy a vízhiány, környezeti menekültek hullámait indíthatja el, akik az országhatárokon átkelve egyrészt destabilizálhatják a befogadó ország rendjét és struktúráját, másrészt hatással lehetnek a nemzetközi politikára és a nemzetközi stabilitásra. Becslése szerint a klímamenekültek hatszor többen lesznek a világon, mint azok, akik politikai vagy gazdasági okokból indulnak el.⁴⁰ Hozzá szokás kapcsolni a környezeti menekültekkel kapcsolatos fogalom megalkotását 1988-ban.

³⁶ WIRTH, David: *Climate Chaos*. – In. *Foreign Policy*, 1989. 74. sz. – p. 10.

³⁷ HEILBRONER, Robert: *An Inquiry into the Human Prospect*. – New York: Norton, 1980. – p. 39.

³⁸ OPHULS, William: *Ecology and the Politics of Scarcity – A Prologue to a Political Theory of the Steady State*. – San Francisco: Freeman, 1977. – p. 214-217.

³⁹ HAMPSON, Fen: *The Climate for War*. – In. *Peace and Security*, 1988. 3. évf. 3. sz. – p. 9.

⁴⁰ JACOBSON, Jodi: *Environmental Refugees – A Yardstick of Habitability*. – In. *Worldwatch Paper*, 1988. 86. sz. – Washington DC: Worldwatch Institute. – p. 38.

A híres klímakutató Peter Gleick arra a következtetésre jutott, hogy az ivóvízhiány és a rendelkezésre álló vízkészletek miatt az országok között háborúk alakulhatnak ki.⁴¹

Ugyanezt a véleményt osztja Malin Falkenmark, aki szerint a vízhiány háborúkhöz és fegyveres konfliktusokhoz fog vezetni.⁴²

Peter Wallensteen szerint a fejlődő országokban a nagyarányú élelmiszertermelési visszaesés következtében kialakuló éhínség miatt mély szakadás és konfliktus alakul ki a városi és vidéki lakosság, illetve a nomád állattartók és földművelők között.⁴³ Továbbá amikor kialakul az éhínség, és az államok importra szorulnak, akkor az élelmiszerexportot akár fegyverként vagy zsarolásként is használhatják a kiszolgáltatott államokkal szemben.⁴⁴

Ted Gurr arról értekezett, hogy véleménye szerint a klímaváltozás fokozatos elszegényedéshez és társadalmi feszültségekhez vezet mind az északi, mind pedig a déli országokban. Ezek hatására, pedig szociális szakadékok és etnikai feszültségek alakulnak ki, amelyek aláássák a demokratikus és liberális berendezkedést, illetve felkelésekhez és fegyveres összecsapásokhoz vezethet.⁴⁵

Összefoglalásként elmondható, hogy szinte az összes, a témával foglalkozó kutató a 1980-as évektől ugyanarra a következtetésre jutott, hogy a környezeti változások és ezeknek a következményei táplálják és fokozzák a feszültségeket mind nemzeti, mind pedig nemzetközi szinten, valamint hátráltatják a békés és folyamatos fenntartható fejlődést.

Az afrikai vízkonfliktusokkal kapcsolatban nagyon nagy segítségemre volt az vízkonfliktusok kutatója, Peter J. Ashton „Dispute and Conflicts over Water in Africa”⁴⁶ című kötete.

⁴¹ GLEICK, Peter: *Climate Change – Climate change, hydrology, and water resources*. – In. Review of Geophysics, 1989. 27. évf. 3. sz. – p. 336.

⁴² FALKENMARK, Malin: *Fresh Waters as a factor in Strategic Policy and Action*. – In. WESTING, A. H.: *Global Resources and International Conflict – Environmental Factors in Strategic Policy and Action*. – Solna: Stockholm International Peace Research Institute, 1986. – p. 85-113.

⁴³ WALLENSTEEN, Peter: *Food corps as a factor in strategic policy and action*. – In. WESTING, A. H.: *Global Resources and International Conflict – Environmental Factors in Strategic Policy and Action*. – Solna: Stockholm International Peace Research Institute, 1986. – p. 151-155.

⁴⁴ UA.

⁴⁵ GURR, Ted: *On the political consequences of scarcity and economic decline*. – In. International Studies Quarterly, 1985. 29. évf. 1. sz. – p. 51-75.

⁴⁶ ASHTON, Peter J.: *Dispute and Conflicts over Water in Africa*. – In. MLAMBO, N. (szerk.): *Violent Conflicts, Fragile Peace: Perspectives on Africa's Security*. – London: Adonis and Abbey. – Online elérhető: https://watermanagement.unilink.it/wp-content/uploads/2018/03/2.1-Ashton_d1_2007.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

A Kelet-Afrikában zajló konfliktusokkal kapcsolatban több kenyai kutató munkájával is megismerkedtem: többek között Abdallah Bujra⁴⁷ és Makumi Mwangiru,⁴⁸ a Nairobi Egyetem professzorának elméleteivel, akik Kelet-Afrika, illetve az ott zajló erőforrás- és nomád pásztor konfliktusok kutatói.

A konfliktusok elemzése során, a szociálpszichológia terén nagyon sokat tanultam Anatol Rapoport és Gary Bornstein kutatásaiból, amelyek szerint a szűkös vagy nehezen elérhető erőforrásokért folytatott küzdelem sok esetben jár agresszióval.⁴⁹ illetve hasznosak voltak Henry Tajfel⁵⁰ munkái, aki a társas identitás elméletének megalkotója.

A hazai és nemzetközi kutatók mellett az ENSZ és más nemzetközi szervezetek jelentései mind fontos szerepet játszottak abban, hogy az adataik alapján el tudjam végezni az elemzéseket, és megállapításokat tehessek.

ELMÉLETI KERETRENDSZER

Az értekezésben bemutatom a természeti erőforrások, a víz és biztonság összefüggéseit, valamint azt, hogy a klímaváltozás és a nem megfelelő vízgazdálkodás hogyan idéz elő vízhiányt. Bár a vízhiány kialakulásának több más oka is lehet, az értekezésben – a fókusz megtartása miatt – kizárólag az éghajlatváltozás szempontjából kívánom feltárni a kérdést. A könnyebb megértés és feldolgozhatóság, valamint a terjedelmi korlátok miatt az afrikai vízkonfliktusokat egy egységes szempontrendszer szerint mutatom be. Ennek az az oka, hogy az értekezésemet az oktatásnak és a gyakorlatnak szánom, ezért minden vízkonfliktus bemutatását külön egységként kezelem. Ez azt jelenti, hogy amikor ismertetem a vízkonfliktusokat, az érintett országokat minden vízkonfliktus esetében újra bemutatom annak érdekében, hogy egymástól függetlenül, külön egységként is tanulmányozhatók legyenek. A konfliktusok mozgatórugóinak elemzése során a vízzel, mint természeti erőforrással kapcsolatos csoportok közötti konfliktusokat terjedelmi okokból a szociológia és szociálpszichológia segítségével mutatom be. A fókusz megtartása mellett nem

⁴⁷ ABDALLA, Bujra: *African Conflicts – Their causes and their political and social environment.* – Development Policy Management Forum, 2002.

⁴⁸ MWAGIRU, Makumi: *Conflict in Africa Theory Process.* 2006.

⁴⁹ RAPOPORT, Anatol, BORNSTEIN, Gideon: *Intergroup competition for the provision of binary public goods.* – In. *Psychological Review*, 1987. 94. évf. 3. sz. – p. 291-299.

⁵⁰ TAJFEL, Henri: *Human groups and social categories – Studies in social psychology.* – Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

végeztem kutatást más olyan tudományterületeken, mint pl. a kulturális antropológia, tekintettel arra, hogy a kulturális antropológia csak szűkebb értelemben: terület- és kultúraspecifikusan lenne rendkívül hasznos. A jelen értekezés általánosságban vizsgálja az afrikai vízkonfliktusokat, nem emelve ki egyet sem közülük. Fontos megjegyezni, hogy bár több tudományterület segítségével is lehetőség van vizsgálni az afrikai vízkonfliktusokat, de célom az, hogy a fókusz végig a hadtudományon és fegyveres konfliktusok elemzésén maradjon. Csupán a vizsgálat komplexitása érdekében kezdtem el vizsgálni a konfliktusokat más szemszögekből is.

Az Európa és Magyarország szempontjából vizsgált afrikai vízkonfliktusokkal összefüggésben kizárólag az aktív, hivatalos magyar állami támogatású katonai és civil műveletek szempontjából közelítem meg a kérdést. Terjedelemi okokból nem vizsgálom azokat a szempontokat, amikor magyar újságírók, turisták, nemzetközi szervezetek, humanitárius szervezetek magyar állampolgárságú munkavállalói utaznak a térségbe, és az ezzel kapcsolatos biztonsági kihívásokat. A migráció vizsgálatakor számtalan szempontrendszer lehetséges, jelen esetben – a fókusz megtartása miatt – nemzet- és közbiztonsági szempontból vizsgáltam a kérdést, a többi aspektus pedig csak röviden kerül említésre. A kutatás során végig Magyarország biztonsága volt az elsődleges szempont. Európa biztonsági vonatkozásai csak olyan mértékben kerültek vizsgálatra, ami Magyarországgal szoros kapcsolatban állhat.

KUTATÁSI CÉLOK, HIPOTÉZIS ÉS KUTATÁS MÓDSZERTAN

A KUTATÁS CÉLJA

Az értekezés elkészítése során a következő célokat tartottam szem előtt:

1. Részletesen, gyakorlati példákkal bemutatni először tágabb értelemben a környezet és biztonság összefüggéseit és a szűkös természeti erőforrások biztonságra gyakorolt hatásait, valamint továbbszűkítve a víz és biztonság összefüggéseire.
2. Összegyűjteni és bemutatni a korábbi időszakok, valamint napjaink afrikai vízkonfliktusait. Minden olyan vitát, feszültséget, konfliktust vagy háborút, amely a vízzel szorosabb összefüggésben alakult ki.

3. Előrevetíteni, hogy a jövőben Afrika melyik területein várható, hogy a víz, illetve más természeti erőforrás hiánya miatt további konfliktusok alakulnak ki.
4. Multidiszciplináris módon, komplex megközelítéssel elemezni és bemutatni a víz, mint természeti erőforráshiány miatt kialakuló konfliktusok mögötti ok-okozati összefüggéseket. Továbbá olyan gyakorlati tudományos eredményeket megállapítani, amely segít megérteni a konfliktusok mozgatórugóit. Mindez fontos lehet a Magyar Honvédség jövőbeli külföldi műveletei számára.
5. Feltárni, hogy az afrikai vízkonfliktusoknak milyen hatásai lehetnek Magyarországra és Európa biztonságára. Az oktatás és a gyakorlat számára érthetővé tenni az összefüggéseket az afrikai konfliktusok és Magyarország biztonsága között.

HIPOTÉZISEK

A doktori értekezésemben a kutatási célokkal összefüggésben a következő hipotéziseket vizsgáltam:

1. Napjainkban, valamint a jövőben a természeti erőforrások, ezenbelül az ivóvíz készletek egyre szűkösebb mennyiségben fognak rendelkezésre állni, ezért a víz szerepe felértékelődik. A klímaváltozás, illetve az elégtelen vízgazdálkodás miatt van összefüggés a víz és biztonság között.
2. A vízhiány nem az elsődleges fegyveres konfliktust vagy háborút kirobbantó ok, de több afrikai konfliktusban az egyéb más történelmi, etnikai, gazdasági, politikai okok mellett közvetetten vagy közvetlenül, de mindenképpen meghatározó szerepe van a konfliktus kirobbanásában, illetve eszkalálódásában.
3. A konfliktusok megelőzéséhez és későbbi a megoldásához szükséges mélységben megérteni az adott térség történelmét és jelenét. Az ott élő emberek kultúráját és a helyi feszültségeket, ezek dinamikáját és mozgatórugóit. Megérteni és elfogadni a kulturális és egyéb más különbségeket, valamint elfogadni azt, hogy bár vannak generális emberi természettel és viselkedéssel kapcsolatos hasonlóságok, de minden konfliktus különböző.

4. Európa és Magyarország biztonságát az afrikai konfliktusok érintik. Egyrészt sor kerülhet nemzetközi békeműveletre Afrikában, így Magyarország hivatalosan is megjelenik a térségben, ami összefüggésben áll Magyarország biztonságával. Másrészt, ezek a konfliktusok jelentős számú embert kényszerítenek arra, hogy elhagyják otthonaikat. Napjaink globalizált világában a migráció által ezek az emberek megérkeznek Európába és Magyarországra, és sok más tényező mellett, de hatással vannak Magyarország biztonságára is.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

Az Afrikában szerzett tapasztalataim alapján, továbbá, hogy a munkámból eredően több éven keresztül Afrikából származó személyekkel dolgoztam, kutatásom során a gyakorlatból származó ismeretekre és tapasztalatokra is szert tettem. Ezek a tapasztalatok és ismeretek ösztönöztek arra, hogy a témával foglalkozó hazai és nemzetközi szakirodalmat áttanulmányozzam. A kutatás során a célom az volt, hogy a magyar és nemzetközi kutatók publikált eredményei, valamint a nemzetközi szervezetek jelentései alapján megértsem a konfliktusok okait.

Ehhez tanulmányoztam az angol, francia és magyar nyelvű szakirodalmat. Külföldi és magyar kutatók doktori értekezéseit, valamint az Afrikával foglalkozó különböző nemzetközi szervezetek jelentéseit és hivatalos kiadványait. Ezen anyagok tanulmányozása során az információkat egyszerű logikai eljárásokkal elemeztem, és konklúziókat vontam le.

Részt vettem a kutatási témámmal kapcsolatos hazai rendezésű tudományos és szakmai konferenciákon, előadásokon és képzéseken.

A kutatásom során konzultáltam, valamint félig strukturált interjúkat készítettem egyrészt a Kelet-Afrikában élő vagy onnan származó személyekkel, valamint biztonság- és geopolitikával foglalkozó szakértőkkel.

Az értekezés elkészítése során összességében primer és szekunder források alapján végeztem el az analitikus elemzést. A dokumentumelemzéseket, valamint az interjúk során beszerzett információk ellenőrzését és értékelését követően az eredményeket rendszereztem, és következtetéseket vontam le. Ezek alapján sikerült igazolni a felvetett hipotéziseimet, valamint predekción módszer alkalmazásával az összegyűjtött

adatok alapján a vízhiánnyal összefüggésben más biztonsági kockázatok bemutatására is sor került (pl. szervezett bűnözés, embercsempészet, terrorizmus).

A kutatásom során feltárt tények és következtetések alapján ajánlásokat fogalmaztam meg az afrikai vízkonfliktusok megelőzésére, ezzel csökkentve az Európát és Magyarországot érintő biztonsági kockázatokat. A kutatás során céлом a tudományos eredmények publikálása, amelyek alkalmazhatóak az oktatás és a gyakorlat számára is.

Az értekezésben felhasznált minden szakirodalmat és egyéb forrásokat a felhasznált irodalomjegyzékben tüntettem fel, az interjúk leiratai a mellékletben találhatóak.

Kutatásomat 2021. november 12-én lezártam, így az azt követő időszak eseményeit, valamint az azóta megjelent tudományos munkákban és jelentésekben szereplő új adatokat és információkat az értekezés már nem tartalmazza.

A KUTATÁS FELÉPÍTÉSE

Az értekezés bevezető részében ismertetem, hogy miért választottam ezt a kutatási témát, megfogalmazom a kutatási problémát, valamint áttekintem a hazai és nemzetközi szakirodalmat. Az elméleti keretrendszerben bemutatom a kutatásom kereteit, kifejtem a kutatási célokat, hipotéziseket, valamint az alkalmazott módszereket.

Az első fejezetben bemutatom a biztonság fogalmát, hogy milyen tényezők hatnak a biztonságra, a biztonságpolitika, mint tudomány kialakulását és a különböző biztonsággal kapcsolatos tudományos megközelítéseket és iskolákat. A fejezet végén összegzem a fejezetet és részkövetkeztéseket teszek.

Ezt követően a második fejezetben bemutatom, először a környezet és biztonság összefüggéseit, majd logikailag tovább szűkítve bemutatom a víz és biztonság kapcsolatát, valamint a vízháborúk definícióját, illetve a víz szerepét Afrikában. A fejezet végén összegzem a fejezetet és részkövetkeztéseket teszek.

A harmadik fejezetben bemutatom az afrikai vízkonfliktusokat. Az ismertetett konfliktusok természetesen nem profiltiszták, hiszen sem az én kutatásom, sem más hazai vagy nemzetközi a témával foglalkozó kutató eredményei nem támasztják alá, hogy kizárólag a víz miatt, háború törne ki. Az azonban látható a bemutatott konfliktusok elemzéséből, hogy a korábbi társadalmi, politikai, gazdasági, etnikai feszültségek szerepet játszottak bennük, de mindegyik bemutatott háború vagy

fegyveres konfliktus közvetetten vagy közvetlenül a vízzel, illetve vízhiánnyal áll szoros összefüggésben. A fejezet végén összegzem a fejezetet és részkövetkeztéseket teszek.

A negyedik fejezetben először különböző nemzetközi kutatások alapján mutatom be a népességnövekedés mértékét Afrikában, továbbá ezzel szoros összefüggésben a rendelkezésre álló vízkészletek mennyiségét. Ezután szemléltetem az éghajlatváltozás hatását Afrikában. Ezt követően a szociológia, illetve a szociálpszichológia segítségével ismertetem az afrikai országok társadalmainak jellegzetességeit, valamint röviden általánosságban rávilágítok a szociológiai különbségekre az európai társadalom és az afrikai társadalmak között. Továbbá ugyanebben a fejezetben a pszichológia, azon belül a szociálpszichológia segítségével leírom a vízért és más természeti erőforrásért folyó emberi csoportok közötti konfliktusok mozgatórugóit. Azért, hogy a konfliktusok mögötti emberi motivációk és tényezők érthetőbbé, ezáltal pedig megoldhatóvá váljanak. Szintén ebben a fejezetben összefoglalom az általam végzett félig strukturált kutatási interjúkat, melyek bepillantást nyújtanak abba, hogy a kelet-afrikaiak hogyan látják és tapasztalják a térséget érintő vízhiány és biztonság közötti összefüggéseket. A fejezet végén pedig összegzem a fejezetet és részkövetkeztéseket teszek.

Az ötödik fejezetben két szempontból mutatom be, hogy az afrikai vízkonfliktusoknak milyen összefüggései vannak Magyarországgal és Európával. Ismertetem egyrészt a jelenlegi és korábbi afrikai missziós műveleteket, amelyekben Magyarország is érintett, másrészt azt, hogy az afrikai vízkonfliktusok a migráción keresztül, hogyan gyűrűznek be Európába és Magyarországra, és milyen biztonsági kihívások jelentkeznek a tömeges migrációval összefüggésben.

1. A BIZTONSÁG

1.1. A BIZTONSÁG FOGALMA

A történelem során megfigyelhető, hogy a stabilitás és biztonság mindig is a legfontosabb célok között szerepelt az emberek életében. Ennek ellenére, amikor a világtörténelmet nézzük, akkor látszik, hogy vélhetően soha nem volt olyan időszak a Földön, amikor éppen nem lett volna valamilyen fegyveres konfliktus vagy háború.

A biztonság fogalma egy erősen vitatott fogalom. Nem lehet azt kijelenteni, hogy létezne egy, mindenki által elfogadott, egységes nemzetközi tudományos fogalma a biztonságnek. A biztonság kifejezést gyakran és széles körben, számtalan tudományterületen, valamint a mindennapi tevékenységi körökben is használják.

A biztonság a *securitas* szóból származik, tehát eredeti tartalma szerint biztonságban van az, aki nincs veszélyben.

Fontos megjegyezni, hogy egyrészt nem érzi magát veszélyben az, aki nem érzékeli a fenyegetettséget, percipál; azonban van, aki nem néz szembe valódi veszéllyel vagy fenyegetéssel, mégis úgy érzékeli, hogy veszélyben van. Ebből kiindulva, a biztonság egy szubjektív jelenség, amely az érzékelésen (percepción) alapul.⁵¹

Nazli Choucri egyiptomi kutató olvasatában a biztonság egy tág fogalom, amely arra az érzésre vagy állapotra utal, hogy valaki biztonságban van-e.⁵²

Lothar Brock biztonság fogalma szerint a biztonság egyetemleges törekvés vagy elvárás, hogy az életet vagy testi épséget más személy, csoport ne veszélyeztesse.⁵³

Vida Csaba szerint „a biztonság általában a fenyegetettség hiányát jelenti, vagyis az érezheti magát biztonságban, aki mentes a fenyegetésektől, amely különböző veszélytényezőktől eredhet. A biztonság tehát egy olyan állapot, amikor a biztonság alanya megfelelő módon képes reagálni az őt érő fenyegetésre. A biztonság akkor valós, ha a fenyegetettség mértéke megegyezik vagy kisebb a védelmi képességnél.”⁵⁴

⁵¹ GAZDAG Ferenc: *Biztonságpolitika*. – Bp.: SVKH, 2001. – p. 31.

⁵² CHOUCRI, Nazli – NORTH, Robert C.: *Population and insecurity – National perspectives and global imperatives*. – 1993. – p. 229. – Online elérhető: <https://nchoucri.mit.edu/sites/default/files/documents/%5BChoucri%2C%20North%5D%201993%20Population%20and%20%28In%29Security.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁵³ BROCK, Lothar: *Security Through Defending the Environment – An Illusion?* – In. BOULDING, E. (ed.): *New Agendas for Peace Research – Conflict and Security Re-examined*. – London: Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1992. – p. 79-102.

⁵⁴ VIDA Csaba: *A biztonság és biztonságpolitika katonai elemei – A biztonsági tanulmányok új korszaka*. – In. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2003. 1. évf. 1. sz. – p. 89.

A tudományos területen kívül a biztonság kifejezést használják még a mindennapi élet különböző területein, mint munka, gazdaság, közlekedés, a pozitív és elvárt fogalmakkal szokták társítani, mint demokrácia, szabadság, fejlődés, jólét, illetve a biztonság hiányát társítják különböző negatív fogalmakkal, mint háború, szennyezés, bűnözés és egyéb fenyegetések.

Általánosságban elmondható, hogy három különféle értelmezése van a „biztonság” kifejezésnek.

Az első, a szó széleskörű, mindennapi használata. Amit szó szerint arra használnak, amire törekszik, a biztonságosság, védelem, védettség.

Másodszor politikai értelemben, amely politikai célokra, folyamatokra, struktúrákra utal. A politika világában a biztonságra, mint kifejezésre sokszor, mint politikai eszközre tekintenek.

Harmadszor pedig a biztonság egy analitikus fogalom, amit arra használnak, hogy valamit megértsenek, elmagyarázzanak vagy előrevetítsenek. Ilyen fogalmak a biztonságpolitikában használt fogalmak, mint „biztonságpolitikai kölcsönhatás” vagy „biztonsági intézmények és struktúrák.”

Barry Buzan, Ole Waever és Jaap De Wilde a *Security: A new framework for Analysis* című írása szerint a biztonság fogalma a nemzetközi kapcsolatokban, illetve a hagyományos biztonsági felfogásban túlélés kérdése. Túlélés a létezés veszélyeztető fenyegetésekkel szemben.⁵⁵

Ahogy ezt fent már korábban is írtam, a biztonságot, mint kifejezést az élet más és más területein folyamatosan és széles körben használják. Fontos azonban leszögezni, hogy Gazdag Ferenc szerint „*az egyéni biztonság vizsgálata nem képezi a biztonságpolitika tárgyát*”⁵⁶ Álláspontja szerint „*a biztonságpolitika területe a szervezett emberi közösségek és államok, valamint államok által létrehozott nemzetközi rendszer vizsgálata.*”⁵⁷

⁵⁵ BUZAN, Barry, WAEVER, Ole, WILDE, Jaap de: *Security: New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publisher, Boulder, 1998. – p. 21.

⁵⁶ GAZDAG 2001. – p. 32.

⁵⁷ UO. – p. 32.

1.2. A BIZTONSÁG CSOPORTOSÍTÁSA

Gazdag Ferenc szerint a biztonságpolitika aspektusai különbözőképpen osztályozhatók. Ilyen többek között a politikai biztonság, gazdasági biztonság, technológiai biztonság, szociális biztonság, ökológiai biztonság, közbiztonság, katonai biztonság. Ezek a fogalmak a következőket jelentik:

- A politikai biztonság: kiegyensúlyozott külpolitikai és stabil belpolitikai viszonyok.
- Gazdasági biztonság: a kedvező és kiszámítható gazdasági helyzet.
- Technológiai biztonság: az infrastruktúra épségének védelme, ide tartozik az információ technológiai is.
- Szociális biztonság: kiegyensúlyozott társadalmi viszonyok.
- Ökológiai biztonság: természeti katasztrófák elkerülése.
- Közbiztonság: belső biztonság, szervezett bűnözés, terrorizmus.
- Katonai biztonság: ha nem áll fenn, közvetlen katonai beavatkozás veszélye, akkor lehet katonai biztonságról beszélni.

Az idő előre haladtával a biztonság fogalma is folyamatosan változik, hiszen az éppen aktuális nemzetközi kihívásokra próbál választ adni. A hidegháború során inkább a katonai biztonság volt a prioritás, majd a kétpólusú világrend felbomlásával a 21. században újabb kihívások kerültek inkább előtérbe, ezzel együtt pedig a biztonságfogalom is új értelmezést nyer.

Ez megnyilvánul többek között abban, hogy a korábban használt fogalom pár a veszély és fenyegetés a 1990-es évektől módosult, és az újonnan kialakult nemzetközi környezetre és körülményekre való tekintettel kialakultak a kihívás és kockázat kifejezések.

Ezeket különbözőképpen lehet csoportosítani: eredetük, méretük, jellegük és hatáskörük alapján. Amennyiben az eredetüket nézzük, akkor ezek lehetnek mesterséges és természetes eredetűek egyaránt.

Méretük alapján megkülönböztetünk globális, kontinentális, regionális, valamint lokális kihívásokat és kockázatokat.

A mesterséges eredetű kockázatokat és veszélyeket két csoportra lehet bontani a hatáskörük szerint, amelyek lehetnek egy adott államon belüliek, ezek az úgynevezett belső típusúak, illetve lehetnek külső típusú kihívások, amelyek más államoktól érkehetnek.

A mesterséges eredetű kihívások és kockázatok a jellegük szerint csoportosíthatóak a következő módon: mint feszültségek, válságok, konfliktusok és háborúk.⁵⁸

A 20. század során a nemzetközi biztonság új formái jelentek meg, hiszen a nemzetközi biztonság, mint az államok egymás közötti viszonya a 20. századhoz tartozik. Ennek az évszázadnak az újdonsága a korábbi évszázadokhoz képest, hogy az államokat érő fenyegetések és veszélyek már nem csak egy másik államtól érkehetnek.

Ahogy Gazdag Ferenc is csoportosította, látható, hogy napjaink biztonsági fenyegetései többek között a szélsőségesen nacionalista, szeparatista csoportok, szervezett bűnözés, terrorizmus, különböző világjárványok, tömeges migráció, továbbá a természeti katasztrófák, a klímaváltozás és környezetszennyezés. Ezek a tényezők közvetetten vagy közvetlenül mind hatással vannak az állam társadalmára, gazdaságára, valamint a biztonságára.

Ezeknek a fenyegetéseknek az „áldozatai” elsősorban az egyének, illetve a közösségek a társadalom és a világ. Ezért a biztonság ebben az esetben lehet egyéni biztonság, társadalmi biztonság vagy globális biztonság. Az egyéni biztonság fogalmánál, az egyén léte fizikai és gazdasági túlélése van veszélyben, a társadalmi biztonságnál, az társadalmat alkotó egyének kerülnek veszélybe. A globális biztonság vagy a világ biztonsága inkább az utóbbi évtizedekben alakult ki, mint egyfajta általános vagy globális tudatosság a világ és az emberiség fennmaradásáért.

Ez a globális tudatosság a hidegháború során kezdett el egyre jobban tudatosulni, hiszen előtte az emberek nem gondolkodtak az egész világ szintjén. A hidegháborús szembenállás hozta meg azt a gondolatot, hogy az emberiség kipusztulhat, vagy hogy a Föld elpusztulhat.

Ezzel összefüggésben megjelentek olyan új fogalmak, mint a globalizáció, a nemzetközivé válás, a mobilitás, a transznacionalizáció, a kölcsönös függőség vagy az integráció. Vannak azonban ellenpólusként negatív megítélésű fogalmak is, mint a szétaprózódás, a szeparatizmus, a vallási radikalizmus vagy az izoláció. A globális tudatosság tekintetében a legelterjedtebb álláspontok az „egy világ vagy semmilyen”⁵⁹ megközelítést tartják a hosszútávon fenntarthatónak és a fejlődés kulcsának.

⁵⁸ UO. – p. 43.

⁵⁹ A „One world or none” híres amerikai idézet 1946-ban, a New York Timesban jelent meg, amikor a Hirosimában és Nagaszakiban történt atombombtámadást követően olyan kutatók, akik a nukleáris technológiával foglalkoztak egy közös tanulmányban írták meg gondolataikat és félelmeiket az

Napjainkban egyre nagyobb jelentőséget nyer a globális tudatosság. Nemcsak a környezetvédelem és klímaváltozás miatt, hanem világpolitikai szinten is egységesen elfogadott normák lettek a demokrácia, az emberi jogok és a világpiac. Természetesen ezeket a normákat a különböző államok másként és másként értelmezik és kezelik, de összességében már az is jól mutatja a globális tudatosságot, hogy egyáltalán léteznek globális, közös normák és gondolatok.

Ezek alapján a biztonság mindenképpen egy rendkívül összetett és szerteágazó fogalom, hiszen idetartoznak a katonai, külpolitikai, gazdaság, katasztrófaelhárítási és környezetvédelmi stb. szempontok egyaránt.

1.3. A BIZTONSÁG KOMPLEX MEGKÖZELÍTÉSE

Barry Buzan, Ole Waever és Jaap De Wilde a *Security: „A new framework for Analysis”* című közös munkájukban a következő elméletet állították fel.

Véleményük szerint a hagyományos, kizárólag katonai szempontok már nem elégségesek, és ki kell szélesíteni a biztonság fogalmát és ezeket más és más szemszögből kell vizsgálni. Létrehozták a szektorelméletet, amely szerint összefüggéseiben kell vizsgálni a katonai, környezeti, gazdasági, társadalmi és politikai szektort. Természetesen vannak átfedések a szektorok között, de a mélyebb megértéshez ez mindenképpen szükséges. A szektorok tulajdonképpen optikai lencsék, amellyel a biztonsági kérdést más és más szemszögből vizsgáljuk.⁶⁰

A katonai szektor központi eleme a katonai erő, a katonai jellegű fenyegetések és tevékenységek. A politikai szektorhoz tartoznak azok a politikai fenyegetések, amelyek az ország létét, szuverenitását és biztonságát veszélyeztetik. A gazdasági szektorhoz tartoznak a gazdasági képességek és a gazdasági berendezkedés kérdései. A társadalmi szektor az adott ország lakosságát, társadalmát érintő kérdések vizsgálja.

A környezeti szektor a biztonsági tanulmányokban relatív újkeletű, és leginkább az 1990-es években kezdett elfogadottá válni a témával foglalkozó kutatók között. A környezet, mint a biztonságtudomány része, tulajdonképpen az 1972-es stockholmi

„atom” korról, és próbálták elmagyarázni az átlagember számára, hogy ennek milyen veszélyei vannak. Az esszégyűjteményt mások mellett a kor legnagyobb atomfizikusai, mint Niels Bohr, Albert Einstein vagy Robert Oppenheimer írták. MASTERS, Dexter (szerk.), WAY, Katharine (szerk.): *One World or None – A Report to the Public on the Full Meaning of the Atomic Bomb.* – 2007.

– Online elérhető: <https://thenewpress.com/books/one-world-or-none> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁶⁰ GAZDAG – REMEK 2018. – p. 20.

ENSZ konferencián az emberi környezetről merült fel. Ezen a konferencián nyilatkozatot fogadtak el a környezetvédelemről, az együttműködésről, és elismerték az emberek méltó környezethez való jogát.

Ennek a konferenciának és az azt követő nyilatkozatnak az a jelentősége, hogy a környezetvédelem felkerült a politikai napirendre, ezáltal a biztonságpolitikával foglalkozó kutatók is elkezdtek foglalkozni a környezet és biztonság összefüggéseivel.

A vízhiány biztonsági szempontból történő vizsgálata is jól mutatja, hogy bár az édesvízhiány jellemzően globális vagy regionális probléma, a vízért, illetve a vízforrásokért folytatott fegyveres konfliktus már helyi konfliktus lesz, amely azonban újra kiszélesedhet regionális szintre.

1.4. A BIZTONSÁGGAL FOGLALKOZÓ MÁS NEMZETKÖZI KUTATÓK MEGÁLLAPÍTÁSAI AZ AFRIKAI KONFLIKTUSOKRÓL

Napjaink Afrikában zajló konfliktusainak vizsgálata során látható, hogy a biztonsággal összefüggésben felmerülő fogalmak nem elméleti kérdések, hanem valódi biztonságot érintő kérdések.

A Nairobi Egyetem egyik professzora, Mwangi szerint: „*A konfliktusok természetének és tartalmának meghatározása nélkül nem lehet a konfliktusokat megérteni, elemezni vagy akár kezelni*”.⁶¹ Véleményem szerint ez a konfliktusok elemzésének egyik legegyszerűbb megközelítése.

Abdallah Bujra kenyai kutató szerint az egyik probléma, hogy a kutatók nagyon leegyszerűsítik a konfliktusokat és helyzeteket, amikor olyan kifejezéseket használnak, mint viszály, polgárháború, fegyveres konfliktus, ellenségeskedés, háború, politikai instabilitás, és ezeket a kifejezéseket néhol felcserélve, néhol pedig változtatva használják. A zajló, már nemzetközivé vált erőforráskonfliktusok megértéséhez szükséges a konfliktust kiváltó okok meghatározása, valamint az egyénre és csoportra gyakorolt hatásaik vizsgálata.

Véleménye szerint annak érdekében, hogy minél több emberi életet meg lehessen menteni, pontosan be kell azonosítani ezeket a fenyegetéseket, azért, hogy

⁶¹ MAKUMI, Mwangi: *Conflict – Theory, Processes and Institutions of Management*. – Nairobi: University of Nairobi, 2006.

megfelelően fel tudjanak lépni és meg tudják óvni az emberi életet, még akkor is, ha ez a hagyományokba és hagyományos életmódba drasztikus beavatkozással járhat.

Továbbá megállapítása szerint a természeti erőforrások hiánya tovább súlyosbítja a különböző csoportok, közösségek, klánok közötti feszültségeket, és ezzel összefüggésben különböző konfliktusok alakulnak ki.

Az afrikai közösségek egymással eddig is hamar összetűzésbe kerültek a különböző természeti erőforrásokért, és ez különösen nagy gondot okoz annak fényében, hogy a rendelkezésre álló természeti erőforrások mennyisége csökken.⁶²

Egy másik probléma több afrikai térségben, hogy mind a gyarmatosítás korában, mind még napjainkban is az államhatalom és az állami adminisztráció nagyon gyenge és elmaradott. Az állam nem tud élni az erőszak-monopóliumával. Ezekben a térségekben a szokásjog és a hagyományok a meghatározóak a mindennapokban is. Ezért az etnikai csoportok közötti konfliktusoknak nagyon régi múltra visszanyúló hagyományai vannak.

A klasszikus biztonságfogalom központjában egyértelműen az a feltevés áll, hogy az állam a kizárólagos szereplő ebben a kérdésben. A realista megközelítés szerint a biztonság alapvető alkotóeleme az állam, de fontosnak tartom tisztázni a nemzet kérdését is.

Robert Jackson és George Sorensen szerint „*a nemzet általános megközelítésben emberek csoportja, akik vagy egy meghatározott földrajzi helyen élnek, vagy szétszórtan, de közös nyelvet beszélnek, közös kulturális örökséggel és hasonló történelmi tapasztalatokkal rendelkeznek*”.⁶³

Ugyanakkor azt is kifejtik, hogy véleményük szerint a mai modern államok valójában nem nemzetek, hiszen nem mindig egyértelműen, tisztán meghatározott határok közötti területen vannak. Nem feltétlenül rendelkeznek állandó homogén lakossággal, illetve az, hogy alkotmányosan vagy politikailag függetlenek, nem zárja ki azt, hogy valójában gazdaságilag vagy egyéb más területen erős függjenek más államoktól.⁶⁴

⁶² HARO, Abdul Ebrahim Haro: *Security and Pastoral Conflicts In Northern Kenya – A case study of the Mandera Triangle*. – Nairobi: University of Nairobi, 2010.

⁶³ JACKSON, Robert, SORENSEN, Georg: *Introduction to international relations – Theories and approaches*. Oxford - Oxford University Press, 2005. – p. 62-74.

⁶⁴ UO. – p. 77-86.

Ez a probléma különösen Afrika vonatkozásában rendkívül fontos. A nemzet és az állam nem minden esetben egyezik meg. A probléma gyökere a 1884-1885-ös Berliini konferenciához vezethető vissza, amikor az európai nagyhatalmak felosztották egymás között Afrikát, és így jöttek létre olyan mesterségesen kialakított államok, amelyek határai nem egyeztek meg a valódi nemzeti közösségekkel.

Az etnikai aspektus azért is nagyon fontos, mert ez a mai napig meghatározza az Afrikában zajló folyamatokat, és ez a helyzet adja meg a konfliktusok nemzetközi vonatkozását.⁶⁵

Stavenhagen szerint az alapvetően nemzeti, regionális feszültségek nagyon gyorsan és könnyen nemzetközivé válnak, ha olyan tényezők táplálják a konfliktust, mint az etnikai, rokoni, pszichológiai és ideológiai kötődések vagy a migráció.⁶⁶

A nemzet biztonságát a kor és az aktuális történelmi helyzetek függvényében másként és másként értékelik, hiszen a különböző államok a körülmények függvényében másként tekintenek egy adott helyzetre, és másként ítélik meg, hogy az fenyegetést jelent-e számukra vagy nem.⁶⁷

Kérdés azonban az, hogy a realista megközelítés mennyire helytálló, hiszen rengeteg kritika éri, és hosszú évtizedek óta vita tárgyát képezi ez a fajta leszűkült megközelítés a kutatók között. Véleményem szerint afrikai vonatkozásban különösen fontos, hogy az állam a saját területén fenntartsa a rendet, és garantálja a területén élő emberek biztonságát.

Ez problémát jelent Afrika bizonyos országaiban hiszen a gyenge állam, nem tudja megvédeni a lakosait, akik arra kényszerülnek, hogy megvédjék magukat és különböző önvédelmi milíciákat hoznak létre vagy éppen csatlakoznak már meglévő fegyveres szervezetekhez. Ez a folyamat mindenképpen ördögi kört vagy egyfajta spirált indít el, hiszen ezáltal még tovább gyengül az állam.

1. 5. ÖSSZEGZÉS, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A fejezetben – az értekezés célkitűzéseivel összhangban, bemutattam a biztonság fogalmát, valamint azt, hogy a hazai szakirodalomban, hogyan csoportosítják a

⁶⁵ UO. – p. 66.

⁶⁶ STAVENHAGEN, Rodolfo: *Ethnic conflicts, and their impact on International Society*. – In. *International Social Science Journal*, 1991. – p. 117.

⁶⁷ BUZAN, Barry: *People, States and Fear – An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. – London: Lynne Rienner Publisher, Boulder, 2007. – p. 44-53.

biztonságot, és azt, hogy az élet különböző területein mit jelent a biztonság fogalma. Gazdag Ferenc és Remek Éva, a téma két elismert kutatója szerint a biztonságot veszélyeztető tényezők lehetnek természeti vagy mesterséges eredetűek. A mesterséges eredetű veszélyekbe – bár rendkívül tág értelmezés – sorolható minden, ami az emberi társadalmat veszélyezteti és emberi tevékenység következménye. Ilyenek lehetnek akár a gazdasági és pénzügyi válságot okozó veszélyek, a nemzetközileg szervezett bűnözés, globális migráció, terrorizmus, de idetartoznak a konfliktusok és háborúk is. A természetes eredetű biztonságot veszélyeztető tényezők közé tartoznak a természet által előidézett veszélyek, természeti katasztrófák, de a kutatás szempontjából az aszály és a vízhiány is. Ahogy Gazdag Ferenc és Remek Éva is kifejtette, a „*természeti jelenségek jelentette kockázatok a biztonságpolitika nagyon speciális területét képezik. A terület biztonságpolitikai vizsgálata azonban mégis fontos*”.⁶⁸

A fejezetben bemutatásra került Barry Buzan, Ole Waever és Jaap De Wilde elmélete a biztonság komplex megközelítéséről. Elméletük szerint a biztonságot már nem lehet kizárólag katonai szempontok szerint vizsgálni. Létrehozták a szektorelméletet, melyben azt vizsgálják, hogy a különböző szektorokban – katonai, politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti szektorban – nagyon leegyszerűsítve mi veszélyeztet mit, vagyis mi a vizsgálat tárgya, valamint létrehozták a biztonságiasítás fogalmát, amely szerint a biztonság fogalma szubjektív, és kérdés, hogy ki, mit él meg létfenyegetésnek. Véleményük szerint bármiből lehet biztonsági kérdés, amit főleg a politika, de más egyéb szereplők, mint a társadalom szereplői, annak tartanak, vagyis annak érznek.

A fentiekből is látható, hogy a biztonság és környezet összefüggéseinek vizsgálata egy nemzetközileg is elfogadott területe a biztonságpolitikának. Ezeknek az összefüggéseknek a vizsgálatát még tovább lehet bontani arra, hogy a szűkös természeti erőforrások milyen biztonsági kockázatokat generálhatnak, továbbá a klímaváltozásnak milyen biztonsági hatásai vannak, valamint még specifikusabban vizsgálni lehet a víz és biztonság összefüggéseit.

⁶⁸ GAZDAG – REMEK 2018. – p. 33.

2. KÖRNYEZET ÉS BIZTONSÁG

A kutatásom következő egységében, annak érdekében, hogy bemutassam a környezet és biztonság, valamint a vízhiány és a biztonság közötti összefüggéseket, Homer-Dixon kutatási eredményeit és megállapításait kívánom ismertetni.

Homer-Dixon fő kutatási területe a 21. század globális biztonsági kihívásai, illetve hogy a társadalmak hogyan alkalmazkodnak vagy reagálnak az összetett gazdasági, környezeti és technikai változásokra.

Az 1990-es évek közepétől a környezettel kapcsolatos konfliktusok kutatása egyre nagyobb népszerűsége tett szert a kül- és biztonságpolitikával foglalkozók között az Amerikai Egyesült Államokban. Ez leginkább Homer-Dixon kanadai kutató munkáinak köszönhető. Az 1990-as évek közepétől arról értekezett, hogy a természeti erőforráshiány, mint a termőföldek, legelők és a víz hiánya összeadódva a túlnépesedéssel konfliktusokat és migrációt eredményez sok helyen a fejlődő világban. Ezeknek a konfliktusoknak hatása van a nemzetközi biztonságra is, például azzal, hogy egy ország széthullik. Véleménye szerint a széthullott, bukott államok jelentős migrációs kibocsátók, és nem képesek hatékonyan alkalmazni a nemzetközi biztonsági, kereskedelmi vagy környezetvédelmi megállapodásokat.

Homer-Dixon először 1993-ban került a köztudatba, amikor a társszerzője lett a „Környezeti Változás és Erőszakos Konfliktusok” című tanulmányának.⁶⁹ Egy évvel később jelent meg Robert D. Kaplan nagy port kavarázó írása a „Közélgő Anarchia” címmel.⁷⁰ Robert D. Kaplan tovább népszerűsítette és vitette Homer-Dixon alapötletét, és azt állította, hogy a környezet az egyik legfontosabb nemzetbiztonsági kérdés a 21. században. Homer-Dixon a környezet, természeti erőforráshiány és konfliktusok

⁶⁹ HOMER-DIXON Thomas F., BOUTWELL Jeffrey H., RATHJENS, George W.: *Environmental Change and Violent Conflict*. – In. Scientific American. 1993. – p. 38-45. – Online elérhető: <https://homerdixon.com/wp-content/uploads/2017/08/Environmental-Change-and-Violent-Conflict.pdf> (Letöltve: 2021.11.24.)

⁷⁰ KAPLAN, Robert D.: *The Coming Anarchy. How scarcity, crime, overpopulation, tribalism, and disease are rapidly destroying the social fabric of our planet*. – In. The Atlantic. 1994. február. – Online elérhető: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/> (Letöltve: 2021.11.24.)

elméletének a neo-malthusianista felfogásra alapozza, amely nézőpont a környezet és túlnépesedés összefüggéseit vizsgálja.⁷¹

1994-ben Homer-Dixon továbbkutatta a környezeti változások és konfliktusok közötti összefüggéseket. Ezzel kapcsolatban három elméletet állított fel. Első elmélete szerint a fizikálisan ellenőrizhető és birtokolható természeti erőforrások, mint az ivóvíz és termőföld csökkenő mennyiségben rendelkezésre állása miatt „egyszerűhiány” konfliktusok vagy erőforrás konfliktusok fognak kialakulni. A második elmélet szerint a természeti erőforráshiány miatt kialakuló jelentős népességmozgások „csoport-identitás” vagy másképpen etnikai konfliktusokat eredményeznek. A harmadik elmélet szerint a folyamatos és súlyos természeti erőforráshiány, jelentős gazdasági hanyatlást és szociális ellátásbéli problémákat eredményez, amelyek társadalmi elégedetlenséghez, felkeléshez vezethetnek.⁷² Homer-Dixon a természeti erőforrásokkal kapcsolatban három feszültségforrást különböztet meg: a népességnövekedést, a javak egyenlőtlen elosztását, valamint a környezeti változásokat.⁷³

Egy másik, az ideológiai konfliktusokról értekező írásában Homer-Dixon egy, a Nelson Mandelának tulajdonított idézetével mutatja be – véleményem szerint rendkívül találóan – az afrikai konfliktusokat. „Az erőszakos konfliktusok olyanok, mint a máglya, a fa a gazdasági egyenlőtlenségek, a benzín az etnikai, vallási feszültségek, a szikra pedig, amely lánggra lobbantja az egészet, a felelőtlen, öncélú politikusok.”⁷⁴

Homer-Dixon munkáiban arra a megállapításra jutott, hogy a természeti erőforrások mennyiségi és minőségi csökkenése a népességnövekedéssel együtt egyenlőtlen elosztást eredményezhet, amely természeti erőforrás-konfliktusokhoz vezethet. Erre lehet példa, hogy amikor csökkenek a rendelkezésre álló természeti erőforrások, akkor egy népesebb, erősebb társadalmi csoport képes befolyásolni a megmaradt természeti erőforrások elosztását a saját javukra.

⁷¹ HARTMANN, Elizabeth: *Strategic Scarcity: The Origins and impact of environmental conflict ideas*. – London: Development Studies Institute. London School of Economics and Politics Science. – p. 16-18.

⁷² HOMER-DIXON, Thomas F.: *Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases*. – In. Peace and Conflict Studies Program, University of Toronto International Security. 1994. 9. évf. 1. sz. – p. 6-7.

⁷³ UO. – p. 8.

⁷⁴ MOCK, Steven, HOMER-DIXON, Thomas: *The Ideological conflict project theoretical and methodological foundations*. – In. CIGI papers, 74. sz. 2015. július. – p. 1.

Véleménye szerint ugyanez a másik irányba is igaz, hiszen a javak egyenlőtlen elosztása a népességnövekedéssel együtt a természeti erőforrásokban további minőségi, illetve mennyiségi csökkenést eredményezhet. Ezért a kisebb, illetve gyengébb csoportok számára súlyos természeti erőforráshiány alakul ki, amely helyzet migrációra, az eddigi lakóhelyük elhagyására kényszeríti őket.⁷⁵

2.1. KÖRNYEZET ÉS BIZTONSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI

Ahogy már korábban is említésre került, tudományosan megalapozatlan lenne azt állítani, hogy az élelmiszerhiánynak vagy természeti erőforráshiánynak egyenes következménye lenne az államok közötti háború.

A fenti okok sokkal inkább olyan tényezők, amelyek olyan láncreakciót indíthatnak el, amely súlyos fegyveres konfliktust képes kirobbantani – akár országon belül, akár nemzetközi szinten. A természeti erőforrások hiánya általában négy, alkalmanként egymással szorosan összefüggő társadalmi következményt eredményez: a mezőgazdasági termelés csökkenése, gazdasági visszaesés, népességvándorlás és a hagyományos társadalmi berendezkedés felborulása. Ezek a társadalmi folyamatok különböző konfliktusokat képesek generálni. Ide tartoznak a különböző erőforrásokért folytatott az államok közötti konfliktusok, a különböző etnikai összetűzések, polgárháborúk és felkelések.

Annak oka, hogy a környezeti tényezők és a konfliktusok hatásai az elmúlt harminc évben egyre komolyabban kezdték el foglalkoztatni a kutatókat, több tényezőhöz is visszavezethető. A bipoláris világrend felbomlásával a nagy katonai fenyegetés időszaka véget ért. Már nem ez határozza meg az sem a politikusok, sem a katonai vezetők, sem pedig az átlagemberek életét.

Bár a hidegháborút követően ugyanúgy folytak fegyveres konfliktusok és háborúk a világban, de megváltozott a háború okának vizsgálata.

Korábban egy elég „leegyszerűsítő” szemüvegen keresztül vizsgálták ezeket a konfliktusokat, és szinte minden esetben a két szuperhatalom ideológiai, valamint geopolitikai érdekeit fedezték fel a konfliktusok során. Pedig a különböző etnikai, társadalmi, történelmi, vallási feszültségek addig is megvoltak.

⁷⁵ HOMER-DIXON 1994. – p. 10-11.

A hidegháború időszakában vizsgálták kiemelkedően ezeket a tényezőket, hanem sok esetben proxy háborúként kezelték ezeket a konfliktusokat. A hidegháború után már nem volt ennyire „egyszerű” a magyarázat, és felszínre kerültek a vizsgálatok során más okok és összefüggések is.

Így jutottunk el oda, hogy a kutatók elkezdtek vizsgálni, hogy milyen összefüggés lehet a környezeti tényezők és a konfliktusok között. A megváltozott biztonsági környezetben egyre többen felismerték, hogy a környezet és fegyveres konfliktusok között lehetnek direkt vagy indirekt összefüggések.

A jelentős változást az jelentette a témával kapcsolatban, hogy más tudományokban is jelentős technológiai fejlődések mentek végbe. A tudományos kutatások eredményei egyre jobban alátámasztották, hogy az ózonréteg elvékonyodásának vagy akár a környezetszennyezésnek milyen súlyos következményei lehetnek. A kutatók elkezdtek vizsgálni a környezeti változásokat globális szinten, és felmerült, hogy ezek a globális környezeti változások akár az emberiséget is fenyegethetik, valamint különböző fajok kipusztulásához vezethetnek.

Véleményem szerint azonban minden kevés lett volna, hogy ha a környezetvédelem, a klímaváltozás, a globális felmelegedés, az esőerdők pusztulása és a hasonló hírek nem kerül be a mainstream médiába.

A digitalizáció és globalizáció segítségével olyan hírek és a földet érintő problémák jutnak el az emberekhez, amely 40-50 évvel ezelőtt elképzelhetetlen lett volna.

A média az egész környezetvédelem kérdését a mindennapok részévé tette, és bekerült a köztudatba. Napjaikban már nemcsak a tudományos élet foglalkozik a környezetvédelem kérdésével, hanem a problémákról már mindenki tud, attól függetlenül, hogy a legtöbb esetben nagyon nehezen megfogható és elvont kérdésekről beszélünk.

Hiszen az, hogy mennyire vékony az ózonlyuk, vagy a mennyit olvad a Déli-sarkvidék, az egy átlagember számára nagyon nehezen tudatosul és egy alapvetően „távoli” problémáról van szó, amely az ő hétköznapi problémáit és kihívásait különösképpen nem befolyásolja. Továbbá azonkívül, hogy a probléma „távoli”, nagyon lassú lefolyású és nem annyira látványos a következménye.

1980-tól, amikor elkezdtek a témával foglalkozni, került kidolgozásra az úgynevezett „küszöb elmélet” vagy „threshold paradigm” (küszöbparadigma).

Wallace Broecker 1987-ben a jégtakaró, valamint különböző üledékek vizsgálata során arra jutott, hogy a föld éghajlata nem lineárisan, vagyis nem azonos ütemben, egyenes arányosan változik, hanem amikor elér egy szintet, akkor hirtelen óriási ugrások figyelhetők meg.⁷⁶

Farman, Gardiner és Shanklin nevű kutatók ugyanerre a következtetésre jutottak, amikor az Antarktisz felett található ózonlyukat vizsgálták, valamint statisztikai adatokkal alá tudták támasztani, hogy van összefüggés az ózonlyuk nagysága és az emberi tevékenység között. Megállapították, hogy a változás nem lineáris, hanem amikor elér egy szintet, akkor hirtelen kezd elromlani.⁷⁷

Ezeknek a megállapításoknak, rendkívül nagy jelentősége volt, mind a kutatók mind pedig a politikai döntéshozók vonatkozásában, hiszen elkezdtek másként látni a kérdést, és már közel sem tűnt annyira távoli problémának. Egyszerűen egzakt módon nem lehet tudni, hogy hol van az a határérték, amely után már egyrészt visszafordíthatatlan folyamatok indulnak el, másrészt hirtelen rohamosan romló eredmények lesznek, aminek súlyos következményei lehetnek.

A környezetváltozás és konfliktusok összefüggéseit több kutató is vizsgálta.

Angus Mackay skót történész, aki a középkori Spanyolország kutatója, tanulmányozta az éghajlatváltozás és erőszak összefüggését a Kasztíliai Királyságban. A 15. század során több jól dokumentált esetben is kimutatható, hogy a szárazság következtében kialakuló élelmiszerhiány felkeléshez és erőszakhoz vezetett. 1462-ben zavargások törtek ki Sevillában, miután a pusztító árvizek miatt a kenyér olyan drága lett, hogy a szegények már nem tudták megvenni. Természetesen, mint minden konfliktusnak, ennek is lehetnek komplexebb okai is, de fontos megjegyezni, hogy főleg a középkorban, de sok törzsi társadalomban, napjainkban is megfigyelhető, hogy élnek olyan hiedelmek, ami szerint a kevés termés vagy rossz időjárás, valakinek a közösségből vagy pedig egy kisebbségi etnikai vagy vallási csoport bűnei miatt történik. Az élelmiszerhiány miatt kialakuló harag vagy bűnbakkeresés, sokkal könnyebb, ha egy kézzel fogható másik személyről vagy csoportról van szó, mintha egy vagy több távoli ipari országról, vagy akár az éghajlatváltozást előidéző összetett tényezőkről. Angus Mackay nem ért egyet azzal, hogy a környezeti változások és

⁷⁶ BROECKER, Wallace: *Unpleasant surprises in the greenhouse?* – In. *Nature*, 1987. 328. évf. 6126. sz. – p. 123-126.

⁷⁷ FARMAN, Joe, GARDINER, Brian, SHANKLIN, Jon: *Large Losses of Total Ozone in Antarctica Reveal Seasonal CIO/NO Interaction.* – In. *Nature*, 1985. 315. évf. 6016. sz. – p. 207-210.

konfliktusok vizsgálata során egyszerűen fel lehet állítani egy „indíték-hatás” modellt, véleménye szerint ez inkább kulturális kérdés. Az a kérdés, hogy az emberek hogyan reagálnak a különböző problémákra és kihívásokra.⁷⁸

A 20. századi konfliktusok közül a Közép-Európában nem túlságosan gyakran kutatott 1969-es „futball háború”, amellyel kapcsolatban William Durham készített és publikált egy átfogó elemzést. Az úgynevezett „futball háború” 1967. július 14-18. között zajlott, Salvador és Honduras között. Másnéven százórás háborúnak is szokták nevezni, a kirobbantó ok a két ország csapatának válogatott futballmérkőzés utáni verekedésből indult ki, de természetesen a háborúnak sokkal összetettebb okai voltak. Az öt napig tartó konfliktus során legalább háromezer ember vesztette az életét és több tízezer ember sebesült meg.⁷⁹

William Durham szerint a háborúnak több kiváltó oka is volt, de talán a legjelentősebb a Salvadorból Hondurasba történő tömeges elvándorlás. Az elvándorlás oka a Salvadorban zajló óriási népességnövekedés volt. 1976-ban Salvador volt az föld az egyik legnépesebb országa 190 fő/km², amíg akkor Indiában 186 fő/km² volt az átlag népsűrűség. A növekedési ráta 3.5 % volt évente. A mezőgazdasági termelés alapja a kis gazdaságok voltak. Azonban az óriási túlnépesedés miatt az egyszerűen elfogyott a megművelhető földterület, amit azzal próbáltak meg pótolni, hogy óriási erdőirtásba kezdtek, hogy földhöz jussanak. De a természeti károkon és környezeti következményeken kívül ez sem oldotta meg a problémát hosszútávon, ezért a kilátástalanság miatt tömegesen kezdtek el Hondurasba vándorolni. Ez viszont Hondurasban okozott hatalmas társadalmi feszültséget. Ez a társadalmi feszültség robbant a futballmérkőzés után. Természetesen nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy a Salvador és Honduras között kirobbanó háborúnak voltak politikai és ideológia aspektusai is. A háború következményeként a gazdasági és társadalmi feszültségek tovább fokozódtak, amely végül a 12 évig tartó, az egész térséget érintő, véres salvadori polgárháborúhoz vezetett.⁸⁰

⁷⁸ MACKAY, Angus: *Climate and Popular Unrest in Late Medieval Castile*. – In: WIGLEY, T. M., INGRAM, M. J., FARMER, G.: *Climate and History: Studies in Past Climates and Their Impact on Man*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. – p. 356-376.

⁷⁹ LUCKHURST, Toby: *Honduras v El Salvador: The football match that kicked off a war*. – In: BBC News, 2019. június 27. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-48673853> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁸⁰ DURHAM, William: *Scarcity and Survival in Central America: The Ecological Origins of the Soccer War*. – Redwood City: Stanford University Press, 1979.

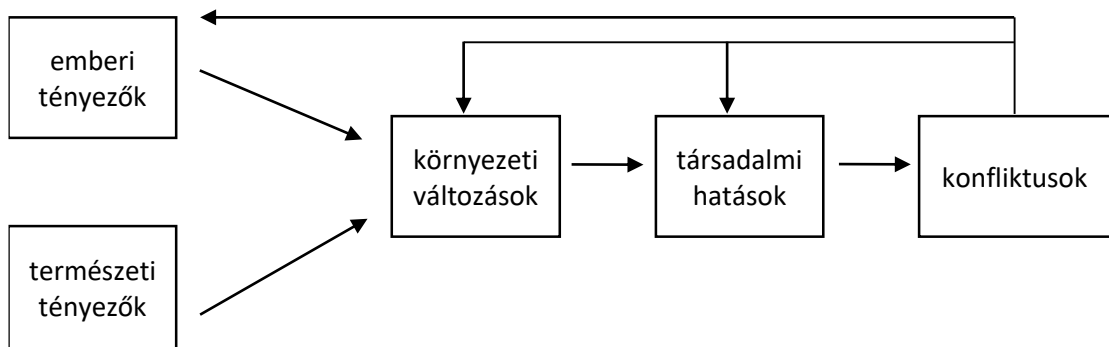
Ez a két konfliktus is jól mutatja, hogy nehéz a konfliktusok vizsgálata során beazonosítani az összes tényezőt, és szinte minden esetben nagyon sok más tényező is szerepet játszik. Azonban az vitathatatlan, hogy a környezeti tényezőknek rendkívül nagy szerepe van az erőforráskonfliktusok során, amikor valamilyen hiány alakul ki.

Disszertációm során tovább bontom és keresem, hogy milyen összefüggések lehetnek, vagyis milyen ok-okozati kapcsolat lehet a környezet és konfliktusok között.

Véleményem szerint nem lehet egyértelmű és pontos kapcsolatot kimutatni a környezet és a konfliktusok között, hiszen egyrészt annyira sok a tényező, amelyek hatnak egymásra, másrészt pedig a kulturális, etnikai és történelmi tényezők miatt mások és mások a reakciók ugyanarra a problémára. Ezért azt gondolom, hogy bár vannak rá próbálkozások, de nem lehet egy olyan modellt megalkotni, ami minden tényezőt figyelembe vesz, és mindig, minden körülmények között működik. Egyfelől túlságosan sok a változó, illetve egyfajta leegyszerűsítést igényelnek, ami viszont pontatlan elemzést eredményezne.

Arra jutottam, hogy az a modell lehet a leghelytállóbb a környezeti tényezők és konfliktusok közötti összefüggések vizsgálatára, amelyben külön lehet választani azokat az emberi és természeti tényezőket vagy okokat, amelyek hatást gyakorolnak a környezetre. A környezeti változás valamilyen átalakulást, jellemzően valamilyen természeti erőforrást hiányt eredményez, amely gazdasági visszaesést, illetve társadalmi feszültségeket generál. Ezek a folyamatok vezetnek a konfliktusokhoz, aminek szintén visszaható hatása van mind a környezetre, mind a társadalomra, mind a gazdaságra, és ezáltal önmagukat továbbgerjesztik.

Mindezeket az alábbi ábrával lehet illusztrálni, szem előtt tartva, hogy az ott feltüntetett összefüggések lehetnek eshetőlegesek is, hiszen nem minden környezeti hatásból lesz társadalmi feszültség, vagy minden társadalmi feszültségből konfliktus:

1. ábra – Környezeti változások és konfliktusok összefüggései
(Az ábra a szerző saját készítése.)

Homer-Dixon a kutatásai során a következő megállapításokra jutott. A fejlődő államokat sokkal jobban sújtja a környezetváltozás, mint a gazdagabb és erősebb államokat. Ezeknek az államoknak a „gazdagságát” és erősségét” nem feltétlenül kizárólag gazdasági értelemben kell értelmezni, hanem politikailag és társadalmilag stabil államokra kell gondolni. Hiszen lehet egy ország gazdaságilag fejlett, ha közben társadalmilag, illetve politikailag törékeny és nem egységes, illetve olyan társadalmi feszültségek vannak, amelyek bármikor robbanhatnak.

Homer-Dixon a következő hét környezeti problémát vagy környezeti hatást határozta meg, amelyek a fejlődő országokban hozzájárulhatnak a konfliktusok kialakulásához.

- üvegházhatás;
- ózonréteg elvékonyodása;
- savas esők;
- erdőirtás;
- termőföld pusztulása;
- vízkészletek kimerülése, szennyezése;
- halállomány fogyása.

Azért ezeket a problémákat emelte ki, mert véleménye szerint ezek azok, amelyek bizonyítottan az emberi tevékenységhez köthetők, valamint ezeknek hosszútávú, és sokszor visszafordíthatatlan következményei lehetnek, így összefoglaló néven globális kihívásoknak lehet őket nevezni.⁸¹ Ezek a problémák vagy más szóval kihívások

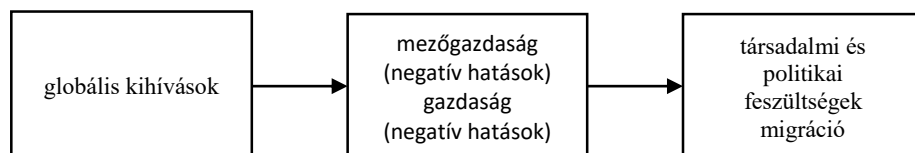
⁸¹ HOMER-DIXON 1991. – p. 88-89.

alapvetően összefügghetnek, és lehet közöttük ok-okozati kapcsolat, hiszen ritka, hogy pusztán önmagukban előforduljanak.

Álláspontja szerint az előbb felsorolt globális kihívások az alábbi négy jelentős társadalmat érintő hatást váltják ki. Ezek a hatások hasonlóan a feljebb felsorolt környezeti problémákhoz, sokszor összefüggenek, és jellemzően nem egyedül önmagukban jelennek meg, hanem egy logikai láncolatnak a részei. Homer-Dixon a következő jelenségeket határozta meg, amelyekre a globális kihívások jelentős hatást gyakorolnak:

- mezőgazdasági termelés csökkenése;
- gazdasági visszaesés;
- migráció;
- politikai és társadalmi feszültségek.⁸²

Véleményem szerint Homer-Dixon elmélete ugyan helytálló, de annyiban változtatok rajta, a globális kihívások a mezőgazdasági termelésre és a gazdaságra vannak közvetlen hatással. A migráció, illetve a politikai és társadalmi feszültségek, már ezeknek a következményei, vagyis társadalmi feszültségek, illetve az elvándorlás nem közvetlenül a globális kihívások eredménye. Az elméletemet a következő stilizált ábrával tudom szemléltetni:

2. ábra – A globális kihívások hatásai
(Az ábra a szerző saját készítése.)

A globális kihívások és a mezőgazdasági termelés összefüggései:

Lester Brown szerint a mezőgazdasági termelés csökkenése, a globális környezeti változások legfélelmetesebb és legsúlyosabb hatása.⁸³

Az üvegházhatásnak több következménye is lehet a mezőgazdasági termelést illetően. Először is az üvegházhatás miatt a tengerszint megemelkedik, és extrém

⁸² UO. – p. 91-98.

⁸³ BROWN, Lester: *Reexamining the World Food Prospect*. – In. Worldwatch Institute, State of the World 1989. New York, 1989. – p. 41-58.

időjárási jelenségek mutatkoznak. Ezek pedig part menti áradásokat, illetve árvizet okoznak. Az árvizek mellett megváltozik az éghajlat és a csapadék mennyisége, illetve eloszlása. Van továbbá egy negyedik, nem túl látványos, de annál károsabb veszélye is az üvegházhatás okozta felmelegedésnek, ez pedig az új fertőzések és kártevők, amelyek eddig nem jelentek meg az adott területen, és az ott termesztett növényeket nagymértékben károsítják. Ezáltal jelentősen csökken a termés mennyisége. Röviden általánosságban elmondható, hogy az üvegházhatás legalább négyféleképpen van hatással a mezőgazdasági termelésre: a tengerszint emelkedéssel, az extrém időjárási jelenségekkel, amelyek árvizeket okoznak, valamint az új fertőzések megjelenésével. Ezek a jelenségek mind súlyos veszélyt jelentenek a mezőgazdaságra.

Az ózonréteg elvékonyodásának is hatása van a mezőgazdasági termelésre. Az ózonréteg kb. 15-40 km magasságban található gágréteg, amely kiszűri az élővilágra káros UV-B sugárzás jelentős részét, valamint teljes mértékben megszüri az UV-C sugárzást. A földi élet szempontjából fontos UV-A sugárzást azonban átengedi. Az ózonréteg károsodását az Antarktisz felett az 1970-es években mutatták ki. Az ózonréteg Európa felett is jelentősen megritkult, és becslések szerint 1996-ra az Egyesült Királyság felett 47%-kal, vagyis majdnem a felével csökkent. A montreáli egyezmény és CFG gázok betiltásának hatására a jelenlegi vizsgálatok szerint az ózonréteg nem vékonyodik tovább. Az UV-B sugárzásnak rendkívül súlyos hatásai vannak mind az emberekre, mind az állat- és növényvilágra. A különböző haszonnövények – mint például a kukorica, borsó, bab – esetében genetikai mutációkat figyeltek meg, valamint egyértelműen kimutatható a jelentős termésátlagesökkenés.⁸⁴

A savas esők szintén képesek jelentős kárt okozni a mezőgazdaságban. Savas esőről akkor beszélünk, amikor a csapadék PH értéke megváltozik. A savas esők korábban a jelentős iparvidékeken fordultak elő, Európában és Észak-Amerikában, de az időjárási jelenségek következtében eljutottak olyan helyekre is, ahol nincs ipari termelés, ezért olyan helyzet áll elő, hogy a probléma okozója, valamint a következmények elszenvedője jelentős földrajzi távolságban van egymástól. A savas esők egyik legsúlyosabb következménye, hogy a természetes vízbe kerülve, főleg a tavakban, kipusztulnak a vízi tápláléklánc alapjait szolgáló planktonok, amelyek mind a sós,

⁸⁴ WARGENT, Jason J., JORDAN, Brian R.: *From ozone depletion to agriculture – Understanding the role of UV radiation in sustainable crop production.* – 2013. – Online elérhető: <https://nph.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/nph.12132> (Letöltve: 2021. október 20.)

mind pedig az édes vizekben megtalálhatóak. Ezt követően a halak és az egész élővilág kipsztlul az állóvízből, és úgynevezett halott tavak jönnek létre. Becslések szerint az a 20. század második felében, Kanadában található tavaknak egy jelentős részéből kipsztlultak a halak a savas esők hatására.⁸⁵ A savas esőknek van egy másik hatása is a növényvilágra. A megváltozott PH értékű csapadék károsítja a leveleket, ezáltal sokkal sérülékenyebbek és érzékenyebbek a különböző fertőzésekre, másrészt károsítja a talajt és a növények, főleg a fák gyökereit, valamint a gombákat és más élőlényeket, amelyek fontos részei az élővilágnak, ezáltal a növényzet kipsztlul, és a talaj terméketlenné válik. Látható, hogy a savas esőknek milyen súlyos következményei lehetnek a környezetre, valamint mennyire súlyosan érinthetik a mezőgazdasági termelést.

Az erdőirtásnak több hatása is eredményez mezőgazdasági terménycsökkenést. Egyrészt erdőirtás nagymértékben hozzájárul az árvizek kialakulásához, mert az erdők talaja nagymértékben szívja fel a vizet, hiszen jelentős a növényzet vízfelhasználása. Az árhullámok vízmennyisége az ártéri erdőkben felszívódik, azonban amikor nincsenek ártéri erdőségek, akkor ez a víztöbblet a felszínen gyűlik össze. Ez a jelentős árvizek egyik oka, aminek hatására jelentős területek válnak mezőgazdasági művelésre alkalmatlanná.

A trópusi esőerdők irtásával jelentősen nő a széndioxid a térségben, hiszen a fák megkötik a levegő széntartalmát, ami hozzájárul az üvegházhatáshoz és az éghajlatváltozáshoz, amelynek eredménye lesznek részben az időjárási változások, a hosszabb szárazság, az egyenlőtlen csapadékeloszlás, melyek szintén súlyos károkat okoznak a mezőgazdaságban.⁸⁶

A termőföldpusztulás közvetlenül hat a mezőgazdasági termelés csökkenésére. Bár kevesen tudják, de a termőföld ugyanolyan véges, mint a víz vagy bármilyen más természeti erőforrás. Kutatások szerint ahhoz, hogy 3 cm réteg, jó minőségű termőréteg létrejöjjön, több ezer évre van szükség. A nagyon intenzív és hatékony talajművelés hatására ugyan egy ideig növekszik a terményátlag, de a talajréteg

⁸⁵ HOPKIN, Michael: *Acid Rain still hurting Canada*. – In. Nature, 2005. augusztus 10. – Online elérhető: <https://www.nature.com/news/2005/050808/full/050808-10.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁸⁶ XFOREST: *Mik az erdőirtás következményei?* – 2020. – Online elérhető: <https://xforest.hu/erdoirtas/> (Letöltve: 2021. október 20.)

kimerül és egy idő után terméketlenné válik. Regenerálódása körülbelül negyvenszer lassabban következik be, mint a kimerülése.

A termőföld pusztulása napjainkban, főleg Kínában, Indiában és Afrikában a legjelentősebb. A termőföldek pusztulásának több különböző oka is van. Egyrészt a szántás miatt a föld értékes termőrétegét a szél elhordja, illetve a nagymennyiségű és gyors zivatarok és árvizek elmosják, de ugyanúgy hozzájárulhat a talaj eróziójához a túllöntözés is. Bizonyos növények, mint a kukorica, kávé, gyapot, tea, jobban kimerítik a földet, illetve az ültetvények talaja hamarabb kimerül.

A másik fontos tényező, hogy a talajban lévő szén a gépesített földművelés felszabadítja. A szén a termőföldben található szerves vegyületek felbontásában nagyon fontos szerepet játszik, hiszen a földben található mikrobák a szénrel táplálkoznak, valamint a növények tápanyagfelszívásában is fontos szerepe van.⁸⁷

Az emberi beavatkozás és a mezőgazdasági termelés mellett fontos azonban megemlíteni egy természetes folyamatot ism az elsivatagosodást, vagy más néven dezertifikációt, amely szintén alkalmatlanná teszi a termőföldet a mezőgazdasági termelésre, illetve az állattartásra.

A vízkészletek kimerülése és szennyeződése szintén jelentős hatással van a mezőgazdasági termelés csökkenésére. Becslések szerint a Föld édesvízkészletének 70%-át a mezőgazdaság használja fel, míg körülbelül 20%-át az ipar. Súlyos problémát jelent, hogy a jelentősen fejlett ipari országok kétszer vagy háromszor annyi vizet használnak fel, mint azt a víz természetes körforgása lehetővé tette, ezért egy folyamatos vízvesztés figyelhető meg. A mezőgazdasági öntözésre a felszín alatti vizek a leghasznosabbak, mert azokban még optimális mértékben benne vannak a talajrétegből felvett különböző szerves és szervesetlen anyagok és mikroorganizmusok. A víz minél mélyebbre szivárog a talajban, annál jobban megsűrődik, és ezzel a hasznos anyagok is eltűnnek belőle. Ahogy korábban említésre került egyrészt a probléma a túlságosan gépesített és túlhatékony gazdálkodás, hiszen túlságosan sok vizet használnak fel öntözésre, és ezáltal a felszín alatti vízkészletek kimerülnek. De ugyan ez a jelenség játszódik le akkor is, amikor teljesen elavult és pazarló öntözőrendszereket és technológiákat használnak, hiszen bár a vizet hasznosítják, de olyan rossz hatásokkal, hogy még a termények átlaga sem növekszik. A másik

⁸⁷ FÖLD NAPJA ALAPÍTVÁNY: *Poszthumus*. – 2015. – Online elérhető: <http://www.fna.hu/hir/poszthumus> (Letöltve: 2021. október 20.)

probléma a vízszennyezettség, ami szintén az elavult ipari technológiák, és környezetvédelmi szabályok be nem tartása következtében károsítja a rendelkezésre álló vízkészleteket, így alkalmatlanná téve mind az emberi és állati fogyasztásra, mind pedig a mezőgazdasági felhasználásra. Egyértelműen látható, hogy a fenntartható vízgazdálkodásnak rendkívül nagy szerepe van a mezőgazdasági termelésben, hiszen a vízhiány miatt, jelentős terménycsökkenés következik be.⁸⁸

A globális kihívások másik fontos hatása a gazdasági termelés csökkenése, amely jelentős társadalmi és politikai feszültségeket, valamint migrációt képes generálni.

Megvizsgálva a globális kihívások és a gazdasági termelés összefüggéseit a következőket lehet megállapítani.

Az üvegházhatásnak ugyanúgy, mint a korábban tárgyalt mezőgazdasági termelés összefüggésében, ugyanazok a következményei lehetnek a gazdaságban is. A tengerszint megemelkedik, melyet extrém időjárási jelenségek követik. Ezek pedig part menti áradásokat, illetve árvizet okoznak, amelyek kárt tesznek a part menti, illetve egyéb infrastruktúrákban, ennek pedig gazdasági következményei lehetnek. Mivel az éghajlat és a csapadék mennyiségének, illetve eloszlásának változásával kár keletkezik a mezőgazdaságban, ez kihat a gazdaságra is, és kereskedelmi, illetve egyéb más pénzügyi és gazdasági következményei lesznek. Az üvegházhatásnak és a felmelegedésnek egy másik nagyon súlyos következménye, hogy az állóvizek hőmérséklete megemelkedik. Az állóvíz élővilága nem képes ezt a hőmérsékletemelkedést elviselni, ami tömeges halpusztuláshoz vezet.

Az ózonréteg elvékonyodásának is hatása van a gazdaságra, illetve az emberek életére, hiszen az UV-B sugárzásnak rendkívül súlyos hatásai vannak mind az emberekre, mind az állatokra. Az élő sejtekben az UV-B hatására felbomolhatnak azok a szerves molekulák, amelyek a sejt működése szempontjából nélkülözhetetlenek, ezzel károsítva az élő sejteket. Az UV-B bőrrákot okozhat, valamint mind az embereknél, mind pedig az állatoknál szemkárosodást, a szaruhártya károsodását okozza. Ezek a hatások nem közvetlenül, de közvetetten hatással vannak a gazdasági szektorra, hiszen érintik a munkaerőt, az egészségügyi és szociális ellátási rendszert, valamint a mezőgazdasági termelést, amelynek jelentős gazdasági aspektusai vannak.

⁸⁸ DOBOS Attila Csaba: *Precíziós növénytermesztés*. – Debrecen: Debreceni Egyetem, 2013. – Online elérhető: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0085_precizios_novenytermesztes/ch01.html (Letöltve: 2021. október 20.)

Az erdőirtásnak is súlyos gazdasági következményei vannak. Rövidtávon eleinte jövedelmezők, hiszen a fakitermeléssel építőipari alapanyagokhoz és egyéb az ipar és gazdaság szempontjából nélkülözhetetlen anyagokhoz lehet hozzájutni, illetve bizonyos afrikai fafajták kitermelése különösen magas bevételt jelent. Mindezek mellett a fakitermeléssel és az égetéses erdőirtással egy rövid ideig rendkívül termékeny talajhoz lehet hozzájutni, azonban ezek mindenképpen csak a nagyon rövid távú előnyök.

Ez a kizsákmányolás egy zsákutca, hiszen sok esetben nagyon lassan regenerálódó, illetve rosszabb esetben visszafordíthatatlan folyamatok indulnak el. Mivel az erdőterületek végesek, ezért egy idő után egyszerűen elfogy a fa, ami sok esetben érinti a háztartásokat, mert főleg a fejlődő világban a fa a főzéshez nélkülözhetetlen, illetve a fa ára emelkedni fog, mivel mikor kevés lesz belőle, hiánycikké válik, ez az áremelkedés pedig társadalmi feszültségeket okozhat. Ezért juthatunk el arra a következtetésre, hogy az átgondolatlan és túlzott erdőirtásoknak bár rövidtávon gazdasági előnyeikkel kecsegtetnek, de hosszabb távon, mivel elfogyhatnak, súlyos hatásai vannak a gazdaságra, és ezáltal a társadalomra is.

A vízkészletek kimerülése és szennyeződése szintén jelentős hatással van a gazdaságra. A vízkészletekkel kapcsolatban a gazdasági szempontokkal összefüggésben meg kell említeni a vízerőművek, illetve a gátak kérdését. A mai világban a gátak építése nemcsak az öntözéshez szükséges tározók létrehozásában nélkülözhetetlen, hanem a villamosenergia előállításában is. A fejlődő ipar és gazdaság rendkívül nagy energiaigényű, és ennek biztosítására jelentős gátépítések kezdődtek az arra alkalmas folyókon. A folyóvizeknek nemcsak az energiaelőállítás szempontjából van jelentősége, hanem a közlekedésben is. Látható, hogy ha a vízzel kapcsolatos infrastrukturális szempontokat vesszük górcső alá, akkor nagyon szoros összefüggéseket találunk, ezért amennyiben a rendelkezésre álló folyó- vagy állóvizek mennyisége csökken, komoly negatív gazdasági hatásai vannak.

A halállomány fogyásának jelentős gazdasági hatásai vannak. Mint fentebb említettem, a globális felmelegedés hatására főleg az állóvizek élővilága sok esetben elpusztul, ezáltal halhiány alakul ki, ami jellemzően a vízparton élőknek okoz nehézséget, hiszen a hal az egyik elődleges élelem, illetve bevételi forrás. A halállomány fogyásához szintén hozzájárul a túlhalászás. Hasonlóan, mint a mezőgazdaságban, itt is megfigyelhető, hogy a fejlett technológiák rendkívül hatékony

a halászatot, ezáltal túlhalászatot eredményeznek. A túlhalászat azt jelenti, hogy több a kifogott mennyiség, mint a természetes reprodukció. Ez a túlhalászat főleg a tengereket és óceánokat érinti, de megfigyelhető különböző tavakban is. A túlhalászat ellen próbálnak különböző kvótákat bevezetni nemzetközi szinten, de ezek nem váltják be a hozzájuk fűződő reményeket, hiszen egyrészt betartásuk nem kényszeríthető ki a gyakorlatban, másrészt a szigorú kvóták miatt megnő az illegális halászat. A halállomány pontosan ugyanolyan természeti erőforrás, mint a fa, rendkívül nagy hasznot tud termelni, ám véges. Hasonlóan más természeti erőforrásokhoz, az átgondolatlan halgazdálkodás, illetve a túlhalászás következtében a természet nem tudja reprodukálni a kifogott mennyiséget, ezért jelentős hiány lép fel, aminek a hatásai megmutatkoznak az élelmezésbiztonságban, illetve mivel egyre kevesebb lesz belőle, áremelkedéssel fog járni, aminek szintén gazdasági és társadalmi hatásai vannak.

Napjainkban egyre több kutató foglalkozik az úgynevezett klímamenekültekkel, illetve a klímamigrációval. Véleményem szerint a globális kihívások és ezek hatásai valóban gazdasági és társadalmi problémákat idéznek elő. Azt gondolom, hogy fontos megjegyezni, hogy a klímaváltozás valóban okozhat tömeges elvándorlást az érintett területről. Hiszen, ha a vízhiány miatt az adott területen már nem lehet gazdálkodni, az ott élők arra kényszerülnek, hogy új területekre vándoroljanak, ahol gazdálkodhatnak, ez pedig feszültségekhez vezethet a korábban már ott élő lakossággal. Úgy látom, hogy a klímaváltozás, mint kiváltó ok, csak közvetett ok, hiszen a klímaváltozás és az elvándorlás között még ott vannak a társadalmi és szociális feszültségek, amelyek azonban országonként változnak. A globális kihívások és a tömeges elvándorlás inkább egy láncreakció része. Egy gazdaságilag és politikailag erősebb állam jobban képes kezelni ezeket a kihívásokat, mint egy etnikailag és politikailag heterogén állam.

Homer-Dixon a konfliktusokat különböző csoportok szerint osztotta fel:

Az egyszerű erőforráskonfliktusok: a vízért, halállományért, földért és egyéb más korlátozott mennyiségben rendelkezésre álló természeti erőforrásokért folytatott konfliktusok. Ezek jellemzően az emberi élet szempontjából nélkülözhetetlen természeti erőforrásokért folynak, a konfliktuselméletek szempontjából ezek dinamikáját a strukturális elmélettel lehet megmagyarázni.

A csoport-identitás konfliktusok jellemzően a migrációval vannak összefüggésben. A migráció mellett a másik konfliktusforrás, amikor a túlnépesedés hatására felborul

a lakosság aránya az érintett térségben. De szintén a migrációhoz tartozik a mezőgazdasági termelés csökkenése miatt a városiasodás vagy az urbanizáció.

Az egyéni szinten a relatív deprivációs elméletnek leginkább gazdasági okai vannak és a gazdasági hanyatlással vannak összefüggésben, ami az egyén számára jelentős frusztrációt okoz, és a szegénység és a javak igazságtalan eloszlása (természeti kincsekből eredő) tartozik ebbe a csoportba.⁸⁹

2.2. FILOZÓFIAI SZEMLÉLETI VITA A TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOKKAL KAPCSOLATBAN

Két jelentős filozófiai szemléletet lehet megkülönböztetni, amelyek szorosan összefüggenek a természeti erőforrásokkal, de élesen szemben állnak egymással.

Az egyik a neo-realista, neo-malthusianista álláspont, a másik pedig ezzel szemben a neoliberais, bőségszaru-megközelítés.

Más szavakkal az egyik az úgynevezett malthusianista felfogás, a másik pedig a kornukópia vagy bőségszaru elmélet. A malthusianizmus elmélet nevét Thomas Malthus angol demográfusról, az angol klasszikus közgazdaságtan egyik legjelentősebb gondolkodójáról kapta. Malthus 1766-ban született Angliában. Aktív tudományos és filozófiai életet élt. Kora nagy gondolkodóinak munkásságát követte, és közeli, baráti kapcsolatban állt David Hume skót filozófussal, aki a skót felvilágosodás egyik legfontosabb alakja, Jean-Jacques Rousseau svájci-francia filozófussal, valamint Voltaire-rel, a francia felvilágosodás egyik legnagyobb alakjával.

Malthus fő munkájának címe „An essay on the principle of population, or a view of its past and present effects on human happiness; with an inquiry into our prospects respecting the future removal or mitigation of the evils which it occasions”. Elmélete szerint az élelmiszertermelés nem tud a föld népesedésével együtt fejlődni. Amit megpróbált matematikai képletekkel levezetni, ami szerint az emberek száma mértani sorozatként, négyzetes arányban növekszik, vagyis 1,2,4,8,16,32,64,128 és így tovább, az élelmiszer mennyiség növekedését azonban aritmetikai progresszióval, vagyis számtani sorozattal határozza meg, ami 1,2,3,4,5,6,7,8 és így tovább. Ezeket egymáshoz viszonyítva azt látjuk, hogy az idő előrehaladtával a különbség a népesedés

⁸⁹ HOMER-DIXON 1991. – p. 104-111.

és a rendelkezésre álló élelmiszer között egyre nagyobb lesz, pl. 64:7, majd 128:8-hoz. Vagyis Malthus matematikai képlettel próbálta bizonyítani, hogy az emberiség fejlődésének gátja az élelmiszerek hiánya lesz. Véleménye szerint a népesség négyzetesen növekszik, az élelem pedig lineárisan.

Malthus matematikai jellegű megközelítése a tudomány mai állása szerint ugyan nem helytálló, de filozófiai értelemben rendkívül nagy jelentőségű, és elmélete hatással van napjaink gondolkodóira, kutatóira. A természeti erőforrásokért folytatott konfliktusokkal kapcsolatban mindenképpen meghatározó személyiség.

Elmélete szerint az emberiség fejlődését semmilyen más külső tényező, kizárólag önmaga gátolja. Az emberiségre, mivel emberek alkotják, ugyanúgy vonatkozik a természet törvénye. Ennek alapja a táplálék és a szaporodás, ami az életfenntartáshoz nélkülözhetetlen. Ez az elmélet természetesen az egész élővilágra igaz. Malthus elmélete szerint röviden összefoglalva, az ember arányaiban gyorsabban szaporodik, mint az élelemforrások. Malthus elméletét sokan elfogadták és követték, többek között Max Weber, John Cazenove és Jean Say is.⁹⁰

Malthus alap gondolatát levetítve a természeti erőforrásokra napjainkban, azt jelenti, hogy az élelmiszertöbblet lehetővé teszi a gyors népességnövekedést. Azonban az emelkedő népességnövekedés sokszoros fogyasztással jár. Ez a fogyasztás gyorsabban növekszik, mint a rendelkezésre álló élelmiszer, így élelmiszerhiány vagy erőforráshiány alakul ki, amely konfliktusokhoz, háborúhoz vezet. Az emiatt kialakuló nézeteltérések és háborúk a népességszám csökkenését eredményezik, ez által újra elég élelem fog rendelkezésre állni, aminek hatására újra növekedni kezd a népesség.

A fentiekből látható, hogy a malthusianizmus az egyik alapvető filozófiai irányzat a környezettel kapcsolatos teóriák között, kiemelten az erőforrások, illetve az erőforráskonfliktusok terén.

A Malthus-elmélettel szemben a másik egy futurista megközelítés. A kornukópia szemlélet egy progresszív felfogás, amelynek a lényege az, hogy a tudomány lehetővé teszi a folyamatos fejlődést. Nincs semmilyen határa az emberiség fejlődésének és a tudomány megoldást talál a különböző korlátok és akadályok leküzdésére. A latin kornukópia (magyarul 'bőségszaru') a jólét, a bőség és a termékenység szimbóluma a

⁹⁰ KOVÁCS Gábor: *A népesedés elmélete*. – In. Társadalomtudományi és gazdaságtörténeti kutatások IV. – Debrecen: Hegedüs és Sándor Könyvkiadóhivatal, 1908. – p. 15-28.

görög mitológiában. Ez nem más, mint egy bika szarva tele gyümölcsökkel, és a gazdagság kiapadhatatlan forrása.⁹¹

A kornukópia elmélet nem egy kutatóról kapta a nevét, hanem összefoglaló néven nevezik így a neoliberais, illetve libertariánus gondolkodókat.

A neoliberais és libertariánus felfogás alapja az emberi szabadság, a szabad, önszabályozó piac, ahol közgazdasági szempontból nincs szükség állami beavatkozásra. Vagyis felfogásuk szerint létezik egy folyamatos fejlődés, aminek nem szabad gátat szabni.

A libertariánus felfogásnak van egy másik vonatkozása is a természeti erőforrások tekintetében. A libertarianizmusban a természeti erőforrások mindenkié, és mindenkinek egyenlő arányban kell részesednie belőlük.

Ebből eredően a kornukópia elméletet képviselők nem fogadják el, hogy a Föld erőforrásai végesek. Véleményük szerint a technológiai fejlődés lehetővé teszi, hogy minden természetes erőforrás mesterségesen előállíthatóvá, pótolhatóvá, ezáltal kifogyhatatlanná váljék. Ez a felfogás egy rendkívül optimista megközelítést jelent.

A kornukópiánizmus legjelentősebb képviselői Julian Simon amerikai közgazdász, valamint Herman Kahn amerikai futurista.⁹²

Helga Haftendron, Aaron T. Wolf vagy Tony Allan kornukópiánista kutatók ugyan nem vetik el a gondolatot, hogy vannak feszültségek a vízelosztással kapcsolatban, de nem is tekintik annyira súlyos problémának.⁹³

Példaként lehet felhozni a progresszív, futurista felfogásra, hogy a folyamatosan fejlődő technológiák segítségével lehetőség van a szennyezett levegő tisztítására, a tengervíz sóalanítására, vagy a szennyvíz tisztítására és újrahasznosítására.

Vagyis a folyamatos népességnövekedéssel járó fogyasztásnövekedés nem jelent problémát, mert a kimerülő erőforrásokra majd a technológia fejlődése ad megoldást.

Az erőforráskonfliktusok egészére vonatkoztatva a vízkonfliktusokkal kapcsolatos elméleteket megállapítható, hogy a két, egymással szöges ellentétben álló filozófiai megközelítés nagymértékben meghatározza azt, hogy hogyan tekintünk az

⁹¹ GLEDITSCH, Nils Petter: *Environmental Conflict – Neomalthusians vs. Cornucopians, Security and Environment in the Mediterranean*. – Berlin: Springer-Verlag, 2003. – p. 477-485.

⁹² ARNEY, Jo: *Cornucopian*. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/explore/savingearth/cornucopian> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁹³ LOVAS Andrea Ildikó: *Az Egyiptomi „Arab Tavasz” Vízbiztonsági Perspektívából Rendkívüli Aszály Mint A Tüntetéssorozat Kiváltó Oka?* – In: *Az ELTE TáTK Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének időszaki kiadványa*, 2020. 4. sz. – p. 13.

éghajlatváltozásra és annak negatív hatásaira. Véleményem szerint a kornukópianista megközelítés túlságosan optimista abban a tekintetben, hogy a tudomány mindenre talál megoldást. Ezáltal nem kezeli a problémákat a helyükön, és a súlyos jelenségeket minimalizálva azokat inkább kihívásként állítja be. Nem tartom reálisnak, hogy minden problémát a természeti erőforrásokkal összefüggésben csak és kizárólag a technológia segítségével meg lehetne oldani. Ahogyan az a tengervíz sótalanításánál is tapasztalható, bár a technológia ugyan létezik, azonban drága, és nem elterjedt mindenhol, ahol szüksége lenne rá. A pénzügyi szempontok és a politikai tényezők, úgy gondolom, szintén gátat szabnak a technológiai fejlődésnek, ami ugyan elméletileg megoldást jelenthet, de a napjainkban, a való életben ez mégsem valósul meg.

A Malthus-féle elméletnek több valóság alapját látom. Fontos megjegyezni, hogy Malthus a 18-19. század fordulóján élt, és amit gondolt és látott, azok az ő korának a jelenségei. A középkori technológiákat felváltotta az ipari forradalom, és elindult egy jelentős fejlődés. Egyetértek abban Malthus elméletével, hogy a népességnövekedés és ennek eredményeként a túlfogyasztás, valamint a környezeti változások hatására rendelkezésre álló természeti erőforrások konfliktust eredményezhetnek, és gátat szabnak a fejlődésnek. Bár napjainkban egy természeti erőforráshiányból származó problémára még lehet békés megoldást találni, ami sok esetben mindössze pénzügyi, illetve politikai akarás kérdése. A globális kereskedelem, élelmiszer import-export, az erős, jól szervezett állam, megoldást tud nyújtani a különböző hiányokból fakadó problémákra. Amennyiben egy terület élhetlenné válik, akkor is el lehet onnan vándorolni, és nem feltétlenül alakul ki fegyveres konfliktus. Mindezekről függetlenül Malthusszal egyetértek abban, hogy természeti erőforrások napjainkban csak korlátozott számban állnak rendelkezésre.

Ez a hiány pedig egyrészt hátráltatja mind a társadalmi, gazdasági fejlődést, mind pedig feszültségeket és konfliktusokat generál.

2.3. A VÍZ ÉS BIZTONSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI ÉS A VÍZKONFLIKTUS FOGALMA

Az utóbbi időben a médiában egyre nagyobb hangsúlyt kapott a vízhiány, illetve az ennek következtében kialakuló konfliktusok, és ezek meghatározására egyre drasztikusabb kifejezések terjedtek el, mint például a „vízháborúk” vagy a

„vízválságok”.⁹⁴ Ezek a „szenzációhajhász” kifejezések azonban erősen túlzóak, túldramatizálják a valóságos helyzetet, és egyáltalán nem megfelelően írják le a valóságban már kialakult helyzeteket.⁹⁵

A vízkonfliktus fogalmilag a legkönnyebben úgy definiálható, mint „*minden olyan vízért folytatott vagy vízzel kapcsolatos nézeteltérés vagy vita, amelynek megoldásához külső társadalmi, gazdasági, jogi politikai vagy katonai beavatkozásra van szükség.*”⁹⁶

Ebben a tág fogalomban azonban túlságosan széles körben értelmezhetőek vízkonfliktusok, hiszen a földtulajdonosok közötti öntözési vagy halászati, vagy jogokkal kapcsolatos helyi vitáktól kezdve, magában foglalja a két ország között háborúig terjedő vitákat vagy konfliktusokat, amelyek a vízzel vannak összefüggésben.⁹⁷ Fogalmilag ezek esetében inkább vízhez kapcsolódó háborúkról beszélhetünk.

Fontos azonban leszögezni azt a tényt, hogy a vízzel kapcsolatban kialakuló konfliktusoknak a víz, illetve a víz hiánya a legritkább esetben csak az elsődleges konfliktusforrás. A vízhiány inkább már meglévő etnikai, vallási, társadalmi feszültségeket, illetve bizonytalanságokat erősít fel.⁹⁸

A nemzetközi szakirodalom által elfogadott „valódi” vízháború, „*minden olyan államok közötti fegyveres konfliktus, aminek az egyetlen vagy elsődleges célja a vízhez való hozzáférés, vagy ahol a víz a támadás központi fegyvere az agresszor arzenáljában.*”⁹⁹ Napjaink konfliktusai közül véleményem szerint az Egyiptom és

⁹⁴ BUSINESS REPORT: *Ethiopia challenges Sudan, Egypt on use of Nile water.* – In. Business Report, 1998. szeptember 1.

PRISCOLI Jerry Delli: *Water and civilization: Conflict, cooperation and the roots of a new eco-realism.* – In. Proceedings of the Eighth Stockholm World Water Symposium, 10-13 August 1998, Stockholm, Sweden. 1998. – p. 17.

⁹⁵ KIRMANI Syed S.: *Water. – peace and conflict management: the experience of the Indus and Mekong basins.* – In. Water International, 15. sz. 1990. – p. 200-205.

TURTON. A. R.: *Water and conflict in an African context.* – In. Conflict Trends, 5. sz. 1999. – p. 24-27.

⁹⁶ ASHTON, Peter. J.: *Avoiding conflicts over Africa's water resources.* – In. Ambio, 2002. 31. évf. 3. sz. – p. 236-242.

⁹⁷ UA.

⁹⁸ TURTON 1999.

⁹⁹ OHLSSON, Leif: *The role of water and the origins of conflict.* – In. OHLSSON, L. (szerk.): *Hydropolitics: Conflicts Over Water as a Development Constraint.* Zed Books, London. 1995. – p. 236.

WOLF, Aaron T.: *Middle East Water Conflicts and Directions for Conflict Resolution.* – 31. sz. 1996. április. – Online elérhető: <http://www.cgiar.org/ifpri/2020/briefs/number31.htm>. – p. 4. (Letöltve: 2021. október 20.)

Etiópia közötti Nílus-konfliktust lehet abba a kategóriába sorolni, ami vízháborúval fenyeget.

Véleményem szerint ma a vízkonfliktus kifejezés a pontosabb, ami a vízzel kapcsolatos viták széles skáláját lefedi, és ami a valóságban is már gyakrabban előfordul.

A víz egy igazi „dinamikus” erőforrás, hiszen természetes úton jut az egyik helyről a másikra, gyorsan és természetesen átalakul, illetve gyorsan jut egyik országból a másikba. Bár a vízre megújuló erőforrásként szoktak tekinteni, a tudomány jelen állása, valamint a tapasztalatok alapján az is látható, hogy véges mennyiségben áll rendelkezésre.¹⁰⁰

A másik probléma, hogy a víz rendkívül érzékeny az emberi tevékenységre, és mind a föld alatt található vízkészletek, mind a felszíni vízkészletek nagyon könnyen beszennyeződnek és emberi fogyasztásra alkalmatlanná válnak.¹⁰¹

A kutatási eredmények azt mutatják, hogy a vízszennyezés káros hatásai még évtizedekig megmaradnak a földfelszín alatti vízkészletekben. Ezeknek az orvoslása rendkívül nehéz, és sokszor a vízkészletek visszafordíthatatlanul szennyeződnek.¹⁰²

A megfelelő vízellátás az országok nemzetgazdasági érdeke, mivel a víz létfontosságú az öntözés, az élelmiszerellátás, illetve a különböző ipari ágazatok, mint az energiaellátás vagy a szállítmányozás szempontjából.¹⁰³

A víz stratégiai jelentőségének felismerése vezetett Afrikában a különböző vízzel kapcsolatos infrastrukturális fejlesztésekhez a 20. században, mint a gátak, vízerőművek és öntözési rendszerek építése.¹⁰⁴

Afrikában, viszonylag kevés olyan eset figyelhető meg, hogy egy folyó kizárólag csak egy adott ország határain belül található meg, ezért minden más esetben, amikor

¹⁰⁰ CONLEY, Allan H.: *A synoptic view of water resources in southern Africa*. – In: Proceedings of the Conference of the Southern Africa Foundation for Economic Research on Integrated Development of Regional Water Resources, Nyanga, Zimbabwe, 1995. – p. 32.

¹⁰¹ GLEICK, Peter: *The World's Water 1998-1999 – Biennial Report on Freshwater Resources*. – Washington DC: Island Press, 1998. – p. 217.

¹⁰² FALKENMARK, Malin: *The massive water scarcity now threatening Africa – Why isn't it being addressed?* – In: *Ambio*, 1989. 18. évf. 2. sz. – p. 112-118.

¹⁰³ SMITH Sharon, AL RAWAHI Muthir Saleh Said: *The Blue Nile – Potential for conflict and alternatives for meeting future demands*. – In: *Water International*, 15. sz. 1990. – p. 217-222., VAN WYK, J.: *Towards water security in southern Africa*. – In: *African Security Review*, 1998. 7. évf. 2. sz. – p. 59-68.

¹⁰⁴ TURTON A. R., EARLE A., MALZBENDER D., ASHTON P.: *Hydropolitical vulnerability and resilience along Africa's international waters. Chapter 3*. – In: WOLF, A. T. (szerk.): *Hydropolitical Resilience and Vulnerability along International Waters*. – Nairobi: United Nations Environment Program, Report No. UNEP/DEWA, 2006. – p. 58.

egy folyó vízhozamán már több országnak kell osztozkodnia, megnöveli a potenciális viták és konfliktusok valószínűségét.¹⁰⁵

Az ilyen konfliktushelyzetek jobban érintik az olyan kiszolgáltatottabb helyzetben lévő országokat, akik a vízellátásukat kizárólag más országból érkező vízkészletekből nyerik.¹⁰⁶

További feszültségekre adhat okot, amikor két ország határát egy folyórendszer jelenti, mert ebben az esetben a szezonális vízhozamban megfigyelhető változások folyamatosan megváltoztatják a folyómeder alakját, formáját, elhelyezkedését, ezáltal az évek alatt a földrajzi határ is változik. Ennek akkor van igazából jelentősége, amikor az érintett területen olyan más tevékenységek is folynak, mint legeltetés vagy ásványi anyagok kotrása, ezért bármilyen változás a folyómederben már befolyásolja az érintett területet, és ez etnikai vagy nemzetközi vitákhoz is vezethet.¹⁰⁷

Két helyi földtulajdonos közötti vitája a vízhez való hozzáférésről sokkal kevésbé stratégiai (kormányzati szintű) jelentőségű, mint mondjuk, egy két ország nemzetközi határának pontos kijelölésével kapcsolatos konfliktus, ami akár határháborúvá is tud eszkalálódni.¹⁰⁸ A helyi konfliktusokban az egyénnek sokkal kevesebb lehetősége van megelőznie vagy megoldania egy konfliktushelyzetet, mint például két államnak, ahol lényegesen több lehetőség áll rendelkezésre a viták, konfliktusok békés rendezésére, pl. a nemzetközi jog segítségével, mint a nemzetközi bíróság, vagy különböző szerződések, megállapodások.¹⁰⁹

Ezekkel a kihívásokkal szemben a legtöbb jelentős vagy nemzetközi konfliktus megoldása a csúcspontjára érve lényegesen komplexebb feladattá válik, valamint a konfliktus lassabban is fejeződik be.¹¹⁰

¹⁰⁵ PRISCOLI Jerry Delli: *Conflict Resolution, Collaboration and Management in International Water Resource Issues*. – Alternative Dispute Resolution Series, Working Paper #6, Washington DC: Institute for Water Resources, U.S. Army Corps of Engineers, 1996. – p. 48; WOLF 1996. – p. 4.

¹⁰⁶ PALLETT, John: *Sharing Water In Southern Africa*. – Windhoek: Desert Research Foundation of Namibia, 1997. – p. 121.

¹⁰⁷ ASHTON, Peter J., SEETAL A.: *The challenges of water resource management in Africa*. – In: BAIJNATH, H. (szerk.), SINGH, Y (szerk.): *The Rebirth of Science in Africa*. – Pretoria: Umdaus Press, 2002.

¹⁰⁸ ASHTON 2002.

BISWAS, Arun Kumar: *Management of International Water – Problems and Perspective*. – Paris: UNESCO, 1993.

ICJ: *International Court of Justice - Press Communiqué 99/53 - Kasikili/Sedudu Island (Botswana/Namibia)*. – International Court of Justice, The Hague, Holland, 1999. december 13. – Online elérhető: <http://www.icj-cij.org> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 2.

¹¹⁰ WOLF 1996, 4 p. TURTON 1999. – p. 24-27. ASHTON 2002. – p. 236-242.

Ennek ellenére Afrikában egy kisebb, helyi vita is nagyon gyorsan etnikai, vallási konfliktussá tud eszkalálódni, ezért ezeknek a kezelésére és megoldására gyorsan kellene az érintett kormányzatnak reagálnia.

Afrika lakossága az előrejelzések szerint 2017 és 2050 között várhatóan megkétszereződik,¹¹¹ a lakosság számával arányban azonban a természeti erőforrások, különösen a vízkészletek és termőföld aránya nem növekszik, ezért egyre jelentősebb hiány alakul ki.

Napjainkig világszerte körülbelül 450 vízhez kapcsolódó konfliktus alakult ki közülük 37-ben került sor fegyveres összetűzésekre.¹¹² Mára nagyságrendileg 80 országban alakult ki vízhiány, amely 3 milliárd embert érint.¹¹³

A klímaváltozás sajátossága, hogy csak nagyon lassan fejti ki hatását, és ezen a helyzeten csak kizárólag nemzetközi összefogással, egy lassú folyamat során lehetne javítani, ami azonban ellenkezik több jelentős ország gazdasági érdekeivel. Jellemzően ezek a fejlett országok nem számolnak azzal a ténnyel, hogy a globális éghajlatváltozás okozta biztonsági fenyegetések minden országot érintenek. Az éghajlatváltozás következtében szűkülnek a vízhez és élelmiszerhez jutás lehetőségei, ez a folyamat pedig elvándorláshoz, az adott területen bekövetkező népességmozgáshoz vezet,¹¹⁴ amelynek sok esetben fegyveres konfliktus is lehet a következménye.

Ezek a konfliktusok a helyi feszültségektől akár egy egész térség destabilizációjához vezethetnek. Afrikában a klímaváltozás eredményeként megnő a valószínűsége az úgynevezett erőforráskonfliktusoknak, valamint a területi és határviták kialakulásának. Ez a fajta instabil politikai és gazdasági környezet, sajnálatos módon remek táptalajt jelent mind a szervezett bűnözés, mind pedig a radikalizmus és a terrorizmus megjelenésének. Napjainkban az éghajlatváltozás okozta víz- és élelmiszerhiány miatt egyre jobban megfigyelhető a tömeges

¹¹¹ ENSZ jelentés: *World Population Prospects: The 2017 Revision*. – 2017. – Online elérhető: <https://www.un.org/development/desa/publications/world-population-prospects-the-2017-revision.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹¹² MYSERS, Norman: *Environmental security – What's new and different?* – 2002. – Online elérhető: <http://www.envirosecurity.org/conference/working/newanddifferent.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 2-3.

¹¹³ ENSZ jelentés: *Global physical and economic water scarcity*. – Online elérhető: <http://www.un.org/waterforlifedecade/scarcity.shtml> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹¹⁴ BESENYŐ János: *Security preconditions – Understanding migratory routes*. – In: *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2016. 6. évf. 1. sz. – p. 5-26.

elvándorlás az érintett térségekből, amely nemcsak Afrikában, de Európában is egyre jobban érezteti a hatását.

Annak ellenére, hogy a veszélyek leginkább az afrikai kontinenst sújtják, az ott bekövetkező fegyveres konfliktusok okozta elvándorlás hatásai már Európát is érintik.

Tekintettel arra, hogy a víz az élethez nélkülözhetetlen, szerepe több okból is felértékelődik a különböző konfliktusok során:

Az Amerikai Egyesült Államokban található Pacific Institute nevű kutatóintézet szerint hat különböző típusú konfliktust lehet megkülönböztetni a vízzel kapcsolatban:

1. A vízforrások feletti ellenőrzés: azokban az esetekben, amikor maga az édesvíz, illetve a vízhez való hozzájutás a konfliktus forrása.
2. A víz, mint eszköz: amikor az édesvízkészleteket vagy vízrendszereket az adott állam fegyverként használja egy katonai művelet során.
3. A víz, mint politikai eszköz: amikor a vízkészleteket, illetve vízrendszereket állami vagy nem állami szereplők saját politikai céljaikra használják fel.
4. A víz és terrorizmus: amikor az édesvízkészletek a célpontjai vagy eszközei egy nem állami szervezet által elkövetett erőszaknak.
5. A víz, mint katonai célpont: hasonló, mint a terrorizmus esetében, de itt a vízkészletek egy állam által végrehajtott katonai művelet célpontjai.
6. A víz, mint a fejlődés kulcsa: ezekben a konfliktusokban az édesvízkészletek a különböző gazdasági, társadalmi viták és feszültségek forrásai, amikor a víz nélkülözhetetlen a további gazdasági fejlődéséhez.¹¹⁵

Mint az előzőekből is látható, a felsorolt veszélyek mind képesek a már meglévő társadalmi, etnikai, vallási, feszültségeket felerősíteni, ezáltal fegyveres konfliktusok kirobbanásához vezethetnek, amelyek az adott térség biztonságát veszélyeztetik.

Az elmúlt években egyre jobban tudatosul a világban egyrészt az, hogy a föld édesvízkészlete egy rendkívül fontos erőforrás, másrészt az, hogy ez az erőforrás véges és korlátozott mennyiségben áll rendelkezésre.¹¹⁶ Tekintettel arra, hogy a víz

¹¹⁵ PACIFIC INSTITUTE: *The World's Water: Information on the World's Freshwater Resources-Water Conflict*. – Online elérhető: <https://www.worldwater.org/water-conflict> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹¹⁶ BISWAS 1993; PRISCOLI 1998. – p. 17.

nélkülözhetetlen az élethez, ezért a víz hiánya miatt, sem a biológiai sokféleség, sem pedig a társadalmi és gazdasági fejlődés nem tartható fenn. Afrikában egyre több ország szembesül azzal a kihívással, hogy elegendő mennyiségű és minőségű vízellátást tudjon biztosítani a növekvő számú lakosságának.¹¹⁷

Az édesvízellátással kapcsolatos problémákat tovább súlyosbítja az, hogy az édesvízkészletek nemcsak végesek, de rendkívül érzékenyek az emberi tevékenységekre. A környezet- és a vízszennyezés, az iparosodás, továbbá a népesség számának gyors növekedése mind hozzájárulnak a felhasználható édesvízkészletek csökkenéséhez ezzel megnehezítve vagy meggátolva a lakosság édesvízzel történő ellátását, amely további társadalmi feszültségeket generál.¹¹⁸

Ez a helyzet különösen nagy jelentőséggel bír Afrikában, szűkebb értelemben Afrikának is a szárazabb térségeiben, ahol a vízhiány már nemcsak a társadalmi és a gazdasági fejlődés útjában áll, de fokozza a társadalmi feszültségeket, hiszen a tehetősebb rétegek jobb lehetőségekkel rendelkeznek a vízhez való jutás tekintetében, míg a szegényeknek nem jut annyi vízforrás. Ennek okán összefüggéseket lehet felfedezni a vízhiány, valamint a betegségek kialakulása, éhezés és szegénység között.¹¹⁹

A víznek egy másik, rendkívül fontos tulajdonsága az, hogy nem csak épít, de tisztíthat is. Természetesen sok más tényező mellett a megfelelő vízellátás is egy olyan fontos szempont, amely lehetővé teszi az országok, valamint a közösségek számára, hogy társadalmi és gazdasági fejlődési céljaikat elérjék és fenntartsák.¹²⁰ A víznek kiemelt jelentősége van abban, hogy az országok vagy közösségek együttműködjenek, és kölcsönös előnyökre tegyenek szert a közös vízgazdálkodásból. Ehhez természetesen nélkülözhetetlen a politikai szándékon túl a megfelelő vízgazdálkodás és infrastruktúra.¹²¹ Ez az optimális helyzet drasztikusan megváltozik abban az esetben, amikor már nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű édesvíz vagy pedig a vízellátás kiszámíthatatlanná válik. Amikor ezt a korlátozott mennyiségű

¹¹⁷ WYK 1998. – p. 59-68.

¹¹⁸ FALKENMARK 1989; ASHTON, 2002.

¹¹⁹ ASHTON 2002. – p. 236-242.

¹²⁰ BISWAS 1993. – p. 142.

¹²¹ FALKENMARK, 1989.

FAO: *New Dimensions in Water Security – Water, Society and Ecosystem Services in the 21st Century – FAO Report AGL/MISC/25/2000.* – Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2000.

vízkezelést az országok és közösségek között meg kell osztani, sokszor vitákhoz, feszültségekhez vagy akár konfliktusokhoz vezet.¹²²

A víznek egy másik, nem lebecsülendő tulajdonsága az, hogy elégtelen infrastruktúra esetében nemcsak vízhiány alakulhat ki, de pusztíthat is, hiszen hirtelen, nagymennyiségű víz kontrollálatlan körülmények között jelentős pusztítást tud okozni egy ország infrastruktúrájában.¹²³

2.4. VÍZ ÉS BIZTONSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI A KLÍMAVÁLTOZÁS VONATKOZÁSÁBAN

Az elmúlt százötven évben a Föld átlaghőmérséklete 1 Celsius fokot emelkedett, amely már napjainkban is érezhető hatású,¹²⁴ de ha a folyamat ilyen ütemben folytatódik, akkor egyre több jövőbeli konfliktussal lehet számolni. A klímaváltozásnak nem csak környezeti, de társadalmi, politikai, valamint gazdasági hatásai is vannak, amelyek jelentősen befolyásolják és súlyosabb esetekben akár veszélyeztethetik az adott területen élők mindennapi életét. A klímaváltozás mellett azonban a helyzetet tovább súlyosbítja a leginkább Afrikát érintő jelentős túlnépesedés, a lakosság száma évről évre folyamatosan, drasztikusan növekszik.¹²⁵

A klímaváltozás okozta kihívásokat és veszélyeket a kétezres években a nemzetközi politikai közösség is felismerte. Ezért az Európai Unió 2003-ban már az elfogadott biztonsági stratégiája részeként, mint biztonsági kockázatként tekintett az éghajlatváltozásra. A jelenleg is érvényben lévő biztonsági stratégiát 2010-ben a fél éves spanyol soros elnökség alatt ugyan módosították, de az éghajlatváltozás okozta biztonsági kockázatokra vonatkozó rész még mindig érvényben van.¹²⁶

2008-ban az Európai Tanács elfogadta az Európai Bizottság dokumentumát az éghajlatváltozás és nemzetközi biztonság közötti összefüggésekről.¹²⁷

¹²² ASHTON 2002.

¹²³ CHRISTIE, Frances – HANLON, Joseph: *African Issues – Mozambique and the Great Flood of 2000*. – Bloomington: The International African Institute, Indiana University Press, 2001.

¹²⁴ NASA: *Global Climate Change – Vital Sign of the Planet*. – 2021. – Online elérhető: <https://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹²⁵ WORLDOMETER: *Africa Population*. – 2021. – Online elérhető: <https://www.worldometers.info/world-population/africa-population/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹²⁶ EU belső biztonsági stratégiája – *Az európai biztonsági modell felé*. – 2010. – Online elérhető: <http://www.consilium.europa.eu/media/30741/qc3010313huc.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹²⁷ EURÓPAI TANÁCS: *A főképvisező és az Európai Bizottság dokumentuma az Európai Tanács számára: Éghajlatváltozás és nemzetközi biztonság. S113/08. 2018*. – Online elérhető: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/HU/reports/99401.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

A dokumentum szerint az éghajlatváltozás a fenyegetéseket megsokszorozza azzal, hogy a már kialakult instabilitást és feszültségeket tovább súlyosbítja azon módon, hogy túlterheléssel fenyegeti a sérülékeny, feszültségekkel terhelt országokat, régiókat. Ezek a veszélyek nemcsak humanitárius jellegűek, amelyeket megfelelő külső segítséssel meg lehetne oldani, hanem többek között politikai, gazdasági, társadalmi és biztonsági veszélyeket is hordoznak magukban. Ezek már nem csak helyi problémák, hanem közvetlenül érintik az Európai Unió tagállamainak érdekeit is.

Ezzel összefüggésben felmerül az Európai Unió szerepe egyrészt a konfliktusmegelőzésben, másrészt a válságkezelési és a konfliktusok lezárását követő helyreállítást segítő katonai és polgári műveletekben.

A hivatalos európai uniós álláspont az alábbi éghajlatváltozás miatt kialakuló veszélyeket nevesíti, amelyek közül mindegyik jellemző az afrikai kontinensre is:

2.4.1. A TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK MIATT KIALAKULÓ KONFLIKTUSOK

Ide tartozik a mezőgazdasági célra használható szántóföldek területének csökkenése, valamint az egyre több helyen tapasztalható vízhiány, amely negatív hatással van a megtermelt élelmiszer mennyiségére, valamint megfigyelhető a háziállat- és a halállomány drasztikus csökkenése. A kiszámíthatatlan csapadékeloszlás miatt egyre gyakoribbak a hosszan elhúzódó aszályok, és gondot jelentenek az azok után hirtelen érkező és nagy mennyiségű csapadék miatt kialakuló árvizek. Ennek következtében a talaj egyre jobban elszikesedik az érintett térségekben, így alkalmatlanná válik a mezőgazdasági termelés számára. Ez a jelenség napjainkban leginkább a kelet-afrikai térséget sújtja, és különösen jól megfigyelhető a probléma Etiópia déli részén, valamint Kenya északi területein, az Omo folyó és Turkana-tó térségében.¹²⁸

A fenti folyamatok a mezőgazdasági termelés csökkenését hozzák magukkal, amely a szegényebb országokban az élelmiszerellátás biztonságát fenyegethetik. Egyrészt csökken a megtermelhető élelmiszer mennyisége, amely súlyos esetben éhínséghez vezethet, de még a kevésbé súlyos esetekben is többszörösére emelkedik az élelmiszer ára, amely társadalmi feszültségekhez vezet. Az általános vízhiány a gazdaságilag

¹²⁸ HUMAN RIGHTS WATCH: *Ethiopia – Dams, Plantations a threat to Kenyans – Lake Turkana water levels down, further drop expected.* – In. Human Rights Watch, 2017. – Online elérhető: <https://www.hrw.org/news/2017/02/14/ethiopia-dams-plantations-threat-kenyans> (Letöltve: 2021. október 20.)

erősebb országokban is képes elvándorlást elindítani, amely társadalmi feszültségekhez vezethet. Különösen igaz ez akkor, ha a térségben amúgy is jelen van egyfajta etnikai, vallási, politikai feszültség, amelyet a vízhiány még jobban elmélyít, így akár ki is robbantja a már meglévő konfliktusokat. A vízhiányt részben az időjárás, valamint a demográfiai változások is előidézhetik. A lakosság számának növekedésével fordított arányban csökken az adott terület eltartóképessége, hiszen a vízfogyasztásuk folyamatosan nő, és egy idő után vízhiány lép fel.¹²⁹

A felmerült konfliktust jól szemlélteti a korábban említett Kenyát és Etiópiát érintő probléma a Turkana-tóval kapcsolatban, egyrészt az emberi beavatkozás hatására, másrészt az éghajlatváltozás eredményeként a folyamatos szárazság miatt.

A Turkana-tó Kenya észak-nyugati, Etiópia dél-nyugati részén található, amelynek területe kb. 6.400 km², és a világ egyik legnagyobb sivatagi tava, és egyben a világ negyedik legnagyobb sósvízi tava.¹³⁰

A Turkana-tó vízutánpótlását az Etiópiából érkező Omo folyó biztosítja. Az Omo folyó, valamint a Turkana-tó együttesen, mintegy két tucat törzs megélhetését teszi lehetővé Kenyában és Etiópiában, akik egyrészt halászatból, másrészt földművelésből élnek. A tó vízszintje drasztikusan lecsökkent annak következtében, hogy Etiópiában az Omo folyón három vízerőművet építettek, ezáltal redukálódott az Omo folyó vízhozama.¹³¹ A másik tényező pedig a hosszan tartó szárazság, amely a térséget sújtja. Jelentős élelmiszerhiány alakult ki a szárazság és vízhiány miatt. Ennek eredményeként mindennaposokká váltak a konfliktusok a különböző törzsek között a legelőkért és művelhető területekért.¹³²

¹²⁹ UNITED NATIONS POPULATION INFORMATION NETWORK: *Population and Water resources* (contrib. by FAO). – Online elérhető: <http://www.un.org/popin/fao/water.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹³⁰ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Lake Rudolf-Lake Turkana*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/place/Lake-Rudolf> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹³¹ MAYFIELD, Colin: *Case Study – The Lake Turkana Water Conflict*. – Online elérhető: http://www.colinmayfield.com/waterhealth/course5/content/concepts/extra/LakeTurkana/LAKE%20TURKANA%20WATER%20CONFLICT_2015.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

¹³² CORCORAN, Bill: *In Kenya, scarcity and drought are driving two tribes to go to war*. – In. The Irish Times, 2016. július 30. – Online elérhető: <https://www.irishtimes.com/news/world/africa/in-kenya-scarcity-and-drought-are-driving-two-tribes-to-go-to-war-1.2739297> (Letöltve: 2021. október 20.)

2.4.2. GAZDASÁGI KÁROK, VÍZPART MENTI TERÜLETEKET, LÉTFONTOSSÁGÚ INFRASTRUKTÚRÁT FENYEGETŐ VESZÉLYEK

Az időjárásváltozás hatására, ahogy a Föld átlaghőmérséklete továbbnövekszik, a jégtakarók olvadásával a tengerek és óceánok vízszintje is tovább emelkedik, ezzel veszélyeztetve az Afrika partjai mentén élő lakosságot. Különösen nagy veszélyben vannak a part menti kikötővárosok, mint például Lagos, ahol körülbelül 15 millió ember él.¹³³ Valamint szintén nem lebecsülendők azok a járulékos gazdasági károk, amelyek a folyódeltákban elhelyezett olajfinomítókat, és más egyéb kritikus infrastruktúrákat is veszélyeztetik. Ezért nem csak humanitárius, de akár természeti és ipari katasztrófák bekövetkezésével is számolni kell. Ezek hatásai a mai globalizált világban az egész világgazdaságot és világkereskedelmet érinthetik mindamelllett, hogy a környező térségekben súlyosan veszélyeztethetik a térség gazdaságát, ezzel a lakosság körében elégedetlenséget és biztonsági szempontból instabilitást okozva.

Az éghajlatváltozás eredményeként megfigyelhető globális felmelegedés hatására a világ tengereinek és óceánjainak vízszintje folyamatosan emelkedik. 1870-től napjainkig.¹³⁴

Ennek a vízszintemelkedésnek egyre jelentősebb hatása várható. A tengereken és a tengerparti térségekben egyre több és súlyosabb viharok várhatóak, ezek már napjainkban is éreztetik hatásukat. Ezek a viharok veszélyeztetik a tengeri közlekedést, valamint a part menti infrastruktúrákat. A nemzetközi médiából is ismert Katrina hurrikán hatásaként az Egyesült Államokban a trópusi ciklon által sújtott térségben kb. 20 %-kal esett vissza az olajtermelés.¹³⁵ A viharok és természeti katasztrófák nem csak az amerikai kontinenst, de Afrikát is érintik.

A tengerszint emelkedésével már a nigériai média is foglalkozik, és megjelentek olyan hangok, amelyek szerint ez a vízszintemelkedés már Lagos létezését veszélyezteti.¹³⁶

¹³³ WORLD POPULATION REVIEW: *Lagos population*. – In. World Population Review, 2021. – Online elérhető: <http://worldpopulationreview.com/world-cities/lagos-population/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹³⁴ NASA 2021.

¹³⁵ JANETOS, Anthony C.: *The Vulnerability of Energy Infrastructure to Sea-Level Rise and Climate Variability and Change*. – Online elérhető: https://www.energy.senate.gov/public/index.cfm/files/serve?File_id=0f857008-bd2c-4fb5-a5eed1f6c04fa56 (Letöltve: 2021. október 20.)

¹³⁶ GUARDIAN, The: *Lagos, coastal cities threatened by forecast rise in sea level*. – Online elérhető: <https://guardian.ng/news/lagos-coastal-cities-threatened-by-forecast-rise-in-sea-level/> (Letöltve: 2021. október 20.)

2.4.3. TERÜLETI ÉS HATÁRVITÁK

Afrikában a felmelegedés és a csökkenő csapadék mennyiségének hatására, a folyók vízhozama csökken, így a folyómedrek változásából eredően határviták alakulhatnak ki a különböző etnikai csoportok vagy törzsek között. Tágabb értelemben ezek akár országok közötti háborúvá is válhatnak. A folyóvizek mellett a felmelegedés hatására, és ezzel együtt a csapadék mennyiségének csökkenésével az állóvizek is kiszáradnak, vízfelszínük mérete drasztikusan lecsökken. Mivel a folyó menti területek általában rendkívül termékenyek, ezért ezek birtoklása nem csak a földművelésből élő lakosságnak, hanem a nomád állattartásból élő népcsoportok számára is nagy jelentőséggel bír. Jó példa a jelenségre az 1989-ben kirobbant konfliktus, amely később Mauritánia és Szenegál közötti határháborúvá eszkalálódott a Szenegál folyó miatt. A két ország lakosai követték a két országot elválasztó folyó változását, ami a mauritániai pásztorok, valamint a szenegáli farmerek közötti összeecsapásokba torkollott.¹³⁷

Az állóvizek vízfelszínének csökkenését jól szemlélteti a Csád-tó drasztikus kiszáradása és zsugorodása, ami miatt Nigéria és Kamerun között fegyveres konfliktus is kirobbant. A Csád-tó Afrika egyik legnagyobb édesvízi tava volt, amely Kamerun, Csád, Niger és Nigéria határán húzódott. A tó az elmúlt 60 év alatt vízkészletének 90%-át elveszítette az emberi beavatkozás, valamint az éghajlatváltozás következtében. Amíg a tó felszíne 1963-ban még 26.000 km² volt, napjainkban már csak 1.500 km².¹³⁸

A Csád-tó kiszáradásának hatása elég gyorsan fegyveres konfliktusokat okozott.

1980-ban nigériai halászok elkezdték követni a zsugorodó tavat, és egyre több halászfalut hoztak létre Kamerun területén. Ezt követően a mintegy harminc falut Nigéria saját területének tekintette, és bevezette a nigériai közigazgatást. Ennek eredményeként fegyveres összetűzésekre került sor a kameruni hadsereg és a nigériai hadsereg között, és így egy alacsony intenzitású konfliktus alakult ki. A helyzet 2002-ben békésen rendeződött, amikor a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletében felszólította

¹³⁷ SALMONE, Fall Aziz: *Conflict in the Senegal River Valley*. – In. Cultural Survival Quarterly Magazine, 1998. december. – Online elérhető: <https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/conflict-senegal-river-valley> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹³⁸ UN ENVIRONMENT PROGRAMME: *The tale of disappearing lake*. – Online elérhető: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/story/tale-disappearing-lake> (Letöltve: 2021. október 20.)

Nigériát, hogy vonja ki katonáit és közigazgatását a területről, mert az Kamerunhoz tartozik.¹³⁹

1983-ban kb. 3000 katona behatolt Nigéria területére, és elfoglalt tizenkilenc kisebb szigetet, amely a Csád-tó apadása miatt alakult ki, valamint hat falut, azzal az indokkal, hogy a Csád-tó kiszáradása miatt a határok is megváltoztak. Végül a nigériai hadsereg rövid időn belül visszaszorította a csádi csapatokat, majd menetből behatolt Csádba, ahol kb. 50 km távolságban állt meg a fővárostól.¹⁴⁰

Ez a konfliktus is jól mutatja, hogy az éghajlatváltozás miatt kialakuló határviták könnyen veszélyeztethetik az egész érintett régió biztonságát, és ezzel elindíthatják a környezeti pusztítás, elszegényedés, migráció ördögi körét, ami további konfliktusokat és instabilitást eredményezhetnek.

2.4.4. KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK ÁLTAL KIVÁLTOTT MIGRÁCIÓ

Afrikában az éghajlatváltozás hatására az országokon belüli társadalmi feszültségek – amelyeknek általában politikai, etnikai, vallási okai vannak, és amely folyamatokat a szegénység és a társadalmi javak igazságtalan elosztása miatti elégedetlenség csak tovább szít –, elindíthatnak egyfajta „környezeti” migrációt. Napjainkban jellemzően az elsivatagosodás miatt figyelhető meg elvándorlás az adott területről. A népességmozgás azonban általában mind a tranzit, mind pedig a célterületeken is konfliktusokat generál az újonnan érkező és már korábban ott élő lakosság között.

A napjainkban nemzetközileg ismertebb konfliktusok közül a dárfúri az egyik legtipikusabb. Egyik fő oka az elsivatagosodás miatti népmozgások okozta etnikai feszültség.¹⁴¹ Az ENSZ becslései szerint kb. 2 900 000 menekült hagyta el a térséget a környező országokba, majd egy részük továbbállt az Öböl-menti országokba, egy másik részük Európába. A dárfúri konfliktus egyik oka tehát a sivatagosodás miatti elvándorlás, amely etnikai konfliktushoz vezetett. Az éghajlatváltozás, mint a probléma legfőbb gyökere napjainkban sem oldódott meg.

¹³⁹ INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE: *Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria*. – 2002. – Online elérhető: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?pr=294&code=cn&p1=3&p2=3&p3=6&case=94&k> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁴⁰ PERESTROIKA, FORGOTTEN FACTS: *The three-day war between Nigeria and Chad*. – In. Defense Nigeria. 2017. augusztus 21. – Online elérhető: <https://defensenigeria.blog/2017/08/21/forgotten-facts-the-three-day-war-between-nigeria-and-chad/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁴¹ BESENYŐ *Dárfúr* 2016. – p. 23.

2.4.5. INSTABILITÁS ÉS RADIKALIZÁCIÓ

Hasonlóan, mint a világ más részein is, az éghajlatváltozás Afrikában is jelentősen növeli az instabilitást azokban az országokban, ahol gyenge az ország központi vezetése és az állam hatalma nem teljesen tud érvényesülni a területein. Szélsőséges esetben az állam nem rendelkezik kizárólagosan az erőszak monopóliumával, ezért nem képes megvédeni a polgárokat, és ezzel garantálni sem tudja a stabilitást és biztonságot.¹⁴² Ezekben az esetekben a lakosság saját biztonságuk érdekében elkezd különböző önvédelmi csoportokat, milíciákat szervezni. Ez a jelenség szintén egy ördögi kört indít el, hiszen tovább generálja az instabilitást, és még tovább gyengül az állam. A gyenge, illetve széthulló államok pedig kedvező táptalajt jelentenek a radikalizáció kialakulásának, amely az első lépés a terrorizmus felé vezető úton. A radikalizáció és terrorizmus sok esetben először csak lokális probléma, azonban gyorsan regionális – illetve napjaink globalizált világában – nemzetközi biztonsági fenyegetéssé válhat.¹⁴³ Afrikában többek között Szomália esete is jól mutatja, hogy egy bukott állam milyen szinten veszélyezteti egy egész térség biztonságát. Egyrészt az al-Shabaab terrorszervezet nem csak Szomália, hanem a környező országok, főleg Kenya biztonságát is veszélyezteti, de a kalózkodás által a világkereskedelemben érintett országok számára is problémát okoz.¹⁴⁴

Szomália 1960-ban nyerte el függetlenségét, de tulajdonképpen 1978 óta folyamatosan tart a polgárháború. A területen élő lakosság mind etnikailag, mind vallásilag homogén, de a sajátos klánrendszer miatt folyamatos a polgárháború. Ebből a káoszból emelkedett ki az al-Shabaab iszlamista terrorszervezet, amely 2009-re tulajdonképpen az ország déli és középső részét is az ellenőrzése alá vonta, és egyfajta árnyékkormányt hozott létre. Ennek részeként bevezette az iszlám vallási szabályok szerinti törvénykezést, valamint a vállalkozások megadóztatását. A nemzetközi közvélemény ugyan radikális iszlamista terrorszervezetként tartja számon a szervezetet, a lakosság részben támogatja, hiszen stabilitást biztosít számukra.¹⁴⁵

¹⁴² RESPERGER István, KISS ÁLMOS Péter, SOMKUTI Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban, kis háborúk nagy hatással.* – Bp.: Zrínyi, 2013. – p. 15-16.

¹⁴³ RESPERGER István: *Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői.* – In: *Hadtudomány*, 2010. 20. évf. 4. sz. – p. 70.

¹⁴⁴ MARSÁI Viktor, HETTYEY András: *Szomália, állami összeomlás és konszolidációs kísérletek Afrika szarván.* Pécs: Publikon, 2013. – p. 76-81.

¹⁴⁵ MARSÁI 2016.

2.4.6. ENERGIAELLÁTÁS KÖRÜLI FESZÜLTSEG

Az energiaellátás körüli feszültségek közül Afrikában az egyik legjelentősebb feszültségforrás a vízenergiaért folytatott küzdelem. Egyrészt a lakosság számának növekedésével egyre több termőföldre, valamint öntözésre van szükség. Másrészt az országok gazdasági fejlődésének bizonyos esetekben a villamosenergia hiánya szab gátat. Megfigyelhető, hogy a gazdaságilag fejlettebb és erősebb országok, mint Nigéria vagy Etiópia, gátakat és vízerőműveket építenek a nagyobb folyókon, mint a Nílus vagy a Niger. Ebből eredően feszültség terheli Burkina Faso és Ghána viszonyát a Volta folyón épített gátak miatt, illetve Angola, Namíbia és Botswana között is feszültség volt az Okavangó folyó szabályozása miatt.¹⁴⁶ Nemzetközi viszonylatban a Nílus folyón épített etióp gát miatt kialakult konfliktus Egyiptom és Etiópia között volt a legjelentősebb, amely majdnem háborúba sodorta a két országot. Ennek ellenére Etiópia folytatja a nagyszabású gátépítést a Níluson – az egyiptomiak határozott tiltakozása és fenyegetése ellenére is.¹⁴⁷

Etiópiában az 1990-es években a polgárháború befejezését követően nagyon gyors gazdasági és népességnövekedés indult meg, aminek eredményeként rendkívül megnőtt az energiaigény is. Ennek kielégítésére először kb. 200 db kisebb gátat kezdtek el építeni a Níluson, amelyet öntözésre és elektromos áram előállítására használtak fel. Ennek ellenére az energiaszükséglet már az etióp gazdaság további fejlődését akadályozta, ezért egy óriási gát építésébe kezdtek, amely a Nílus vízszintjét jelentősen leaszottta volna, és ezt az egyiptomi kormányzat már nem hagyta. A Nílus Egyiptom lakosságának mintegy 85%-ának biztosítja az élelmét, ezért a Nílus vízszintjének csökkenése már létkérdés Egyiptom számára.¹⁴⁸ Ennek eredményeként többször is felmerült, hogy katonai csapást mérnek a készülő gátra, amely azonban háborúba sodorta volna a két államot. A két országban történt politikai változások hatására – bár a probléma gyökere ugyan még fennáll – jelenleg békés mederben folynak a tárgyalások.

¹⁴⁶ TRESZKAI Ákos: *Security risks in Africa – Water conflicts*. – In. Defence Review, 2016. 144. évfolyam, 1. szám. – p. 146-155.

¹⁴⁷ ALJAZEERA: *Hydro-economics – Egypt, Ethiopia, and the Nile*. – In. Al-Jazeera, 2017. október. – Online elérhető: <https://www.aljazeera.com/programmes/countingthecost/2017/10/hydro-economics-egypt-ethiopia-nile-171022074240615.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁴⁸ GLIED Viktor: *Vízkonfliktusok Afrikában*. – Online elérhető: http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/718_1.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

2.4.7. NEMZETKÖZI POLITIKÁRA GYAKOROLT HATÁS

Fontos leszögezni, hogy a nemzetközi közösségnek is szerepe van a globális felmelegedésben. Bizonyos önmérséklettel a jelenség mértéke és hatása csökkenthető lehet, azonban az éghajlatváltozás okozta biztonsági kihívásokra a nemzetközi politikának is reagálni kell, hiszen a probléma, amennyiben eszkalálódik, akár Európa gazdasági érdekeit és biztonságát is veszélyeztetheti. Az éghajlatváltozás miatt kialakult konfliktusok hatására megjelenő tömeges migráció, szervezett bűnözés, radikalizáció és terrorizmus jelentős biztonsági kockázatot jelent nem csak az adott térségben, de más országokban vagy akár más kontinenseken is. Ennek a jelenségnek a megelőzésére szükségessé válhat – nemzetközi missziók keretében – a helyzet megfelelő kezelése, illetve szükségessé válhat a gyenge vagy bukott államok politikai, gazdasági, pénzügyi támogatása, hogy lehetőség legyen az időjárás változásának következményeit enyhíteni, valamint az adott országot vagy térséget stabilizálni.

Az Amerikai Egyesült Államok hadserege 2007-ben közölt egy tanulmányt, amelyben felhívja a figyelmet a klímaváltozás okozta nemzetbiztonsági kockázatokra.¹⁴⁹ A tanulmányt elkészítő katonai szakértők komoly veszélyt látnak abban, hogy a politikailag instabil régiókban az éghajlatváltozás jelentősen növeli a szélsőséges ideológia és terrorizmus megjelenését és terjedését. A tanulmányban szereplő értékelések és előrejelzések szerint a klímaváltozás hatására megjelenő szélsőséges időjárás következményeként várhatóan az érintett térségekből tömeges elvándorlás kezdődik, amely további feszültségek és konfliktusok kialakulásához vezet. A tanulmányban felhívják a figyelmet az ivóvízkészletekért kialakuló harcokra is, ezért a katonai szakértők szerint az Amerikai Egyesült Államok hadseregének fel kell készülnie arra, hogy szélsőséges éghajlatú környezetben is szükségessé válhat a harci, illetve mentési vagy segélyezési műveletek végrehajtása.¹⁵⁰

2.5. ÖSSZEGZÉS, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A fejezetben az első célkitűzésemmel összhangban áttekintettem és bemutattattam a környezettel és biztonság összefüggéseivel foglalkozó nemzetközi szakirodalmat,

¹⁴⁹ MILITARY ADVISORY BOARD: *National Security and Threat of Climate Change CNA cooperation*. – 2007. – Online elérhető:

https://www.cna.org/cna_files/pdf/national%20security%20and%20the%20threat%20of%20climate%20change.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁵⁰ PADÁNYI 2009.

valamint ismertettem a szűkös természeti erőforrások biztonságra gyakorolt hatását, leszűkítve a víz és biztonság összefüggéseire.

Megállapítottam, hogy tudományosan megalapozatlan lenne azt állítani, hogy a természeti erőforrások hiánya – ideértve a vízhiányt is – egyenesen vezetne polgár- vagy államok közötti háborúhoz. A természeti erőforrások hiánya és biztonság összefüggéseinek vizsgálatakor, inkább kölcsönhatásokról, ok-okozati kapcsolatokról, esetleg kis túlzással egyfajta láncreakciókról lehet beszélni.

Az 1980-as évektől kezdve kezdtek el kutatók vizsgálni a környezet és biztonság közötti összefüggéseket. Több elméletet is kidolgoztak arra vonatkozóan, hogy a természeti erőforrások hiánya, ideértve az édesvíz, élelmiszerhiány, mezőgazdasági területek hiánya (más szóval földhiány), halállomány hiánya, valamint a klímaváltozás, aminek sok és összetett közvetlen és közvetett hatása van, hogyan befolyásolja a biztonságot.

A környezet és biztonság összefüggéseit analizáló elméletek egyik legelismertebb kutatója a kanadai politológus, Thomas-Homer Dixon, aki megvizsgálta a környezeti stressz és a fegyveres konfliktusok összefüggéseit. Homer-Dixon állította fel az úgynevezett „küszöbelméletet”, amelynek a lényege, hogy rendkívüli módon megnehezíti a környezet és biztonság összefüggéseinek vizsgálatát az a jelenség, hogy sokszor nagyon lassú és nem „kézzel fogható” problémáról van szó. Például az, hogy mennyit emelkedik a tengerszintje, vagy mennyit vékonyodik az ózonlyuk, vagy évtizedek alatt mennyit emelkedik egy adott térségben az átlaghőmérséklet, ezek nagyon lassú lefolyású dolgok, amit emberként nehéz érzékelni. Talán úgy lehet a legjobban szemléltetni a küszöbelméletet, hogy a környezetszennyezés, a fakitermelés, a halászat és egyéb más ilyen tevékenységek láthatatlanok maradnak, amíg el nem érnek egy bizonyos szintet (ez a küszöbérték), amikor már hirtelen visszafordíthatatlan folyamatok következnek be, mert az adott terület már nem képes többé regenerálódni. Felborul a természeti egyensúly, a természet már nem lesz képes a reprodukcióra, és rövid idő alatt kialakul a természeti erőforráshiány.

Thomas Homer-Dixon és más nemzetközi kutatók munkáinak tanulmányozása során én is arra a megállapításra jutottam, hogy a legfontosabb tényező a téma vizsgálata során az állam szerepe. Ha van egy erős, jól szervezett és működő állam, akkor a környezeti stressz, amit a klímaváltozás és természeti erőforrások hiánya okoz, áthidalható vagy megoldható. Ha viszont van egy gyenge vagy bukott állam, akkor

ezekben az esetekben nem képes ezeknek a változásoknak, illetve a természeti erőforráshiány kezelésére, és ez gazdasági, illetve társadalmi feszültségeket generál. A bukott államok esetében jellemzően a társadalmi feszültségeket már eleve léteznek, amelyeknek történelmi, kulturális, etnikai, vallási vagy egyéb más okai lehetnek. Ezeket a feszültségeket továbbfeszíti a természeti erőforráshiány. Ezeknek a következményei lesznek a politikai feszültségek, és végül ezek összességében vezetnek a fegyveres konfliktusokhoz.

Fontosnak tartom továbbá, hogy a Homer-Dixon által felállított elmélet hét úgynevezett globális kihívást határozott meg. Az üvegházhatást, ózonréteg elvékonyodását, savas esőket, erdőirtást, termőföld pusztulását, vízkészletek kimerülését és ezek szennyeződését, valamint a halállomány fogyását. Véleménye szerint ezeknek a globális kihívásoknak négy jelentős következménye van, a mezőgazdasági termelés csökkenése, a gazdasági visszaesés, a migráció és a politikai, társadalmi feszültségek.

Nem értek egyet teljesen Homer-Dixon elméletével, mert szerintem egyrészt az általa meghatározott globális kivások mellett vannak más, ember okozta, illetve környezeti kihívások is, mint a klímaváltozás. De, ami fontosabb, hogy véleményem szerint a migráció és a politikai-társadalmi feszültségek nem egyenes következménye a globális kihívásoknak. Elméletem szerint a globális kihívások negatív hatást gyakorolnak a mezőgazdaságra és a gazdaságra. Ez eredményez egyrészt élelmiszer- és vízhiányt, másrészt pedig gazdasági hanyatlást, munkanélküliséget. A mezőgazdasági és gazdasági problémák együtt generálnak társadalmi és politikai feszültséget, valamint migrációt, illetve fegyveres konfliktusokat.

A fejezetben bemutattam, hogy a természeti erőforrásokkal kapcsolatban létezik egy filozófiai jellegű vita, amely tulajdonképpen egy jelentős megközelítésbeli különbség. Ha a természeti erőforrásokat vizsgáljuk, akkor a véleményem szerint negatív előjelű szemlélet az úgynevezett malthusianista megközelítés. A malthusianista felfogás szerint a Föld természeti erőforrásai végesek. A népességnövekedés gyorsabb, mint a természeti erőforrások reprodukciója, vagyis a túlnépesedés természeti erőforráshiányt fog előidézni. Az erőforráshiány pedig fegyveres konfliktusokhoz és háborúhoz fog vezetni, ami népességcsökkenést fog eredményezni. Miután a népesség száma lecsökkent, újra lesz elég természeti erőforrás, és ismét növekedni fog a népesség száma, ami viszont újabb hiányhoz és

újabb konfliktusokhoz fog vezetni, és ez a minta így folytatódik tovább. A másik megközelítés az úgynevezett „bőség szarva” vagy kornukópia elmélet, amelyet én pozitív előjelű szemléletnek nevezek. Eszerint a filozófiai megközelítés szerint bár vannak feszültségek a természeti erőforrások elosztásával kapcsolatban, de ezeket nem tartják annyira súlyos problémának. Elismerik, hogy a természeti erőforrások valóban végesek, de a tudomány megoldást fog találni a természeti erőforrások pótlására, vagy azok kiváltására. Ilyen például a tengervíz sótalánítása vagy szennyvíz újrahasznosítása.

Véleményem szerint az igazság valahol a kettő között van. A malthusianista felfogást túlságosan drasztikusnak tartom, mert nem látom indokoltnak az egyenes ok-okozati összefüggést a túlnépesedés, illetve annak következményeként a természeti erőforráshiány és a háborúk között. De nem értek egyet a bőségszarva túlzottan optimista megközelítéssel sem, mert bár a technológia valóban egyre többször rendelkezésre áll több probléma kezelésére, hiszen a fosszilis energiahordozókat már most is ki lehet váltani megújuló energiaforrásokkal, valóban lehetséges a tengervíz emberi fogyasztásra tétele, de ezek a technológiák egyrészt még mindig rendkívül drágák, így a pénz, illetve a politikai akarat hiányában, nem mindenhol megoldható ez a probléma. Lehet, hogy az öböl-menti országokban működik a tengervíz sótalánítása, de kevés esélyt látok, hogy a polgárháború sújtotta Szomáliában ezt a technológiát használva megoldanák a helyi vízhiánnyal kapcsolatos problémákat.

A természeti erőforrások hiánya és biztonság összefüggéseinek vizsgálata során fontos megfigyelni a klímaváltozás biztonságra gyakorolt hatásait. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a klímaváltozás és biztonság közötti összefüggések elemzése nem csupán elméleti, tudományos jellegű vita. Az Európai Tanács elfogadta az Európai Bizottság jelentését az éghajlatváltozás és nemzetközi biztonság összefüggéseiről, vagyis az Európai Unió deklarálta, hogy klímaváltozásnak vannak biztonsági kockázatai.

Az Európai Unió dokumentumában a következő veszélyeket nevesíti: a természeti erőforrások miatt kialakuló konfliktusok, gazdasági károk, vízpart menti városokat és létfontosságú infrastruktúrákat fenyegető veszélyek, területi és határviták, környezeti tényezők által kiváltott migráció, instabilitás és radikalizáció, energiaellátással kapcsolatos feszültségek, nemzetközi kormányzásra gyakorolt nyomás. Az elfogadott dokumentum deklarálja, hogy „*az éghajlatváltozás nemzetközi biztonságra gyakorolt*

hatása nem a jövőben, hanem napjainkban megoldandó probléma, amely tartósan fenn fog állni.”¹⁵¹

A víz és biztonság összefüggéseit vizsgálva az Amerikai Egyesült Államok Pacific Institute kutatóintézete hat különböző konfliktuslehetőséget állapított meg a vízzel összefüggésben. Konfliktus kialakulhat a vízforrások feletti ellenőrzésből azokban az esetekben, amikor egyrészt az édesvíz vagy az édesvízhez való jutás a konfliktus forrása. A víz lehet eszköze a konfliktusoknak, amikor az egyik fél a vizet fegyverként használja a katonai műveletek során. Ennek a „polgári” változata, amikor a vízelosztást, illetve a vízkérdést a szereplők a saját politikai céljaikra használják fel. Ide sorolták még, amikor a víz a terrorcselekmények célpontja, illetve eszköze, valamint azt, amikor a víz a katonai műveletek célpontja, de véleményem szerint tulajdonképpen ugyanarról a jelenségről van szó, csak mások a szereplők.

A fejezetben bemutatásra került a vízháborúk és vízkonfliktusok fogalma. A vízkonfliktus fogalmilag a legkönnyebben úgy definiálható, mint *„minden olyan vízért folytatott vagy vízzel kapcsolatos nézeteltérés vagy vita, amelynek megoldásához külső társadalmi, gazdasági, jogi politikai vagy katonai beavatkozásra van szükség.*”¹⁵²

Ebben a tág fogalomban azonban túlságosan széles körben értelmezhetőek vízkonfliktusok, hiszen a földtulajdonosok közötti öntözési, halászati vagy jogokkal kapcsolatos helyi vitáktól kezdve, magában foglalja a két ország közötti háborúig terjedő vitákat vagy konfliktusokat, amelyek a vízzel vannak összefüggésben.¹⁵³ Fogalmilag ez utóbbiak esetében inkább vízhez kapcsolódó háborúkról beszélhetünk.

Fontosnak tartom azonban újra leszögezni azt a tényt, hogy a vízzel összefüggésben kialakuló konfliktusoknak a víz, illetve a víz hiánya a legkritább esetben csak az elsődleges konfliktusforrás, azonban a vízhiány inkább már meglévő etnikai, vallási, társadalmi feszültségeket, illetve bizonytalanságokat erősít fel.¹⁵⁴

A nemzetközi szakirodalom által elfogadott „valódi” vízháború, *„minden olyan államok közötti fegyveres konfliktus, aminek az egyetlen vagy elsődleges célja a vízhez való hozzáférés, vagy ahol víz a támadás központi fegyvere az agresszor arzenáljában.*”¹⁵⁵

¹⁵¹ EURÓPAI TANÁCS 2018.

¹⁵² ASHTON 2002.

¹⁵³ UA.

¹⁵⁴ TURTON 1999. – p. 24-27.

¹⁵⁵ OHLSSON 1995; WOLF 1996. PALLETT 1997.

Véleményem szerint a vízkonfliktus kifejezés pontosabb, mivel a vízzel kapcsolatos viták széles skáláját lefedi, és már a valóságban gyakrabban előfordul.

A víz Afrikában is egy rendkívül fontos és kiemelt kérdés. Egyrészt azért, mert a klímaváltozás súlyosan érinti Afrika bizonyos térségeit, különösen Kelet-Afrikát. Másrészt azért, mert Afrika lakossága 2050-re várhatóan megkétszereződik.¹⁵⁶

Fontosnak tartom kiemelni azt a tényt, hogy a statisztikák alapján, bár a folyók vízhozama, illetve a csapadék mennyisége az évek alatt változott, de hosszútávon a rendelkezésre álló vízkészlet nagyjából állandó volt, azonban a népesség növekedésével az egy főre jutó vízkészlet mennyisége lecsökkent, hiszen a jelentős népesedéssel a vízfogyasztás is megnőtt.¹⁵⁷

Jelenleg népesedési folyamatok alapján 2025-re több afrikai ország is eléri a gazdaságilag felhasználható vízkészletének korlátját.¹⁵⁸

Afrikában egy kisebb, helyi vita is nagyon gyorsan etnikai, vallási konfliktussá tud eszkalálódni, ezért ezeknek a kezelésére és megoldására gyorsan kellene az érintett kormányzatnak reagálnia.

A fejezetben látható, hogy van összefüggés a biztonság, valamint a természeti erőforrások hiánya, továbbá a klímaváltozás hatásai, illetve a vízhiány és biztonság között. Kijelenthető, hogy a megnövekedett népesség megfelelő édesvíz ellátása megoldható lenne új, modern technológiákkal alkalmazásával, valamint részben a hatékonyság növelésével, akár nagyobb távolságból történő vízzállítással olyan régiókból, ahol a vízkészletek megfelelő mennyiségben állnak rendelkezésre.

Nélkülözhetetlen továbbá nagyobb hangsúlyt fordítani a környezetvédelemre, hogy ezzel is csökkenjen a vízszennyezés, valamint tudatosítani az országok vezetőiben, és kampányokat folytatni annak érdekében, hogy felhívják a lakosság figyelmét a vízigény csökkentésére és vízpazarlás megszüntetésére. Az országoknak és közösségeknek is együtt kell működni mind nemzetközi, mind pedig helyi szinten, vízkészletek megosztásával kapcsolatban.¹⁵⁹

¹⁵⁶ ENSZ Jelentés 2017.

¹⁵⁷ TURTON 2002.

¹⁵⁸ FALKENMARK 1989.

¹⁵⁹ ASHTON, Peter J., HAASBROEK, Bennie: *Water demand management and social adaptive capacity – A South African case study.* – In. TURTON, A. R. (szerk.), HENWOOD, R. (szerk.): *Hydropolitics in the Developing World – A Southern African perspective.* – Pretoria: African Water Issues Research Unit (AWIRU) and International Water Management Institute (IWMI), 2002.

3. AFRIKAI VÍZKONFLIKTUSOK BEMUTATÁSA

Afrikában már többször is generálódtak vízzel kapcsolatos viták és konfliktusok.

A fejezetben bemutatott vízkonfliktusok közül az Egyiptom és Etiópia közötti feszültséget, valamint a Nigéria és Csád közötti háborút lehet profiltisztán vízkonfliktusnak nevezni. A többi konfliktus esetében jobban keverednek különböző helyi, közösségek közötti, etnikai, vallási és egyéb más okokból már fennálló konfliktusok. A legalapvetőbb probléma általában, amikor egy országon belül a szárazság, aszályok során csak korlátozottan lehet hozzáférni a korlátozott mennyiségű vízkészletekhez. Ez a helyzet pedig felerősíti vagy kirobbantja a már meglévő feszültségeket.¹⁶⁰

3.1. CSÁD-TÓ ÉS A HOZZÁ KÖTŐDŐ KONFLIKTUSOK

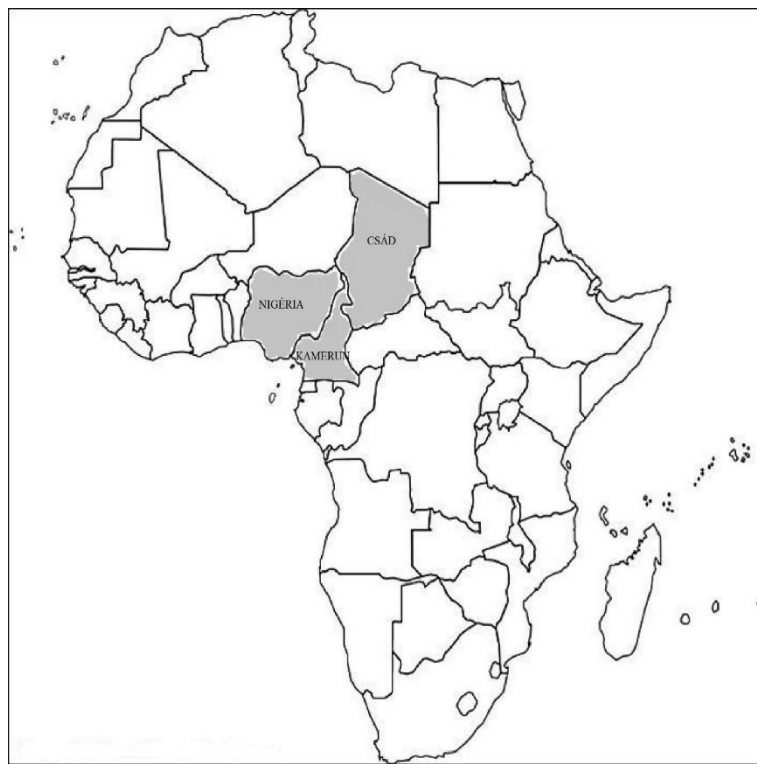
A konfliktus röviden: A Csád-tó környéki konfliktusok jól szemléltetik, hogy a túlnépesedés és a vízhiány milyen konfliktusokat tud okozni. A Csád-tó kiszáradása kb. 20-22 évvel ezelőtt kezdődött. A jelenség összesen kb. 10,7 millió embert érint és 2,4 millió ember kényszerült arra, hogy elhagyja az otthonát. A Csád-tó medence lakosságának 80-90% függ a mezőgazdaságtól, ezáltal rendkívül ki vannak téve az éghajlatváltozás, valamint a vízgazdálkodás okozta környezeti változásoknak, amelyek hatással vannak a biztonsági helyzetre. A térségben több fegyveres konfliktus is zajlik napjainkban. A legjelentősebb államközi konfliktus a Nigéria és Csád közötti háború volt 1983-ban. Ezt a konfliktust határozottan lehet vízháborúnak nevezni.

Részvevő országok: Csád

Elhelyezkedése: Csád Közép-Afrikában, Líbiától délre helyezkedik el. Nyugatról Niger és Nigéria, délről Kamerun és a Közép-Afrikai Köztársaság, keletről pedig Szudán határolja. Az ország fővárosa: N'Djamena. Az ország területe: 1 284 millió km². Csád népessége: 17 414 108 fő (2021 július). GDP: 24,97 milliárd dollár (2020-ban). Csád éghajlatára jellemző, hogy az északi részén sivatagos, a déli részén trópusi. Az ország vízrajza: A legnagyobb két nagy folyó a Chari és a Logone, amelyek a Csád-

¹⁶⁰ TURTON 1999. – p. 24-27.

tóba folynak.¹⁶¹ Csád legnagyobb tava a Csád-tó.¹⁶² Csád haderejének létszáma: 35 000 fő (2020-ban).¹⁶³

1. térkép – Csád-tó körüli konfliktusokban résztvevő országok
(A térkép a szerző saját készítése.)

Résztvevő országok: Nigéria

Nigéria elhelyezkedése: Nyugat-Afrikában található, északról Niger, nyugatról Benin, délről az Atlanti-óceán, keletről Kamerun és Csád veszi körül. Az ország fővárosa: Abuja. Nigéria területe: 923 768 km². Az ország népessége: 219 463 862 fő (2021). GDP: 1251 milliárd dollár (2020-ban). Nigéria éghajlata: Az országban alapvetően trópusi az éghajlat, de ez régióként eltérő. Északi része sivatagos, délfelé haladva félszáraz, az ország nagy részén pedig trópusi.¹⁶⁴ Nigéria vízrajza a következő: A legnagyobb folyója a Niger. További nagy folyók: Benue, Anambra, Imo, Ogun,

¹⁶¹ COLLELO Thomas: *Chad: A Country Study*. – Washington: GPO for the Library of Congress, 1988. – Online elérhető: <http://countrystudies.us/chad/15.htm> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁶² NATIONS ENCYCLOPEDIA: CHAD. – In. Nations Encyclopedia. – Online elérhető: <https://www.nationsencyclopedia.com/geography/Afghanistan-to-Comoros/Chad.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁶³ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: CHAD. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/chad/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁶⁴ NATIONS ENCYCLOPEDIA: NIGERIA – *Climate*. – In. Nations Encyclopedia. – Online elérhető: <https://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Nigeria-CLIMATE.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

Osun, Kaduna és Sokoto.¹⁶⁵ A két legnagyobb tava a Csád-tó, valamint az Oguta-tó.¹⁶⁶ De ezek mellett még számtalan kisebb nagyobb természetes és mesterséges tó is található az országban. Az ország haderejének létszáma: 135 000 fő (2020-ban).

A térség éghajlata: A Csád-tó medencéjének éghajlata az északi részén száraz, a déli részén félszáraz. A Csád-tó medencéjében átlagosan 320 mm a csapadék, de az északi és déli része között jelentős a differencia. A déli részén 1500 mm körül van, amíg az északi részén csak 100 mm. A Csád-tó környékén az éves átlagos maximum hőmérséklet 35-40°C körül van.¹⁶⁷

A víz szerepe a térségben: A Csád-tó az elmúlt 53 évben tulajdonképpen elvesztette a vízkészletének 90%-át.¹⁶⁸ A Csád-tó és környéke Afrika egyik legszegényebb térsége, ahol egyrészt megfigyelhető egy rendkívül gyors túlnépesedés, másrészt az térségben élő lakosság életmódjából eredően súlyosan kiszolgáltatott a klímaváltozás következményeinek.¹⁶⁹

1964-ben még Csád, Niger, Nigéria és Kamerun osztozkodott a Csád-tó vizén. Manapság már csak Csád és Kamerun területén található a tó.¹⁷⁰

1964. május 22-én a négy ország megalapította a Csád-tó Medence Bizottságát (LCBC-Lake Chad Basin Commission). Ez a kormányközi szervezet később kibővült a Közép-afrikai Köztársasággal, majd Líbiával. Egyiptom, a Kongói Köztársaság, valamint a Kongói Demokratikus Köztársaság megfigyelői státusszal van jelen a szervezetben.¹⁷¹ Sajnos a szervezet nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, és

¹⁶⁵ NIGERIAN INFOPEIDIA: *10 Major Rivers in Nigeria*. – Online elérhető: <https://nigerianinfopedia.com.ng/major-rivers-in-nigeria/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁶⁶ LEGIT: *List of lakes in Nigeria and their location*. – Online elérhető: <https://www.legit.ng/1138074-list-lakes-nigeria-location.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁶⁷ GLOBAL WATER PARTNERSHIP: *Lake Chad Basin*. – Online elérhető: <https://www.gwp.org/en/WACDEP/IMPLEMENTATION/Where/Lake-Chad/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁶⁸ UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME: *Lake Chad – Almost Gone*. – Online elérhető: <http://www.unep.org/dewa/vitalwater/article116.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁶⁹ MARGIN, Géraud, MONTCLOS, Marc-Antoine Pérouse de: *Crisis Development – The Lake Chad Region and Boko Haram*. – 2018. augusztus 4. – Online elérhető: <https://www.afd.fr/sites/afd/files/2018-08-04-37-14/Crisis%20and%20Development.%20The%20Lake%20Chad%20Region%20and%20Boko%20Haram.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁷⁰ GOOGLE MAPS: *Lake Chad*. – Online elérhető: <https://www.google.hu/maps/place/Cs%C3%A1d-t%C3%B3/@13.0748444,14.2230142,88798m/data=!3m1!1e3!4m2!3m1!1s0x1110f0d2794b9cd9:0xf287fa499e9b3dd4> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁷¹ LAKE CHAD BASIN COMMISSION: *About us*. – Online elérhető: <https://cblt.org/about-us/> (Letöltve: 2021. október 20.)

gyakorlatilag nem tudta megmenteni a Csád-tavat.¹⁷² Ennek oka pedig elsősorban Nigéria vízgazdálkodásában keresendő.

Konfliktuselőzmények: 1974-ben Nigéria a Komadougou/Yobe folyón felépítette a Tiga gátat, majd 1992-ben a Challawa Gorge gátat. A két óriási gát hatására a Komadougou/Yobe vízhozama 60%-kal csökkent és gyakorlatilag kb. 1%-a éri el a Csád tavat. A két gát teljesen felborította a természeti egyensúlyt és jelentősen csökkentette a folyó, valamint a Csád-tó vízszintjét ezzel a természeti károkon túl, feszültséget generálva a tó környékén élők között.¹⁷³

A Csád-tó vizének eltűnése miatt az 1980-as években nigériai halászok elkezdtek átvándorolni Csád és Kamerun területére, hogy tovább tudjanak halászni. Ennek eredményként tíz évvel később a nigériai halászok kb. harminc falut alapítottak csádi és kameruni területen. Hasonlóan, mint más afrikai konfliktusokban, a Nigéria és Kamerun közötti határkérdés a gyarmatosításhoz vezethető vissza. A 20. századig a nigériaiak és a csádiak békében éltek, és osztoztak a Csád-tavon. Azonban részben az éghajlatváltozás, de leginkább Nigéria vízgazdálkodása miatt a Csád-tó elkezdett eltűnni. Ahol korábban volt víz, és tudtak halászni, ott már csak mocsár maradt. Ebből eredően a halászok arra kényszerültek, hogy kövessék a vizet.

Konfliktus: A Csád-tóval kapcsolatos első és legsúlyosabb fegyveres konfliktus 1983. április 18-án kezdődött, amikor háromezer csádi katona megtámadott, és elfoglalt tizenkilenc szigetet és hat falut. A nigériai hadsereg négyezer katonát vetett be, megállította a csádi hadsereg támadását, és átváltott ellentámadásba. A nigériai hadsereg mélyen behatolt Csád területére, és kb. 50 km-re a fővárostól, N'Djamena-tól állt meg. A politikai tárgyalások után Nigéria kivonta csapatait Csád területéről.¹⁷⁴ A rövid háborút követően Nigéria és Csád lezárta egymással közös határait, és zárva is maradtak 1986-ig.¹⁷⁵

Az 1990-es években hasonló helyzet állt elő a nigériai halászok által alapított falvakkal kapcsolatban. Nigéria halászok falvakat hoztak létre Kamerun területén. A

¹⁷² SALKIDA, Ahmad: *Africa's vanishing Lake Chad*. – UN, 2012. április. – Online elérhető: <http://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2012/africa%E2%80%99s-vanishing-lake-chad> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁷³ WORLD BANK/LAKE CHAD BASIN COMMISSION: *Appraisal of the Safety of the Tiga and Challawa Gorge dams, Nigera*. – Online elérhető: <http://projects.inweh.unu.edu/inweh/display.php?ID=1269> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁷⁴ PERESTROIKA 2017.

¹⁷⁵ HALL, Ethan L.: *Conflict for Resources – Water in the Lake Chad Basin*. – 2009. – Online elérhető: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a505231.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

helyzetet azonban végül sikerült békés úton rendezni. A vitás kérdés a Nemzetközi Bíróság (ICJ International Court of Justice) döntésével zárult. A feszültség akkor nőtt meg, amikor a nigériai kormány ragaszkodott ahhoz, hogy az új falvak nigériai területhez tartozzanak. Kamerun pedig szintén magáénak tekintette a területet. Nigéria katonai és rendőri erőket telepített, valamint egészségügyi központokat és iskolákat hozott létre a nigériaiak által lakott falvakban. Ez a helyzet több kisebb helyi katonai összetűzést okozott a két ország között. Végül az ügy 2002-ben a Nemzetközi Bíróság (ICJ) elé került. Az ICJ által hozott ítélet értelmében Nigériának el kellett távolítania a közszolgáltatásokat és ki kellett vonnia a katonai erőket a területről, amik így Kamerunhoz tartoznak.

Következmények: A két ország közötti háború és feszültség ugyan véget ért, de vízhiány miatt a napjainkban is humanitárius válság van a Csád-tó medencéjében. A térségben 22-24 évvel ezelőtt kezdődött a szárazság. Összesen 10,7 millió embert érint a válság. 2,4 millió ember kényszerült elhagyni otthonát. 2018-ban 5 millió embert érintett az alultápláltság és az élelmezési bizonytalanság. A Csád-tó medencéjében a lakosság 80-90%-a a mezőgazdaságtól, a halászatától és az állattenyésztéstől függ. Ebben a törékeny helyzetben minden konfliktusnak drámai következményei vannak. Az éghajlatváltozás következtében az emberek kénytelenek elhagyni otthonaikat, mert nem jutnak vízhez. Nincs más lehetőségük, ezért a belső menekültek táborai¹⁷⁶ költöznek.

Kilátások a jövőre: Mivel a korábban említett problémák továbbra is fennállnak, ezért nem várható javulás a térség biztonságát illetően. A bizonytalanságot tovább súlyosbítja, hogy Csád-tó peremvidéke a „Boko Haram” nevű iszlamista terrrorszervezet működési színtere. Az összes érintett ország erőfeszítéseket tesz az Iszlám Államnak hűséget fogadott szervezet letörésére.¹⁷⁷

A Boko Haram 2002-ben kezdte meg működését az észak-nigériai Yobe államban. A lázadás célja a kormány elleni küzdelem volt a szegénység és a korrupció miatt. A Boko Haram fő ellensége a „Nyugat” és az úgynevezett nyugati kultúra. A Boko

¹⁷⁶ Az országon belül lakóhelyüket elhagyni kényszerülő személyek táborai (IDP) olyan személyek kerülnek, akik saját otthonukból menekülni kényszerülnek, de országuk határán belül maradnak.

¹⁷⁷ BBC NEWS: *Nigeria's Boko Haram pledges allegiance to Islamic State*. – In. BBC News, 2015. március 7. – Online elérhető: <http://www.bbc.com/news/world-africa-31784538>. (Letöltve: 2021. október 20.)

Haram kezdetben csak rendőrségi és katonai célpontokat támadott, később területeket is elfoglalt.¹⁷⁸

Ezt az ideológiát a Csád-tó medencéjének szegény lakossága támogatja. A Boko Haram legtöbb tagja a Csád-tó medencéje körül élő kanuri népcsoporthoz tartozik. A Csád, Niger és Kamerun közötti etnikai, vallási és kulturális kapcsolatok eredményeként a Boko Haram elterjesztette működését a régióban. Hatalma csúcsán a Boko Haram a Borno, Yobe és Adamaswa államokban lévő területeket uralta, bázisa pedig 2014-ben a Sambisa-erdő volt.

Nigéria kezdeményezésére a Csád-tó Medence Bizottságának országai és néhány nemzetközi partner, például az Egyesült Államok és Franciaország katonai műveletet indítottak a Boko Haram ellen.¹⁷⁹

A katonai hadjárat eredményeként a nigériai elnök, Muhammadu Buhari 2015. decemberében bejelentette, hogy Nigéria és szövetségesei „*technikailag megnyerték a háborút*”, és a Boko Haram nem képes hagyományos támadásokat végrehajtani a nigériai és kameruni biztonsági erők és civilek ellen.¹⁸⁰

Mindazonáltal a Boko Haram még ma is hajt végre alkalmi támadásokat, és aktív szereplője a Csád-tó-válságnak.

Összefoglalás: Csád-tó válságával kapcsolatban fontos kiemelni, hogy kiváló példa arra, hogy egy korábbi államközi konfliktus hogyan tud államon belüli konfliktussá válni.

A Csád-tó-konfliktusban az éghajlatváltozás és a vízhiány miatt a helyi lakosság elvesztette megélhetését. Néhány évvel korábban a halászat biztosította a megélhetést a térségben, de a tó eltűnése miatt elvesztették munkájukat, és elszegényedtek. Az elégedetlen és reménytelen emberek jobban ki vannak téve a radikalizálódásnak. A vízhiány és az elszegényedés hosszú távú következményeként a Boko Haram egyre nagyobb befolyásra tett szert, és napjainkban képes destabilizálni a régiót.

¹⁷⁸ BESENYŐ János, MAYER Ádám: *Boko Haram in Context: The Terrorist Organizations' Roots in Nigeria's Social History*. – In: Defence Against Terrorism Review, 2015. 7. évf. 1. sz. – p. 47-58. – Online elérhető: http://www.coedat.nato.int/publication/datr/volume10/04-BokoHaraminContext_TheTerroristOrganizations_RootsinNigeriasSocialHistory.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁷⁹ COMOLLI, Virginia: *The evolution and impact of Boko Haram in the Lake Chad Basin*. – In: Humanitarian Practice Network, 2017. október. – Online elérhető: <https://odihpn.org/magazine/the-evolution-and-impact-of-boko-haram-in-the-lake-chad-basin/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁸⁰ BBC NEWS: *Nigeria Boko Haram: Militants 'technically defeated' – Buhari*. – In: BBC News, 2015. december 24. – Online elérhető: <http://www.bbc.com/news/world-africa-35173618> (Letöltve: 2021. október 20.)

A Csád-tó medencéjének földrajzi jellemzői, a porózus természeti és országhatárok, a történelmi, kulturális és társadalmi hagyományok mind hozzájárulnak ahhoz az összetett helyzethez, amely előnyös az iszlamista lázadó csoportok, valamint más bűnözői és fegyveres csoportok működéséhez. Az állami jelenlét hiánya, a romló gazdasági helyzet, a vízhiány és más tényezők hozzájárulnak a magas munkanélküliséghez és az elmaradottsághoz, és a szegénység körforgását generálják. Ezek a gazdasági és környezeti tényezők hozzájárulnak a szervezett bűnözői csoportok és a radikális fegyveres milíciák toborzásához. A szegénység, az emberek elégedetlensége és más tényezők segítik a radikális ideológia terjedését.

A Csád-tóval kapcsolatos krízisből arra lehet következtetni, hogy az államközi konfliktus megoldása könnyebb volt, mint az alacsonyabb szintű, államon belüli kérdés megoldása. Fontos tisztázni, hogy a Boko Haram elleni küzdelem nem csak katonai műveletek összessége. A vízhiány a válság egyik kiváltó tényezője, mindazonáltal a Csád-tó válságának megoldása érdekében a part menti országoknak több érzékeny tényezőt is tisztázniuk kell.

A Csád-tó környékén zajló konfliktusok napjainkban is humanitárius válsággal fenyegetnek. Eddig 2,5 millió embert érint a bizonytalan élelmezés, és ennyien hagyták el otthonaikat. A Csád-tó kiszáradása és a környéket sújtó vízhiány miatt kialakuló, nomád pásztorok és növénytermelő farmerek közötti fegyveres konfliktusokban 2016 és 2019 között kb. 4000 ember vesztette életét. A térségben rendkívül aktív a Boko Haram terrorszervezet, valamint több milícia és szervezett bűnözői csoport is működik itt. 2011 és 2020 között 37 500 ember halt meg a különböző összecsapások során.¹⁸¹ Amennyiben Nigéria és a környező országok nem tudják stabilizálni a helyzetet, valós esély van rá, hogy az ott élők északra kezdenek vándorolni, és Észak-Afrikából a Földközi-tengeren keresztül Európába érkeznek.

3.2. KASIKLI/SEDUKU-SZIGET HATÁRKÉRDÉSE

A konfliktus röviden: A Kasikili/Sedudu-sziget–vita Namíbia és Botswana között zajlott. A sziget a Chobe folyóban található. Namíbiában Kasikili néven ismert,

¹⁸¹ MOHANTY, Abhijit, ROBSON, Kieran, NGUEPING, Samuel, NANDA, Swayam Sampurna: *Climate change, conflict – What is fuelling the Lake Chad crisis.* – In. DownToEarth, 2021. február 23. – Online elérhető: <https://www.downtoearth.org.in/blog/climate-change/climate-change-conflict-what-is-fuelling-the-lake-chad-crisis-75639> (Letöltve: 2021. október 20.)

Botswanában pedig ugyanezt a szigetet Sedudunak nevezik. A vita egy határincidensből indult, amikor a nem pontosan kijelölt határok miatt 1984-ben a botswanai fegyveres erők tüzet nyitottak a dél-afrikai fegyveres erőkre, amikor a szigetenél hajóval járőröztek. Kiderült, hogy mindkét fél a térképek alapján meg volt róla győződve, hogy saját területen vannak. Az erőszak nem eszkalálódott, és nem került sor további fegyveres összetűzésre. A konfliktus 1990 után megint kiújult, amikor Namíbia is elnyerte függetlenségét. 1991-ben Botswana csapatokat küldött a sziget elfoglalására, azonban Namíbia is igényt tartott rá. A sziget birtoklásával kapcsolatos vitát végül a hágai Nemzetközi Bíróság döntötte el.

Résztevő országok: Namíbia

Az ország elhelyezkedése: Namíbia Dél-Afrikában fekszik. Északról Angola és Zambia, keletről Botswana, déli irányból pedig a Dél-afrikai Köztársaság, nyugatról az Atlanti-óceán határolja. Namíbia fővárosa: Windhoek. Az ország területe: 824 292 km². Namíbia népessége: 2 678 191 fő (2021. július). GDP: 22,6 milliárd dollár (2020-ban). Namíbia éghajlata: szubtrópusi sivatagos, meleg és száraz, ami régióként eltérő lehet.¹⁸² Az ország vízrajza: főbb folyói a Chobe, a Kunene, az Okavango, az Oranje és a Zambézi.¹⁸³ A haderő létszáma: 12 500 fő (2020-ban).¹⁸⁴

Résztevő országok: Botswana

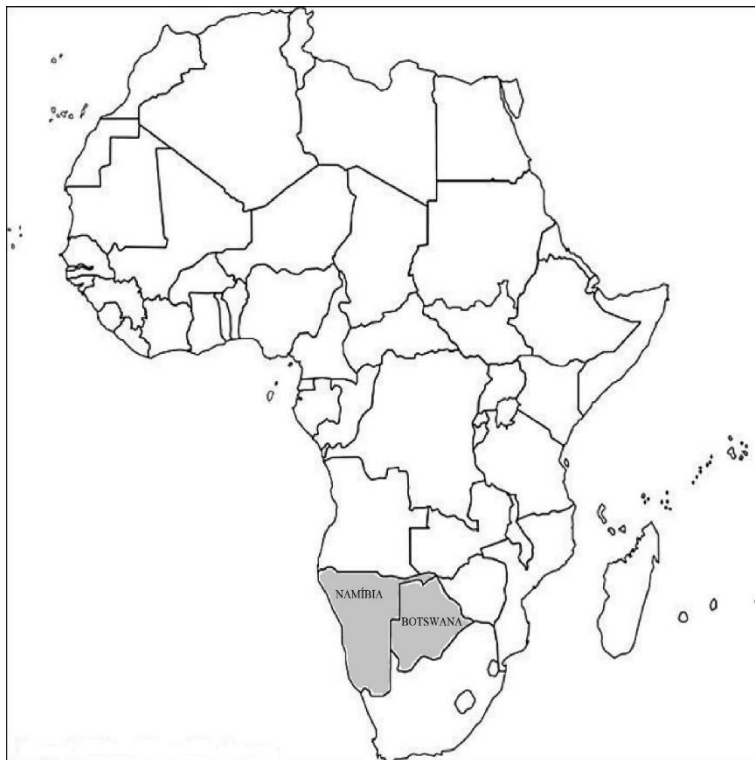
Az Botswana elhelyezkedése: Dél-Afrikában fekszik, északról Zambia, nyugatról Namíbia, délről a Dél-afrikai Köztársaság, keletről pedig Zimbabwe határolja. Botswana fővárosa: Gaborone. Az ország területe: 581 730 km². Botswana népessége: 2 350 667 fő (2021. július). GDP: 37,72 milliárd dollár (2020-ban). Botswana éghajlata: az ország a Dél-afrikai-fennsíkon fekszik, ami azt jelenti, hogy ezer méter körüli tengerszint feletti magasságban helyezkedik el. Legnagyobb részében szubtrópusi az éghajlat, északi részén sivatagos. Botswana vízrajza: állandó folyói a Chobe, a Zambézi, a Limpopo és az Okavango, valamint sok kisebb ideiglenes folyó

¹⁸² INFO NAMIBIA: *Climate and Weather of Namibia*. – Online elérhető: <https://www.info-namibia.com/info/namibia-weather> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁸³ GONDWANA COLLECTION OF NAMIBIA: *Rivers*. – Online elérhető: <https://namibian.org/nature/rivers/rivers/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁸⁴ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: NAMIBIA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/namibia/> (Letöltve: 2021. október 20.)

van az országban.¹⁸⁵ Az ország legnagyobb tava a Ngami-tó, valamint több másik időszakos tó is megtalálható, melyek közül a leghíresebb az Okavango-mocsár. Botswana haderejének létszáma: 9 000 fő (2021-ben).¹⁸⁶

2. térkép – Kasikli/Seduku-szigettel kapcsolatos konfliktus résztvevő országai
(A térkép a szerző saját készítése.)

A térség éghajlata: A térségben változó hőmérsékleti viszonyok jellemzőek, az átlaghőmérséklet 23°C. Az évi átlag csapadékmennyiség 574 mm. A legcsapadékosabb hónap a január, ilyenkor a legmagasabb a csapadékmennyiség.¹⁸⁷

A víz szerepe a térségben: A térség egyik legnagyobb folyója a Chobe Botswana, Namíbia és Zambia közös részénél folyik bele a Zambézi folyóba. Kasikli/Sedudu-sziget a két folyó találkozásától kb. 20 km-re található. A Chobe folyó választja el

¹⁸⁵ NATIONS ENCYCLOPEDIA: BOTSWANA. – In. Nations Encyclopedia. – Online elérhető: <https://www.nationsencyclopedia.com/geography/Afghanistan-to-Comoros/Botswana.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁸⁶ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: BOTSWANA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/botswana/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁸⁷ WEATHERBASE: *Kasane, Botswana*. – In. Weatherbase. – Online elérhető: <http://www.weatherbase.com/weather/weather-summary.php?s=592483&cityname=Kasane%2C+North+West%2C+Botswana&units=metric> (Letöltve: 2021. október 20.)

egymástól Botswanát és Namíbiát. A folyó vízhozama száraz és esős évszakonként változik, ezért a terület egy része is víz alá kerül, száraz időszakokban pedig jobban hasznosítható.¹⁸⁸

Konfliktuselőzmények: A Namíbia és Botswana közötti határvita eredete teljesen visszavezethető a gyarmatosításhoz, pontosabban az 1885-ös berlini konferenciához. A dél-afrikai térségben a britek és németek versengtek egymással. Ennek eredményként született az 1890-es egyezmény a határok pontos meghatározásáról a brit és a német területek között. A vita 1990-ben indult, amikor Namíbia 1990. március 21-én elnyerte függetlenségét. Botswana területi igényét az 1890-es brit és német egyezményhez vezeti vissza, és arra hivatkozik, hogy a terület mindig is Botswanához tartozott. Namíbia arra alapozza az igényét, hogy a területen évszázadok óta a maszubia etnikum él időszakosan, és amikor a vízállás lehetővé teszi, akkor mezőgazdasági termelést végeznek a szigeten és környékén. A maszubia etnikumot – bár Botswanában is élnek, Namíbia a saját lakosainak tekinti.¹⁸⁹ Ezért arra hivatkozott, hogy mivel ott időszakosan a maszubiák élnek, ezért a sziget Namíbiához tartozik. A vitát tovább bonyolítja, hogy a sziget a folyó vízállásától függően folyamatosan változik.¹⁹⁰

Konfliktus: A Kasikili/Sedudu-szigettel kapcsolatban fegyveres összetűzésre 1984 októberében került sor a botswanai fegyveres erők és az akkor még Namíbiát uraló dél-afrikai fegyveres erők között, amikor a dél-afrikaiak a hajóval járőröztek. Mindkét fél határincidensként kezelte az ügyet, nem követte egyik oldalról sem további fegyveres művelet. Mind a Botswanai Védelmi Erők (BDF), mind pedig a Dél-afrikai Védelmi Erők (SADF) a saját térképeik alapján meg volt győződve arról, hogy a saját területükön vannak, ugyanis a dél-afrikaiak által használt térképen a határ a sziget déli részén, egy déli folyómedernél volt, a botswanaiak által használt térképen az északi folyómedernél. Bár mindkét érintett ország higgadtan kezelte ezt a határincidenst, de Botswanában mégis politikai feszültséget eredményezett. 1984 decemberében a

¹⁸⁸ SALMAN, M. A.: *International Rivers as Boundaries*. – In. *Water International*, 25:4, 2000. – p. 582-583.

¹⁸⁹ NGURARE, T. Elijah: *Dispute Resolution at the international court of justice is a costly enterprise: What is the alternative? An analysis of the 1999 ICJ case between Namibia and Botswana on Kasikili/Sedudu Island*. – In. *International Journal of Scientific Research and Innovative Technology*, Vol. 5. No. 4. 2018. – pp 39-41.

¹⁹⁰ ALEXANDER, W. J. R.: *Science, history, and the Kasikili Island dispute*. – In. *South African Journal of Science*, 1999. 95. évf. 8. sz. – p. 322. – Online elérhető:

https://journals.co.za/doi/10.10520/AJA00382353_8351 (Letöltve: 2021. október 20.)

botswanai és a dél-afrikai delegáció találkozott Pretoriában, hogy tárgyaljanak a lövöldözésről. Abban állapodtak meg, hogy fel kell állítani egy bizottságot, hogy megállapítsák, hogy a Chobe folyó északi vagy déli medre a fő folyómeder. 1985-ben különböző tudományos mérések alapján arra jutottak, hogy a sziget Botswanához tartozik. Mivel Dél-Afrika nem emelt kifogást az eredmények ellen 1985 júliusában, Botswana rendezettnek vélte a kérdést, és sajátjaként kezelte a szigetet.¹⁹¹ Namíbia függetlenné válásával a helyzet megváltozott, és Namíbia is igényt tartott a szigetre. A vita csúcspontján 1991-ben Botswana csapatokat küldött a területre, és felhúzták a botswanai zászlót, amely jelentős politikai feszültséget generált a két ország között. A helyzet rendezésében Zimbabwe elnöke, Robert Mugabe segített közvetíteni. 1992 májusában első lépésként abban állapodtak meg, hogy létrehoznak egy közös szakértői bizottságot, majd abban, hogy 1994-ben a hágai székhelyű Nemzetközi Bíróság elé viszik a vitás ügyet. A bírósági döntés 1999. december 13-án Botswana javára döntött. Namíbia elfogadta a bíróság döntését, és ezzel a vitát megoldottnak tekintették.¹⁹²

Következmények: Namíbia elfogadta a Nemzetközi Bíróság döntését, és vitát sikerült békés úton rendezni.

Kilátások a jövőre: Mivel jelenleg mind Namíbia, mind pedig Botswana elfogadta a hágai Nemzetközi Bíróság döntését, a vita lezártnak tekinthető. Mivel a terület sem történelmileg, sem kulturálisan vagy gazdaságilag nem kiemelkedő fontosságú, ezért kevés az esély arra, hogy fegyveres konfliktus alakuljon ki a sziget miatt, még abban az esetben is, ha valamelyik ország politikai vezetése esetleg saját politikai céljaira használná fel a sziget hovatarozásának a kérdését.

Összefoglalás: A Kasikili/Sedudu-szigettel kapcsolatos vita Botswana és Namíbia között tulajdonképpen egy vízzel kapcsolatos határvita volt, amelyet sikerült békés úton, politikai közvetítéssel, valamint a hágai Nemzetközi Bíróság bevonásával jogi úton rendezni.

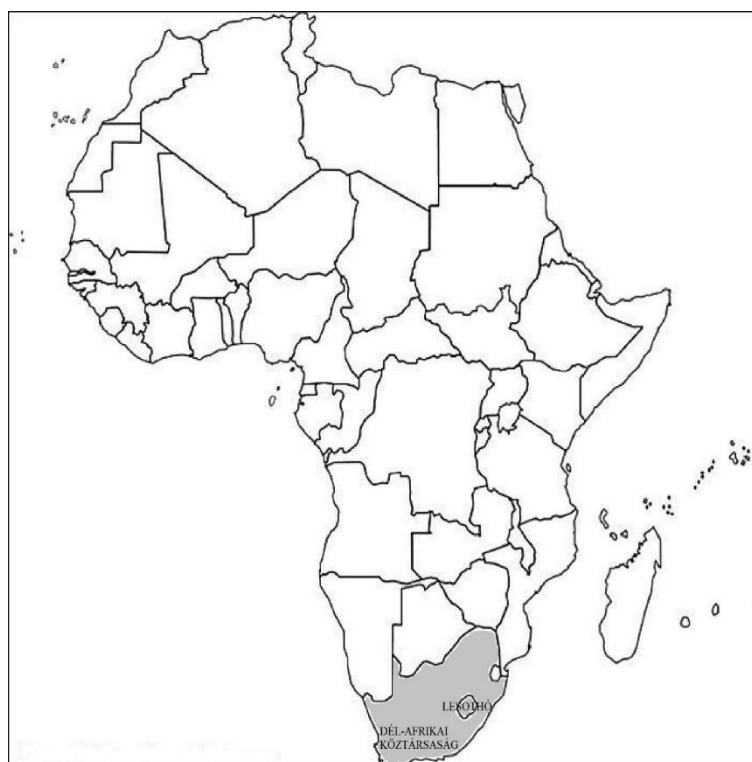
3.3. A LESOTHÓI VÍZPUCCS

A konfliktus röviden: 1986. január 20-án a Dél-afrikai Köztársaság tulajdonképpen megdöntötte egy sikeres katonai puccsal a lesothói kormányt. Ezt

¹⁹¹ UO. – p. 323.

¹⁹² NGURARE 2018. – p. 38.

lesothói vízpuccsnak nevezik. A puccsnak három jelentős oka volt: stratégiai, politikai és katonai. A puccs stratégiai oka az volt, hogy Lesotho jelentős édesvízkészlettel rendelkezett, amelyre a vízhiánnyal küzdő Dél-afrikai Köztársaságnak óriási szüksége volt, de a lesothói miniszterelnök ennek az útjában állt. A másik két ok – a politikai és katonai – az volt, hogy a lesothói miniszterelnök, Leabua Jonathan, menedéket és háttérrel adott az ANC – African National Congress (Afrikai Nemzeti Kongresszus) gerilláinak, akik különböző fegyveres támadásokat hajtottak végre Dél-Afrikában a dél-afrikai erők ellen.

3. térkép – A lesothói puccs résztvevő országai
(A térkép a szerző saját készítése.)

Résztvevő országok: Dél-afrikai Köztársaság

Dél-afrikai Köztársaság elhelyezkedése: Az afrikai kontinens déli részén fekszik. Északról Botswana és Zimbabwe, északnyugat felől Namíbia, északkeleti irányból Mozambik és Sváziföld, nyugatról az Atlanti-óceán, keletről pedig az Indiai-óceán határolja.¹⁹³ A Dél-afrikai Köztársaságnak három fővárosa van: Fokváros, Pretoria és

¹⁹³ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: SOUTH-AFRICA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/south-africa/> (Letöltve: 2021. október 20.)

Bloemfontein. Az ország területe: 1 219 912 km², népessége: 57 725 600 fő. GDP: 680 milliárd dollár (2020-ban). A Dél-afrikai Köztársaság éghajlata: mérsékelt meleg, szubtrópusi. Az ország legjelentősebb folyói: az Orange, a Limpopo, a Vaal és a Brak. A Dél-afrikai Köztársaság hadseregének létszáma: 78 000 fő (2018-ban).¹⁹⁴

Részvevő országok: Lesotho

Az ország elhelyezkedése: Az afrikai kontinens déli részén fekszik, és tulajdonképpen a Dél-afrikai Köztársaság által teljesen körül van határolva. Lesotho fővárosa: Maseru. Az ország területe: 30 355 km², népessége: 2 233 339 fő. GDP: 4,88 milliárd dollár (2020-ban). Az ország éghajlata: mérsékelt meleg, szubtrópusi. Területe 1800 m magasan fekszik. Lesotho vízrajza: jelentős édesvízkészlettel rendelkezik. A lesothói hadsereg létszáma: 3000 fő (2019-ben).

A térség éghajlata: A Dél-afrikai Köztársaság éghajlata szubtrópusi, amelyet befolyásol egyrészt, hogy három oldalról is óceán veszi körül, valamint, hogy az ország magasan fekszik. Johannesburg például 1694 m magasan fekszik a tengerszinttől. Az ország belső része száraz. Az országban az éves átlagos csapadékmennyiség alacsony, 464 mm.¹⁹⁵

A víz szerepe a térségben: A klímaváltozás hatására a csapadék mennyisége egyre jobban lecsökkent, és ennek következtében jelentős szárazság alakult ki. Hozzájárult még a vízhiányhoz az elavult infrastruktúra, valamint az illegális öntözés, a vízszennyezés. A klímaváltozás mellett a másik ok, ami a vízhiányt előidézte a túlnépesedés. A Dél-afrikai Köztársaság északi és keleti régióiban több település gyakorlatilag teljesen kiszáradt és szigorú vízkorlátozásokat vezettek be a nagyvárosokban, különösen Fokvárosban. A Dél-afrikai Köztársaságot már az 1980-as évek óta egyre inkább fenyegeti a vízhiány, amelynek csúcspontja a 2017-es vízvész helyzet Fokvárosban (Day Zero).

Konfliktuselőzmények: A vízpuccsnak voltak politikai előzményei, ugyanis az 1970-es évektől súlyos belső konfliktus alakult ki a Dél-afrikai Köztársaságban az apartheid rendszer elleni ANC felkelés formájában. Az apartheid rendszerben elnyomott feketék először társadalmi, majd passzív ellenállása később gerilla háborúvá eszkalálódott.

¹⁹⁴ UA.

¹⁹⁵ SOUTH AFRICAN GOVERNMENT: *Geography and Climate*. – Online elérhető: <https://www.gov.za/about-sa/geography-and-climate> (Letöltve: 2021. október 20.)

A víz jelentősége: Az 1980-as évekre Dél-Afrikát súlyos aszály sújtotta, amely már az ország gazdaságát veszélyeztette. A helyi vízkészletek elfogytak. Vízre volt szüksége az iparnak és a nagyvárosoknak. A lesothói vízkészletek megszerzése megoldást jelentett a vízhiányra.

Az Lesotho Highlands Water Project – LHWP (Lesothói Magasföldi Vízlétesítmény) célja, hogy a lesothói vízgyűjtő területekről, a vizet a Dél-afrikai Köztársaságba gravitációs úton északra tereljék Pretoria és Johannesburg környékére, melyek a Dél-afrikai Köztársaság ipari, kereskedelmi és politikai központjai.

A terv egy gátak, alagutak és vízerőművek komplex rendszere volt, amely $70 \text{ m}^3/\text{s}$ vizet képes szállítani észak felé, Dél-Afrika száraz részeire.

A dél-afrikai vezetés, valamint a lesothói kormány majdnem 30 évig tárgyaltak a vízmegosztásról, azonban a tárgyalások az 1980-as években holtpontra kerültek.

A tárgyalások holtpontra jutásának politikai és környezeti okai egyaránt voltak.

Politikai okok: Az apartheid rendszer nemzetközileg egyre jobban elszigetelődött rendkívül negatív megítélése miatt. A lesothói vezetés próbált távolmaradni az apartheid rendszertől, és nem akart szoros kapcsolatot a Dél-afrikai Köztársasággal.

Környezeti okok: A LHWP rendkívül nagy változásokat okoz a környezetben, és felborítja a természetes egyensúlyt. Falvak kellene áttelepíteni. A mezőgazdaság, azon belül az öntözés megváltozik. Hiába jut hozzá Lesotho tiszta energiához, fejlett ipar hiányában nem hasznosul.

Mind a politikai, mind pedig a környezeti okok miatt a lesothói politikai vezetés nem akarta megkötni az egyezményt a vízprojekttel kapcsolatban. Így Leabua Jonathan miniszterelnök a megállapodás „újtában állt”, ezzel megakadályozva a Dél-afrikai Köztársaságot, hogy a vízhiányát enyhíteni tudja.

A Dél-afrikai Köztársaságot vezető apartheid rendszernek nemcsak az egyre súlyosabb vízhiánnyal, de az ANC, a fekete afrikaiak jogaiért és szabadságáért küzdő felkelő szervezettel is meg kellett küzdenie.

A Leabua Jonathan vezette lesothói kormány hivatalosan ugyan nem vett részt a konfliktusban, de háttországot, menedéket, és támogatást nyújtott az ANC gerilláinak. Az ANC gerillái Lesotho területéről hajtottak végre támadásokat dél-afrikai polgári és katonai célpontok ellen.

Erre válaszul 1982. december 9-én a dél-afrikai különleges erők rajtaütést hajtottak végre Lesothóban. A művelet során 30 ANC vezetőt, valamint 12 más személyt öltek

meg. A dél-afrikai különleges művelet katonai szempontból sikeres volt, de rendkívül nagy nemzetközi felháborodást váltott ki, ennek hatására a dél-afrikai vezetés felfüggesztette az ilyen jellegű különleges katonai műveleteket.

Konfliktus: A biztonsági probléma azonban továbbra is fennállt, hiszen az ANC továbbra is folytatott gerilla akciókat lesothói területekről dél-afrikai célpontok ellen.

1985-re az egyre folytatódó támadások miatt, a dél-afrikai katonai vezetésnek valamilyen megoldást kellett találnia a helyzetre. 1985 decemberében az ANC robbantásos támadásaiban 13 fehér dél-afrikait öltek meg. A dél-afrikai vezetés felszólította a lesothói vezetést, hogy fogja el és adja át a támadások felelőseit és elkövetőit. Leabua Jonathan lesothói miniszterelnök megtagadta az ANC vezetőik kiadását. Egyedül egy közös biztonsági bizottság felállításába egyezett bele. Ennek hatására 1985. december 15-én a dél-afrikai különleges erők ismét behatoltak Lesothóba, és legalább 12 ANC tagot öltek meg.

A dél-afrikai vezetés új intézkedéseket vezetett be a határforgalom ellenőrzésére hivatkozással arra, hogy megakadályozzák a fegyverek bejutását az országba. Gyakorlatilag a Dél-afrikai Köztársaság teljesen blokádnak alá helyezte Lesothót, és ezzel elzárta a külvilágtól. A lesothói emberek ezrei nem tudtak átmenni a Dél-afrikai Köztársaságba dolgozni. A blokádnak miatt kritikus élelmiszer- és áruhiány alakult ki az országban. Óriásira nőtt az elégedetlenség és a feszültség Leabua Jonathan kormányával szemben nemcsak a teljes civil lakosság, de a katonai vezetés körében is. Megszűnt a határokon a kereskedelem. Három hét megszorítás, kritikus élelmiszer- és áruhiány után nem látszott semmilyen remény a helyzet rendezésére.

A lesothói hadsereg parancsnoka, Justin Lekhanya tábornok (dél-afrikai támogatással) végül 1986. január 20-án vér nélküli katonai puccsal átvette a hatalmat Leabua Jonathan miniszterelnöktől. A dél-afrikai vezetés azonnal feloldotta a blokádot. Justin Lekhanya tábornok pedig rendezte a kapcsolatot a Dél-afrikai Köztársasággal.¹⁹⁶

Következmények: Kilenc hónappal később a Lesothói Királyság és a Dél-afrikai Köztársaság aláírta a lesothói magasföldi vízlétesítmény (LHWPA) megépítésére irányuló egyezményt. Ezzel végetvetve a harminc évig tartó sikertelen tárgyalásoknak. A Dél-afrikai Köztársaság évente 50 millió dollárt fizet a lesothói vízért. A lesothói

¹⁹⁶ CLIMATE DIPLOMACY: „*Water coup*” in Lesotho. – In. Climate Diplomacy. – Online elérhető: <https://climate-diplomacy.org/case-studies/water-coup-lesotho> (Letöltve: 2021. október 20.)

magasföldi vízlétesítmény projektje végül megvalósult. Lesotho mezőgazdasági területei csökkentek. 4000 hektár szántóföldet és 18 000 hektár legelőt árasztottak el. 17 000 embernek kellett elhagynia az otthonát a beruházás miatt. 4400 új munkahely jött létre.

Kilátások a jövőre: A vízhiány továbbra is fennáll a Dél-afrikai Köztársaságban. Lesotho súlyos gazdasági, társadalmi gondokkal küzd. 1994-től kezdve pedig egyre tovább növekszik a Dél-afrikai Köztársaság befolyása Lesothóban. Felmerült már az is, hogy Lesotho beolvadna a Dél-afrikai Köztársaságba, de ez jelenleg megosztja a lakosságot. A lesothói magasföldi vízlétesítmény elkészült és működik. Azonban a Dél-afrikai Köztársaság vízhiánya ezzel nem oldódott meg. A történelmi események, valamint napjaink politikai helyzete alapján Lesotho, ha akarná, sem tudna már változtatni a helyzeten, vagy esetleg megakadályozni a Dél-afrikai Köztársaság hozzáférését a vízkészletéhez. Mégsem várható azonban újabb vízzel kapcsolatos feszültség a két állam között.

Összefoglalás: A vízpuccsnak összetett okai voltak. Az egyik legfontosabb a Dél-Afrikát sújtó vízhiány. Ennek a megoldását és a vízhez jutást akadályozta meg a lesothói miniszterelnök, Leabua Jonathan.

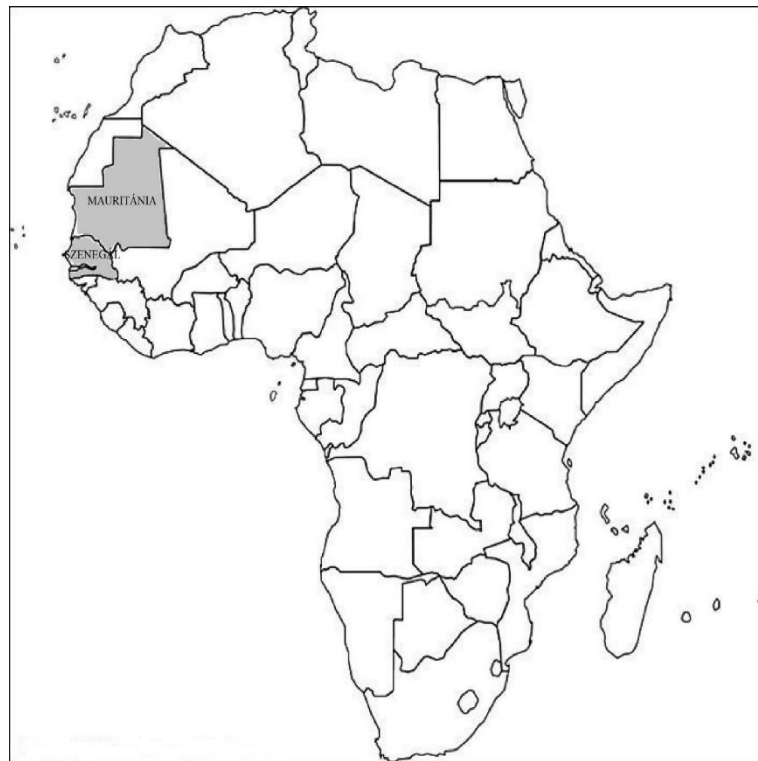
A katonai probléma, amit az ANC gerillái okoztak, és végül ürügyként szolgált, nem volt annyira jelentős, tekintettel arra, hogy az egész Dél-afrikai Köztársaság területén harcoltak az apartheid rendszer ellen.

A dél-afrikai vezetés annak érdekében, hogy biztosítsa a lesothói magasföldi vízlétesítmény megépítését, és ezzel vízhez jutását, megbuktatta a lesothói miniszterelnököt és „saját emberét” helyezte pozícióba. Ennek eredményeként a lesothói magasföldi vízlétesítmény projektje megvalósult, és a Dél-afrikai Köztársaság hozzájutott a lesothói vízkészletekhez.

3.4. A MAURITÁNIA ÉS SZENEGÁL KÖZTI FESZÜLTÉG

A konfliktus röviden: Ez a vízkonfliktus egy tipikus, államok közötti etnikai konfliktus volt 1989-1991 között. A Mauritánia és Szenegál közötti vízkonfliktus kirobbantó oka a Szenegál folyó menti határkérdés és a legeltetési jogok miatti vita. A háborút kirobbantó ok az volt, hogy mauritániai pásztorok és szenegáli farmerek között helyi konfliktus alakult ki a vízhiány miatt. A halottak pontos száma nem ismert, de

egyes becslések szerint ezres nagyságrendűek. A konfliktusban érintett lakosság száma a becslések szerint kb. negyedmilió ember.

4. térkép – Mauritánia és Szenegál vízkonfliktusa
(A térkép a szerző saját készítése.)

Részvevő országok: Mauritánia

Elhelyezkedése: Mauritánia Északnyugat-Afrikában, az Atlanti-óceán partján fekszik. Északról Nyugat-Szahara és Algéria, keletről Mali, délről pedig Szenegál határolja. Az ország fővárosa: Nouakchott. Mauritánia területe: 1 030 700 km². Az ország hivatalos népessége: kb. 4 403 319 fő. GDP: 23,17 milliárd dollár (2020-ban). Mauritánia éghajlata: északon forró száraz, délen kevés eső. Mauritánia vízrajza: legjelentősebb folyója a Szenegál folyó és néhány időszakos patak. Mauritánia hadseregének létszáma: 16 000 fő (2021-ben).¹⁹⁷

Részvevő országok: Szenegál

Elhelyezkedése: Szenegál Északnyugat-Afrikában, az Atlanti-óceán partján fekszik. Északról Mauritánia, keletről Mali, délről Guinea és Bissau-Guinea határolja.

¹⁹⁷ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: MAURITANIA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mauritania/> (Letöltve: 2021. október 20.)

Fővárosa: Dakar. Az ország területe: 196 712 km². Szenegál népessége: kb. 15 854 323 fő. GDP: 55,26 milliárd dollár (2020-ban). Szenegál éghajlata: északon száraz, délen trópusi. Az ország nagyobb folyói a Szenegál, a Gambia és a Casamance folyó. A hadsereg létszáma: 17 000 fő (2021-ben).¹⁹⁸

A térség éghajlata: A térségben 1970-től egyre jelentősebb szárazság alakult ki. Az aszály mélypontja az 1980-1990-as években volt. Mauritánia és Szenegál határvidékén az éves átlaghőmérséklet elég magas, a decembertől februárig terjedő téli időszakban is 29-30°C fok körüli és a körülményeket tovább rontja, hogy a Harmattan nevű szél gyakran okoz homokviharokat. Nyáron a hőmérséklet 35°C és 45°C között van. Az éves átlag csapadékmennyiség 160 mm.¹⁹⁹

A víz szerepe a térségben: A csapadék mennyisége drasztikusan lecsökkent. A szárazság eredményeként az édesvízkészletek minimalizálódtak, a folyók, patakok kiszáradtak. Az öntözés hiánya miatt élelmiszerhiány alakult ki. A víz szerepe pedig rendkívül felértékelődött a térségben.

A konfliktus előzmények: Mauritánia déli részén fulani, tukulör, volof és kis számban szoninké etnikumú csoportok élnek. Szenegál északi részén (a Szenegál folyó másik partján) pedig többnyire szoninké etnikumúak élnek.

Mauritánia a francia gyarmati függetlenség után magát inkább arab/berber identitásúnak tekinti és az „arab világhoz” kötődik. Szenegál szintén a francia gyarmat volt korábban, de magukat inkább fekete afrikainak tekintik, és más fekete afrikai országokkal próbálnak kapcsolatot keresni.

A térségben élő arabok/berberek (mórok) és a fekete afrikaiak között évszázadok óta fennáll a társadalmi feszültség. Leginkább azért, mert az arabok/berberek a fekete afrikaiakat rabszolgának tekintik, és jellemzően lenézik őket. Mauritániában hivatalosan 1981-ben tiltották be a rabszolgatartást. (A világon utolsóként).

A szárazság hatására a Szenegál folyó vize is súlyan leapadt. Az öntözéshez használt víz felértékelődött, valamint a folyó mentén értékes termékeny területek mind a farmerek, mind pedig pásztorkodásból élők számára rendkívül nagy jelentőségűvé váltak.

¹⁹⁸ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: SENEGAL. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/senegal/> (Letöltve: 2021. október 20.)

¹⁹⁹ CLIMATES TO TRAVEL: *Climate – Mauritania*. – In. Climates to Travel. – Online elérhető: <https://www.climatestotravel.com/climate/mauritania> (Letöltve: 2021. október 20.)

Hasonlóan Afrika más térségeihez a nomád pásztorok és a földművelő farmerek között életmódjukból eredően évszázadok óta gyakoriak a konfliktusok. A nomád pásztorok azokon a területeken legeltetik az állataikat, amely területeket a farmerek megművelik. A vízhiány következtében a termékeny földterület – mint korlátozott mennyiségben rendelkezésre álló erőforrás – különösen nagy jelentőségűvé válik.

A Szenegál folyó két partján gyors túlnépesedés zajlott az elmúlt évtizedekben. 1970-1990 között Gorgol és Guidimakha lakossága 135 ezerről 229 ezer főre nőtt, Trarza és Brakna lakossága 77 ezerről 138 ezerre. A lakosság számának drasztikus növekedésével a terület eltartóképessége azonban nem emelkedett. A túlnépesedés miatt egyre gyakoribbá váltak a gazdasági és szociális problémák.

Konfliktus: 1989. április 9-én Diawarában (Szenegálhoz tartozik), ami a Mauritánia-Szenegál határon fekszik, fulani (mauritániai) pásztorok és szoninké farmerek között vita alakult ki a legeltetési jogok, pontosabban a legeltető/művelhető területek miatt.

A már eleve meglévő feszültségek miatt a vita egy csoportok közötti összecsapássá vált, amelyben akkor és ott két ember meghalt és többen megsérültek. A következő napokban az erőszakhullám tovább eszkalálódott. A mauritániai határőrség (hadsereg) pedig behatolt és beavatkozott a konfliktusba Szenegál területén. A konfliktus kitörésekor kb. 30 ezer szenegáli idénymunkás élt Mauritániában és mintegy 300 000 mauritániai kereskedő élt Szenegálban. A mauritániai határőrség lelőtt, illetve őrizetbe vett több szenegáli szoninké farmert. Ennek hatására zavargások törtek ki Dakarbán, és a feldühödött szenegáliak megtámadták az ott élő mauritániaiakat (mórokat). 1989. április 21-e és 24-e között Dakarbán, valamint más szenegáli városokban történő zavargások során a mauritániaiak (mórok) üzleteit kifosztották, házaikat felgyújtották, az utcán meglincseltek vagy megkövezték őket. Az etnikai erőszak során Szenegálban élő mauritániaiakat élve elégették, illetve lefejezték.²⁰⁰

Ezért Mauritániában „bosszúhadjáratot” indítottak, melynek során április végén Nouakchottban és más mauritániai városban több száz szenegáli, fekete afrikai szoninké, fulani és volof etnikumú személyt öltek meg. Nouakchott-ban legalább 400 szenegálit öltek meg fejszékkel és botokkal. Mindkét országban etnikai alapú, súlyos bosszúhadjáratok indultak el, amely során a halottak és sérültek (megcsonkítottak)

²⁰⁰ PARKER, Ron: *The Senegal-Mauritania Conflict of 1989: A Fragile Equilibrium*. – In. *The Journal of Modern African Studies*, 1991. 29. évf. 1. sz. – p. 155-171.

számát több ezerre becsülik. Mindkét ország médiumaiban a zavargások etnikai dimenziói óriási hangsúlyt kaptak.

A Mauritánia-Szenegál határán történtek fegyveres összetűzések, de a két ország haderejét egymás ellen hivatalosan nem vetette be. A hatóságok sem Szenegálban, sem Mauritániában nem léptek fel határozottan a zavargások és lincselések ellen.

Az események hatására a két ország megszakította diplomáciai kapcsolatait.

A konfliktus odáig eszkalálódott, hogy az „üldözött” lakosság tömegesen elkezdett visszamenekülni a saját országába. Ezt követően elkezdődtek a „kisebbség védelmében” az állami kitelepítések.

A szenegáli hadsereg táborokba gyűjtött 160 ezer mauritániait, akiket erőszakosan áttelepítettek Mauritániába.

Mauritániában a rendőrség és a hadsereg telepítette át erőszakkal a fekete afrikai lakosságot Szenegálba (attól függetlenül, hogy sokaknak semmilyen szenegáli kötődése nem volt).

Az erőszakos kitelepítéseket nemcsak a hadsereg és más állami szervek végezték, hanem részt vállaltak benne a helyi erőszakos bandák, bűnözői csoportok, fegyveres milíciák (pl. a FLAM).

A fegyveres csoportok megtámadták a más etnikumú lakosságot, teljesen kirabolták őket, értékeiket, állataikat elvették. Az embereket bántalmazták, illetve erőszakoskodtak velük.

A különböző fegyveres csoportok által végrehajtott civil lakosság elleni rablótámadásokra és rajtaütésekre sokszor a határ másik oldalán is sor került. Kb. 50 ezer ember kényszerült menekülttáborokba.

Következmények: Az erőszakos lakosságcsere során 250 ezer embernek kellett elhagynia az otthonát, és kényszerítették arra, hogy másik országba meneküljön.

Az erőszakos, etnikum alapú kitelepítések során több százan megsérültek vagy meghaltak. 1989. augusztus 21-én a két ország megszakította diplomáciai kapcsolatait, és lezárták a határokat.

Az Afrikai Unió elődje, az Afrikai Egységszervezet megpróbált közvetíteni a helyzet rendezésében, de nem járt sikerrel. Szenegáli kezdeményezésre 1991. július 18-án aláírták a rendezési megállapodást. 1992. május 2-án a két ország újra megnyitotta határait.

A konfliktus következtében a Szenegál folyó környéke súlyos természeti és gazdasági károkat szenvedett el. A helyzet rendeződése után az elűzött lakosság lassan kezdett visszatelepülni eredeti lakhelyére.

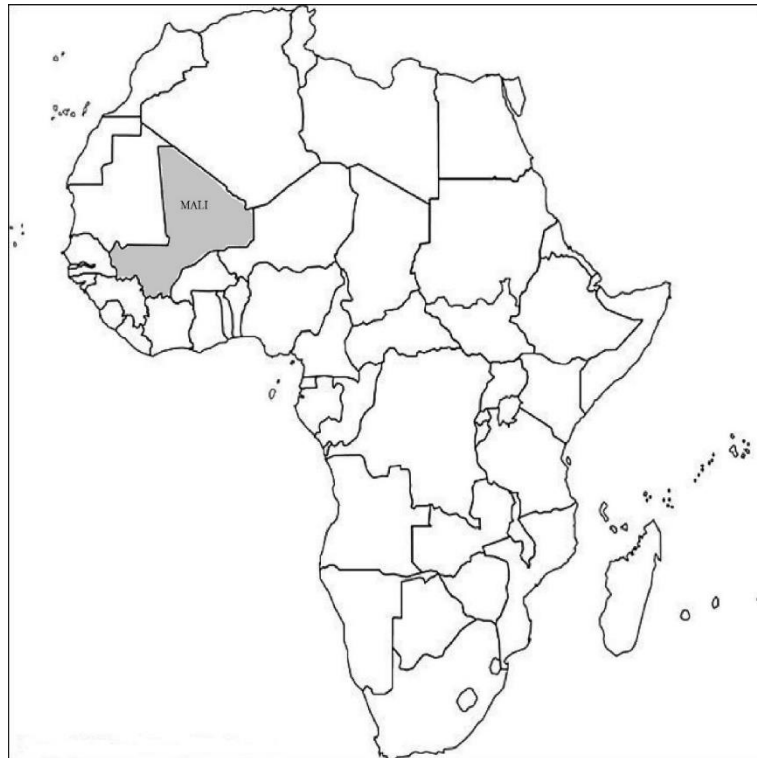
Az UNHCR programja a menekültek visszatelepítésére 2012 márciusában ért véget.

Kilátások a jövőre: A konfliktust kirobbantó tényezők napjainkban is fennállnak. Az etnikai feszültség a mórok/arabok, valamint a fekete afrikaiak között, ahogy évszázadok óta, úgy napjainkban is megvan. A globális felmelegedés miatt csökken a csapadék mennyisége, vele az édesvízhez való jutás lehetősége. A Szahara terjeszkedésének következtében itt is egyre nagyobb problémát jelent az elsivatagosodás. Napjainkban pedig ugyanúgy megfigyelhető a túlnépesedés a térségben. Az elsivatagosodás, a szárazság és a túlnépesedés hatására a termőföld és az édesvíz, mint erőforrás, felértékelődik.

Összefoglalás: A térségben évszázadok óta fennállt az etnikai, társadalmi feszültség a két ország határvidékén. A szárazság miatt erőforráshiány alakult ki (víz, föld). A vízhiány miatt azonban feltörték az etnikai feszültségek, amelyek a konfliktushoz vezettek. A víz, illetve a víz hiánya nem az elsődleges oka volt a konfliktus kirobbanásának, azonban a már fennálló feszültséget fellobbantotta.

3.5. MALI KONFLIKTUSAI AZ ÉGHAJLATVÁLTOZÁSSAL ÖSSZEFÜGGÉSBEN

A konfliktus röviden: Maliban párhuzamosan több konfliktus is zajlik. A politikai és vallási konfliktusokkal részben párhuzamosan, illetve ezzel kapcsolatban folyik a ulani nomád pásztorok és a dogon földművelők közötti etnikai konfliktus. Az etnikai feszültséget tovább generálja több tényező, egyrészt jelenleg Mali a Föld egyik legszegényebb állama, és az országban zajló háború miatt az államhatalom rendkívül gyenge. Ezt az amúgy is kényes helyzetet a klímaváltozás okozta vízhiány még tovább rontja, mert a víz szerepe rendkívüli módon felértékelődik. A vízhiány miatt természeti erőforráskonfliktus is kialakult, hiszen a nomád pásztorok állatainak is szüksége van vízre és legelőre, valamint a földművelőknek is létfontosságú a víz. Mivel a rendelkezésre álló erőforrások egyre szűkösebbek, ezért folyamatosak a konfliktusok a különböző életmódot folytató etnikai csoportok között.

5. térkép – Mali
(A térkép a szerző saját készítése.)

Résztevő országok: Mali

Elhelyezkedése: Az ország Nyugat-Afrikában helyezkedik el. Algériától délre, Guineától, Elefántcsontparttól és Burkina Fasótól északra. Keletről Niger, nyugatról Szenegál és Mauritánia határolja. Mali fővárosa Bamako. Az ország területe: 1 240 192 km² a lakosság száma pedig 20 137 527 fő (2021-ben). GDP: 44,89 milliárd dollár (2020-ban). Az ország éghajlata a szubtrópusitól a szárazig változik. Három fajta klíma van, az északi rész sivatagi klíma, a Szahara miatt a középső rész félsivatagos, a déli pedig szubtrópusi.²⁰¹ Mali vízrajzát tekintve a legjelentősebb folyók a Niger, a Szenegál, a Bani, a Bafing és a Falame.²⁰² Maliban két nagyobb tó található: az Faguibine- és a Niangay-tó.²⁰³ Mali haderejének létszáma: 18 000 fő (2021-ben).²⁰⁴

²⁰¹ CLIMATES TO TRAVEL: *Climate – Mali*. – In. Climates to Travel. – Online elérhető: <https://www.climatestotravel.com/climate/mali> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁰² MAPS OF WORLD: MALI. – In. Maps of World. – Online elérhető: <https://www.mapsofworld.com/mali/river-map.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁰³ NATIONS ENCYCLOPEDIA: MALI. – In. National Encyclopedia. – Online elérhető: <https://www.nationsencyclopedia.com/geography/Indonesia-to-Mongolia/Mali.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁰⁴ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: MALI. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mali/> (Letöltve: 2021. október 20.)

A térség éghajlata: Az átlag hőmérséklet Maliban 28.3°C fok. 1960 és 2015 között 0.7°C fokkal emelkedett. Az előrejelzések szerint 2060-ra 1.2°C és 3.6°C fokkal fog emelkedni az átlagos középhőmérséklet az országban.²⁰⁵

A víz szerepe a térségben: Az évi csapadék mennyisége 100 mm és 1700 mm között van. Az éves átlagos csapadék mennyisége 316 mm. Az északi sivatagos részen a hőmérséklet rendkívül magas, és hosszú, aszályos időszakok vannak. A középső száheli részen már magasabb valamelyest a csapadék mennyisége, a déli részen pedig trópusi szavanna található.

Konfliktuselőzmények: Mali a Föld egyik legszegényebb országa, a Világbank adatai szerint a lakosság mintegy 60%-a él a szegénységi küszöb alatt. 18 millióan foglalkoznak valamilyen formában mezőgazdasággal, ezáltal rendkívül kiszolgáltatottak a klímaváltozás hatásainak.²⁰⁶ Maliban a földművelésből, nomád és agrár-pásztorokból él a lakosság mintegy 80%-a. A pásztorok és földművesek közötti feszültségek már nagyon régóta fennállnak az életmódbeli különbségek miatt, azonban a klímaváltozás hatására ezek a feszültségek egyre tovább éleződnek. A víz és más természeti erőforrások hiánya arra kényszerítik a Mali lakosságát képző különböző népcsoportokat, hogy egymással versengjenek a túlélésért. Mivel az állam rendkívül gyenge, ezért sem a biztonságot nem tudja garantálni, sem pedig a gazdasági fejlődést, így a lakosságnak csak a mezőgazdaság marad, mint megélhetési lehetőség.

Konfliktus: A klímaváltozás és a vízhiány miatti erőforráskonfliktus nemcsak helyi szinten tapasztalható a pásztorok és a földművelésből élők között. Maliban ezzel párhuzamosan zajlik egy regionális konfliktus is, ahol különböző fegyveres csoportok és milíciák harcolnak egymás, valamint a kormány ellen.²⁰⁷ A háborús helyzetet pedig csak tovább rontja a klímaváltozás okozta vízhiány. A szűkös erőforrások miatt már eleve kialakult egyfajta feszültség, a helyzetet viszont tovább rontja, hogy a különböző fegyveres milíciák megélhetést és „munkalehetőséget” is biztosítanak az amúgy

²⁰⁵ WORLD BANK GROUP: COUNTRY: MALI. – Online elérhető: <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/mali/climate-data-historical> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁰⁶ UA.

²⁰⁷ SCHILLING, Jan Peter, SCHEFFRAN, Jürgen, LINK, P. Michael: *Climate Change and Land Use Conflicts in Northern Africa*. – In. Nova Acta Leopoldina, 2010. 112. évf. 384. sz. – p. 173-182. – Online elérhető: <https://www.clisec.uni-hamburg.de/pdf/schilling-scheffran-link-2010.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

kilátástalan helyzetben lévő, eredetileg mezőgazdaságból élő embereknek.²⁰⁸ A rendkívül rossz biztonsági helyzetet jól mutatja az UNHCR jelentése, mely szerint 2021 júniusáig 372 000 ember kényszerült arra, hogy elhagyja az otthonát.²⁰⁹ A gyenge állam egyszerűen nem képes garantálni a biztonságot, és megvédeni az lakosságot. A helyi és regionális konfliktus- és erőszakhullám nemcsak vallási és politikai szembenállást eredményez, de etnikai feszültséget is generál.²¹⁰

Az egyik legsúlyosabb a földművelő dognok és a fulani pásztorok közötti konfliktus.²¹¹ A mali kormány többször is jelezte, hogy a fiatal fulani pásztorok különböző milíciákat hoznak létre, és támadják a mali kormányerőket.²¹²

A mali polgárháborús helyzetet a klímaváltozás és vízhiány egyértelműen tovább rontja, hiszen nemcsak egy regionális konfliktus zajlik, hanem a helyi közösségek közötti folyamatos konfliktus a vízért és a természeti erőforrásokért. Ezek hiányában a különböző életmódot folytató pásztorok és növénytermesztő népcsoportok folyamatosan harcban állnak egymással.

Következmények: Tekintettel arra, hogy a konfliktus napjainkban is zajlik, ezért várhatóan a jelenlegi helyzet a jövőben is fennmarad.

Kilátások a jövőre: A klímaváltozás és vízhiány miatt, valamint a Maliban élő csoportok történelme, kultúrája és jelenlegi életmódja miatt sem napjainkban, sem a jövőben nem várható a helyzet javulása, a természeti erőforrásokért való küzdelem továbbra is fennáll, valamint várhatóan további feszültségeket fog eredményezni.

Összefoglalás: Malit a klímaváltozás súlyosan érinti, ezáltal a víz szerepe folyamatosan felértékelődik a térségben. A helyzetet több más tényező is nehezíti. Egyrészt jelentős a népességnövekedés, a szegénység, valamint a térségben különböző vallási és más ideológiák, illetve az etnikai és politikai célok mentén szerveződött fegyveres csoportok destabilizálják a térséget. Sem az állam, sem a nemzetközi közösség nem képes biztonságot teremteni az országban.

²⁰⁸ BENJAMINSEN, T. A.: *Why do pastoralists in Mali join jihadist groups? A political ecological explanation.* – In. *The Journal of Peasant Studies*, 2019. 46. évf. 1. sz. – p. 1-20.

²⁰⁹ UNHCR: *Operational Data Portal: Refugee Situation – Mali.* – Online elérhető: <https://data2.unhcr.org/en/country/mli> (Letöltve: 2021. október 20.)

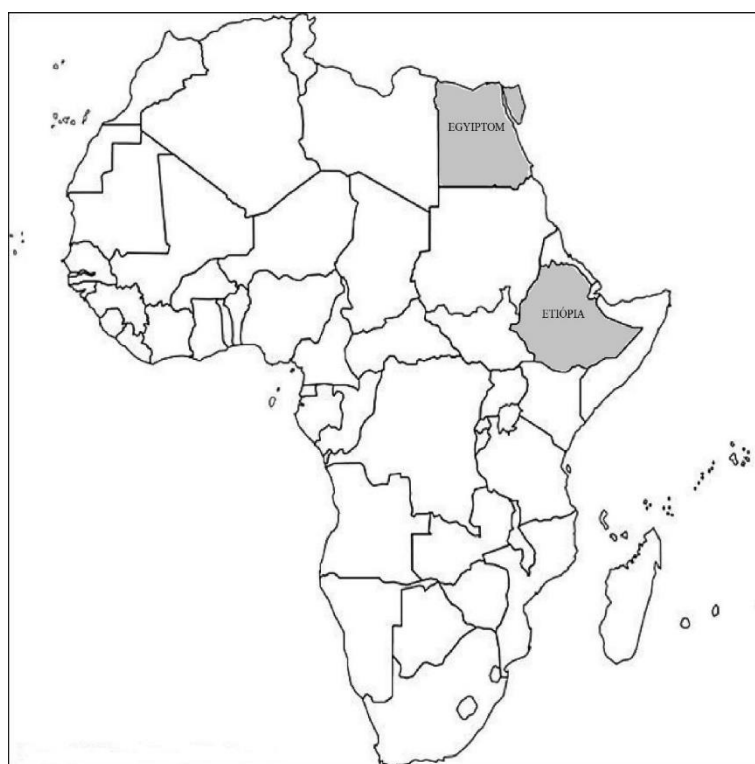
²¹⁰ BODIAN, Mamadou, TOBIE, Aurélien, MARENDING, Myriam: *The Challenges Of Governance, Development And Security In The Central Regions Of Mali.* – In. *SIPRI Insights on Peace and Security*, 2020. 4. sz. – p. 10.

²¹¹ BBC NEWS: *Mali Attack: More than 130 Fulani villagers killed.* – In. *BBC News*, 2019. március 24. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-africa-47680836> (Letöltve: 2021. október 20.)

²¹² NUPI jelentés: *Climate, Peace and Security Fact Sheet Mali.* – 2021. május 26. – p. 13.

3.6. AZ EGYIPTOM ÉS ETIÓPIA KÖZÖTTI NÍLUS-KONFLIKTUS

A konfliktus röviden: Etiópia egy óriási gát építésébe kezdett a Níluson. Etiópiában az energiahiány jelentős probléma, ami hátráltatja az ország gazdasági fejlődését. A Nagy reneszánsz gát megépítésével azonban veszélybe került Egyiptom vízellátása. Egyiptom számára a Nílus vízhozama létkérdés, hiszen az egyetlen folyója. A gátépítéssel és vízhozammal kapcsolatos feszültségek majdnem a két ország közötti háborúvá eszkalálódtak. A helyzetet azóta sem sikerült teljesen rendezni, mert a konfliktust kiváltó tényezők még mindig fennállnak.

6. térkép – Kasikli/Seduku-szigettel kapcsolatos konfliktus résztvevő országai
(A térkép a szerző saját készítése.)

Résztvevő országok: Egyiptom

Elhelyezkedése: Egyiptom az afrikai kontinens északi-keleti részén fekszik. Északról a Földközi-tenger, nyugatról Izrael, délről Szudán, keletről pedig Líbia határolja. Egyiptom fővárosa Kairó. Területe 1 001 449 km². Az ország népessége 98 423 595 fő. GDP: 1223 milliárd dollár (2020-ban). Egyiptom éghajlata: zonális

sivatagi. Az ország vízrajzát tekintve: egyetlen folyója a Nílus. Az egyiptomi hadsereg létszáma: 450 000 fő (2021-ben).²¹³

Részvevő országok: Etiópia

Elhelyezkedése: Etiópia az afrikai kontinens keleti részén, „Afrika szarván” fekszik. Északról Eritrea és Dzsibuti, keletről Szomália, délről Dél-Szudán, nyugatról Szudán határolja. Etiópia fővárosa: Addisz-Ababa. Az ország területe: 1 127 127 km². Népesége 109 224 559 fő. GDP: 264,1 milliárd dollár (2020-ban). Etiópia éghajlata területileg, magasságonként változik, a száraztól a trópusiig. Az országban több nagy folyó is folyik, mint a Nílus, a Dzsubba, a Shebelle, az Omo és az Avas. Az etióp hadsereg létszáma: 150 000 fő (2021).²¹⁴

A térség éghajlata: rendkívül változó. Míg Szudán és Egyiptom száraz, addig Etiópia magasán fekvő területein, a Nílus vízgyűjtőjének térségében az éves csapadékmennyiség meghaladja az 1520 mm-t. Egyiptomban és Szudánban a téli időszak november és március, amikor az átlag hőmérséklet 20°C és 24°C között van. A nyári időszak azonban igen forró, napközben a hőmérséklet sokszor eléri a 41°C -ot is.²¹⁵

A víz szerepe a térségben: A konfliktus legfőbb forrása maga a Nílus. A Nílus a Föld leghosszabb folyója (6 700 km), és keresztülszeli a kelet-afrikai térséget. Az egyik forrása a Kék Nílus, amely az Etióp-magasföldön ered, és ennek a forráságnak van a legjelentősebb vízhozama. A másik forrása a Fehér Nílus, amelyik a közép-afrikai térségből, azon belül Ruandából ered. A két folyó Szudánban, Kartúm közelében találkozik, és folytatja útját Egyiptomon keresztül a Földközi-tengerbe. A Nílus vízkészletén 11 ország osztozik: Burundi, Dél-Szudán, Egyiptom, Eritrea, Etiópia, Kenya, Kongói Demokratikus Köztársaság, Ruanda, Szudán, Tanzánia és Uganda.

Konfliktuselőzmények: 2011 óta épül a Nagy reneszánsz gát Etiópiában, a Kék Níluson, a Benishangul Gumaz nevű régióban, amely kb. 600 km távolságra fekszik

²¹³ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: EGYPT. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/egypt/> (Letöltve: 2021. október 20.)

²¹⁴ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: ETHIOPIA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ethiopia/> (Letöltve: 2021. október 20.)

²¹⁵ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: NILE RIVER – *Climate and Hydrology*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/place/Nile-River/Climate-and-hydrology> (Letöltve: 2021. október 20.)

északnyugatra Etiópia fővárosától, Addisz-Abebatól, valamint 40 km távolságra a szudáni határtól. Etiópia számára a vízerőmű kiemelt jelentőséggel bír. A tervek szerint, amikor a gát elkészül, ez lesz a legnagyobb vízerőmű Afrikában. Világviszonylatban pedig a hetedik legnagyobb lesz.

A gát 1800 méter hosszú és 145 méter magas. Az erőmű a tervek szerint hatezer MW elektromos áramot képes termelni. Összehasonlításként: a paksi atomerőmű csak a harmadára képes.

Az első megállapodás a Nílussal kapcsolatban 1929-ben született Nagy-Britannia és Egyiptom között. A megállapodás részeként Egyiptom tulajdonképpen vétőjogot kapott minden, a Nílust érintő kérdésben. Ennek a felhatalmazásnak az alapja, hogy a Nílus Egyiptom egyetlen édesvízforrása. Gyakorlatilag más édesvízforrással nem is rendelkezik. Erre való hivatkozással hangoztatja az egyiptomi fél a jelenlegi konfliktus során, hogy a Nílus Egyiptom számára létkérdés. A második megállapodást 1959-ben írták alá, amely már meghatározza az érintett országok számára a hasznosítható vízmennyiséget. A megállapodás szerint a Nílus 84 milliárd köbméter átlagos évi vízhozamából Egyiptom 55 milliárd köbméterre jogosult. Szudán 18.5 milliárd köbméterre. Így lényegében a többi ország szinte alig részesül belőle.

Tulajdonképpen a megállapodások során a többi érintett kelet-afrikai országot teljesen figyelmen kívül hagyták, ezért leegyszerűsítve a konfliktus forrása a Nílus vízének igazságtalan elosztása. Egyiptom hivatkozási alapja a két korábbi szerződés, amelyet a többi ország nem fogad el, hiszen ők teljesen kimaradtak a tárgyalásokból és a megállapodásból. A másik problémaforrás, amely napjainkban egyre komolyabb kihívást jelent az egész Afrikai kontinensen, az a globális klímaváltozás hatásának eredményeként megfigyelhető felmelegedés, ami az előrejelzések szerint a Nílus vízhozamában is várhatóan csökkenést eredményez.

Az éghajlatváltozás mellett a másik jelentős probléma a túlnépesedés.

Egyiptom lakossága jelenleg 99 millió fő körül van, Szudán lakossága 41 millió fő. Etiópia lakossága pedig mintegy 107 millió fő. Az összesen 247 milliós lakosság 2030-ra 316 millió fő körül lesz. A fentiekből is látszik, hogy amíg a Nílus vízhozama csökken, addig a lakosság száma folyamatosan emelkedik, többek között ezért is kulcskérdés a folyó vízhozama. Minden szakértő egyetért abban, hogy a gát megépülésével a Nílus vízhozama csökkeni fog, és kevesebb víz fogja elérni Egyiptomot.

Ennek oka egyrészt, hogy a gát mögötti hatalmas víztározót fel kell tölteni, aminek a térfogata 74 köbkilométer (összehasonlításként, a Balaton térfogata 1.9 köbkilométer) és ennek az óriási területnek a feltöltéséhez a Nílus részben el lesz terelve. Ezért várható vízhozam csökkenés Szudánban és Egyiptomban is. Másrészt, amennyiben a víztározó teljesen feltöltődött, akkor sem fog tudni visszaállni az eredeti, természetes állapot, mert a hatalmas vízfelületen, drasztikusan meg fog nőni a természetes elpárolgás is.

Etiópia lakossága jelenleg 107 millió fő körül van, és évente 2.3%-kal növekszik. Az ország Afrika egyik leggyorsabban fejlődő gazdasága. Azért, hogy fenn tudja tartani gazdasági teljesítményét, egyre jobban növekszik az ország energiaszükséglete. A gazdasági növekedés hatására 2002 és 2006 között az elektromos energiaszükséglet évente 13%-kal növekedett, azonban napjainkban már 20% körül van. Ahhoz, hogy ezt a szintű szükségletnövekedést fedezni tudja, többek között a Nagy reneszánsz gáthoz hasonló beruházásokra van szükség

Nemcsak a Nagy reneszánsz gát az egyetlen vízerőmű beruházás Etiópiában. Az építésével párhuzamosan épülnek még a Gibe III (1.870 MW) és a Genela Dawa III (254 MW) gátak, amelyek méretben és teljesítményben mind alul maradnak a Nagy reneszánsz gáthoz képest.

Konfliktus: Az Egyiptom és Etiópia közötti feszültség 2010-ben kezdődött, a mélypont 2013-ban volt, amikor a felek a különböző diplomáciai csatornákon és a nemzetközi médiában elkezdtek egyre nyíltabban fenyegetni egymást. Néhány radikális egyiptomi politikus élő televíziós adásban beszélt arról, hogy katonai beavatkozással kellene megakadályozni a gát építését, vagy fontolóra kellene venni az etióp lázadók támogatását, esetleg a projekt ellen végrehajtott szabotázsakciókat. Az egyiptomi külügyminiszter egyenesen arról beszélt, hogy országa „egy csepp vízről sem mond le a Nílusból”, és akciótervet készít a gátépítés ellen, mert „ha nincs Nílus, Egyiptom sincs”.

Mohamed Murszi elnök bejelentette: „*Egyiptom vízellátásának biztonságát senki nem sértheti meg, és ez ügyben semmilyen eszköztől nem riadunk vissza.*” Szintén Mohamed Murszi a Reuters hírügynökség tudósítása szerint egy, a Nílusról szóló ősi egyiptomi dalt idézett: „*ha egy cseppel is megfogyatkozik, a vérünket adjuk érte*”.²¹⁶

²¹⁶ EL-BEHAIRY, Nouran: *Morsi: If our share on Nile water decrease, our blood will be the alternative.* – In. Daily News Egypt, 2013. június 11. – Online elérhető:

A Wikileaks által kiszivároztatott információk alapján, napjainkban már nyilvánvaló, hogy a diplomáciai üzengetéseken túl az egyiptomiak komolyan számoltak egy katonai művelettel az épülő gát ellen. Három lehetséges forgatókönyvvel terveztek: légitámadással, szárazföldi különleges műveleti erők bevetésével, valamint a lázadók támogatásával és szabotázs akciókkal.

Biztonságpolitikai és katonai szakértők szerint a gát elleni légitámadást Egyiptom több okból sem nem tudná kivitelezni.

Egyrészt azért, mert a nyilvános információk szerint az egyiptomi légierő nem rendelkezik olyan bombázókkal, amelyeknek elég lenne a hatótávolsága ahhoz, hogy leszállás nélkül képesek lennének berepülni Etiópiába és ott lebombázni a gátat.

A gát lebombázásának másik veszélye, hogy hasonlóan ahhoz, mint a második világháborúban, amikor az angol légierő mért csapást a ruhr-vidéki gátak ellen, vélhetően magas lenne a civil áldozatok száma, és ezzel a diplomáciai következményeken túl a világ közvéleményét is ellenük hangolná, mely akár az ország politikai vagy gazdasági elszigetelődéséhez vezethetne.

A légcsapás ellen szól a másik objektív akadály, az pedig a gát légvédelme. Tekintettel arra, hogy az épülő gát egy olyan kritikus infrastruktúra, amely jelenleg Etiópia legjelentősebb beruházása, ezért jelentős katonai erőket csoportosítottak át a gát védelmére, aminek a része a jelentős légvédelem.

A különleges műveleti erők által végrehajtott szárazföldi támadásnak is több akadálya van. Egyrészt hasonlóan, mint a légitámadás esetében, túl nagy a távolság a két ország között, és ezért nagyon komoly problémát jelent a műveleti területre eljutni. A másik legjelentősebb kihívás a kommandós akció számára, hogy a gát és környéke biztosítását – mint a világ más részén is – jellemzően speciálisan kiképzett, a kritikus infrastruktúra védelmére specializált egységek látják el. Ezért a gát felrobbantása egy különleges erők által végrehajtott akció keretében csak nagyon nehezen vagy egyáltalán nem lenne kivitelezhető.

A szabotázsakció, illetve a lázadó csoportok támogatása, mint lehetőség a gát épülésének megakadályozására, inkább titkosszolgálati művelet, mint katonai.²¹⁷ Erre

<https://dailynewsegypt.com/2013/06/11/morsi-if-our-share-of-nile-water-decreases-our-blood-will-be-the-alternative/> (Letöltve: 2021. október 20.)

²¹⁷ RANE: *Egypt's Limited Military Options to Stop an Ethiopian Dam Project*. – In. RANE, 2013. június 10. – Online elérhető: <https://worldview.stratfor.com/article/egypts-limited-military-options-stop-ethiopian-dam-project> (Letöltve: 2021. október 20.)

vonatkozóan annyi nyílt információ merült fel, a Wikileaks által kiszivárogtatott jelentésekből, hogy egy magasrangú egyiptomi politikus elmondta egy amerikai diplomatának, hogy Etiópia már 1976-ban próbálkozott a gát megépítésével, de akkor az egyiptomiak a tengeren felrobbantották azt a hajót, amelyik a szükséges eszközöket és felszerelést Etiópiába szállította.

A Wikileaks által kiszivárogtatott információk szerint Omar al-Bashir szudáni elnök engedélyezte, hogy az egyiptomi légierő használja a Kursiban található légitámaszpontot. Innen tudtak volna az egyiptomi harci repülők támadást indítani az épülő gát ellen, valamint oda visszatérni.²¹⁸

2017 márciusában szakadár fegyveresek támadták meg az épülő gátat kézfegyverekkel és gránátvetőkkel. Az etióp hatóságok szerint szabotázsakció történt, amiért az Eritrea által támogatott Benisangul Népi Felszabadítási Mozgalom vállalta a felelősséget. A támadásban 13 támadó vesztette az életét, 7 támadót pedig élve elfogtak.

2020. november 4-én kezdődött a polgárháború Etiópiában, amikor a Tigré szövetségi állam kikiáltotta függetlenségét Etiópiától. Tigré régió Etiópia északi részén található, amelyet északról Dzsibuti, nyugatról Szudán határol. 2021. június 10-én az UNICEF jelentése szerint Tigrét humanitárius katasztrófa fenyegeti. 30 ezer ember menekült át Szudánba, köztük 12 ezer gyermek, sokan szülői felügyelet nélkül. A térségben kb. 2.3 millió gyereknek lenne szüksége humanitárius segítségre. 1.8 millió ember éhezik, a belső menekültek számát 1 millió körülire teszik.²¹⁹ A konfliktusba Eritrea is belesodródott. Az Amerikai Egyesült Államok azzal vádolják Etiópiát, hogy etnikai tisztogatást végez Tigré tartományban a tigré népcsoport között. Ezeket a vádakot Etiópia és Eritrea határozottan tagadja.²²⁰ 2021 novemberében a Tigré Népi Felszabadítási Front (TPLF) egyre több stratégiai várost és területet vont ellenőrzése alá, és már mintegy 400 km-re vannak Etiópia fővárosától Addis Abebától.

²¹⁸ KELLY, Michael B., JOHNSON, Robert: *STRATFOR – Egypt is Prepared To Bomb All Of Ethiopia's Nile Dams*. – In. Business Insider, 2012. október 13. – Online elérhető: <https://www.businessinsider.com/hacked-stratfor-emails-egypt-could-take-military-action-to-protect-its-stake-in-the-nile-2012-10> (Letöltve: 2021. október 20.)

²¹⁹ UNICEF jelentés: *2.3 million children in Tigray region of Ethiopia need humanitarian assistance, as thousands flee across border into Sudan*. – 2020. november 19. – Online elérhető: <https://www.unicef.org/press-releases/23-million-children-tigray-region-ethiopia-need-humanitarian-assistance-thousands> (Letöltve: 2021. november 24.)

²²⁰ REUTERS: *Ethiopia rejects U.S. allegations of ethnic cleansing in Tigray*. – In. Reuters, 2021. március 13. – Online elérhető: <https://www.reuters.com/article/uk-ethiopia-conflict-idUSKBN2B50ES> (Letöltve: 2021. november 24.)

Mind Egyiptom, mind pedig a nemzetközi közösség várja a további eseményeket. Az egyiptomi hadsereg korábbi főparancsnoka szerint a térségben zajló instabilitás hatással van Egyiptom biztonságára is. A Nagy reneszánsz gát miatt azonban az Etiópiában zajló események különösen érintik őket. Egyiptom számára az lenne az érdek, hogy egy stabil kormánnyal tudjanak tárgyalni a vitás kérdékről, és nem tudni, hogy mi lenne, ha a TPFL átvinné a hatalmat.

Egyiptom folyamatosan konzultál az Amerikai Egyesült Államokkal, hogy gyakoroljanak nyomást a harcoló felekre, és ezzel oldják meg a mostani krízist.²²¹

A konfliktus során Etiópia visszautasította Szudán segítségét, hogy közvetítsen a fegyverszüneti tárgyalásokban, hiszen Szudán kihasználva a lehetőséget, elfoglalta az al-Fashaqa nevű térséget, amely eddig is vitatott határterület volt Szudán és Etiópia között. Etiópia azzal vádolta Szudánt, hogy a szudáni hadsereg mélyen behatolt Etiópia területére, az ott élő helyi etióp farmereket megölték vagy elűzték, ingatlanaikat kifosztották.²²²

Szudán mindezek mellett Egyiptom szoros szövetségese a Nagy reneszánsz gáttal kapcsolatos konfliktusban. Szudán szerint eddig 78 ezer menekült érkezett az országba Tigré tartományból a konfliktus miatt.

Abdel Fattah al-Sisi egyiptomi elnök azt nyilatkozta, hogy a tigréi konfliktus hatással van az Etiópiával zajló, gáttal kapcsolatos vitára, valamint destabilizálja a térséget, és ezek egyike sem érdeke Kairónak.

Samuel Ramani, az Oxfordi Egyetem Afrikával foglalkozó szakértője szerint Egyiptom számára hosszútávon mindenképpen hasznos a jelenlegi helyzet, hiszen a tigréi konfliktus sokat árt Etiópia nemzetközi megítélésnek, és ez rendkívül hasznos lehet Egyiptom érdekérvényesítése számára a nilusi gáttal kapcsolatos diplomáciai vitában.²²³

²²¹ AL-KADY, Baher: *Egypt weighs impact of Ethiopia's civil war*. – In. Al-Monitor, 2021. november 20. – Online elérhető: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/11/egypt-weighs-impact-ethiopian-civil-war> (Letöltve: 2021. november 24.)

²²² TESSEMA, Seleshi: *Egypt working to destabilize Ethiopia, East Africa*. – In. AA, 2021. január 23. – Online elérhető: <https://www.aa.com.tr/en/africa/egypt-working-to-destabilize-ethiopia-east-africa/2120191> (Letöltve: 2021. november 24.)

²²³ PARASILITI, Andrew, HAGEDORN, Elizabeth, SNELL, Joe: *The Takeaway: Egypt weighs options on Nile dam as Ethiopia escalates war in Tigray*. – In. Al-Monitor, 2021. augusztus 11. – Online elérhető: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/08/takeaway-egypt-weighs-options-nile-dam-ethiopia-escalates-war-tigray> (Letöltve: 2021. november 24.)

2021 júliusában Egyiptom az ENSZ biztonsági tanácsához fordult azzal, hogy az Etiópiában feltöltés alatt álló gát Egyiptom létezését fenyegeti, és Sameh Shoukry egyiptomi külügyminiszter azt nyilatkozta, hogy ezt a szituációt Egyiptom nem tudja és nem is fogja eltérni.²²⁴ Erősen demonstratív jelleggel Szudánban, az etióp határ közelében az egyiptomi és a szudáni hadsereg egy összhaderőnemi hadgyakorlatot hajtott végre a „Nílus őrzői” fedőnéven.²²⁵

Ezzel párhuzamosan Etiópiában a tömegek tüntettek az Amerikai Egyesült Államok ellen, hogy ne avatkozzon bele Etiópia belügyeibe, az Egyesült Államok szankciókat vezetett be Etiópia ellen a tigréi konfliktus miatt.²²⁶

Az etióp külügyminisztérium magasszintű diplomatája, aki kérte, hogy anonimitásban maradjon, azt nyilatkozta a médiában, hogy Egyiptom hosszútávú stratégiája, hogy gyengítse és destabilizálja Etiópiát. Egyiptom egyre intenzívebben tesz erőfeszítéseket Etiópia ellen, és ezzel veszélyezteti az egész Afrika szarva régiót is. Egyiptom pénzügyi, katonai és politikai segítséget nyújt a különböző fegyveres és politikai csoportoknak azért, hogy destabilizálják Etiópiát, és megghiúsítsák a Nagy reneszánsz gát befejezését, ezzel Etiópia törekvését a Nílus hasznosítására. Egyiptom egyre több fedett és nyílt, Etiópia-ellenes műveletet hajtott végre. Az etióp kormány szerint Egyiptom jelentősen támogatja a Gumuz miliciát, amely brutális etnikai támadásokat hajt végre más etnikumok ellen Benishangul-Gumuz államban, ahol a Nagy reneszánsz gát is található. A Gumuz milícia többszáz embert ölt meg, és tízezrek hagyták el miattuk otthonaikat. A Gumuz milícia többek között lezárta az építkezésre vezető utakat, és mindent megtettek annak érdekében, hogy a gát építését akadályozzák.

A névtelenül nyilatkozó etióp diplomata szerint meggyőző bizonyítékaik vannak arra, hogy egyiptomi ügynökök kapcsolatban állnak a Gumuz milícia vezetőivel és

²²⁴ AL-MONITOR: *Egypt to Security Council: Ethiopian dam an 'existential threat'*. – In. Al-Monitor, 2021. július 9. – Online elérhető: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/egypt-security-council-ethiopian-dam-existential-threat> (Letöltve: 2021. november 24.)

²²⁵ ALI, Faisal: *Returning to the Stage: Egypt's Initiatives May Reshape East African Geopolitics*. – In. Politics Today, 2021. június 22. – Online elérhető: <https://politicstoday.org/egypt-ethiopia-sudan-reshaping-east-african-geopolitics/> (Letöltve: 2021. november 24.)

²²⁶ MUHUMUZA, Rodney: *Ethiopians protest US sanctions over brutal Tigray war*. – In. AP News, 2021. május 31. – Online elérhető: <https://apnews.com/article/africa-ethiopia-government-and-politics-afbee66ac235a6333437838082e6be1b> (Letöltve: 2021. november 24.)

támogatják őket. Továbbá arra is, hogy Egyiptom támogatja a Tigréi Népi Felszabadítási Frontot (TPFL) és más fegyveres csoportokat is.²²⁷

A 2021 novemberében kitört – és az értekezés írásának idején is zajló – tigréi konfliktus egy etióp polgárháború, aminek szeparatista, illetve etnikai vonatkozása van, azonban a konfliktusnak van egy jelentős, vízzel összefüggő kapcsolódása is. Mivel Egyiptomnak érdeke a jelenlegi helyzet fenntartása, rövid- és középtávon nem várható megoldás a konfliktusra.

Következmények: A 2021 telén kitört etióp polgárháborúnak rendkívül nagy jelentősége van az Egyiptom és Etiópia közötti vízkonfliktus során. Egyiptomnak ugyanis mindenképpen érdeke egy gyenge Etiópia.

Kilátások a jövőre: A jelenlegi feszültséget kizárólag tárgyalásos úton lehet rendezni, illetve nemzetközi összefogásra van szükség. Amennyiben Egyiptomban csökkeni fog a termés mennyisége, azt kívülről, importtal kell pótolni. Etiópiának a jövőben mindent meg kell tennie, hogy a Nílus vízhozama ne csökkenjen és bármennyire is energiahiánnyal küzd, más alternatív lehetőségeket kell keresni. Fontos azonban megjegyezni, hogy az Egyiptomban zajló népességnövekedés szintén magasabb víz- és élelmiszerfogyasztással jár – függetlenül Etiópiától. Ha Etiópia nem építene gátat, és ha nem lenne klímaváltozás, a Nílus vízhozama mindenképpen adott, Egyiptom népessége pedig folyamatosan növekszik, tehát ez minden külső tényező nélkül is súlyos problémát fog jelenteni Egyiptom számára.

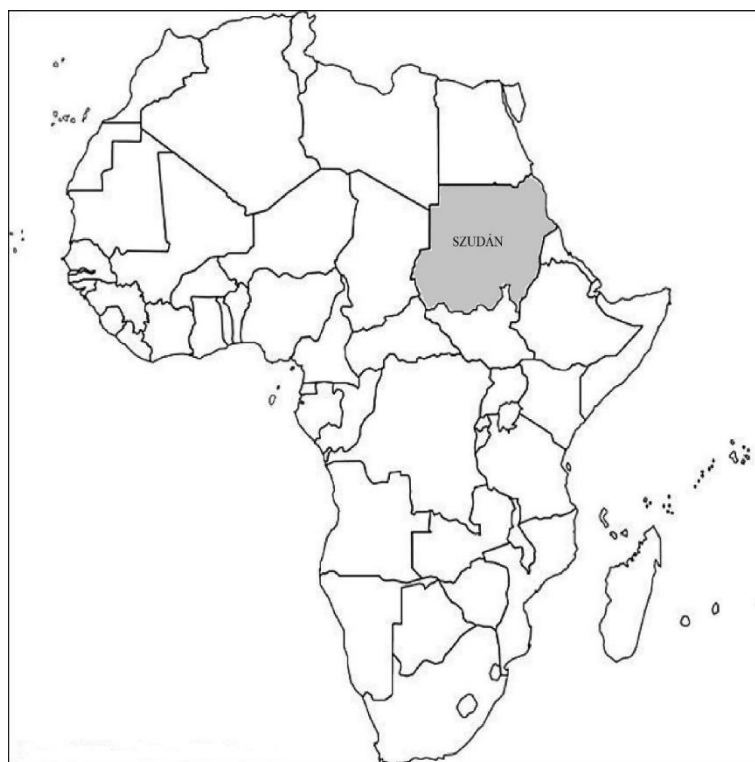
Összefoglalás: Etiópia gátépítése a Níluson súlyos konfliktust idézett elő Egyiptom és Etiópia között. Az egyiptomiak a diplomáciai nyomásgyakorláson túl valóban készültek egy katonai műveletre az épülő gát ellen. Az Etiópiában zajló jelenlegi polgárháborús események kedveznek Egyiptomnak. A két ország közötti feszültség a Nílus miatt, napjainkban és a jövőben egyértelműen vízháborúval fenyeget.

3.7. A DÁRFÚRI KONFLIKTUS

A konfliktus röviden: Az éghajlatváltozás és elsivatagosodás miatt korábban a tartomány északi részén élő nomád pásztor népcsoportok elkezdtek dél felé vándorolni, és az eddig ott élő, többnyire földművelésből élő etnikai csoportokkal rendszeresen konfliktusba kerültek. Nemcsak az életmódbeli különbségek vezettek a

²²⁷ TESSEMA 2021.

konfliktushoz, hanem egyrészt a klímaváltozás és vízhiány okozta szűkösebb természeti erőforrások, valamint a történelmi etnikai ellentétek is. Ezeket az ellentéteket és feszültségeket a vízhiány még jobban kiélezte, és politikai okokból a szudáni állam is belefolyt a konfliktusba. Állami segítséggel elkezdték elvenni a földterületeket az ott élő földművelő népcsoportoktól. Végül az egész konfliktus tulajdonképpen egy polgárháborúvá eszkalálódott.

7. térkép – Szudán
(A térkép a szerző saját készítése.)

Résztevő országok: Dárfúr tartomány

Elhelyezkedése: Dárfúr, Szudán nyugati tartománya. A tartomány fővárosa: Al Fashir. A tartomány területe: 493 180 km², az ott élő népesség: 7,4 millió fő. A térség éghajlata kettős, az északi része sivatag, déli része pedig szavanna. Dárfúr vízrajza: Bahr el-arab folyó és ideiglenes mellékfolyók. A haderő létszáma: 60 000 fő (2020-ban).²²⁸

²²⁸ SIKAINGA, Ahmad: *The World's Worst Humanitarian Crisis – Understanding the Darfur*. – 2009. február. – Online elérhető: <https://origins.osu.edu/article/worlds-worst-humanitarian-crisis-understanding-darfur-conflict> (Letöltve: 2021. október 20.)

Résztvevő országok: Szudán

Elhelyezkedése: Szudán Afrika észak-keleti részén fekszik. Északról Egyiptom, keletről a Vörös-tenger, Eritrea és Etiópia, dél felől Dél-Szudán és a Közép-afrikai Köztársaság, nyugatról pedig Csád és Líbia határolja. Szudán fővárosa: Kartúm (Khartoum). Az ország területe: 1 886 068 km², a népesség: 41 000 000 fő. GDP: 176,4 milliárd dollár (2020-ban). Szudán éghajlatát tekintve a Szaharához tartozik, délfelé az évi átlagos csapadék mennyisége fokozatosan 150-ről 1000 mm-re nő. Szudán legnagyobb folyója a Nílus. A szudáni hadsereg pontos létszáma bizonytalan, becslések szerint 100 000 és 200 000 fő között mozog.²²⁹

A térség éghajlata: A terület viszonylag nagy kiterjedésű, ezért éghajlata sem egységes, övezetesen változik. A tartomány északi részétől dél irányába haladva a csapadék mennyisége növekszik. Az északi terület sivatagos, száraz, félszáraz terület, amely a Líbiai sivataghoz tartozik, a déli területekre pedig a nedves szavanna éghajlat jellemző. A térség középső része az úgynevezett száraz szavanna, amely átmenet a sivatagos száraz, félszáraz terület és a nedves szavanna között, egyaránt alkalmas földművelésre is és állatok legeltetésére is, ezért ez konfliktust generál a földművelő és legeltető életmódot folytató csoportok között. A két eltérő életmódot folytató felek közötti hagyományos feszültséget tovább súlyosbítja, hogy 1970 óta a csapadék mennyisége több mint 10%-kal csökkent a térségben.

A térség vízrajza: A tartomány közepén található a Jebel Marra hegység, amelynek a legmagasabb pontja 3088 méter, és tulajdonképpen egy természetes, óriási víztorony. Az év különböző szakaszaiban ideiglenes folyók, patakok, úgynevezett „vádik” jelennek meg. A forrásuk a Jebel Marra, de nem érnek el nagyobb állandó folyókat. Ezek az ideiglenes vízfolyások a hegyvidékről, amikor eléri a síkságot, lelassulnak, a medrük kiszélesedik, majd mocsarasabb területek és művelhető termőföldek alakulnak ki.

A száraz évszakban a nomád pásztornépek vándorolni kezdenek és állataikat a vádikhöz terelik itatni és legeltetni. Amíg volt rendszeresen csapadék, ez az együttélés általában békében zajlott.

²²⁹ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: SUDAN. – In. Central Intelligence Agency. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/> (Letöltve: 2021. október 20.)

A víz szerepe a térségben: Egyre inkább egyfajta elsivatagosodás figyelhető meg, aminek a hatására a víz jelenléte egyaránt drasztikusan felértékelődik a térségben, hiszen a víz egyaránt nélkülözhetetlen a földműveléshez, valamint az állatok tartásához és legeltetéséhez is. Mivel a tartományban nincsenek nagyobb állandó folyók, ezért az emberek jellemzően a kutak közelében élnek. 1984-ben és 1985-ben olyan hosszantartó szárazság sújtotta a tartományt, aminek a hatására körülbelül százezer dárfúri veszítette az életét.

Konfliktuselőzmények: 1956-ban, amikor Szudán elnyerte teljes függetlenségét a Brit Birodalomtól, a szudáni kormány inkább szoros, indirekt módon kezdte el irányítani a tartományt. Az 1950-es, 1960-as években élte fénykorát a pánarab nacionalizmus. Részben ennek az arabizációs politikai iránynak a hatására a szudáni kormány folyamatosan megpróbálta beolvasztani a nem arab dárfúri lakosságot. Végül 1972-ben a tartomány teljesen elvesztette a korábbi autonómiáját. Elkezdtek kiszorítani a helyi nem arabokat a közigazgatásból és a politikából, ami társadalmi és politikai feszültséget generált. A helyzetet továbbrontotta, hogy az időjárás változásának hatására Dárfúr északi részének elsivatagosodott, így a csapadék mennyiségének csökkenésével tömegek kezdtek dél irányába vándorolni, ami később véres konfliktusokhoz vezetett.

Az 1987 és 1989 között zajló Líbia és Csád közötti háborúban rengeteg fegyver került Dárfúrba. Ennek hatására többnyire az arab nomád törzsek és a nem arab növénytermesztő törzsek között egyre véresebb összecsapások alakultak ki a vízért és a legelőkért.

Ebből a konfliktusból alakult ki a Dzsandzsavid milícia, amely 27 nomád arab törzs politikai és katonai szövetsége. Fegyveres úton megpróbálták megszerezni a fúroktól földjeiket, aminek hatására a fúrok is létrehozták a saját milíciájukat, és elkezdődött a 1987 és 1989 között tartó, úgynevezett Arab-Fúr háború.

1989-ben, amikor a jelenlegi elnök, Omar al-Bashir átvette Szudánban a hatalmat, felgyorsult a dárfúri nem arab lakosság kiszorítása, ami később egyfajta etnikai tisztogatássá változott.

Ennek része volt, hogy az 1990-es évek elején Omar al-Bashir elkezdte politikailag támogatni a Dzsandzsavid arab milíciát, akik egyre súlyosabb etnikai tisztogatásokat kezdtek végrehajtani, egyre több falut gyújtottak fel és üzték el onnan a nem arab lakosságot, ezáltal egyre több földterülethez jutottak.

1994-ben amikor Dárfúr három részre osztották, a cél az volt, hogy felszámolják a még megmaradt történelmi Maszalit Szultánságot. Ez 1996 és 1999 között a maszalit felkeléshez vezetett, amelyet az Omar al-Bashir vezette szudáni kormány a Dzsandzsavid milíciával veretett le. 2003-ig alacsonyabb intenzitáson folyt a konfliktus a tartományban.

Az újabb területi felosztás rendkívül hátrányosan érintette a fúrokat, mert elvesztették összefüggő termékeny földjeiket, így létrehozva három új tartományt. Ez a tartományi felosztás, valamint a már korábbi etnikai konfliktusok teljesen felborították az amúgy feszültségekkel terhelt etnikai status quo-t. Az új területi felosztás miatt, egyfajta erőszakos „lakosságcsere” kezdődött.

Az arab törzsek nagyságrendileg százezer maszalitot üldöztek el a falvaikból, akik végül Csádba menekültek. Illetve hasonló feszültség alakult ki az arabok és a zaghavák között is. Ezek az események mind előzményei a napjainkig tartó konfliktus kialakulásának.

Konfliktus: A jelenlegi konfliktus többszörösen összetett okok miatt robbant ki. A korábbi háborús sérelmek, az etnikai feszültségek, valamint a szudáni kormány politikája már önmagában elég lett volna egy súlyos válsághoz, de a helyzet akkor eskalálódott igazán, amikor az időjárási változások hatására elkezdődött egyfajta elsvatagosodás Dárfúr északi részén. A csapadék mennyisége csökkent, a legelők és földek kiszáradtak. Az ivóvíz mennyisége drasztikusan megfogyatkozott. Az időjárás és körülmények változása miatt az állattartó nomád arab törzsek elkezdtek dél irányába vándorolni. Ez a vándorlás számtalan konfliktust eredményezett. Az arab törzsek egyesüléséből létrejött egy katonai és politikai szövetség, a Dzsandzsavid milícia, akik alapvetően lóháton és teveháton közlekedtek, és elkezdtek rendszeresen megtámadni a földművelő törzsek falvait, hogy földjeiket megszerezzék. Mindezt a kormány támogatásával. A folyamatos támadásokra a földművelő törzsek elkezdtek különböző önvédelmi milíciákat létrehozni, és felvették a harcot Dzsandzsaviddel.

A jelenlegi konfliktus előzményeként 2001. július 21-én, zaghawa és fúr csoportok találkoztak Abu Gamrában, és esküt tettek a Szent Koránra, hogy szövetséget kötnek, és megvédik a falvaikat a kormánytól és Dzsandzsavidtől.

2002 februárjában történt az első katonai akció a Jebel Marra hegységben egy katonai támaszpont ellen, majd 2002 júniusában Golóban megtámadtak egy rendőrségi objektumot. A napjainkig tartó konfliktus kirobbanásának szintén oka, hogy a Szudáni

Felszabadító Hadsereg/Mozgalom (SLM/A) szövetséget kötött a másik lázadó szervezettel, az Igazság és Egyenlőség Mozgalommal (JEM). A két lázadó szervezet tulajdonképpen fúr, maszalit és zaghawa törzsekből áll, akik összefogtak az arabok és az őket támogató kormány ellen.

Omar al-Bashir elnök ekkor megpróbálta bevetni a hadsereget, amelyik azonban az ország déli részén a másik szudáni polgárháborúban harcolt, ezért csak nagyon korlátozott forrásokkal és képességekkel rendelkezett, továbbá a területre vezényelt képzetlen csapatoknak nem volt harci tapasztalata a sivatagos közegben, és a felkelők aszimmetrikus harcmodorával nem tudták felvenni a küzdelmet.

2003. április 25-én fordulópont következett, amikor a felkelők éjszaka megtámadták az El Fasherben található katonai repülőteret. A támadás során az összes repülőgépet és helikoptert elpusztították, valamint megölték a repülőtér teljes személyzetét.

A támadás következtében Omar al-Bashir elnök és a kartúmi vezetés újragondolta a felkelők elleni stratégiáját. Szembesült vele, hogy reguláris katonai erővel nem tud hatékonyan fellépni a felkelők ellen. A hadsereg tulajdonképpen vereséget szenvedett Dárfúrban, ezért régi-új megoldáshoz nyúlt.

Az új felkelés elleni stratégiájának három pillére lett, a katonai hírszerzés, a légiereő és a Dzsandzsavid. A Dzsandzsavidből jelentős ráfordítással egy jól felszerelt, félkatonai katonai erőt szervezett. Ekkor kezdődött a konfliktus legvéresebb időszaka, amikor a Dzsandzsavid „szabad kezet kapott”, és tulajdonképpen etnikai tisztogatásokba és népiirtásba kezdett a nem arab törzsek között.

A víz birtoklása kulcsfontosságú stratégiai kérdés volt a polgárháborúban. A harcok során mindenki megpróbálta ellenőrzése alatt tartani a forrásokat és a kutakat.

Aki az ivóvizet uralja, az a térséget is uralja. 2016 januárjában a kormányerők jelentős műveleteket kezdtek a Jebel Marra hegységben található vízforrásokért.²³⁰

Következmények: 2004 tavaszára már humanitárius katasztrófahelyzet alakult ki, körülbelül egymillió embernek kellett elhagynia az otthonát. A Dzsandzsavid több száz falut és mecsetet gyújtott fel, és elrettentésként tömegesen erőszakolt meg nőket. Körülbelül egy év alatt a becslések szerint harmincezer embert öltek meg, és a lakosságból mintegy kétszázezren menekültek át Csádba. Az időközben indított

²³⁰ TRESZKAI Ákos: *A dárfúri vízkonfliktus* (2017) A Nemzet és Biztonság - Biztonságpolitikai Szemle c. folyóirat számára megjelenés céljával befogadott tanulmány.

Afrikai Unió nemzetközi békefenntartó missziója, amelyet később megerősítettek és ENSZ misszió lett, sem tudta hatékonyan megakadályozni a népirtást.

Az Afrikai Unió békefenntartó missziója ellenére, a harcok változó intenzitással folytak.

Kilátások a jövőre: 2009 óta a konfliktus alacsony intenzitással ugyan, de napjainkban is zajlik. A konfliktus legintenzívebb szakasza ugyan véget ért, de a vízhiány problémáját még mindig nem sikerült megoldani a térségben. A konfliktus során lerombolt elektromos hálózatot eddig nem sikerült teljesen helyreállítani, ezért az elektromos áramkimaradások miatt sokszor nincs folyóvíz sem.

Összefoglalás: A fentiek alapján megállapítható, hogy a konfliktus hátterében egyrészt történelmi gyökerek, másrészt az átpolitizálódott etnikai ellentétek állnak, amelyek kiéleződnek a földért és vízért folytatott küzdelemben a különböző életmódú törzsek között, de összességében az látható, hogy a víznek rendkívül fontos szerepe van a konfliktusban.

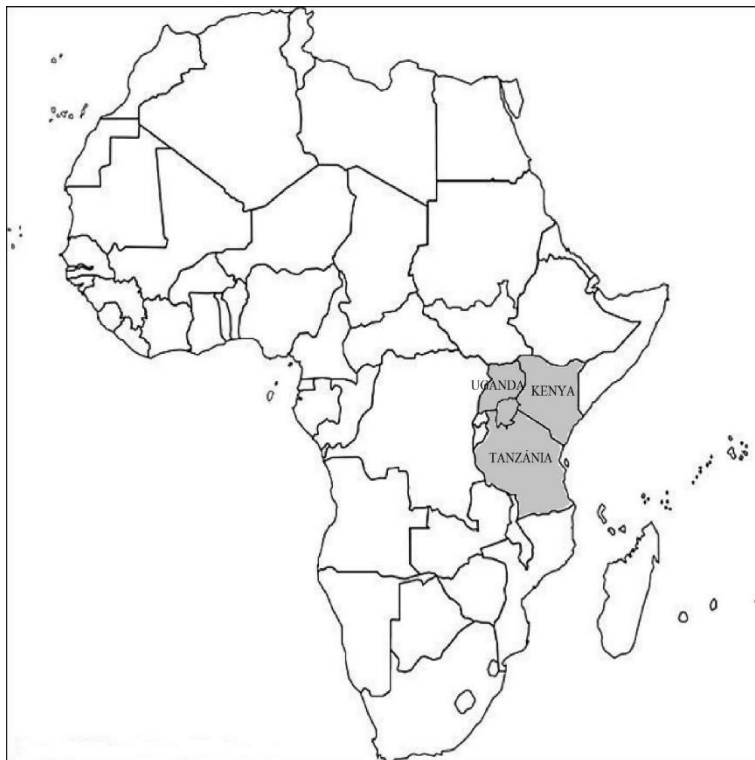
3.8. A VIKTÓRIA-TÓ MIATTI HATÁRKONFLIKTUS

A konfliktus röviden: Kenya és Uganda között a Viktória-tavon fekvő Migingo-sziget miatt alakult ki konfliktus. A Migingo-sziget 0.2 hektár méretű, és a két ország határán fekszik. A sziget környéki vizek rendkívül gazdagok halakban, köztük a legnagyobb számban a legértékesebb környéken fogható hal a nílusi sügér. A nílusi sügér ára a nemzetközi piacokon a 300 dollár/kg is meghaladja, ezért halászata rendkívül jövedelmező.²³¹ Ebből kifolyólag ugandai, kenyai és tanzániai halászok nagy számban költöztek a szigetre, amely először a halászok közötti konfliktust eredményezte, majd Kenya és Uganda is belefolyt a konfliktusba és ez jelentős feszültségeket okozott a két ország között. Mindkét ország magának követeli a szigetet. A feszültség 2009-ben érte el csúcspontját, amikor az ugandai hadsereg őrizetbe vett 12 kenyai rendőrt, mert ugandai álláspont szerint megsértették az ugandai területeket, végül diplomáciai megoldás született. A konfliktus forrása egyértelműen a túlnépesedés, valamint az ebből eredő túlhalászat.

Résztevő országok: Uganda

²³¹ ALJAZEERA: *Migingo Island: Africa's „smallest war”*. – In. Al-Jazeera, 2019. február 18. – Online elérhető: <https://www.aljazeera.com/gallery/2019/2/18/migingo-island-africas-smallest-war> (Letöltve: 2021. október 20.)

Elhelyezkedése: Uganda Afrika középső, keleti részén fekszik. Északról Dél-Szudán, nyugatról a Kongói Demokratikus Köztársaság, délről Ruanda és Tanzánia, keletről pedig Kenya határolja. Uganda fővárosa: Kampala. Az ország területe: 241 038 km². Uganda népessége: 44 712 143 fő (2021. július). GDP: 99,61 milliárd dollár (2020-ban). Éghajlat: Uganda háromnegyedében trópusi az időjárás. Az észak-keleti részén pedig félszáraz.²³² Uganda vízrajzát tekintve az ország legnagyobb folyói a Nílus, a Fehér Nílus, a Kagera, a Turkwel, a Katonga, a Kafu, a Sezibwa és a Semliki folyók.²³³ Legnagyobb tava a Viktória-tó, de több nagyobb tó is található az országban, többek között a Kyoga-tó, az Edward-, a George- és az Albert-tó, amelyek a Nagy-Hasadékvölgy Tőrendszerhez tartoznak.²³⁴ Uganda haderejének létszáma: 45 000 fő (2021-ben).²³⁵

8. térkép – A Viktória-tó miatti konfliktus résztvevő országai
(A térkép a szerző saját készítése.)

²³² WORLD BANK GROUP: *Country: Uganda*. – Online elérhető: <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/uganda/climate-data-historical> (Letöltve: 2021. október 20.)

²³³ WORLD ATLAS: *Major Rivers Of Uganda*. – Online elérhető: <https://www.worldatlas.com/articles/the-major-rivers-of-uganda.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

²³⁴ FAO: *Country Files: Uganda*. – Online elérhető: <http://www.fao.org/3/t0473e/T0473E11.htm> (Letöltve: 2021. október 20.)

²³⁵ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: UGANDA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/uganda/> (Letöltve: 2021. október 20.)

Résztevő országok: Kenya

Elhelyezkedése: Kenya Kelet-Afrikában fekszik, az Indiai-óceán partján. Északi irányból Etiópia, keletről Szomália, délről Tanzánia, keletről Uganda, észak-nyugatról Dél-Szudán határolja. Kenya fővárosa: Nairobi. Az ország területe: 580 367 km². Népessége: 54 685 051 fő (2021-ben). GPD: 226,9 milliárd dollár (2020-ban). Kenya éghajlata a trópusitól a szárazig magasságonként, valamint az óceántól a szárazföldre különbözőképpen változik. Az ország vízrajza: Kenyában nagyon sok tó és folyó található. A legnagyobb tavak: a Viktória-tó, a Turkana-tó, a Naivasha-tó és a Baringótó.²³⁶ Folyói közül a legjelentősebbek: a Nílus, a Tana, az Ewaso Ng'iro, a Dawa, a Mara, az Athi-Galana-Sabaki, a Turkwel és a Nzoia.²³⁷ A kenyai haderő létszáma: 24 000 fő (2021-ban).^{238 239}

Résztevő országok: Tanzánia

Elhelyezkedése: Kelet-Afrikában található. Északról Uganda és Kenya, keletről az Indiai-óceán, délről Mozambik, Malawi és Zambia, nyugatról a Kongói Demokratikus Köztársaság, valamint Burundi és Ruanda határolja. Tanzánia fővárosa: Dodoma. Az ország területe: 947 300 km² és az ott élő népesség: 62 092 761 fő (2021. július). GPD: 152,8 milliárd dollár (2020-ban). Az ország éghajlata trópusi és szubtrópusi, de nagy kiterjedése és változatos földrajzi viszonyai miatt megtalálható a trópusi szavanna, meleg, félszáraz vagy óceáni éghajlat is. Az ország vízrajza: Tanzánia legjelentősebb folyói a Nílus, a Kongó, a Fehér Nílus, a Zambézi, a Ruvuma, a Rufiji, a Pangani, a Wami, a Ruaha és a Malagarasi.²⁴⁰ Több nagy tó is található az országban közülük a három legnagyobb a Viktória-, a Tanganyika- és a Nyasa-tó.²⁴¹ Tanzánia haderejének létszáma: 26 000 fő (2020-ban).²⁴²

²³⁶ FAO: *Information on Fisheries Management in Kenya*. – Online elérhető:

<http://www.fao.org/fi/oldsite/FCP/en/ken/body.htm> (Letöltve: 2021. október 20.)

²³⁷ WORLD ATLAS: *Longest Rivers in Kenya*. – In. World Atlas. – Online elérhető:

<https://www.worldatlas.com/articles/longest-rivers-in-kenya.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

²³⁸ WORLD BANK: *ARMED FORCES personnel total, Kenya*. – Online elérhető:

<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1?locations=KE> (Letöltve: 2021. október 20.)

²³⁹ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: KENYA – In. Central Intelligence Agency Factbook – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kenya/> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁴⁰ WORLD ATLAS: *Major Rivers of Tanzania*. – Online elérhető:

<https://www.worldatlas.com/articles/major-rivers-of-tanzania.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁴¹ FAO: *Country Files: Tanzania*. – Online elérhető: <http://www.fao.org/3/t0473e/T0473E09.htm> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁴² CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: TANZANIA. In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/tanzania/> (Letöltve: 2021. október 20.)

A térség éghajlata: A Viktória-tó medencéjének éghajlata egyenlítői, forró és párás. A csapadék évente kétszer, periódusban esik: márciustól májusig, illetve október és november között. Az éves csapadék mennyisége 2400 mm. A klímaváltozás hatására Uganda északi részén egyre nagyobb probléma az aszály.²⁴³

A víz szerepe a térségben: A Viktória-tó területe 68 870 km², ezzel a legnagyobb tó Afrikában, és világviszonylatban, kiterjedése alapján a második legnagyobb édesvízű tó. A Viktória-tó átlagos vízmélysége 40 m, ezért sekélynek számít. A Viktória-tó vízellátása 86%-át csapadékból nyeri, bár több folyó is táplálja, a legnagyobb ezek közül a Kagera, amely a víz pótlásának 34%-át adja. A Viktória-tó partján számtalan félsziget és öböl, míg a tóban kb. 3000 kisebb-nagyobb sziget található. Ezek egy része lakott, illetve más módon hasznosított.²⁴⁴ A Viktória-tó Kenya, Uganda és Tanzánia területén található.

Konfliktuselőzmények: A kihalászható halállomány csökkenése, valamint a halászati termékek iránti növekvő világszintű igény eredményeként a halászat szerepe egyértelműen felértékelődik. Az üzleti okok mellett a halászatnak rendkívül fontos szerepe van az élelmezésbiztonságban is.²⁴⁵ Ebből az következik, hogy a halászat, mint természeti erőforrás szűkössége, ugyanúgy konfliktusokat képes generálni. Ezek a konfliktusok hasonlóak, mint a nomád pásztorokéhoz, általában alacsony intenzitásúak, de elhúzódónak.

A Viktória-tó környéke Afrika egyik legsűrűbben lakott térsége. 2000 és 2010 között a Viktória-tó környékén élő lakosság 54.5 millióról 73.6 millióra növekedett. Közvetlenül a tó partján élő lakosság száma majdnem megkétszereződött 3.1 millióról 5.8 millióra.²⁴⁶

1989 óta a Viktória-tó környéke Afrika egyik legsúlyosabb konfliktusokkal sújtott környéke. Több polgárháború is zajlott a térségben, többek között Burundiban, a

²⁴³ LAKE VICTORIA BASIN: *Climate Adaptation Strategy and Action Plan 2018-2023*. – Online elérhető: https://www.climatelinks.org/sites/default/files/asset/document/2018_USAID-PREPARED_Lake-Victoria-Basin-Adaptation-Strategy-Action-Plan.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁴⁴ KAYOMBO, Sixtus: *Lake Victoria – Experience and Lessons Learned Brief*. – Online elérhető: <https://www.ais.unwater.org/ais/aism/getprojectdoc.php?docid=3400> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁴⁵ POMEROY, R., PARKS, J., POLLNAC, R., CAMPSON, T., GENIO, E., MARLESSY, C., HOLLE, E., PIDO, M., NISSAPA, A., BOROMTHANARAT, S., THU HUE, N.: *Fish wars: conflict and collaboration in fisheries management in Southeast Asia*. – In. *Marine Policy*, 2007. 31. évf. 6. sz. – p. 645-656.

²⁴⁶ GLASER, S. M., HENDRIX, C. S., FRANCK, B., WEDIG, K., KAUFMAN, L.: *Armed conflict and fisheries in the Lake Victoria basin*. – In. *Ecology and Society*, 2019. 24. évf. 1. sz. – p. 25.

Kongói Demokratikus Köztársaságban, Ruandában és Ugandában. Ezek a polgárháborúk jelentős népességmozgást eredményeztek a Viktória-tó környékén.²⁴⁷

Konfliktus: Kenya és Uganda között a határkonfliktus a Migingo-sziget miatt alakult ki. A Migingo-sziget Kenya és Uganda határán fekszik. Kb. 2000 m², azaz 0.2 hektár területű sziklás sziget. Azonban a sziget körüli mély víz rendkívül gazdag halakban, ezért a halászok számára nagyon fontos terület. A sziget a 20. században szinte végig lakatlan volt. Mivel nincsenek pontos feljegyzések, ezért több ellentmondás is van az első „telepésekkel” kapcsolatban, de hivatalosan 1991-ben két kenyai halász foglalta el a szigetet. 2004-ben, amikor egy ugandai halász érkezett a szigetre, azt állította, hogy ő a szigetet lakatlanul találta.

Uganda 2004-ben fegyveres erőket telepített a szigetre, az arra való hivatkozással, hogy megvédjék a halászokat a kalóztól, valamint adót szedtek a halásztól. A sziget ebben az időszakban még nem volt forgalmas, illetve tulajdonképpen lakatlan volt.

2007-ig nem volt semmilyen vita a szigettel kapcsolatban. Akkor jött el a csúcspont, amikor nagyobb számban érkeztek ugandai menekültek a környékre. 2007-ben az ugandai hatóságok letartóztattak 16 kenyai halászt. 2008-tól egyre gyakrabban érkeztek jelentések arról, hogy az ugandai hatóságok zaklatják a kenyai halászokat. Az ugandai hatóságok azzal vádolták a kenyai halászokat, hogy illegálisan halásznak ugandai területen. Erre válaszul Kenya is fegyveres csapatokat küldött a környező szigetekre.²⁴⁸

A konfliktus 2009-ben érte el a csúcspontját, amikor a kenyai és ugandai halászat folyamatosan növekedett, és ezáltal fogások mennyisége egyre inkább csökkenni kezdett. 2009 januárjában a kenyai miniszterelnök a zaklatások beszüntetésére szólította fel ugandai partnerét. A következő hónapban pedig a szigetvitát a Kelet-afrikai Közösség (EALA) ruandai ülésén is napirendre tűzték.

2009. február 17-én 12 kenyai rendőrt tartóztattak le ugandai katonák. A 12 kenyai rendőrt 5 nappal később szabadon engedték. 2009. február 24-én Raila Odinga kenyai miniszterelnök bejelentette, hogy Kenya igényt tart Migingóra. Az ugandaiak ezért válaszul két ugandai zászlót tűztek ki, és minden kenyai számára előírták, hogy a

²⁴⁷ SUNDBERG, R., MELANDER, E.: *Introducing the UCDP georeferenced event dataset.* – In: *Journal of Peace Research*, 2013. 50. sz. – p. 523-532.

²⁴⁸ ALJAZEERA 2019.

szigetre való belépéskor írjanak alá egy látogatókönyvet. Letartóztattak kenyai halászokat, akik állítólag átkeltek az ugandai vizekre, valamint tartózkodási kérelmet és illetéket vezettek be a szigeten maradó kenyaiak számára. A vita 2009 végén is folytatódott, és a feszültség olyannyira elmérgesedett, hogy Paul Kagame ruandai elnök felajánlotta, hogy közvetít a két fél között.²⁴⁹

2009 májusában a kenyai parlament indítványt fogadott el, amelyben arra szólította fel Mwai Kibaki elnököt, hogy kérje az ENSZ Biztonsági Tanácsának beavatkozását.²⁵⁰ Végül nem került sor külső beavatkozásra, hanem a kenyai és ugandai kormány tárgyalásos úton egyelőre rendezte a hivatalos vitát. 2016-ban létrehozta egy közös bizottságot, ami gyakorlatilag nem is működik, és szigetet a két ország közösen irányítja.²⁵¹

Következmények: A 2009-es csúcspontot követően Kenya és Uganda között a feszültségek csökkentek, de a két ország hatóságai továbbra is zaklathatják a halászokat a határokon annak ellenére, hogy megállapodtak bizonyos közös szabályokban a kenyai és ugandai halászok, valamint a terület igazgatásával kapcsolatban.²⁵² A halászok közötti erőszakos cselekmények nagyon gyakoriak a szigeten.

Kilátások a jövőre: Mind a témával foglalkozó kutatók, valamint mindkét kormány képviselői elismerték a halászat szerepét a migingói konfliktus kiéleződésében.²⁵³ 2009-ben az akkori ugandai halászati biztos, Wilson Mwanja kijelentette: „A [Migingó-] konfliktus mindig is létezett, de a bőséges halállomány elfedte. Most, hogy csökken, a konfliktusok még nyilvánvalóbbak.”²⁵⁴ Mindez alátámasztja, hogy a csökkenő fogások magyarázzák, hogy a határ miért nem vált vitatott kérdéssé a 2000-es évek végéig.

²⁴⁹ GLASER et al. 2019. – p. 25.

²⁵⁰ THE STANDARD: *MPs pass motion on UN intervention in Migingo dispute*. – In. The Standard, 2009. május 28. – Online elérhető: <https://www.standardmedia.co.ke/article/1144015304/mps-pass-motion-on-un-intervention-in-migingo-dispute> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁵¹ ALJAZEERA 2019.

²⁵² NEW VISION REPORTER: *Uganda, Kenya, strike deal on Migingo* – Online elérhető: https://www.newvision.co.ug/new_vision/news/1303406/uganda-kenya-strike-deal-migingo (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁵³ OKUMU, Willis: *Resources and border disputes in Eastern Africa*. – In. Journal of Eastern African Studies, 2010. 4. évf. 2. sz. – p. 279-297.

²⁵⁴ DAILY NATION: *Uganda defends presence on island*. – In. Daily Nation, 2009. április 5. – Online elérhető: <https://www.nation.co.ke/news/1056-557506-k5xotrz/index.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

Ugyanebben az évben Raila Odinga kenyai miniszterelnök megjegyezte: „A [Migingo-] szigetért folytatott harc nem a földről, hanem a halakról szól.”²⁵⁵

A konfliktus egyértelműen a túlnépesedés miatt kialakuló túlhalászásról, ezáltal a csökkenő természeti erőforrásokról szól, és a Kenya és Uganda közötti határvitában öltött testet. Ebből eredően a két ország között fegyveres konfliktus várhatóan nem fog kialakulni, de a halászok közötti folyamatos feszültség megmarad, és nemcsak az ugandai és kenyai halászok között, hanem a tanzániai halászokat is érinteni fogja a konfliktus. 2016-ban az ugandai rendőrség jelentése szerint ugyanis tanzániai kalózok öltek meg négy ugandai halászt, amikor motorcsónakokkal megtámadták őket.²⁵⁶

Összefoglalás: A Viktória-tó környékén az 1990-es évektől kezdve a környező országokban zajló háborúk és fegyveres konfliktusok miatt jelentős népességmozgások voltak, valamint ezzel párhuzamosan, illetve ennek következtében egy rendkívül jelentős túlnépesedés is megindult. Az emberek megélhetését egyre inkább a halászat jelentette, ami azonban a Viktória-tó túlhalászásához vezetett, illetve később a Kenya és Uganda közötti Migingo-sziget miatti határvitához. Mivel a sziget környéke nagyon fontos volt a halászoknak, ezért mindkét ország elkezdett igényt tartani rá. Ebből jelentős politikai vita alakult ki a két ország között, ami 2009-ben érte el a tetőfokát. Bár a politikai nézeteltéréseket sikerült megoldani, a halászok között most is gyakori a konfliktus, ami tovább éleződhet a halállomány csökkenésével és további túlhalászással.

3.9. A TURKANA-TÓ MIATTI ETNIKAI KONFLIKTUS

A konfliktus röviden: A Turkana-tó környékén élő különböző etnikai csoportok között régóta váltakozó intenzitású konfliktus zajlik. A Turkana-tó környékén 9 millió ember él. A legnagyobb közösség a kenyai turkanáké, akik nomád pásztorkodással foglalkoznak. A másik nagy közösség az Etiópiában élő daasanach népcsoport, akiket a Turkana térségben merille népcsoportnak neveznek. Ők korábban szintén nomád pásztorkodással foglalkoztak, de az utóbbi években egyre inkább kezdenek áttérni az

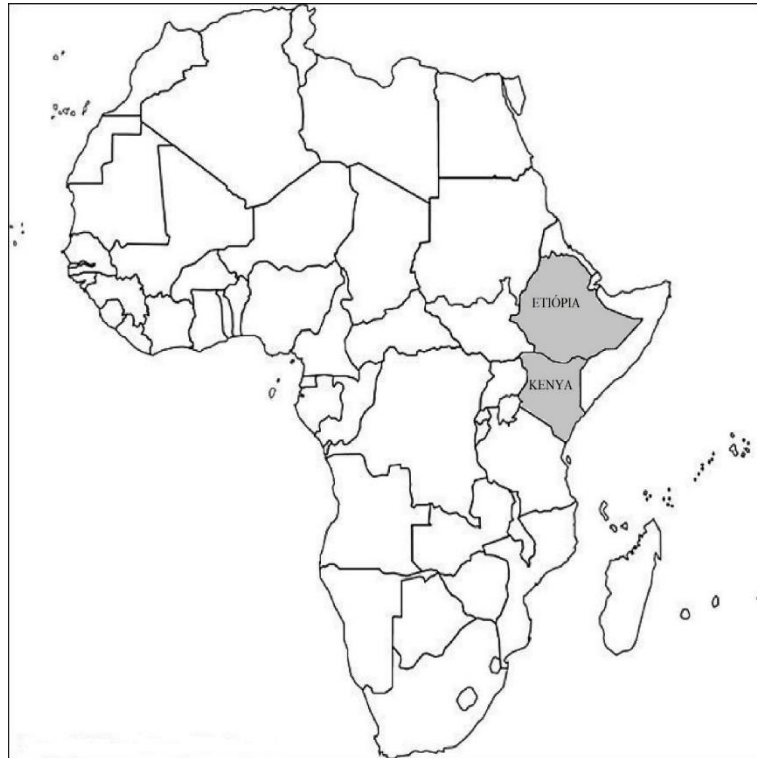
²⁵⁵ THE STANDARD: *Raila Rules Out Military Intervention in Migingo*. – In. The Standard. 2009. április 26. – Online elérhető:

<https://www.standardmedia.co.ke/adblock?u=https://www.standardmedia.co.ke/busia/article/1144012547/raila-rules-out-military-intervention-in-migingo> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁵⁶ BUYONDO, Davis: *Suspected pirates kill four fishermen*. – In. URN, 2016. június 8.

– Online elérhető: <https://ugandaradionetwork.com/story/suspected-pirates-kill-four-fishermen> (Letöltve: 2021. október 20.)

agrár-pásztorkodásra. A Turkana-tavat az Omo folyó táplálja, de amióta Etiópia gátat épített az Omo folyón, a Turkana-tó vízszintje drasztikusan csökkent. A térségben a vízhiány másik oka az éghajlatváltozás. A Turkana-tó környékén a két domináns etnikai csoport között egyre intenzívebb a fegyveres konfliktus, hiszen mindkét csoport állattartásból, illetve halászatból él, és a vízhiány miatt egyre kevesebb a rendelkezésükre álló legelőterület.

9. térkép – A Turkana-konfliktus résztvevő országai
(A térkép a szerző saját készítése.)

Résztvevő országok: Kenya

Elhelyezkedése: Kenya Kelet-Afrikában fekszik, az Indiai-óceán partján. Északi irányból Etiópia, keletről Szomália, délről Tanzánia, keletről Uganda, észak-nyugatról Dél-Szudán határolja. Kenya fővárosa: Nairobi. Az ország területe: 580 367 km². Népessége: 54 685 051 fő (2021-ben). GDP: 226,9 milliárd dollár (2020-ban). Kenya éghajlata a trópusitól a szárazig magasságonként, valamint az óceántól a szárazföldreig különbözőképpen változik. Az ország vízrajza: Kenyában nagyon sok tó és folyó található. A legnagyobb tavak: a Viktória-tó, a Turkana-tó, a Naivasha-tó és a Baringó-

tó.²⁵⁷ Folyói közül a legjelentősebbek: a Nílus, a Tana, az Ewaso Ng'iro, a Dawa, a Mara, az Athi-Galana-Sabaki, a Turkwel és a Nzoia.²⁵⁸ A kenyai haderő létszáma: 24 000 fő (2021-ban).^{259 260}

Részvevő országok: Etiópia

Elhelyezkedése: Etiópia az afrikai kontinens keleti részén, „Afrika szarván” fekszik. Északról Eritrea és Dzsibuti, keletről Szomália, délről Dél-Szudán, nyugatról Szudán határolja. Etiópia fővárosa: Addisz-Ababa. Az ország területe: 1 127 127 km². Népsége 109 224 559 fő. GDP: 264,1 milliárd dollár (2020-ban). Etiópia éghajlata területileg, magasságonként változik, a száraztól a trópusiig. Az országban több nagy folyó is folyik, mint a Nílus, a Dzsubba, a Shebelle, az Omo és az Avas. Az etióp hadsereg létszáma: 150 000 fő (2021).²⁶¹

A térség éghajlata: forró és száraz. Az éves átlagos csapadék mennyisége alacsony, 200-250 mm. A legtöbb csapadék március és május között hullik. A térségben az éves átlaghőmérséklet 28-30°C között mozog. A klímaváltozás hatására az éves csapadék mennyisége egyrészt csökken, másrészt az aszályos időszakok egyre hosszabbak. Az éves 250 mm csapadék gyakorlatilag elpárolog a tóból.²⁶²

A térség vízrajza: A Turkana-tó Kenya észak-keleti részén található és határos Etiópiával. Kisebb része át is nyúlik Etiópiába. A Turkana-tó sósvízű, a föld legnagyobb állandó sivatagi tava. Területe 6750 km² és egy rendkívül forró és száraz térségben fekszik. A Turkana-tó vizét az Etiópiából érkező Omo folyóból kapja. Mivel a tó egy zárt medencében fekszik, a tóból a víz kizárólag csak elpárolgás útján távozik.

A víz szerepe a térségben: A csapadék szerepe rendkívül fontos. Az évi csapadék mennyisége átlagosan 200 mm/év. A száraz, aszályos időszakok egyre gyakoribbak. Korábban hat-hétévente, az utóbbi években már két-háromévente sújtja aszály a térséget, amelyek egyre hosszabbak.²⁶³ Az utóbbi évtizedekben a tó vízszintje folyamatosan csökken, aminek az éghajlatváltozás mellett, a másik talán

²⁵⁷ FAO KENYA.

²⁵⁸ WORLD ATLAS: *Longest Rivers in Kenya*. – Online elérhető: <https://www.worldatlas.com/articles/longest-rivers-in-kenya.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁵⁹ WORLD BANK: ARMED FORCES.

²⁶⁰ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: KENYA.

²⁶¹ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: ETHIOPIA.

²⁶² AFRICAN GREAT LAKES INFORMATION PLATFORM: *Lake Turkana*. – Online elérhető: <https://africangreatlakesinform.org/page/lake-turkana> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁶³ UNEP: *Africa Water Atlas*. – 2010. – p. 326.

legjelentősebb oka az Etiópiában, az Omo folyón épített Gibe III nevű gát.²⁶⁴ A tó legjelentősebb vízforrása az Omo folyó, ami vízkészletének 90%-át adja.

Konfliktuselőzmények: A Turkana-tó medencéjében kb. 9 millió ember él. A legnagyobb közösség a kenyai turkanák, akik nomád pásztorkodással foglalkoznak. A másik nagy közösség az Etiópiában élő daasanach népcsoport. Őket a turkana térségében csak merille népcsoportnak hívják, és korábban szintén nomád pásztorkodással foglalkoztak, bár az utóbbi években egyre inkább kezdenek áttérni az agrár-pásztorkodásra. A térségben alapvetően a szudáni toposa, az ugandai karamojong, az etióp donyoro és a kenyai pokot népcsoport él még.²⁶⁵

A térségben élő közösségek kb. 60%-a nomád pásztorkodásból él, kb. 20% agrár-pásztorkodásból, 12% kereskedelemről és 8% halászatból.²⁶⁶

A térségben a konfliktus nem új jelenség. A turkana népcsoport az angol gyarmatosítás előtt tulajdonképpen meghódította a tó környékét, és a nomád állattartás mellett rabszolgakereskedelemmel és elefántcsontkereskedelemmel foglalkozott. Az angol gyarmatosítás során a turkanákat lefegyverezték, mivel az angolok úgy gondolták, hogy veszélyt jelentenek a gyarmati adminisztrációra. Ezzel felborultak az erőviszonyok a térségben a népcsoportok között, és ez bizonytalan biztonsági helyzet Kenya függetlenné válását követően is így maradt. A térség mai napig elmaradott, fejletlen terület.²⁶⁷

Konfliktus: Napjaink konfliktusai a Turkana-tóval kapcsolatban szinte kizárólag az etióp és kenyai határ találkozásánál az Omo folyó deltájánál található területen zajlanak. Ezeknek a konfliktusoknak három legfőbb oka van. A különböző csoportok halászaik egyaránt jogot formálnak maguknak arra, hogy hozzáférhessenek a Turkana-tó vizéhez. A daasanach népcsoport szerint nekik is ugyan annyi joguk van halászni a tavon, mint a turkanáknak. A másik oka szintén a turkana és daasanach pásztorok

²⁶⁴ CLACK, Timothy: *World's worst environmental disaster set to be repeated with controversial new dam in Africa*. – In. The Conversation, 2018. november 18. – Online elérhető:

<https://theconversation.com/worlds-worst-environmental-disaster-set-to-be-repeated-with-controversial-new-dam-in-africa-107070> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁶⁵ OMOLO, Nancy: *Gender and climate change-induced conflict in pastoral communities, case study of Turkana in north-western Kenya*. In. AJCR, 2010. 2. sz. – Online elérhető:

<https://www.accord.org.za/ajcr-issues/gender-and-climate-change-induced-conflict-in-pastoral-communities/> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁶⁶ LE STER, Marine: *Conflicts over water around Lake Turkana armed violence between Turkana and Dassanetch*. – In. HAL Open Science, 2011. ref. no. halshs-01206597. – Online elérhető:

<https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01206597/document> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 2.

²⁶⁷ LE STER 2011. – p. 3.

közötti konfliktus a vízforrásokért és legelőkért. Folyamatosak a fegyveres harcok a különböző vízforrásokért, azok megszerzéséért és birtoklásáért.

A vízforrásokért, mint természeti erőforrásokért folytatott küzdelem mellett, a fegyveres összecsapásoknak vannak történelmi és kulturális okai is. A daasanach fiúknak ahhoz, hogy férfivé váljanak, egyfajta beavatási szertartásként bizonyítaniuk kell bátorságukat a közösség tagjai előtt. Ennek az egyik legkézenfekvőbb módja, ha harcban megöli egy rivális csoport tagját. Ezek a hagyományok és szokások természetesen erősebbek a nomád pásztoroknál, mint például a városi lakosságnál. Ezáltal nem a két teljes népcsoportot érinti, és ezért nincs háború a két népcsoport között, hanem csak azok között a csoportok között, akik víz- és más természeti erőforráshiánnyal küzdenek és folyamatos konfliktusban állnak a túlélésért.²⁶⁸ Kenya többször is megpróbált beavatkozni a területén folyó konfliktusba. Hasonlóan, mint korábban angolok, elkezdte erőszakkal lefegyverezni a turkanákat, amely jelentős feszültséget és ellenállást váltott ki belőlük. Ezzel párhuzamosan azonban az etióp és a szudáni kormányok nem vezettek be ilyen intézkedéseket, ezért az etióp daasanach és a szudáni nyangatom és toposa népcsoportok megtarthatták a fegyvereiket. Ez az erőviszonyokban történő változás további konfliktusokat és támadásokat generált. Bár Kenya fegyveres erői a térségben vannak, de hatékonyan nem tudják megakadályozni az etnikai csoportok közötti konfliktusokat.²⁶⁹

A csoportok közötti konfliktusokról, illetve a halottakról és sérültekről jelentős a bizonytalanság a gyenge kenyai adminisztráció miatt. Az ENSZ OCHA jelentése szerint a turkana és daasanach etnikumok közötti konfliktus az 1990-es években kezdődött a szűkös erőforrások miatt. A két csoport folyamatos konfliktusban állt egymással a vízért, a mezőgazdasági területekért, az állatokért és a halászatért. A víz eltűnése miatt az eredetileg Etiópiában élő daasanach népcsoport már 10-12 km mélyen él Kenya területén.

Ahogy említettem az összecsapások során a halottak és sérültek száma általában ismeretlen. A 2010. május 4-én történt összecsapás során legalább 40 ember halt meg és 2000 embernek kellett elhagynia az otthonát a harcok miatt. A halottak számát Kenya nem tudta megerősíteni, mert folyamatosan találtak holtesteket a sivatagos

²⁶⁸ GALATY, John: *Vue sur la violence: les frontières du conflit pastoral au Kenya*, – In. *Anthropologie et sociétés*, 2002. 26. évf. 1. sz. – p. 107-126.

²⁶⁹ LE STER 2011. – p. 3.

részekén, így ez a szám vélhetően több volt. 2011 májusában kb. 200 család hagyta el az otthonát a fegyveres harcok miatt.²⁷⁰

Következmények: Ez a víz- és erőforráskonfliktus napjainkban is zajlik és egyelőre nem látszik megoldása. Kenya próbálja gazdaságilag felzárkóztatni a térséget, azonban a rossz biztonsági helyzet, ami a különböző népcsoportok között – különösen a turkanák és a daasanachok között zajlik, gátolja a fejlesztéseket, valamint a kenyai fegyveres jelenlét ellenére az államhatalom gyenge a térségben, ezért hatékonyan nem képes sem a biztonságot, sem a térség fejlesztését biztosítani.

Kilátások a jövőre: A Turkana-tó vízszintje napjainkban is folyamatosan apad, ami különösen sújtja az Omo-delta vidékét, ami súlyosan érinti a környéken élő közösségeket. A víz eltűnésével a természeti erőforrásaik is egyre szűkösebbek lesznek, amelyek további feszültséget generálnak. Tekintettel arra, hogy a térségben a feszültségeknek történelmi, kulturális, és gazdasági okai is vannak, a víz eltűnésével, valamint a rendkívül gyenge állami szerepvállalás miatt a jövőben a konfliktusok tovább fognak eszkalálódni.

Összefoglalás: A Turkana-tó vízszintje az Omo folyóra épített etióp gát, valamint részben a klímaváltozás miatt is, csökken. A térségben további problémát jelent, hogy nagy számban elérhetőek fegyverek. Alapvetően két nagy közösség a turkanák és daasanachok (merillék) között van a legtöbb fegyveres konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt. A kenyai állami adminisztráció rendkívül gyenge a térségben, és egyszerűen nem képes garantálni a biztonságot.

3.10. A MANDERA HÁROMSZÖGBEN ZAJLÓ NOMÁD PÁSZTOR KONFLIKTUS

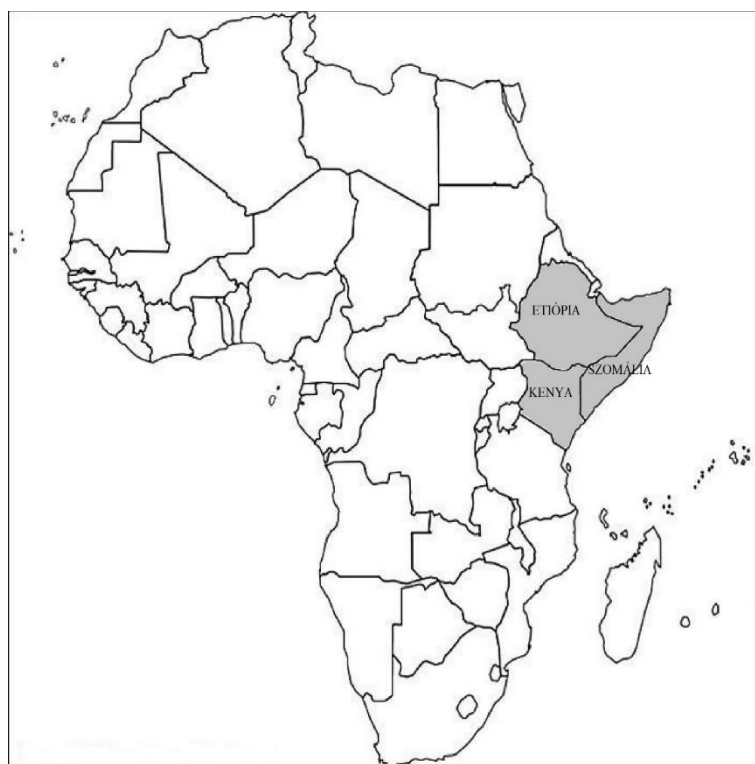
A konfliktus röviden: A Mendera háromszög Etiópia, Kenya és Szomália hármashatárán fekszik. A Mendera háromszög egy rendkívül konfliktusok sújtotta térség, aminek komplex okai vannak. A Mendera háromszögben zajlik egy szomáli klánok közötti konfliktus, amelyet az egyre súlyosabb vízhiány tovább feszít. A klánok közötti konfliktusoknak történelmi és politikai okai vannak. Jelen van még a térségben az al-Shabab nevű terrorszervezet, amely tovább rontja a biztonsági helyzetet. A térségben

²⁷⁰ UN OCHA jelentés: *Kenya – Cross Border Conflict*. – 2011. május 12. – Online elérhető: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Full_Report_603.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

élő szomáli klánok nomád pásztorkodással foglalkoznak. A megélhetés a zord körülmények között eddig is nehéz volt, azonban az utóbbi években a klímaváltozás miatt a vízhiány egyre súlyosabb mértékű. Ezáltal egyre kevesebb a rendelkezésre álló legelőterület, és ezekért a természeti erőforrásokért egyre gyakoribbak és intenzívebbek a fegyveres konfliktusok.

Részvevő országok: Etiópia

Elhelyezkedése: Etiópia az afrikai kontinens keleti részén, „Afrika szarván” fekszik. Északról Eritrea és Dzsibuti, keletről Szomália, délről Dél-Szudán, nyugatról Szudán határolja. Etiópia fővárosa: Addisz-Ababa. Az ország területe: 1 127 127 km². Népessége 109 224 559 fő. GDP: 264,1 milliárd dollár (2020-ban). Etiópia éghajlata területileg, magasságonként változik, a száraztól a trópusiig. Az országban több nagy folyó is folyik, mint a Nílus, a Dzsubba, a Shebelle, az Omo és az Avas. Az etióp hadsereg létszáma: 150 000 fő (2021).²⁷¹

10. térkép – A Madera háromszögben zajló nomád pásztor konfliktus résztvevő országai
(A térkép a szerző saját készítése.)

²⁷¹ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: ETHIOPIA.

Résztvevő országok: Kenya

Elhelyezkedése: Kenya Kelet-Afrikában fekszik, az Indiai-óceán partján. Északi irányból Etiópia, keletről Szomália, délről Tanzánia, keletről Uganda, észak-nyugatról Dél-Szudán határolja. Kenya fővárosa: Nairobi. Az ország területe: 580 367 km². Népsége: 54 685 051 fő (2021-ben). GPD: 226,9 milliárd dollár (2020-ban). Kenya éghajlata a trópusitól a szárazig magasságonként, valamint az óceántól a szárazföldre különbözőképpen változik. Az ország vízrajza: Kenyában nagyon sok tó és folyó található. A legnagyobb tavak: a Viktória-tó, a Turkana-tó, a Naivasha-tó és a Baringótó.²⁷² Folyói közül a legjelentősebbek: a Nílus, a Tana, az Ewaso Ng'iro, a Dawa, a Mara, az Athi-Galana-Sabaki, a Turkwel és a Nzoia.²⁷³ A kenyai haderő létszáma: 24 000 fő (2021-ban).^{274 275}

Résztvevő országok: Szomália

Elhelyezkedése: Szomália Kelet-Afrikában található, északról Dzsibuti, keletről az Adeni-öböl, délkeletről az Indiai-óceán, nyugatról pedig Kenya és Etiópia határolja. Szomália fővárosa: Mogadishu. Az ország területe: 637 657 km², az országban élő népesség száma: 12 094 640 fő (2021. júliusban). GDP: 13.19 milliárd dollár (2020-ban). Szomália éghajlata részben száraz, sivatagos. Szomália haderejének létszáma: 10 000 és 25 000 fő között van (2021-ben).²⁷⁶

A térség éghajlata: A régióban 200-400 mm csapadék hullik évente átlagosan. A csapadékos időszak általában április és május, valamint egy rövidebb szakaszban október és november. Esős időszakban jellemzően csökken a fegyveres konfliktusok száma, mert minden nomád pásztor inkább az állatokkal foglalkozik ilyenkor, továbbá mivel nincsenek aszfaltozott utak, a gépkocsikkal történő közlekedés is megnehezedik. Jellemzően a száraz évszak közepén szoktak kirobbanni a fegyveres összetűzések, amikor egyre kevesebb a megfelelő legelő és a rendelkezésre álló ivóvíz, ezáltal a

²⁷² FAO KENYA.

²⁷³ WORLD ATLAS: *Longest Rivers in Kenya*. – Online elérhető: <https://www.worldatlas.com/articles/longest-rivers-in-kenya.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁷⁴ WORLD BANK: ARMED FORCES.

²⁷⁵ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: KENYA.

²⁷⁶ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: SOMALIA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/somalia/> (Letöltve: 2021. október 20.)

természeti erőforrásokért elindul a versengés. A városokban a klánok közötti összetűzéseket természetesen az időjárás nem befolyásolja.²⁷⁷

A víz szerepe a térségben: A víznek rendkívül fontos szerepe van a térségben, mert a Mandera háromszög jelentős részén időszakosan megtapasztalható a vízhiány. A térség legjelentősebb vízforrásai a Dawa és Genale folyók. A mezőgazdasági állattartásból élők jellemzően a folyók mentén élnek, és teljes mértékben a folyóktól függenek, hiszen nemcsak az öntözéshez, de az ivóvízhez is sekély kutakat ásnak ki a folyó partokon. Ezek a kutak biztosítják a környéken élők ivóvízellátását. A folyóktól távolabb élőket, akik nomád állattartással foglalkoznak, sokkal jobban sújtja a vízhiány. A legfőbb vízforrások a térségben a különböző fűrt kutakból és egyénileg vagy közösségileg üzemeltetett vízgyűjtő medencék és gödrök. Bár ezek sokszor a száraz időszakban teljesen kiszáradnak. Például a Doolow környékén a vízforrások (kutak, vízgyűjtők) a száraz évszakban a legjelentősebb konfliktusforrások.

Konfliktuselőzmények: Az ENSZ FAO jelentése szerint a nomád pásztorok életét tovább nehezítik a Mandera háromszögben az elnyúló szárazságok és aszályok, a vízhiány, az élelmiszerhiány, az emberi és állati betegségek, a legelőterületek hiánya, a fosztogatás és egymás állatainak elrablása, az erőforráskonfliktusok, amelyek mind veszélyeztetik a nomád pásztorok és állataik biztonságát, illetve életét. A régióban megfigyelhető gyors népességnövekedés, valamint a jelentős szegénység egyaránt veszélyeztetik az eleve törékeny ökoszisztémát.²⁷⁸

A nomád pásztorok rendkívüli módon függenek a piacoktól, ahol eladják állataikat, illetve az állatokból készülő termékeiket, és cserébe egyéb más élelmiszereket, főleg gabonaféléket vásárolnak.

Az utóbbi években tapasztalható rendszeresen visszatérő aszály miatt, azonban jelentős veszteségek tapasztalhatók az állatállomány mennyiségében, ami a nomád pásztorok számára jelentős bevételkiesést jelent.²⁷⁹

²⁷⁷ MENKHAUS, Ken: *Conflict Assessment – Northern Kenya and Somaliland*. – Danish Demining Group, 2014. – p. 16.

²⁷⁸ FAO: *The Elimination of Food Insecurity in the Horn of Africa: A strategy for Concerted Government and UN Agency Action*. – In. Final Report, 2000. szeptember.

²⁷⁹ FAO: *Persistent Food Insecurity and Livelihood Crises in the Horn of Africa*. – Nairobi: FAO information Office, 2006.

Az egymást követő káros hatások és következmények arra kényszerítik a pásztorokat, hogy távolabbra és más legelőkre hajtsák állataikat, amelyek ahogy korábban is, úgy napjainkban is klánok közötti konfliktusokat eredményeznek.²⁸⁰

Konfliktus: Kenya Mandera részén a legjelentősebb klánok a Garre, Degodia, és a Murule. Ezek a klánok körülbelül 1920 óta kisebb nagyobb megszakításokkal, de folyamatosan harcban állnak egymással. A szomáliai Gedo térségben 1990-től a Mareha klánon belül különböző csoportok harcolnak egymás ellen – jellemzően a politikai hatalomért. Etiópia Doolow része a kenyai és szomáliai részhez viszonyítva a legstabilabbnak tekinthető. A térségben az Ogaden Nemzeti Felszabadítási Front (ONLF)²⁸¹ nevű szervezet azonban még mindig biztonsági kockázatot jelent. A konfliktusok időről időre robbannak ki, jellemzően Kenya Mandera megyéjében, a Kenya-Szomália közötti határszakaszon, és ez áterjed Etiópia Doolow térségére, mert a klánok tagjai belefolyanak a konfliktusokba, így alakulnak ki rendkívül gyorsan a regionális konfliktusok. 1990 óta megfigyelhető az egész Mandera háromszögben, hogy a népesség nagyon gyorsan növekszik, egyre több falu és közösség alakul, és az éghajlatváltozás miatt ezek a közösségek egyre jobban rá vannak kényszerülve a térségen belüli vándorlásra új területek és legelők után kutatva, ami viszont egyre több konfliktust generál.

Kenya Mandera megyéjében kb. a 2000-es évek közepéig egyfajta béke volt, jelentősebb konfliktusok nem voltak jellemzők. Szomália Gedo részén 1990-ig volt békésebb időszak, utána a Mareha klánon belüli csoportok közötti összecsapások miatt szinte folyamatos a feszültség.

A térségben a legjelentősebb konfliktus 2004. december és 2005. március között zajlott a Garre és Murule klán között a Kenya-Szomália határán fekvő város, El Wak birtoklásáért. A harcok során körülbelül 90 ember vesztette életét és 30 ezer ember

²⁸⁰ KONA, Sam: *Contemporary Pastoralist Conflicts in Kenya: Nature, Dynamics, Trends and Transformation*. – In: Draft Research Proposal submitted to the Development Policy Management Forum, Addis Ababa, 2005.

²⁸¹ Az ONLF egy szomáli nacionalista párt, illetve fegyveres szervezet, amelynek célja a szomáli képviselete Etiópia Doolow térségében. Az ONLF tagjai az Ogaden klánból származnak. A szervezet 1984-ben alakult, és folyamatos háborúban állt az etióp kormánnyal. Az ONLF álláspontja szerint Etiópia megszállta a Szomáliához tartozó területet. A céljuk egy független szomáli közösségi állam létrehozása Etiópia déli részén. Az ONLF rendszeresen hajtott végre támadásokat az etióp hadsereg, illetve külföldiek, a maláj Petronas és a kínai Zhongyuan olajtársaság telephelyei és dolgozói ellen. 2018. augusztus 12-én az ONLF bejelentette, hogy egyoldalúan fegyverszünetet tartanak, és felfüggesztik támadásaikat. 2020. november 4-én egy hivatalos közleményt adtak ki, amiben kéri a nemzetközi közösség tagjait a helyzet békés rendezésére.

vesztette el az otthonát. A konfliktus egy rendezetlen vitából indult ki, amely a legelőterületekkel kapcsolatban alakult ki. A Garre pásztorok az állataikat olyan legelőterületekre hajtották, amelyek elvileg a Murule kláné. Ez pedig támadások és bosszúk spirálját indította el, amely körülbelül három hónapig tartott.²⁸²

A konfliktus megoldásához az kellett, hogy a média elkezdett foglalkozni azzal, amikor megtámadtak egy Garre falut, mely során kivégeztek 22 embert – köztük 16 gyermeket. Ennek az eseménynek a hatására olyan figyelem és nyomás hárult a felekre, hogy rendezniük kellett a nézeteltéréseiket.

2005. április és július között ismét El Wak határváros feletti ellenőrzéséért robbant ki konfliktus, de ezúttal a Garre és a Mareha klánok között. Ebben a konfliktusban körülbelül 90 ember halt meg és 17 ezer ember vesztette el az otthonát.

El Wak korábban egy csendes kis település volt. 1993 után kezdett el rohamosan nőni a jelentősége, amikor egyre jobban fellendültek a Szomália és Kenya közötti kereskedelmi kapcsolatok. Ennek oka abban kereshető, hogy 1999-ben fegyveres konfliktus robbant ki a Mareha klán tagjai között, ezért a korábbi, forgalmas Beled – Hawa – Mandera városok közötti kereskedelmi útvonal veszélyessé és bizonytalanává vált, így az új kereskedelmi útvonal El Wak városán haladt keresztül. El Wak nem csak egy város a kereskedelmi útvonalon, hanem a legjelentősebb határátkelő is. A Garre, valamint az Urmidig/Mareha klánoknak egyaránt érdeke volt, hogy a város fejlődjön. Mindkét klán tagjai a határ mindkét oldalán jelentős számban élnek, ezáltal mindenkinek érdeke volt, hogy El Wak legyen a térség kereskedelmi központja. Ennek eredményeként – a helyi viszonyokhoz képest – nagyvárossá fejlődött, ahol élénk kereskedelem zajlik, ehhez szükséges raktárokkal, minden más eszközzel és infrastruktúrával.²⁸³ A klánok közötti üzleti vitából kialakuló fegyveres konfliktus végül azzal zárult, hogy a Mareha klán szerezte meg az ellenőrzést a város felett.

A legutóbbi jelentősebb fegyveres konfliktus a térségben 2014-ben volt a Garre és a Degodia klánok között, melynek politikai és hatalmi okai voltak. A konfliktus során 77 ember halt meg és 18 ezer ember vált menekülté, akik a Ruhamuban található menekülttáborba kényszerültek.

²⁸² MENKHAUS 2014. – p. 96.

²⁸³ UA.

1980-tól 2005-ig a különböző klánok közötti összecsapások során olyan sok ember vesztette életét, sebesült meg, illetve vált hajléktalanná, hogy tulajdonképpen egy alacsony intenzitású polgárháborúként is fel lehet fogni²⁸⁴

2005 után a fegyveres konfliktusok száma, illetve intenzitása elkezdett csökkenni. Ennek oka térségről térségre eltér, de leginkább az volt, hogy közösségi szinten jobban tudták rendezni a konfliktusokat. Ide tartozik az úgynevezett „wajiri modell”, amivel sikerült az 1992 és 1994 között zajló súlyos, klánok közötti véres konfliktust rendezni Wajirban, és körülbelül 2014-ig fenntartani a békét.

A térségben az al-Shabab a legfőbb forrása az erőszakos, szélsőséges ideológiának. Az al-Shabab keresztények elleni támadásai, valamint a szabotázs- és terrortámadásai súlyosan hátráltatják Kenya LAPSSET fejlesztési projektét. Az al-Shabab azonban nem csak Kenyában, de Puntföldön is hajtott végre támadásokat a puntföldi kormányzat és fegyveres erők ellen. Napjainkban az al-Shabab az egész térségben jelentős fenyegetést jelent a fellendülő olaj- és földgáztermelésre – minden kormány érdekeit sértve.

Az al-Shabab terrortámadásai következtében a kenyai kormány kemény fellépésbe kezdett, amelyre a 2014-ben elfogadott Kenyai Biztonsági Törvény adta meg a felhatalmazást. Ez a kemény terrorellenes fellépés jellemzően a szomáli etnikumúak, valamint a muszlim vallási vezetők ellen történt, ezzel még jobban eltaszítva őket az kenyai államtól.²⁸⁵

A térség életében jelentős fordulatot jelentett, hogy 1992-ben Kenyában elindult egy demokratikus átalakulás és nyitás, aminek következtében Kenya megszüntette a „vészhelyzetet” a szomálik által lakott észak-keleti provinciában, másrészt pedig kitört Szomáliában a polgárháború, ami nemcsak áttejédt a térségre, de óriási számú menekültet is generált. Kenya Garissa megyéjében található napjainkban is a Dadaab nevű menekülttábor, ahol jelenleg 340 ezer szomáli menekült él.²⁸⁶

Dadaabnak azért van nagy jelentősége, mert jól mutatja, hogy milyen következményei vannak az al-Shabab támadásainak napjainkban is. Miután a térségbe óriási menekülttömeg érkezett, egyrészt felélénkült a legális és illegális kereskedelem,

²⁸⁴ UO. – p. 99.

²⁸⁵ NTEZZA, Michael: *Kenya's Police Accused of „Eliminating” Radical Muslims*. – In. ChimpReports, 2014. december 9. – Online elérhető: <https://chimpreports.com/kenyas-police-accused-of-eliminating-radical-muslims/> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁸⁶ UNHCR: *Refugees in the Horn of Africa – Somali Displacement Crisis*. – Online elérhető: <https://data.unhcr.org/en/situations/horn> (Letöltve: 2021. október 20.)

hiszen a sok ember óriási vásárlóerőt jelentett, és tulajdonképpen a négy táborban egy összefüggő város jött létre. Ezzel együtt kiéleződtek a konfliktusok a szomáli menekültek és a helyi lakosság között, hiszen az eddigi természeti erőforrások, földek, legelők, valamint az ivóvíz hirtelen kevés lett. Az új menekültek elkezdtek új életet kezdeni és dolgozni, ezzel elvéve a helyiek munkáját, valamint az addig is kevés állami szolgáltatás és ellátórendszer is arányosan kevesebb lett. Természetesen a szomáli menekültek is elégedetlenek voltak a helyzetükkel. A dadaabi menekülttábor mindig is toborzó helye volt a különböző fegyveres csoportoknak, az utóbbi években pedig az al-Shababnak. Dadaab és környékén súlyos akadály a szervezett bűnözés, a menekültek elleni erőszakos bűncselekmények, a nemi erőszak, az emberkereskedelem és egyéb más súlyos bűncselekmények. Bár a táboron belül az erőszakos cselekmények száma némileg csökkent az utóbbi időben, amióta van saját „közösségi rendőrségük”, de napjainkban a szervezett bűnözés súlyos probléma a táboron belül és kívül egyaránt, nem is beszélve a radikalizmusról és terrorizmusról.²⁸⁷

A radikalizmus a Mendera háromszögben, illetve Északkelet-Kenyában tulajdonképpen nem annyira régi jelenség és több tényező is szerepet játszik a terjedésében. Az öböl-menti országokból egyre több pénz, imám és karitatív szervezet érkezett a térségbe, valamint egyre több szalafita irányzatot képviselő vahabita mecset épült főleg szaúdi finanszírozásból. Továbbá megfigyelhető, hogy a konzervatív iszlám egyre inkább része lett a politikai napirendnek és egyre aktívabban kezdtek politizálni. Az iszlám vallás, illetve a közösséghez való tartozás egyre nagyobb jelentőségű lett – különösen a szomálik között, akik amúgy is elnyomottnak és kisebbségnek érzik magukat, mind Kenyában, mind pedig Etiópiában. Amennyiben nem is teljesen értenek egyet az al-Shabab vallási ideológiájával, azonban azzal, hogy hogy az „elnyomók” ellen küzdő muszlim szervezet, már könnyen tudnak azonosulni. Az al-Shabab ennek köszönheti, hogy még mindig megvan a támogatottsága a térségben.²⁸⁸

2011-ben a kenyai kormány csapatokat küldött szomáli területre, hogy katonai műveletet hajtsanak végre az al-Shabab ellen, mivel a szervezet több terrortámadást

²⁸⁷ UNHCR: *Dadaab Update*. – Online elérhető: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/31914> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 1-2.

²⁸⁸ CRISIS GROUP: *Kenya – Al Shabab: Closer to Home*. – Online elérhető: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/kenya/kenya-al-shabaab-closer-home> (Letöltve: 2021. október 20.)

hajtott végre Kenyában – főleg Kenya északi részén, ahova a Mandera-térség is tartozik. Érdeemes megjegyezni, hogy az al-Shabab próbált Etiópiában is hasonló terrortámadásokat végrehajtani, de a hatékony etióp katonai fellépés miatt ezek a támadások nem jártak sikerrel. (Egy etióp szakemberrel való beszélgetés során elhangzott, hogy vélhetően sokkal több támadás történt, illetve történik az etióp csapatok ellen, azonban egyrészt a nagyon erős állami cenzúra miatt, másrészt az etióp felfogás miatt nem engedik, hogy ezek a támadások nyilvánosságra kerüljenek, hiszen ezek csak az al-Shabab, illetve más csoportok propagandacéljait szolgálják, ezért a valódi számok és támadások titokban maradnak).

2013 közepétől az al-Shabab egyre jobban kezdte tágítani a műveleti területét. Adan Garar, az al-Shabab katonai szárnyának (Jaysh al-Ustra) Gedo régiós parancsnoka egyre több katonai műveletet kezdett végrehajtani a kenyai Mandera megyében. Ennek eredményeként 2014 év vége környékén egyre több látványos és véres terrortámadást hajtottak végre Kenyában.

2014. november 22-én az al-Shabab tagjai megállítottak egy Mandera városból Nairobi ingázókat szállító buszt a határ közelében. A busz utasait leszállították, majd a busz utasai közül szétválasztották először a szomálikat és a kenyaiakat. Ezt követően a kenyaiakat kényszerítették, hogy idézzenek a Koránból. A támadás során 28 nem-muszlimot végeztek ki. A 19 férfit és 9 nőt egy vonalban felsorakoztatták, majd egyesével sorban fejbe lőtték őket. Az al-Shabab kiadott egy közleményt, hogy a támadás bosszú volt a kenyai hatóságok kenyai mecsetek elleni műveleteire. Ez a támadás egyike volt az al-Shabab által Kenya területén elkövetett több mint 130 terrortámadásnak.²⁸⁹

Pár héttel később, 2014. december 2-án az al-Shabab fegyveresei Kormeyben, 15 km-re a kenyai Mandera várostól megtámadtak egy bányát. Éjszaka támadtak a sátraikban alvó bányászokra. Különválogatták a muszlimokat és a keresztényeket. A keresztény bányászokat felsorakoztatták egy sorba, majd mind a harminchatot közelről kivégezték. A bányászok nem voltak helyiek, hanem Kenya déli, főleg keresztények lakta részéről származtak. Az al-Shabab által kiadott nyilatkozat szerint a támadás egy megtorlás volt azért, amikor a kenyai légierő támadást hajtott végre Szomáliában, és – a hivatalos kenyai beszámolóktól eltérően – negyven muszlim vesztette életét.

²⁸⁹ BBC NEWS: *Kenya bus attack – Al-Shabab claims responsibility*. – In. BBC News, 2014. november 23. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/av/world-africa-30161173>

A támadás előtt egy nappal, 2014. december 1-jén a Kenya északi részén található Wajir város keresztények lakta városrészében egy al-Shabab fegyveres tüzet nyitott, és gránátokat dobott egy éjszakai bárba. A támadás során egy ember az életét vesztette, 12 ember megsérült.

Abdullah Abid a BBC afrikai elemzője szerint a kenyai Mandera megyében a legnagyobb számban szomáli muszlimok élnek. Az al-Shabab támadásai súlyos hatással vannak a térség gazdaságára és társadalmára egyaránt. A támadások mindig keresztények ellen irányulnak, akik Kenya más részéről származnak, de a Mandera-térségben élnek és dolgoznak. A 2014. november 22-én, egy busz ellen végrehajtott terrortámadás után nagyon nagy számú egészségügyi dolgozó és tanár hagyta el a térséget. A támadásokból egyértelműen látszik, hogy vallási, nem pedig politikai vagy katonai okai vannak. Az al-Shabab egyértelműen a keresztényeket próbálja elűldözni és támadásai nem egyszerűen terrortámadások, hanem a keresztények ellen irányuló vallásháború. Több keresztény vallási vezető nyíltan azzal vádolja a muszlim vallási vezetőket, hogy nem tesznek semmit, illetve nem lépnek fel elég határozottan a szélsőséges iszlám ideológiák ellen.²⁹⁰ 2014 és 2015 között Mandera megye kormányzója, Ali Roba ellen négy alkalommal hajtottak végre merényletkísérletet. Ezek között volt olyan, amikor fegyveresek támadták meg a konvoját, és volt, hogy pokolgépet helyeztek el az útvonalán, valamint kétszer támadták meg az irodáját. 2017-ben ismét merényletet kíséreltek meg ellene, ezzel három év alatt összesen öt támadást hajtottak végre vele szemben.²⁹¹

A Mandera háromszögben egyértelműen látható, hogy a térségben az al-Shabab megjelenése egy teljesen új erőszakhullámot indított el, amely nem a hagyományos pásztorok és klánok közötti korlátozott erőszak, akik nem akarják egymást kiirtani, hanem egy vallási alapon működő erőszak. Ez egy új ideológia, vallási alapokon nyugvó erőszak, amely a hagyományos erőforráskonfliktusokkal párhuzamosan jelentkezik. Az al-Shabab egyértelműen kihasználja a régió elmaradottságát, a "jelképes" országhatárokat, a muszlim szomáli népcsoportot, mely különböző klánokba szerveződve nem tekinthető egységesnek, valamint a terület feletti

²⁹⁰ BBC NEWS: *Al-Shabab massacres non-Muslims at Kenya quarry*. – In. BBC News, 2014. december 2. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-africa-30288137> (Letöltve: 2021. október 20.)

²⁹¹ MWAMBA, Charles: *Mandera Governor Ali Roba Has Survived 5 Attacks*. – In. Kenyans, 2017. május 24. – Online elérhető: <https://www.kenyans.co.ke/news/19353-mandera-governor-ali-roba-has-survived-5-attacks> (Letöltve: 2021. október 20.)

ellenőrizetlenséget és az ebből adódó jól jövedelmező legális és illegális kereskedelmet és csempészetet. Meg nem erősített médiaértesülések szerint a korrupció jelentős problémát okoz a térségben, hiszen az al-Shabab tagjai pénzért cserébe megveszik a rendfenntartó vagy katonai személyzet tagjait, akik vagy szemet hunynak, vagy tevékenyen segítenek az al-Shabab tagjainak. Általánosan elfogadott az a nézőpont, hogy a korrupció egy teljesen természetes rendszerszintű jelenség a kereskedelmi és embercsempész útvonalakon érintett városokban, mint El Wak, Hamu vagy Beled Hawa.

Az al-Shabab leginkább Kenyában jelent biztonsági fenyegetést, ugyanis – mint korábban említettem – Etiópia katonai jelenlétével hatékonyan tudja védeni a saját területét az al-Shababbal szemben a Szomáliával közös határon.

A kenyai kormány 2015. április 2-án, a Garrisa egyetemi terrortámadás után egy új „közösségi biztonság” nevű koncepciót kezdett el alkalmazni Északkelet-Kenyában. Ennek keretében elkezdték felfegyverezni az ott élő lakosságot, klánokat, hogy majd ők védjék meg a saját területüket, arra alapozva, hogy az ott élők jobban érdekeltek saját védelmükben, valamint jobb hely- és személyismerettel rendelkeznek, mint a Kenya más részéről odavezényelt rendfenntartó vagy katonai erők.

Egy, a térséget és a helyzetet jól ismerő kenyai szakértő szerint, amennyi eredményt hozott ez a koncepció, annyi problémát is generált. Hiszen egyrészt a jelentős számú fegyver miatt a pásztorok és a csoportok között egyre több és véresebb konfliktus robbant ki, másrészt bizonyos csoportok és klánok már eddig is az al-Shabab szövetségesei voltak, vagy üzleti kapcsolatban álltak velük, és eladták fegyvereiket az al-Shababnak. Tehát a „közösségi biztonsági” megközelítést és az új módszert az al-Shabab elleni harcban nem lehet egyértelműen sikeres koncepciónak elkönyvelni.

Következmények: Ahogy korábban már említettem, a vándorló pásztorkodás nagyban függ az időjárástól, illetve az időjárás változásától, valamint egyéb különböző környezeti tényezőktől. Az egyértelműen látszik, hogy az éghajlatváltozás okozta szárazság és vízhiány miatt egyrészt a nomád pásztoroknak messzebbre és hosszabb időre kell elhajtani az állataikat, hogy megfelelő legelőterületet találjanak, másrészt ezek a vándorlások, mozgások, mint a történelem során korábban is, amikor hosszú és elnyúló aszályok voltak, a klánok között kiújuló szűkös erőforrásokért folytatott összecsapásokhoz vezetnek. Ezekben az esetekben ez a konfliktusok már nem (csak)

politikai, hanem erőforráskonfliktusokká válnak. Természetesen úgy, hogy a politikai és gazdasági feszültségek ilyenkor még jobban kiéleződnek és kiobbannak.

A Madera háromszögben amúgy is megfigyelhető egy, a térségben hagyományosnak tekinthető erőpolitika. Ez egy rendkívül egyszerű erőközpontú politikai kultúra. A nagyobb, erősebb, jobban felfegyverzett fél nyer, és elveszi a gyengébbtől az erőforrást, illetve kiszorítja a területről. Ez a megközelítés igaz nem csak a politikai, gazdasági és társadalmi folyamatokra, de a természeti erőforrások elosztására is.

Kilátások a jövőre: Az egész al-Shabab jelenség Szomáliából indult és terjedt át a Madera háromszögbe. Ezeknek a támadásoknak a fő célpontjai a keresztények, valamint az etióp és kenyai kormányzati szervek és kormányerők. Nemcsak biztonsági, hanem társadalmi és gazdasági hatásai is vannak. Egyrészt főleg Kenyában, súlyosan hátráltatja a fejlesztési projekteket, másrészt a kenyai keresztények függetlenül attól, hogy az oktatásban, az egészségügyben, vagy akár az iparban dolgoznak, egyszerűen nem vállalnak munkát a térségben, mert félnek az al-Shabab, illetve szimpatizánsai támadásaitól. Az al-Shabab tevékenysége azon kívül, hogy súlyos társadalmi és politikai feszültségeket generál, nagyon sokat árt az amúgy is elmaradott és szegény térségnek, hiszen megakadályozza, hogy a kormányzati törekvések ellenére beruházások és befektetések érkezzenek a térségbe.

A fenti konfliktusok jól mutatják, hogy jellemzően a klánok közötti versengés a természeti erőforrásokért, illetve napjainkban a szűkös természeti erőforrásokon kívül a politikai hatalomért is folyik. A szűkös természeti erőforrások, mint a víz és a legelő mindig is problémát és feszültségforrást jelentettek, azonban az éghajlatváltozás miatt ezek egyre gyakoribbak, és egyre súlyosabb kihívást fognak jelenteni a jövőben a vízhiány miatt.

Összefoglalás: A Madera háromszög a térségben, az egyik fegyveres konfliktusok szempontjából legsúlyosabban érintett régió. A térségben két alapvető tényező miatt vannak folyamatosan konfliktusok. Az egyik a klánok közötti összecsapások – napjainkban a Garre és Degodia klánok között. Ez az alacsony intenzitású konfliktus 2013 és 2014 körül vált ismét aktívvá, és a folyamatos fegyveres összetűzések során 70 000 ember vesztette el az otthonát. Ez a folyamat a két közösség mély és eddig megoldatlan feszültségéhez vezetett. A napjainkban fennálló klánok közötti feszültségnek messzire visszanyúló történelmi okai vannak. A Garre és Degodia

klánok közötti rivalizálás már nagyon régóta fennáll a térségben és ezek az erőszakossá fajuló viták sok esetben az egész térség biztonságára hatással vannak. Ezek a viták és harcok, hasonlóan, mint a korábbi években is, a politikai hatalomért, a gazdasági előnyökért, valamint a szűkös természeti erőforrásokért folynak.

A másik fontos tényező a Mandera háromszögben, amely súlyos konfliktushoz vezet, illetve az egész térség biztonságára rendkívül negatív hatása van: az al-Shabab terrortámadásai és műveletei a régióban.

3.11. ÖSSZEGZÉS, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A fejezetben, az értekezés célkitűzéseivel összhangban egységes rendszerben bemutattam tíz afrikai vízkonfliktust. Afrikai vízkonfliktusok ilyen rendszerben történő bemutatása, ugyan több helyen duplikációt jelent, de azt a célt szolgálja, hogy a konfliktusok egyenként, kiemelve is teljesen érhetőek maradjanak.

Ezek a konfliktusok a Nílus-konfliktust leszámítva nem profiltiszta vízkonfliktusok, mint ahogy az előző fejezetben is kifejtettem. A vízhiány felerősítette a különböző történelmi, etnikai, társadalmi, gazdasági és politikai feszültségeket. Különösen a túlnépesedés és az éghajlatváltozás azok a tényezők, amelyek az amúgy is feszültségekkel terhelt állapotokat tovább feszítik. Ahogy a fejezetben is látható, jellemzően azok az országok, ahol a vízhiánnyal összefüggésben valamilyen konfliktus alakult ki, nem a legerősebb és legstabilabb államok.

Az határozottan kijelenthető az elemzésem alapján, hogy mindegyik bemutatott konfliktus erőforráskonfliktus. Mindegyik azért alakult ki, mert közvetetten vagy közvetlenül vízhiányhoz vezethetőek vissza. Ahogy már korábban említettem, a vízhiány mellett azonban vannak egyéb más tényezők is, amelyek szerepet játszanak a vízkonfliktusok kialakulásában. Természetesen fontos leszögezni, hogy minden vízkonfliktus más, de bizonyos szintig mégis kategorizálhatók a közös jellemzőik alapján. Bizonyos konfliktusok több kategóriába is tartoznak, hiszen mozgatórugóik lényegesen összetettebbek. Az elemzés során tisztában vagyok vele, hogy minden mindennel összefügg, és minden hatással van mindenre, de inkább azokra a kérdésekre kerestem a választ, hogy milyen területet és kiket érint leginkább, valamint mik a konfliktus mozgatórugói. Ez igaz a szintekre is, hiszen vannak olyan konfliktusok, mint a Turkana-tó vagy a Mandera háromszög, melyek esetében a konfliktus lokális, valamint regionális, mert két országot érint, viszont állami szinten különösebben nincs

nagy befolyása. Vagy akár a Csád-tó esetében helyi szinten súlyos probléma, mely több országot és a térséget is érinti, de pl. a Nigériában élő lakosság jelentős részét különösebben nem érinti.

Elemzésem során a Barry Buzan és társai által kidolgozott biztonságpolitikai leíró mátrixot vettem alapul, azonban módosítottam rajta. Barry Buzanék elemzése szintje az egyéni, kisközösségi, nemzeti és regionális/nemzetközi szintek. Én a fókusz megtartása miatt a vízkonfliktusok pontosabb kategorizálhatósága érdekében: helyi, állami és regionális szinten vizsgálom, illetve csoportosítom ezeket a konfliktusokat.²⁹² A helyi szint az országon belüli területet, térséget, az állami szint az adott országot, a regionális és nemzetközi szint a tágabb értelemben vett térséget jelenti.

Barry Buzan és társai biztonsági leíró mátrixában a szektorelméletet szerint katonai, politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti szektorok vannak. A vízkonfliktusok kategorizálására egy saját biztonsági leíró mátrixot készítettem annak érdekében, hogy minél pontosabban meghatározhassam a biztonság helyzetet.

Paul Robert a geopolitikával foglalkozó kutató az elmúlt évtizedek biztonságpolitikával foglalkozó kutatásainak elemzése alapján a konfliktusokat a következőképpen kategorizálta: ökológiai, politika és erőforráskonfliktusok, területi konfliktusok és határokkal kapcsolatos konfliktusok, geopolitikával és identitással kapcsolatos konfliktusok, globalizációval és új nemzetközi kapcsolatokkal összefüggő konfliktusok, politikai hatalom szimbolikus reprezentációjával kapcsolatos konfliktusok, valamint új társadalmi mozgalmak megjelenésével kapcsolatos regionális konfliktusok.²⁹³

Véleményem szerint ezek túlságosan tág fogalmak, ezért tovább szűkítettem őket. Fontos ismét kiemelni, hogy egy konfliktusnak jellemzően több, összetett oka is van, ezért egyszerűen nem lenne pontos egy kategóriába belesorolni. Inkább a legjellemzőbb mozgatórugóik alapján kategorizáltam őket. Természetesen minden konfliktus természeti erőforráskonfliktus, valamint minden konfliktusnak van politikai vonatkozása is, ezért ez külön nem lesz feltüntetve.

²⁹² VIDA Csaba: *A biztonságpolitikai leíró mátrix (Elméletek, alapok, alkalmazás)*. – In: *Hadtudomány*, 2011. 21. évf. 4. sz. – p. 36-39.

²⁹³ REUBER, Paul: *Conflict Studies and Critical Geopolitics – Theoretical Concepts and Recent Research in Political Geography*. – In: *GeoJournal*, 2000. 50. évf. 1. sz. – p. 37-43.

Az afrikai vízkonfliktusok a következő kategóriákba csoportosíthatók mozgatórugóik szerint: közösségek közötti, etnikai, határ és területi, geopolitikai és politikai, vallási és ideológiai természetűek. Az alábbi táblázatban a típusok ezekbe a kategóriákba tartoznak, arra a kérdésre válaszolva, hogy milyen típusú problémák generálják a konfliktust.

Véleményem szerint fontos különbséget tenni, hogy a közösségek közötti és az etnikumok közötti konfliktusok között, hiszen több konfliktus is a helyi viszonyok miatt jöhet létre. Bár különböző etnikumúak az érintett felek, de helyi, közösségek közötti konfliktusról van szó, mely az országban élő többi személyt nem érinti. lokálisnak tekintem az egy adott területen élő, különböző életmódú csoportok közötti konfliktust.

Az elhelyezkedésnél a geopolitikai terminológia szerinti földrajzi fekvés alapján csoportosítottam az afrikai vízkonfliktusokat.

Száhel-övezet: a nyugat-afrikai országok, amelyek a Száhel területén találhatóak, Csád, Niger, Mali, Burkina Faso, Mauritánia, Szenegál, Gambia, Bissau-Guinea.²⁹⁴

Dél-afrikai régió: a Kongó Medence déli peremterülete, illetve az attól délre eső terület.²⁹⁵

Afrika szarva régió: tágabb értelemben véve a következő országokat foglalja magában: Dzsibuti, Eritrea, Etiópia, Szomália, valamint Kenya, Szudán, Dél-Szudán és Uganda.²⁹⁶ (Szudánt földrajzilag a Száhel-övezetbe is lehet sorolni).

Vízkonfliktus	Szint	Típus	Elhelyezkedés
Csád-tó	lokális regionális	területi/határ etnikai vallási	Száhel-övezet
Kasikli/Seduku	lokális	területi/határ	Dél-afrikai régió
Lesothói	állami	politikai	Dél-afrikai régió

²⁹⁴ ACHOU, A.: *Országok és etnikumok a Száhel-övezetben*. – In. Acta Historica, 2017. 41. évf. 12. sz. – p. 203-9. – Online elérhető: <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/acthist/article/view/31646> (Letöltve: 2021. november 24.)

²⁹⁵ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Southern Africa*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/place/Southern-Africa> (Letöltve: 2021. november 24.)

²⁹⁶ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Horn of Africa*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/place/Horn-of-Africa> (Letöltve: 2021. november 24.)

Mauritánia/Szenegál	lokális állami regionális	közösségi etnikai	Száhel-övezet
Mali	lokális állami regionális	etnikai politikai vallási	Száhel-övezet
Egyiptom/Etiópia	regionális	politikai	Kelet/Észak- Afrika
Dárfúr	lokális	etnikai	Afrika szarva
Viktória-tó	lokális regionális	területi/határ	Afrika szarva
Turkana-tó	lokális	közösségi etnikai	Afrika szarva
Mandera háromszög	lokális regionális	közösségi etnikai politikai vallási ideológiai	Afrika szarva

1. táblázat – Afrikai vízkonfliktusok kategorizálása
(A táblázat a szerző saját szerkesztése.)

Az összefoglaló táblázatból pontosan látható, hogy a korábbi, illetve napjaink konfliktusai leginkább a Száhel-övezetben, illetve Afrika szarván zajló vízkonfliktusok. A Száhel-övezetben a jelenlegi legsúlyosabb konfliktusgócpontra Mali, valamint a Csád-tó környéke, Kelet-Afrikában pedig a Turkana-tó, Dárfúr, valamint a Mandera háromszög, illetve napjainkban az egyik leginkább vízháborúval fenyegető helyzet az Egyiptom és Etiópia közötti Nílus-konfliktus.

A Száhel-övezet földrajzi értelemben a Szaharához kapcsolódó terület, illetve a Szahara déli határterületét és az azt követő térséget jelenti. A Száhel-övezet tulajdonképpen egy 5000 km hosszúságú öv, az Atlanti-óceántól a Vörös-tengerig,²⁹⁷ egy félsivatagos terület, amely átmenet a sivatag és szavanna között. A Száheli övben

²⁹⁷ ACHOUI 2017.

fekvő területek tökéletesen alkalmazhatóak legelőterületekként az alacsony lágyszárú növényzet miatt.²⁹⁸

A Száhel-övezet lakossága az utóbbi évtizedekben jelentős növekedésnek indult. 1960-ban közel 18 millióan laktak itt, 1985-ben már 36 millióan, 1994-ben 41 millióan²⁹⁹, napjainkban a G5 országok (Mali, Niger, Burkina Faso, Mauritánia és Csád) lakosságát 83 millióra becsülik, ami az előrejelzések szerint 2050-re eléri a 196 milliót főt.³⁰⁰ A térség a Föld egyik legszegényebb régiója.

A Száhel-övezetben a problémát nemcsak a túlnépesedés, hanem a klímaváltozás miatt egyre nagyobb problémát jelentő, elhúzódó aszályok és a víz hiánya jelenti, továbbá a csapadékhiány mellett az elsivatagosodás. Az elmúlt évtizedekben a sivatag mintegy 100 km-t húzódott dél felé, ezzel élethetlenné téve a területet.³⁰¹ 2021-ben az adatok alapján 29 millió embert érint az élelmiszerhiány a térségben, és ebből 810 ezer ember éhezik.³⁰²

Ebben a helyzetben jelen van más jelentős társadalmi, vallási és politikai feszültség is. Egyrészt az, ahogy látható volt korábban a Mauritánia és Szenegál közötti konfliktusban, illetve napjainkban a Mali és Csád-tavi konfliktusban a különböző életmódot folytató etnikumok és csoportok között. A túlnépesedés és a klímaváltozás felerősíti a versenyt, melyben a szélsőséges vallási ideológia, valamint a különböző politikai, hatalmi törekvések akkut konfliktusgócpontra eredményeznek. Ezek mellett a feltételek mellett a térség jelentős migrációkibocsátó régióvá válik. 2020-ban Burkina Fasót 921 ezer ember, Malit 240 ezer, Nigert pedig 489 ezer ember kényszerült elhagyni.³⁰³

A vizsgált és bemutatott afrikai vízkonfliktusok alátámasztják a környezet és biztonság összefüggéseiről szóló részben tett megállapításokat. Az afrikai vízkonfliktusok elemzése során én is arra a következtetésre jutottam, hogy a vízhiány

²⁹⁸ VARGA Márton: *A Száhel-övezet válsága*. – In. *Hadtudomány*, 2016. 26. évf. e-szám. – p. 70.

²⁹⁹ ACHOUÏ 2017.

³⁰⁰ PIVETEAU, Alicia: *The Sahel is a demographic bomb*. – In. *Défis Humanitaires*, 2019. november 27. – Online elérhető: <https://defishumanitaires.com/en/2019/11/27/the-sahel-is-a-demographic-bomb/> (Letöltve: 2021. november 24.)

³⁰¹ VARGA 2016. – p. 71.

³⁰² RELIEFWEB: *Hunger season arrives in the Sahel*. – In. *Reliefweb*, 2021. június 29. Online elérhető: <https://reliefweb.int/report/burkina-faso/hunger-season-arrives-sahel> (Letöltve: 2021. november 24.)

³⁰³ SIDATT, Haroune: *Volatile Ethnic Conflict in the Sahel*. – In. *Center for International Private Enterprise*, 2020. november 24. – Online elérhető: <https://www.cipe.org/blog/2020/11/24/volatile-ethnic-conflict-in-the-sahel/> (Letöltve: 2021. november 24.)

nem vezet rögtön egyenes úton fegyveres konfliktusokhoz vagy államok közötti háborúhoz. Több, egyéb más tényező is jelentős befolyással van arra, hogy egy vízhiányos helyzetből lesz-e konfliktus. Fontosnak tartom kiemelni az állam szerepét. Ahogy Namíbia és Botswana vagy Kenya és Uganda, illetve Nigéria és Kamerun konfliktusa is mutatja, a vízmegosztás, illetve a vízzel kapcsolatos viták akár diplomáciai úton, akár a nemzetközi bíróság döntése alapján rendezhetők békésen. Természetesen ehhez szükséges az országok közötti megfelelő viszony. A Nílus-konfliktus esetében látható, hogy Egyiptom és Etiópia között egyrészt történelmi feszültségek és sérelmek vannak, másrészt napjainkban is folyik közöttük a rivalizálás. Egy ilyen légkörben már sokkal nagyobb az esély arra, hogy nem sikerül a diplomácia útján politikai megállapodást kötni, és a helyzet a legrosszabb esetben államok közötti háborúvá eszkalálódhat.

Az államokkal kapcsolatban egy másik fontos kérdés, hogy mennyire erős és jól szervezett egy állam. Amennyiben igen, akkor tudja kezelni a vízhiányt, valamint tudja garantálni a területén élők biztonságát. Ez azért fontos, mert a vízhiány, mint a természeti erőforrás konfliktusok egyik okozója, gyakran feszültséget generál, illetve a már meglévő történelmi és politikai feszültségeket felerősíti a különböző etnikai csoportok között. Egy erős és jól szervezett állam képes lehet megakadályozni ezeket a csoportok közötti konfliktusokat.

A vízkonfliktusok elemzése során arra a megállapításra jutottam, hogy az államok közötti vízháborúra vagy vízkonfliktusra az Egyiptom és Etiópia közötti feszültséget leszámítva, általában véve kevés az esély. Sokkal valószínűbb, hogy úgy alakul ki fegyveres konfliktus két állam között, mint Mauritánia és Szenegál esetében, vagy Nigéria és Csád esetében. Mauritánia és Szenegál esetében mindkét állam beleavatkozott az etnikai konfliktusba és azzal, hogy nem tettek semmit, tulajdonképpen hagyták, hogy az események elszabaduljanak és etnikai zavargások alakuljanak ki, aminek politikai és katonai következményei lettek. Nigéria és Csád esetében is beavatkozott az állam az etnikai, illetve területi vitába, és ez vezetett a katonai műveletekig.

Külön érdemes kitekinteni a dárfúri konfliktusra, ami különleges abból a szempontból, hogy Szudánon belüli konfliktusról van szó, a szudáni állam pedig határozottan állást foglalt az etnikai csoportok közötti háborúban, és az egyik fél oldalára állt.

A legtöbb vízhiánnyal összefüggésben kialakuló konfliktus során inkább államon belüli etnikai csoportok közötti feszültségekről van szó. Az etnikai csoportot úgy kell értelmezni, mint ami nem csak identitásbeli kérdés, hanem életmódra is utal. Különösen a nomád pásztorok közötti konfliktusok vagy a nomád pásztorok és a letelepedett, földműveléssel foglalkozó csoportok érintettek. Ezek azok a csoportok, akik életmódjukból fakadóan a leginkább kiszolgáltatottak a környezeti változásoknak, különösen a vízhiánynak.

Elemzésem során arra a következtetésre jutottam, hogy napjainkban, illetve a jövőben Afrika szarva, azaz a kelet-afrikai térség, valamint a Száhel-övezet a legveszélyeztetettebb a vízkonfliktusok vonatkozásában.

Az elemzett vízkonfliktusok közül, amelyek alacsony intenzitáson zajlanak napjainkban is, a Viktória-tó, a Turkana-tó, a Madera háromszög, a dárfúri helyzet mind természeti erőforráskonfliktusok, amelyek a halállományért, a legelőterületekért és a víznyerőhelyekért zajlanak. Az Egyiptom és Etiópia közötti Nílus-konfliktus pedig államok közötti háború kitörésével fenyeget.

A kelet-afrikai térségben, valamint a Száhel-övezetben, ahol ezek a hotspotok is találhatóak, a klímaváltozás, az elnyúló aszályok miatti vízhiány jelentős feszültségforrás az ott élő, különböző etnikai csoportok között. Ezek a csoportok egyrészt az életmódjukból eredően rendkívül kiszolgáltatottak a környezeti változásoknak, másrészt jellemzően a térségben – ahogy Afrika más részein is – gyakori, hogy a különböző etnikai csoportok között történelmi sérelmek, gazdasági, társadalmi és politikai feszültségek vannak. A kelet-afrikai térségben jelenleg is zajló alacsony intenzitású konfliktusok a jövőben felerősödhetnek és jelentősen eszkalálódhatnak. A Száhel-övezetben Maliban zajló polgárháborús helyzet megoldására a közeljövőben kevés az esély és tovább destabilizálja a térséget. Az Egyiptom és Etiópia közötti vízháború az egész térség biztonságát szintén súlyosan veszélyeztetné.

Ezek a konfliktusok képesek az egész térséget destabilizálni, hiszen mivel etnikai vonatkozásai vannak, ezért könnyen átterjedhetnek más országokba. Ahogy a konfliktusok egyre intenzívebbé válnak, úgy nő az esély, hogy az érintett térség migrációs szempontból kibocsátó területté váljon azzal, hogy az ott zajló fegyveres konfliktus egyre több menekültet generál, másrészt ezzel összefüggésben növekszik az esély arra, hogy a nemzetközi közösség beavatkozik a konfliktusba. Mind a

migráció, mind pedig a nemzetközi beavatkozás szintjén Magyarország is érintetté válhat a kelet-afrikai konfliktusokban, főleg mivel Magyarország tovább erősíti a katonai jelenlétét a Mali-konfliktusban. Ebből kifolyólag fontosnak tartom feltárni a jelenleg zajló alacsony intenzitású afrikai erőforráskonfliktusok okait és mozgatórugóit.

4. AZ OK-OKOZATI ÖSSZEFÜGGÉSEK MULTIDISZCIPLINÁRIS FELTÁRÁSA

A bemutatott vízkonfliktusokból látható, hogy jelenleg is alacsony intenzitású konfliktusok zajlanak a Turkana-tónál, a Viktória-tónál, Dárfúrban és a Mandera háromszögben. Ezek a hotspotok mind Kelet-Afrikában, Afrika szarván, valamint a Száhel-övezetben helyezkednek el.

A vízkonfliktusok megértéséhez és a jövőbeli előrejelzésekhez szükséges a megállapítani ezeknek az okait. Ebben a fejezetben bemutatom, valamint adatokkal és adatelemzéssel támasztom alá a népességnövekedés trendjeit, ezzel összefüggésben a rendelkezésre álló vízkészleteket területi eloszlásban, valamint a klímaváltozás hatását Afrikában. Ezek a tényezők mind kiemelt hatással vannak a konfliktusokra és szoros ok-okozati összefüggésük van a vízhiánnyal.

Kutatásom során félig strukturált interjúkat készítettem a kelet-afrikai térségből származó emberekkel, akik megosztották saját tapasztalataikat a régióban érzékelhető vízhiányról, illetve a víz és biztonság kapcsolatáról.

A fentebb bemutatott szűkös természeti erőforrásokhoz hozzátartozik még, hogy fontos megérteni a térségben élő emberek társadalmának sajátosságát, és azt, hogy hogyan szocializálódnak. Továbbá a pszichológia, azon belül a szociálpszichológia segítségével bemutatom, hogy mit jelent az egyén számára a csoport és a csoportok közötti konfliktus, pszichológiai szempontból pedig azt ismertetem, hogy az egyén számára mit jelent a csoporthoz való tartozás.

4.1. NÉPESSÉGNÖVEKEDÉS ÉS A RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ VÍZKÉSZLETEK

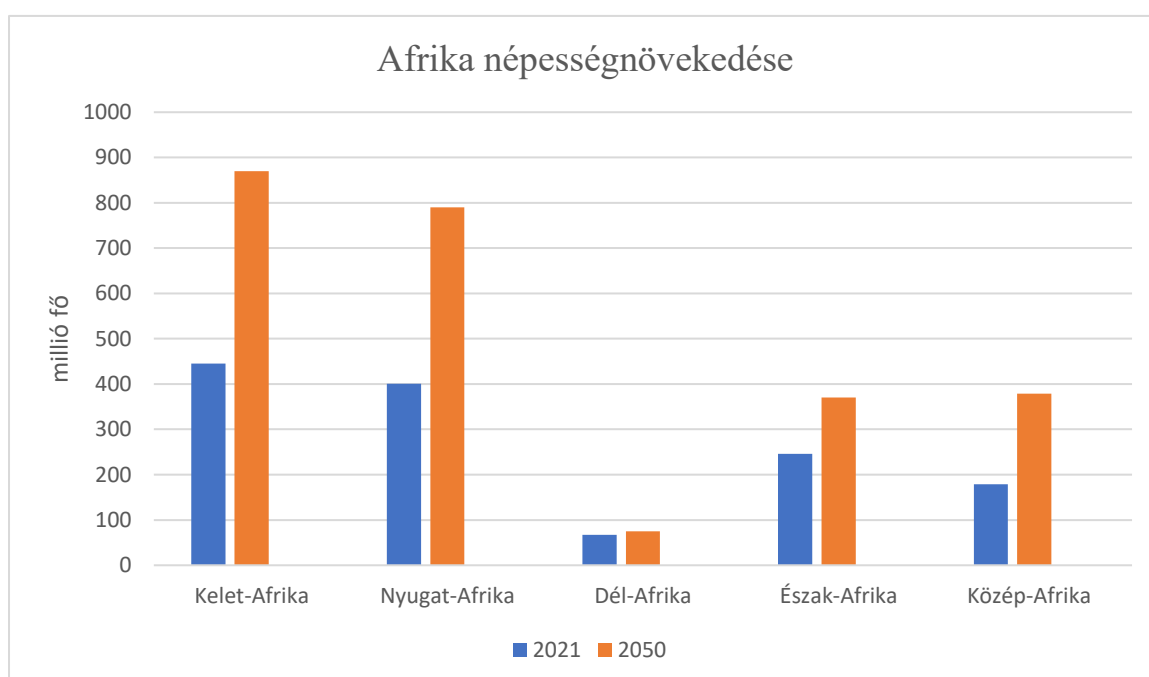
Afrika, a Föld második legsűrűbben lakott földrésze. Egyedül Ázsiában élnek többen, mint az afrikai kontinensen. Afrika lakosságára vonatkozóan 1950 óta vannak adatok. Az ENSZ adatai szerint Afrika lakossága 1950-ben kb. 228 millió fő körül volt. 2021-ra már 1 milliárd 380 millió fő körül van, ami a Föld lakosságának majdnem 17%-át jelenti. A népességnövekedési ráta pedig 1955 óta évente + 2.5% körül van.³⁰⁴

³⁰⁴ WORLDOMETER.

Az előrejelzések szerint Afrika lakossága 2030-ra 1.7 milliárd fő körül lesz 2050-re pedig 2.5 milliárd ember fog Afrikában élni.³⁰⁵

A térségek vonatkozásában a 2020-as adatok alapján Kelet-Afrika lakossága 445 millió, Nyugat-Afrikáé 401 millió, Észak-Afrikáé 246 millió, Közép-Afrikáé 179 millió, Dél-Afrikáé 67 millió fő.³⁰⁶

Az ENSZ előrejelzése szerint 2050-re Kelet-Afrika lakossága 870 millió fő lesz, vagyis majdnem megkétszereződik. Nyugat-Afrika népessége 790 millió fő körül várható.³⁰⁷ Dél-Afrika lakossága 75 millió főre fog növekedni.³⁰⁸ Észak-Afrika népessége várhatóan 370 milliót, Közép-Afrikai pedig 379 milliót is eléri.³⁰⁹

3. ábra – Afrika népességnövekedése régióként 2021 és 2050 között
(Az ábra a szerző saját szerkesztése.)

³⁰⁵ STATISTA: *Forecast of the total population of Africa from 2020 to 2050.* – Online elérhető: <https://www.statista.com/statistics/1224205/forecast-of-the-total-population-of-africa/> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁰⁶ WORLDOMETER.

³⁰⁷ WEST AFRICA BRIEF: *West African Population, 1950-2050.* – Online elérhető: <http://www.west-africa-brief.org/content/en/west-african-population-1950-2050> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁰⁸ UNFPA: *Population Trend.* – Online elérhető: <https://esaro.unfpa.org/en/topics/population-trends> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁰⁹ ATLAS: *Demographic evolution in Africa: a frenetic population growth.* – Online elérhető: <https://www.atlas-mag.net/en/article/demographic-evolution-in-africa-population-growth-at-a-frenetic-pace> (Letöltve: 2021. október 20.)

Az ENSZ előrejelzése szerint a népességnövekedés hatására a vízfogyasztásban is tapasztalható jelentős növekedés. Az elmúlt 100 évben a vízfogyasztás 600%-kal emelkedett, napjainkban pedig évente 1.8%-kal növekszik. A legnagyobb vízfogyasztók a mezőgazdaság, az ipar és a háztartások. Bár az ipari és háztartási vízfogyasztás növekszik a legnagyobb mértékben, de messze a mezőgazdaság a legnagyobb vízfogyasztó. A mezőgazdaságban a vízfogyasztás 70%-át öntözésre használják fel. Az ipar bár gyorsan fejlődik, de 20%-ot jelent az ösvízfelhasználás szempontjából. Mértéke az Amerikai Egyesült Államokban és Európában fog a leginkább növekedni 2050-re. Az ENSZ előrejelzése szerint Afrikában a népességnövekedés hatására a vízfogyasztás 108%-kal fog növekedni 2050-re.³¹⁰

A jelentős népességnövekedés tehát további vízfogyasztást eredményez. A lakosságnövekedéssel együtt Afrikában sok helyen a mezőgazdasági technológiák nem fejlődnek gyorsan, így a mezőgazdasági termelés egyrészt vízpazarló, másrészt a megnövekedett lakosság ellátásához több élelmiszerre és ezáltal több vízre is szükség van.

Már napjainkban is tapasztalható, hogy Afrika különböző részein az elmúlt évtizedekben jelentősen csökkentek a rendelkezésre álló vízkészletek.

Az ENSZ adatai szerint 1990 és napjaink időszakában, bár még nem minden mindenhol, de több afrikai országban jelentős vízkészletcsökkenés tapasztalható. A következő országokban figyelhető meg jelentős csökkenés a rendelkezésre álló vízkészletekben az elmúlt 20 évben.

Kelet-Afrikát tekintve Szudánban 4800 m³/főről lecsökkent 2000 m³/főre, Ugandában 4000 m³/főről 1500 m³/főre, Tanzániában 2900 m³/főről 1500 m³/főre, Etiópiában 2300 m³/főről 1100 m³/főre, Szomáliában 1100 m³/főről 600 m³/főre, Kenyában pedig 900 m³/főről 500m³/főre.

Ezek alapján Kelet-Afrika országaiban 20 év alatt átlagosan 2600 m³/főről 1200 m³/főre csökkent.

Nyugat-Afrika országai közül Elefántcsontparton 5800 m³/főről 2000 m³/főre, Nigerben 5500 m³/főről 1900 m³/főre, Szenegálban 4500 m³/főről 2000 m³/főre,

³¹⁰ BORETTI, Alberto, ROSA, Lorenzo: *Reassessing the projections of the World Water Development Report*. – In. Nature, 2019. július 31. – Online elérhető: <https://www.nature.com/articles/s41545-019-0039-9> (Letöltve: 2021. október 20.)

Nigériában 3500 m³/főről 1500 m³/főre, Ghánában 3200 m³/főről 1600 m³/főre, Burkina Fasóban pedig 3000 m³/főről 1500 m³/főre.

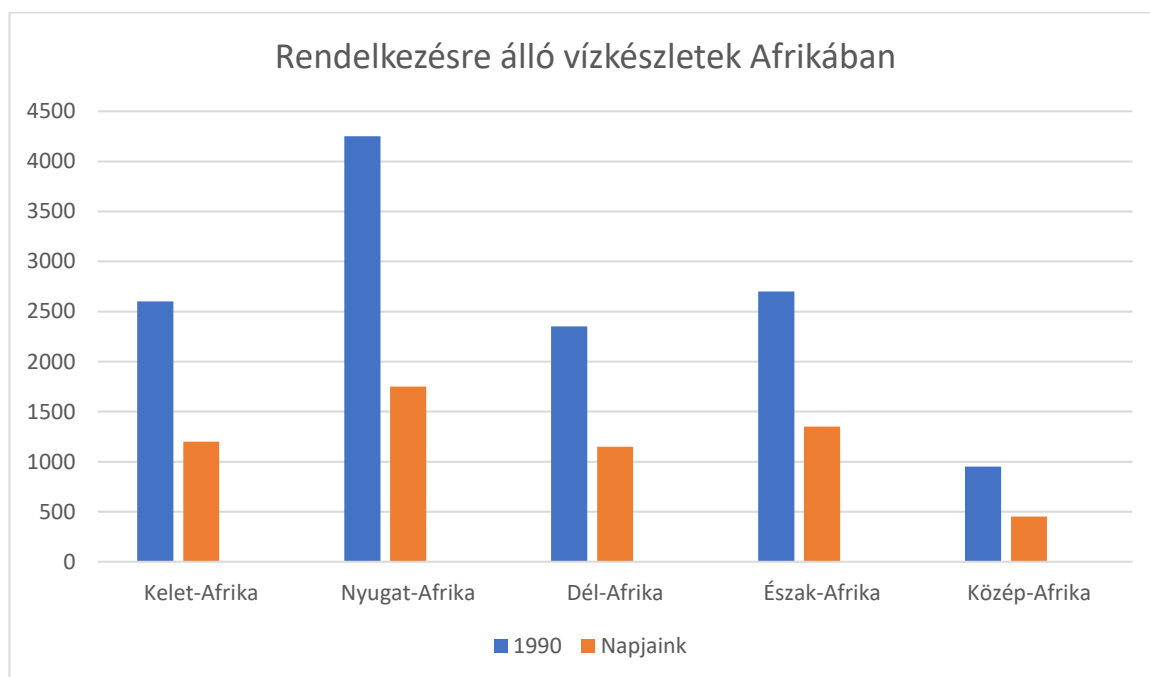
Átlagosan Nyugat-Afrikában a rendelkezésre álló vízkészletek 4250 m³/főről 1750 m³/főre csökkentek.

A dél-afrika régióban Mozambikban 4000 m³/főről 1700 m³/főre, Zambiában 3000 m³/főről 1200 m³/főre, Zimbabwében 2300 m³/főről 1500 m³/főre, Lesothóban 2200 m³/főről 1100 m³/főre, Malawiban 1100 m³/főről 500 m³/főre, a Dél-afrikai Köztársaságban pedig 1500 m³/főről 900 m³/főre.

Dél-Afrikában az átlagos vízkészletek összesen 2350 m³/főről 1150 m³/főre csökkentek.

Észak-Afrikában Egyiptomban 1200 m³/fő-ről 800 m³/főre, Mauritániában 4200 m³/főről 1900 m³/főre. Ez azt jelenti, hogy az átlagos csökkenés 2700 m³/főről 1350 m³/főre történt.

Közép-Afrikában Ruandában 1000 m³/főről 500 m³/főre, Burundiban 900 m³/főről 400 m³/főre. Az átlagos vízkészletcsökkenés 950 m³/főről 450 m³/fő lett.³¹¹

4. ábra - A rendelkezésre álló vízkészletek változása régióként 1990 és napjaink között (Az ábra a szerző saját szerkesztése.)

³¹¹ MUIR, Magdalena: *Water Scarcity and Drought Management Plans as Enabling Elements for Achieving the SDGs in West Asia and North African – Conference Paper.* – Calgary: University of Calgary, 2015. – p. 15.

Malin Falkenmark svéd hidrológus szerint Afrikában 2050-re több helyen extrém vízhiány fog kialakulni. Többek között Észak-Afrikában is, ami az előrejelzése szerint évente 500 m³/fő alatt lesz a rendelkezésre álló víz. Ugyanez az előrejelzése Eritreára, Dzsubutira, Szomáliára és Kenyára, valamint Ugandára, Ruandára és Burundira, és a Dél-Afrikai Köztársaságra is. Súlyos vízhiány várható 2050-re Etiópiában és Dél-Szudánban, valamint Nigériában és a Csád-tó medencéjének országaiban. Ezekben a térségekben várhatóan 500-1000 m³/fő lesz a rendelkezésre álló vízkészlet évente. Véleménye szerint Közép-Afrika és Dél-Afrika országaiban nem várható jelentős vízprobléma.³¹²

A fentiekből látható, hogy egyrészt a lakosság száma folyamatosan emelkedik, másrészt az előrejelzések szerint a rendelkezésre álló vízmennyiség pedig folyamatosan csökken, ezért várhatóan Kelet-Afrikában, Nyugat-Afrikában és Észak-Afrikában a vízhiány egyre súlyosabb problémát fog jelenteni a jövőben.

4.2. ÉGHAJLATVÁLTOZÁS HATÁSA AFRIKÁBAN

2015. december 12-én Párizsban 195 ország aláírásával megkötötték a párizsi éghajlatvédelmi egyezményt, amelynek célja a globális átlaghőmérséklet emelkedésének 2°C alatt tartása, valamint a felek erőfeszítéseket tesznek az 1.5°C alatt tartására. Az egyezmény célja az üvegházhatást okozó gázok csökkentése, valamint a globális felmelegedéshez történő alkalmazkodás elősegítése.³¹³ Az Európai Unió hivatalos álláspontja szerint az éghajlatváltozás olyan globális fenyegetés, amely ellen a világ összes országának egymással együttműködve kell küzdenie, így a párizsi megállapodás a globális felmelegedés korlátozására irányuló cselekvési tervet.³¹⁴

Látható, hogy teljes egyetértés van abban, hogy a klímaváltozás egy valódi probléma, amely súlyos fenyegetést jelent már napjainkban is a Föld országaira, és a jövőben ennek további súlyos következményei lesznek. Afrika országai közül eddig 52 ország írta alá az egyezményt.

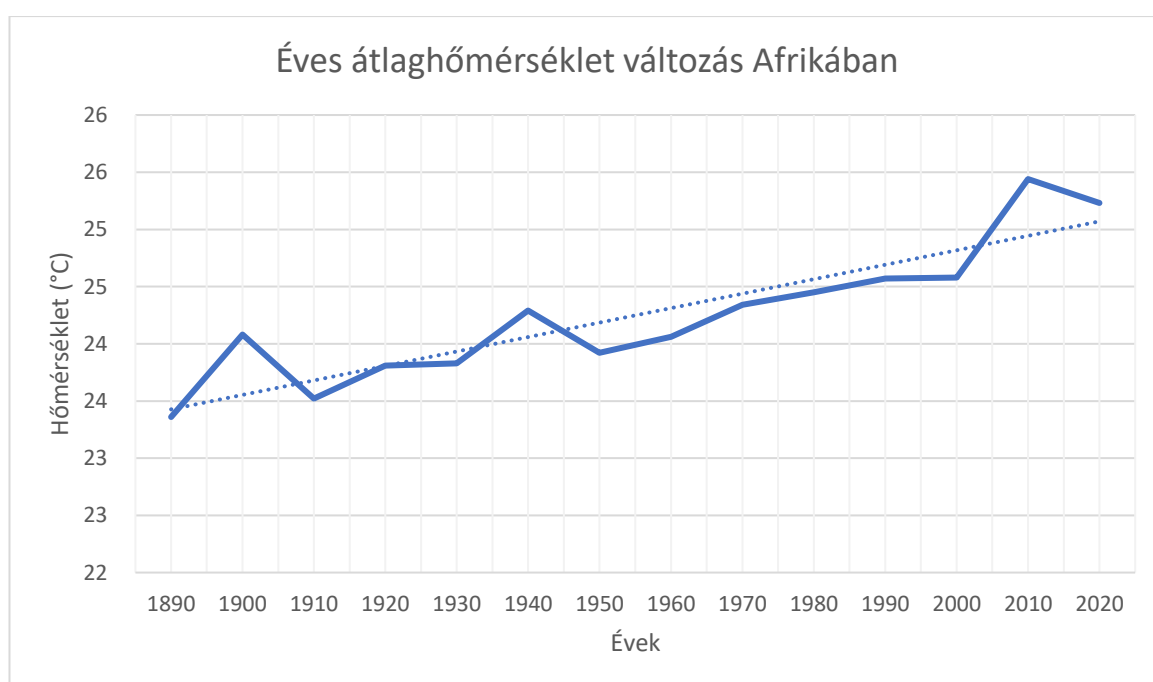
³¹² FALKENMARK, Malin: *Planning of Africa's land/water future: Hard or soft landing?* – In. *Ambio*, 2021. március 14. – Online elérhető: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-021-01527-9#Fig2> (Letöltve: 2021. október 20.)

³¹³ UNCC: *The Paris Agreement* – In. UN Climate Change. – Online elérhető: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> (Letöltve: 2021. november 24.)

³¹⁴ EURÓPAI TANÁCS: *Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás*. – Online elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/climate-change/paris-agreement/> (Letöltve: 2021. november 24.)

A Világgazdasági Fórum (World Economic Forum - WEF) nonprofit nemzetközi kormányközi szervezet szerint Afrika a leggyorsabban melegedő kontinens. A klímaváltozás hatására élelmezési problémák, szegénység, valamint elvándorlás várható Afrikában. A szubszaharai térségben évente 30-50 milliárd dollárra lenne szükség a következő évtizedekben, hogy sikeresen tudjanak alkalmazkodni a klímaváltozáshoz.

A jelentés szerint 2030-ra legalább 118 millió ember fog extrém szegénységben élni a klímaváltozás okozta szárazság, az elhúzódó és intenzív aszályok, valamint a hóhullámok következményeként.³¹⁵

5. ábra – Az éves átlaghőmérséklet változása Afrikában 1890-től napjainkig (Forrás: Barkeley Earth; az ábra a szerző saját szerkesztése)³¹⁶

A Meteorológiai Világszervezet (World Meteorological Organization – WMO) Afrikáról készült jelentése szerint a hőmérsékletemelkedés üteme 1991-2020 között lényegesen magasabb volt, mint 1961-1990 között minden afrikai régióban. Az átlaghőmérséklet az egész afrikai kontinensen magasabb volt mint 1981-2010 között

³¹⁵ WHITING, Kate: *This is the state of the climate in Africa - and why it urgently matters to us all.* – In. World Economic Forum, 2021. október 21. – Online elérhető:

<https://www.weforum.org/agenda/2021/10/state-of-the-climate-in-africa/> (Letöltés ideje: 2021. november 22.)

³¹⁶ BERKELEY EARTH: *Regional Climate Change – AFRICA.* – Online elérhető:

<http://berkeleyearth.lbl.gov/regions/africa#> (Letöltve: 2021. november 24.)

bármikor. A legjelentősebb átlaghőmérséklet növekedés különösen az afrikai kontinens északnyugati részén, nyugaton, az Egyenlítő környékén, valamint Afrika szarván figyelhető meg.

1960 óta Afrika országaiban a következőképpen alakult a hőmérsékletváltozás térségekre lebontva:

Kelet-Afrika

Ország	Hőmérséklet
Eritrea	+2,29°C
Dzsibuti	+2,29°C
Etiópia	+2,19°C
Szomália	+2,14°C
Kenya	+1,86°C
Uganda	+1,78°C
Ruanda	+1,87°C
Szudán	+2,04°C
Tanzánia	+1,98°C
Burundi	+1,90°C
Átlagosan	+2,03°C

Nyugat-Afrika

Ország	Hőmérséklet
Mauritánia	+2,28°C
Nyugat-Szahara	+2,49°C
Szenegál	+1,87°C
Gambia	+1,86°C
Guinea	+1,80°C
Bissau-Guinea	+1,85°C

Libéria	+1,86°C
Elefántcsontpart	+1,80°C
Burkina Faso	+1,79°C
Mali	+1,94°C
Niger	+2,27°C
Csád	+2,07°C
Ghána	+1,75°C
Togo	+1,75°C
Benin	+1,82°C
Nigéria	+1,88°C
Átlagosan	+1,94°C

Dél-Afrika

Ország	Hőmérséklet
Angola	+1,61°C
Zambia	+1,77°C
Malawi	+1,94°C
Mozambik	+1,73°C
Namíbia	+1,51°C
Botswana	+1,38°C
Zimbabwe	+1,50°C
Madagaszkár	+1,93°C
Dél-Afrikai Köztársaság	+1,23°C
Lesotho	+1,17°C
Átlagosan	+1,57°C

Észak-Afrika

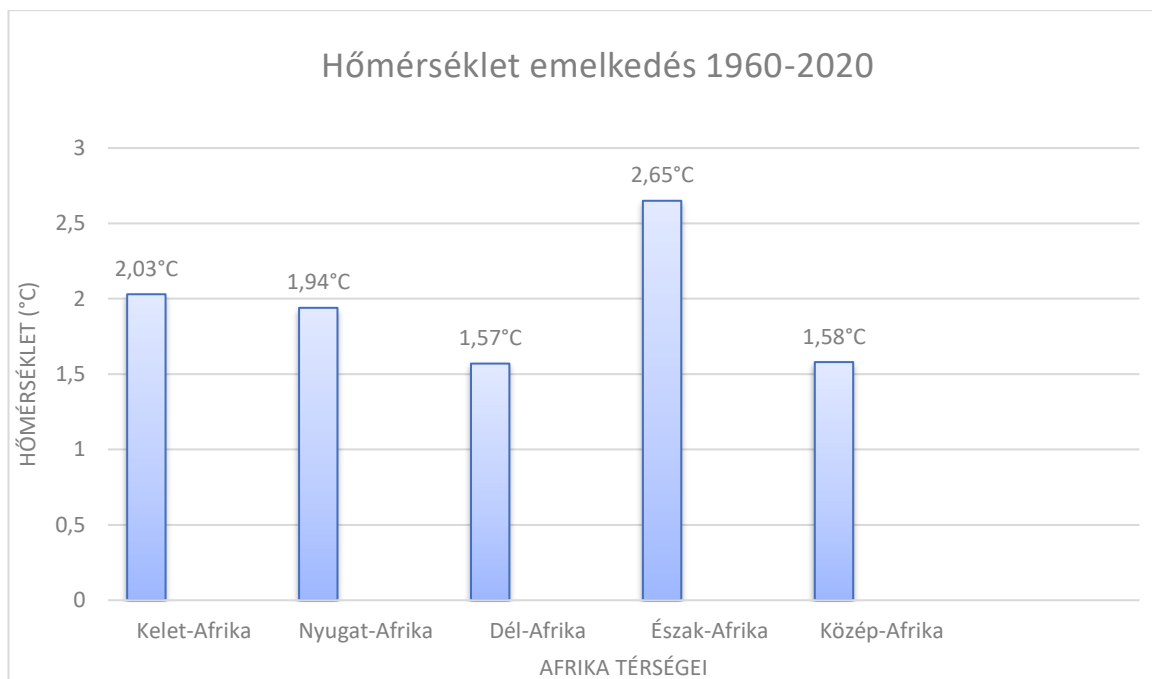
Ország	Hőmérséklet
Marokkó	+2,71°C
Algéria	+2,86°C
Tunézia	+3,12°C
Líbia	+2,54°C
Egyiptom	+2,03°C
Átlagosan	+2,65°C

Közép-Afrika

Ország	Hőmérséklet
Kamerun	+1,61°C
Közép-afrikai Köztársaság	+1,78°C
Egyenlítői Guinea	+1,48°C
Gabon	+1,47°C
Kongó	+1,47°C
Kongói Demokratikus Köztársaság	+1,70°C
Átlagosan	+1,58°C

Összesítve

Afrika térségei	Hőmérsékletemelkedés 1960-2020
Kelet-Afrika	+2,03°C
Nyugat-Afrika	+1,94°C
Dél-Afrika	+1,57°C
Észak-Afrika	+2,65°C
Közép-Afrika	+1,58°C
Átlagosan	+1,95°C

6. ábra – Hőmérsékletemelkedés Afrika régióiban 1960 és 2020 között
(Forrás: Berkeley Earth; az ábra a szerző saját szerkesztése)³¹⁷

A fentiekből látszik, hogy az észak-afrikai és a kelet-afrikai térségben jelenti a legsúlyosabb problémát a klímaváltozás, hiszen 1960-tól 2020-ig ezekben a térségekben volt a legjelentősebb az átlagos hőmérsékletváltozás: majdnem 2°C.

A hőmérsékletnövekedés mellett Afrikában a klímaváltozásnak egyéb más hatásai is vannak.

Tengerszint emelkedése: 1990-as évek elejétől kezdve műholdak és egyéb más eszközök segítségével folyamatosan monitorozzák a tengerszint emelkedését, az tengerek és óceánok hőmérsékletét, valamint a sarki jeget olvadását. A kutatók arra a megállapításra jutottak, hogy ezek a folyamatok nem minden területet érintenek egységesen, és ezek a jelenségek területenként, régióként eltérnek.

Afrika vonatkozásában, a Földközi-tenger esetében az emelkedés évente kb. 2.9 mm/év, ami elmarad az átlagos globális vízszintemelkedéstől, ezért Észak-Afrika tengerparti országait ez különösebben nem érinti. Afrika nyugati és déli részén az Atlanti-óceán vízszintemelkedését az olvadó déli sarkvidék, valamint óceánok felmelegedése már lényegesen jobban érinti, és nagyobb hatással van Afrika part menti területeire. 2020. júniusi adatok szerint az éves vízszintemelkedés 3.6 mm/év. A

³¹⁷ BERKELEY EARTH: TEMPERATURE Report. – Online elérhető:
<http://berkeleyearth.lbl.gov/country-list/> (Letöltve: 2021. november 24.)

rendelkezésre álló adatok szerint az Indiai-óceán esetében a legaggasztóbb a helyzet, ami Afrika keleti partvidékét, valamint Afrika szarva part menti részét érinti súlyosan, hiszen itt a vízszintemelkedés átlagosan 4.1 mm/év.³¹⁸

A globális felmelegedést jól mutatja továbbá, hogy Afrikában három hegységben találhatóak gleccserek: Afrika legmagasabb hegyén, a Tanzániában fekvő Kilimandzsárón; a Kenyában található Kenya-hegyen, ami a második legmagasabb hegy a kontinensen; valamint az Uganda és a Kongói-Demokratikus Köztársaság határvidékén húzódó Rwenzori-hegységben, ami Afrika harmadik legmagasabb hegysége. Ezeknek a gleccsereknek, biológiai, tudományos és turisztikai jelentősége van. 1880 óta ezek a gleccserek kb. 20%-ra zsugorodtak. Az előrejelzések szerint a Kenya-hegyen található hó és jégtakaró 2030-ra, a Rwenzori és Kilimandzsáró esetében 2040-re teljesen el fog olvadni.³¹⁹

A csapadék kérdésében nem lehet általánosítani, hiszen a földrajzi elhelyezkedés és a domborzat rendkívüli módon meghatározó, ezért tágabb értelemben vett térségenként van lehetőség a csapadék változását bemutatni.

A korábbi, hosszútávú, 1981-2010 közötti időszak méréseihez viszonyítva a csapadék eloszlása 2020-ban a következőképpen változott. Több csapadék hullott a Száhel térség északnyugati részén, illetve Nyugat-Afrikában voltak intenzívebbek a nyári monszunok, de több csapadék hullott a Nílus vízgyűjtő területein, a Kongó medencében, a Kalahári medence északi részén és a Kongó folyó alsóbb területein is.

Ezzel ellentétben jelentősebb csapadékhiány volt megfigyelhető Angola déli, középső és keleti részén, a Kongói Demokratikus Köztársaság déli részén, Zambiában, Zimbabwe északi, Mozambik nyugati részén, a Guineai-öböl délkeleti és északi part menti régióiban, továbbá a Szomáli-félsziget és az Ádeni-öböl környékén.

Szűkebben a Száhel nyugati részén az Atlanti-óceán hatásra 2020-ban lényegesen magasabb volt a csapadék mennyisége, mint a korábbi években. Kelet-Afrikában a Nílus vízgyűjtő területén szintén lényegesen magasabb volt a csapadék mennyisége, mint az 1981-2010 közötti időszakban, azonban Szomália északi és keleti részén, Kenya déli részén, a Viktória-tó környékén rendkívül alacsony volt az éves csapadékmennyiség.³²⁰

³¹⁸ WMO: *State of Climate in Africa 2020*. – In: World Meteorological Organization, 2021. 1275. sz. – p. 8.

³¹⁹ UO. – p. 9.

³²⁰ UO. – p. 10-11.

Az éves csapadékmennyiség meghatározó a folyó és állóvizek vízmennyiségével összefüggésben, továbbá szoros kapcsolatban áll a halászattal, öntözéssel és mezőgazdasági termeléssel.

A fentiekből látható, hogy az elmúlt időszakban csökkent a csapadék mennyisége Guineai-öböl északi részén Nigériában, a Száhel-övezet középső részén, Maliban és Nigerben, valamint Kelet-Afrikában Szomália, Etiópia és Kenya bizonyos részein.

A klímaváltozással hozzájuk összefüggésbe a rendkívüli időjárási eseményeket és az egyre gyakoribb természeti katasztrófákat, amelyeket a megváltozott időjárási körülményeknek tulajdonítanak.

2020-ban a természeti katasztrófák miatt nagy számban váltak otthontalanná Szudánban, Dél-Szudánban, Etiópiában, Szomáliában, Kenyában, Ugandában, Nigériában, Nigerben, Togóban, Szenegálban, Elefántcsontparton, Kamerunban és Burkina Fasóban.

A közép-afrikai térségben áradások, szélviharok és földcsuszamlások okoztak súlyos károkat.

A dél-afrikai térségben, Zambiában az Indiai-óceán irányából érkező trópusi ciklonok okoztak áradásokat, aminek hatására 2700 hektár művelés alatt álló mezőgazdasági terület került víz alá. A Dél-afrikai Köztársaságban az ország jelentős részét már hét éve súlyos aszály sújtja.

Nyugat-Afrikában, Nigerben 2020-ban a Niger folyó áradásában 80 ember vesztette életét, 51 ezer ház semmisült meg, és közel 10 ezer hektáron került víz alá a termés.

Észak-Afrikában, Marokkóban, Algériában, Tunéziában rendkívül forró hőhullámok voltak. Volt rá példa, hogy Algériában, Jijelben 24 alatt 146 mm eső esett, ami nagy károkat okozott az infrastruktúrában. Marokkóban több tornádót is megfigyeltek, Líbiában súlyos viharok és szupercellák voltak, és volt rá példa, hogy 20 cm átmérőjű jégdarabok estek, amelyek jelentős károkat okoztak.³²¹

Kelet-Afrikában szintén a hirtelen nagymennyiségű csapadék miatt kialakuló áradások okoztak árvizeket. Ezekben az árvizekben mintegy 430 ember vesztette életét és több ezren veszítették el otthonaikat. Becslések szerint az árvizek egy millió embert érintettek Etiópiában, Kenyában és Szomáliában.³²²

³²¹ UO. – p. 19-21.

³²² ISLAMIC RELIEF WORLDWIDE: *Floods in East Africa*. – Online elérhető: <https://www.islamic-relief.org/floods-east-africa/> (Letöltve: 2021. november 24.)

Látható, hogy a természeti katasztrófák a jelentős infrastrukturális és anyagi károkon túl – nem is beszélve az emberéletekről – súlyos következményeket okoznak a mezőgazdaságban és az élelmiszertermelésben. Ezzel veszélybe kerül az élelmezés biztonsága.

A rendelkezésre álló adatok szerint 2020-ban egész Afrikában 98 millió embernek volt szüksége humanitárius segítségre, illetve szenvedett élelmiszerhiánytól. Ez a magas szám összetett okokra vezethető vissza, melyek között ott vannak a fegyveres konfliktusok, a politikai instabilitás, az időjárásváltozás, a rossz higiéniai körülmények miatt kialakuló fertőző betegségek és járványok, valamint a gazdasági recesszió – amelyeket a COVID-19 megjelenése még tovább erősített.

2020-ban az élelmezéssel kapcsolatos problémák a Kongói Demokratikus Köztársaságban 21.8 millió embert érintettek, Nigériában 9.2 millió embert. Az élelmezés egyre súlyosabb problémát jelent Burkina Faóban, Maliban és Nigerben. Mindezek mellett Szudánban, Dél-Szudánban, Etiópiában, Szomáliában, Zimbabwében és Mozambikban az élelmiszerhiány inkább a szárazság miatti alacsony termésmennyiség és a magas élelmiszerek árak miatt okoz gondot a lakosságnak.³²³

A jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján és a jövőben várhatóan a klímaváltozás Észak-Afrikában, valamint Kelet-Afrikában fog egyre súlyosabb problémát jelenteni, A nyugat-afrikai országokhoz sorolt, de a Száhel-övhöz is tartozó Maliban, Nigerben és Csádban a hőmérsékletemelkedés továbbra is 2°C körül van.

A fejezetben látható, hogy szintén ugyanebben a két térségben a legnagyobb a népességnövekedés, valamint előreláthatólag a rendelkezésre álló vízkészletek már napjainkban is kisebb mértékben elérhetőek, és a trendek figyelembevételével a vízhiány a Száhel-övezetben, valamint Afrika szarván fog súlyos problémákat eredményezni.

Az adatok alapján egyértelműen megállapítható, hogy az átlaghőmérséklet bár régióként eltérő ütemben, de összességében emelkedik, ezáltal az egész térség melegszik. Ezzel a jelenséggel párhuzamosan, szintén régióként eltérő ütemben, de a lakosság száma folyamatosan növekszik. Ezek a folyamatok együtt – a súlyos víz- és élelmiszerhiány mellett – egyéb más természeti erőforráshiányt fognak eredményezni, amelyek konfliktusokhoz fognak vezetni.

³²³ WMO 2021. – p. 22-23.

4.3. VÍZ ÉS BIZTONSÁG ÖSSZEFÜGGÉSEI AFRIKÁBAN

A kutatásom során összesen nyolc félig strukturált interjút készítettem két szomáliai, két kenyai és két etióp állampolgárral, akik egyrészt a térségben élnek, másrészt munkájuk, illetve tanulmányaik miatt releváns ismeretekkel rendelkeznek a víz és biztonság összefüggéseiről. Továbbá ugyanilyen módon konzultáltam egy, a vízhiányt saját maga is megtapasztalt, nigériai állampolgárral, illetve egy geopolitikával foglalkozó magyar állampolgárságú szakértővel.

Az interjúk leírata az értekezésem mellékleteiben szerepel.

Az elkészített interjúk során a következő megállapításokat tettem:

Minden megkérdezett határozottan egyetértett abban, hogy van összefüggés a klímaváltozás és a vízhiány között, továbbá, hogy a klímaváltozás egyik következménye többek között az egyre ritkább és kevés mennyiségű csapadék, ami miatt a folyók és a tavak kiszáradnak.

Egyértelműen közvetlen összefüggést láttak a biztonsági helyzet és vízhiány között. Mivel a víz a túléléshez és a megélhetéshez elengedhetetlen, és természetes erőforrásként egyre kevesebb lesz, ezért a vízhiány mindenképp konfliktusokat eredményez. Ez a megállapítás azonban elsősorban a gyenge államokra igaz, mert egy erős, jól szervezett állam képes megoldani a vízhiányt. A víz szállítható ugyanúgy, mint a kőolaj vagy a földgáz. Egy gyenge, bukott állam esetében az államnak nincs meg a képessége, hogy a vízhiányt megoldja. Egy erős, jól szervezett állam esetében viszont mások a lehetőségek, és inkább csak politikai akarás kérdése a probléma megoldásának hiánya.

A szegénységgel kapcsolatban közvetett összefüggést lehet megállapítani. A szegénységet két megközelítésből lehet nézni. Egyrészt, ha egy állam szegény vagy konfliktussal sújtott, akkor nem lesz pénze és erőforrása a megfelelő infrastruktúra kiépítésére. Amennyiben nem megfelelő a vízgazdálkodás, illetve, ha egy ország csatorna és szennyvízhálózata sem megfelelő, a lakosságot nem tudja tiszta ivóvízzel ellátni. A másik vízzel kapcsolatos szempont az, hogy a mezőgazdaságnak és az ipari termelésnek szüksége van vízre. Ha vízhiány van, az hatással van a termelésre, és ez gazdasági szempontból eredményezhet szegénységet.

A túlnépesedés és a vízhiány közötti kapcsolható úgy írható le, hogy ha túlnépesedés van, akkor megnő a fogyasztás, és ha szűkösek a készletek, akkor ez erőforráshiányhoz, a csoportok közötti versengéshez vezet. A gyors

népességnövekedés önmagában egyébként nem jelentene problémát, hanem inkább az a kérdés, hogy az állam mennyire jól szervezett, és mennyire tudja ezt a megnövekedett lakosságot foglalkoztatni és produktívvá tenni. Ha az állam gyenge, vagy nem megfelelő a kormányzás, akkor csak nagyszámú fogyasztója lesz, és ebben az esetben egyre nagyobb kihívás lesz az államnak a lakosság vízzel való ellátása, ami további problémákat és feszültségeket generálhat.

A vízhiány és migráció között egyértelmű a közvetlen összefüggés. Ha egy területen súlyos vízhiány alakul ki, akkor tulajdonképpen élhetetlenné válik. Ha az állam nem segít az ott élő lakosoknak, akkor arra kényszerülnek, hogy elhagyják a korábbi lakhelyüket, és új lakóhelyet keressenek maguknak. Mivel itt alapvetően mezőgazdasággal, állattartással foglalkozó közösségekről van szó, ezért a megkérdezettek véleménye szerint inkább a térségben maradnak, és megpróbálják folytatni a korábbi életvitelüket csak már élhetőbb helyen. Ez természetesen akár konfliktusokat is generálhat a régi lakosság és az új jövevények között, különösen akkor, ha az új helyen is már eleve szűkösek az erőforrások. Különösen igaz ez akkor, ha esetleg már van korábbi etnikai vagy csoportok közötti feszültség.

A vízgazdálkodással kapcsolatban mindenki egyetértett abban, hogy a megfelelő vízgazdálkodás nélkülözhetetlen. Ez az alapja a lakosság megfelelő vízellátásnak. A víz szállítható, de megfelelő infrastruktúra szükséges hozzá. A vízgazdálkodáshoz hozzátartozik még a szennyvízkezelés, a csatornarendszer és az öntözés. Ha nem megfelelő a vízgazdálkodás, akkor nagy eséllyel vízhiány is ki fog alakulni.

A politikai instabilitás és a vízhiány között inkább egyirányú lehet a kapcsolat, bár elméletben a vízhiány vezethet politikai instabilitáshoz, de ebben még nagyon sok más tényezőnek is szerepe lehet. Egy erős, jól szervezett állam, megfelelő politikai akarattal tudja kezelni a vízhiányt, fenn tudja tartani a rendet, tehát kizárólag a vízhiány miatt inkább csak elméletben lenne politikai instabilitás. Azonban a másik irányból vizsgálva, a politikai instabilitás és a konfliktusok nagy eséllyel vezethetnek vízhiányhoz.

A vízhiány és vallás között nem látott senki sem közvetett, sem közvetlen kapcsolatot. A vallás és a vízhiány kizárólag abban az esetben kapcsolható össze, ha már egy eleve meglévő vallási feszültség áll fenn az adott területen és ezt súlyosbíthatja a vízhiány, mint természeti erőforrás hiánya, ami kiélezi a csoportok közötti versengést.

A vízhiány és a nemzetközi kapcsolatok között mindenképpen van közvetlen összefüggés, de nem feltétlenül negatív előjellel. Az államok közötti nemzetközi kapcsolatok hatással vannak a vízmegosztásra. Megfelelő diplomáciai érdekegyeztetéssel és tárgyalásos úton, a nemzetközi jog betartásával sok esetben konszenzusos megoldást lehet találni. Természetesen ennek feltétele, hogy az érintett országok között megfelelő legyen a viszony. Például Egyiptom és Etiópia esetében, ahol a történelem során mindig is jelentős ellenségeskedés és rivalizálás volt, illetve kulturálisan és etnikailag is jelentősen különböznek egymástól, nehezebb megfelelő eredményre jutni a vízmegosztás terén, mint mondjuk Namíbia és Botswana esetében, vagy akár Nigéria és Kamerun között, ahol a vízzel kapcsolatos vitás kérdéseket tárgyalásos úton, illetve a nemzetközi jog szerint békés úton, sikeresen tudták rendezni.

A vízhiány és az etnikai problémák között – hasonlóan vallási oldalhoz – csak akkor láttak szoros összefüggést, ha már fennáll egyfajta feszültség a különböző etnikumok között. Illetve azokban az esetekben lehet kérdéses az etnikai konfliktus, ha szűkös a természeti erőforrás, ebben az esetben az etnikai kérdés politikai kérdéssé válik.

A vízhiány és az egészségügyi helyzet/fertőző betegségek között mindenki szerint közvetlen kapcsolat van. Az egyik legnagyobb probléma, hogy ha hosszú ideig aszály sújt egy térséget, mert akkor a tavak és a folyók elmocsarasodnak, ez pedig kiváló táptalajt jelent például a maláriának. A másik jellemző probléma a nem megfelelő ivóvíz, és az emiatt gyakori kolera és más megbetegedések, amelyek főleg a kisgyerekekre veszélyesek. A harmadik súlyos probléma, hogy ha nem áll rendelkezésre megfelelő mennyiségű tiszta ivóvíz, ebben az esetben ugyanis sajnos a higiéniaival nem tudnak annyit foglalkozni, és ebből kifolyólag is sokfajta különböző megbetegedés jelenik meg.

A vízhiány és környezetvédelem között elvileg közvetlen kapcsolat van, hiszen a környezet megóvása nélkülözhetetlen a fenntartható fejlődéshez és a tiszta ivóvízhez, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy azokban a térségeken, ahol konfliktus van, jellemző a túlnépesedés és/vagy súlyos szegénységben élnek, az embereket legkevésbé a környezetvédelem érdekli. Mivel sokkal jelentősebb problémáik vannak, ezért nem lehet prioritás, ami azonban ördögi kört indíthat el.

Az interjúk elkészítését és elemzését követően azt állapítottam meg, hogy Kelet-Afrikában a vízhiány már napjainkban is problémát jelent, és a jövőben várhatóan a

vízhiánnyal kapcsolatban további feszültségek jelentkeznek. A térségben élők mind érzik a klímaváltozás hatásait és azon az állásponton vannak, hogy a vízhiány súlyos biztonsági problémákat fog eredményezni.

4.4. AZ AFRIKAI ORSZÁGOK TÁRSADALMAINAK JELLEGZETESSÉGE (INDIVIDUALISTA ÉS KOLLEKTIVISTA TÁRSADALMAK)

Annak érdekében, hogy megértsük, hogy milyen fontos szempontok játszanak szerepet a vízkonfliktusok kialakulásánál, szükséges megvizsgálni az afrikai országok társadalmait.

Geert Hofstede holland kutató 116 ezer kérdőív alapján állította fel az elméletét, és mind a pszichológiában, mind szociológiában, valamint a gazdasági és marketing területeken is elfogadják eredményeit.

Hofstede 1994-ben 53 országban végzett kutatása során pontok alapján egy listát állított össze, hogy egy társadalom mennyire individualista és mennyire kollektivisták.

Kutatása alapján a kelet-afrikai országok a 35. helyen szerepelnek a nyugat-afrikai országok pedig a 41. helyen, amely alapján az afrikai társadalmakat egyértelműen kollektivistának kell tekinteni.³²⁴

Csukonyi Csilla doktori értekezése részletesen bemutatja Hofstede kutatásait. Hofstede szerint négy dimenzió minden kultúrában jelen van, de különböző mértékben, ez a négy dimenzió: a hatalmi távolság, a bizonytalanságkerülés, a nőies és férfias értékek, és maga az individualizmus és kollektívizmus. Hofstede szerint ezek a faktorok minden társadalomban jelen vannak, és véleménye szerint az individualizmus és kollektívizmus a legfontosabb faktor, hiszen ez határozza meg az egyén és a közösség kapcsolatát egy adott társadalomban.

Hofstede feltételezése szerint két különböző kultúrát lehet megkülönböztetni: az individualista és a kollektivisták kultúrákat. Hofstede a kutatásai alapján arra jutott, hogy amíg a nyugati országok társadalmi, főleg az Amerikai Egyesült Államok társadalmi inkább individualista, addig a keleti és afrikai országok társadalmi inkább kollektivisták. Hofstede mellett más kutatók, Triandis, Leung, Villareal, valamint

³²⁴ OLAUSSON, Erica, STAFSTÖRM, Caroline, SVEDIN, Sara: *Cultural dimensions in organizations – A study in Tanzania – Master Thesis.* – Lulea: Lulea University of Technology, 2009. – p. 1-8.

Clark is foglalkoztak az individualista és kollektivista társadalmakkal, és ők is arra jutottak, hogy amíg az individualista társadalmaknál az egyén a személyes vagy a szűk családi érdekeket tartja szem előtt, addig a kollektivista társadalmakban az egyén alárendeli magát a csoportnak és a legfontosabb érték a csoporthoz való tartozás.³²⁵

Csukonyi Csilla a következőképpen foglalta össze az individualizmus előzményeit, jellemzőit és következményeit:

„Előzmények:

- *Kulturális komplexitás*
- *Vadászat és élelemgyűjtés*
- *Felsőbb társadalmi osztályok*
- *Migráció*
- *Urbanizáció*

Jellemzők:

- *Csoporttól való érzelmi távolságtartás*
- *A személyes céljaik fontosabbak, mint a csoportcélok*
- *A viselkedést befektetés/nyereség elve határozza meg*
- *Konfrontáció elfogadott a személyközi kapcsolatokban*

Következmények:

- *Önbizalomra nevelés*
- *Függetlenség*
- *Új csoportba belépés*
- *Jó kapcsolatteremtő képesség*
- *Magányosság*³²⁶

Ezzel szemben látható, hogy a kollektivista társadalomnak teljesen mások a jellemzői. A kollektivizmusnak a következők az előzményei, jellemzői és következményei:

³²⁵ CSUKONYI Csilla: *A társas orientáció (individualizmus és kollektivizmus) és a „cultural trade-off” hipotézis tudatos alkalmazhatóságának vizsgálati lépései – Magunkért legyünk vagy másokért; vagy mások legyenek értünk? – Doktori (PhD) értekezés. – Debrecen: Debreceni Egyetem BTK, 2008. – p. 9-10.*

³²⁶ UO. – p. 14.

„Előzmények:

- *A túlélés feltétele a saját csoporttal való élelemgyűjtés*
- *Mezőgazdaság*
- *Nagycsaládok*

Jellemzők:

- *Családi integritás*
- *Önmagukat a csoportjuk alapján határozzák meg*
- *A viselkedésüket a csoportjuk normái szabják meg*
- *A csoportjukon belül harmóniára törekednek*
- *A hierarchia a csoporton belül elfogadott*
- *Éles különbségtétel a saját csoportjuk tagjai és más csoportok tagjai között*

Következmények:

- *Engedelmesség és kötelességtudat*
- *Önfeláldozás a csoportjuk érdekében*
- *Azokra a személyiségtényezőkre helyezik a hangsúlyt, amelyek közösek csoportjuk tagjaival*
- *Viselkedésük hierarchiát tükröző*
- *Szociális támogatás*
- *Egymástól való kölcsönös függés jellemzi (interdependencia) ”³²⁷*

A fenti megállapításokból következik, hogy amíg egy „nyugati” – vagyis az észak-amerikai vagy európai – ember a saját érdekeit tartja szem előtt akár a karrier, akár a jelen esetben a biztonság tekintetében, addig egy ázsiai vagy egy afrikai számára a közösség, illetve a közösséghez való tartozás az, ami meghatározó. Ennek a kulturális különbségnek rendkívül nagy jelentősége van a konfliktusok mozgatórugóinak vizsgálatakor. Hiszen sokszor látható főleg a nemzetközi békeműveletekben, hogy egy helyi konfliktust úgy akarnak megoldani, hogy egyszerűen nem értik a kulturális különbségeket, így ami egy európai ember számára logikus döntés lehet, az egy afrikai ember számára nem biztos, hogy az, hiszen teljesen máshogy szocializálódott.

Ahogy a bevezetésben is írtam, az ez az egyik oka annak, hogy egy „távoli íróasztalon” készített terv egyszerűen a helyi sajátosságok és a kulturális különbségek

³²⁷ UO. – p. 12.

miatt nem minden esetben végrehajtható. Ezeket a kulturális különbségeket mindenképpen figyelembe kell venni a nemzetközi műveletek során. Az individualista vagy kollektivista szocializálódásnak jelentősége van abban is, hogy amikor Afrikából az emberek nagy számban megérkeznek Európába, akkor megfigyelhető, hogy zárt közösségeket alkotnak, és kevésbé keverednek a befogadó ország lakosságával.

4.5. CSOPORTKÖZÖTTI KONFLIKTUSOK SZOCIÁLPSZICHOLÓGIAI HÁTTERE

Az Afrikában élő különböző etnikumok közötti természeti erőforrásokért folytatott küzdelem megértéséhez, valamint a probléma lehetséges megoldásához szükséges a szociálpszichológiai szempontból is meghatározni, hogy mi egy csoport, és milyen konfliktusok alakulhatnak ki a csoportok között.

Az, hogy mi a csoport fogalma, melyek ennek kritériumai? Ezt különböző szerzők és kutatók különböző módon definiálják:

A legelfogadottabb megközelítés szerint: kettő vagy több ember olyan együttese, aki osztoznak a számukra vagy mások számára társas jelentéssel bíró közös jellemzőkben.³²⁸ A Kelet-Afrikában élő etnikumok, klánok, nomád pásztor csoportok között a legfontosabb társas jelentés a csoporthoz való tartozás.

A csoporthoz való tartozás vizsgálatakor fontos megemlíteni a „valahová tartozás” társas motívumát. Az embernek egyik alapvető szükséglete egy közösséghez tartozni, különösen egy olyan térségekben, ahol nagy a létbizonytalanság, ezért a csoporthoz való tartozás a biztonságot és a túlélést is jelenti. Egyszerű példával szemléltetve: egy pásztor egy Kalasnyikovval, nem képes megvédeni az állatait más csoportoktól, mert akik el akarják rabolni az állatait szintén fegyverezettek, ezért szüksége van a többiek segítségére, hogy meg tudja védeni az állatait, és cserébe neki is segítenie kell a másoknak ugyanilyen módon. Tekintettel arra, hogy több évszázados hagyományai vannak az állatok elrablásának a kelet-afrikai térségben, ez a fajta egymásrautaltság rendkívül erős csoportkohéziót eredményez.

³²⁸ TAJFEL, Henri, TURNER, John C.: *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior*. – In. JOST, J. T. (szerk.), SIDANIUS, J. (szerk.): *Political psychology – Key readings*, Psychology Press, 1979. – p. 276-293.

A másik ilyen fontos alapvető társas motívum a megértés, hiszen a csoportoknak fontos szerepük van a szubjektív bizonytalanság csökkentésében a számukra fontos dolgokban.

A harmadik fontos csoportmotívum a kontroll, aminek a lényege, hogy egyrészt egyénként nem lenne képes ezek a célokat elérni, vagy egyszerűen nem lenne esélye megszerezni, így szinte kizárólag csoportként lehet eredményes. Azonban ehhez közös munkára és szervezethez van szükség. Erre ellentétes példa az előbb említett esetben az, aki nem meg akarja védeni az állatait a rablótól, hanem ő akarja megszerezni más állatát, legelőterületét vagy vízlelőhelyét.

A negyedik társas alapmotívum az úgynevezett „énfelnagyobbítás”, amikor a csoport céljának eléréséhez ugyan egyénként tettelesen nem járul hozzá, de osztozik a csoport sikerében, és így az együttesen elért eredmények a saját önértékelést is növelik.

Az ötödik társas alapmotívum a „bizalom”, amely a csoporton belül rendkívül nagy jelentőséggel bír az egymásra utaltság során.

Illetve ebben az esetben beszélhetünk arról, amikor a csoport működésének a középpontjában a közös célok elérése áll. Idetartozik a kelet-afrikai térség vagy a Száhel-övezet csoportjainak esetében a megfelelő legelő vagy víznyerő hely megszerzése.

Fontos kérdés tisztázni a társas identitással kapcsolatos fogalmakat.

A társas vagy szociális identitáselmélet megalkotója, Henry Tajfel szerint az emberek számára releváns csoporttagságok meghatározzák az egyén gondolatait, érzelmeit és tudását, valamint az én fogalom részévé válnak.³²⁹

Ennek az elméletnek nagy jelentősége van a feszültségek, konfliktusok rendezése során, hiszen látható, hogy nem egyéni szinten kell gondolkozni az elemzés vagy probléma megoldás során.

A tanulmányok szerint a sajátunktól eltérő külső csoportokat könnyen észleljük fenyegetőnek, ha azt érezzük, hogy bármilyen szempontból felülmúlnak minket. Lehet ez létszám, gazdasági helyzet, lehetőségek vagy a nekünk fontos területen elért siker.

Ez a helyzet pedig a csoportközi diszkriminációhoz vezethet, amely rendkívüli módon fel tud erősödni, és akár már a csoport létének fenyegetésével is jár. A

³²⁹ TAJFEL 1981.

térségben mindez a klánok vagy kisebb csoportok között megnyilvánulhat abban, hogy a másik klán vagy csoport nagyobb létszámú vagy jobban felfegyverzett. Amikor kialakul egy ilyen csoportközi diszkrimináció, akkor két következménye lehet: az egyik a saját csoport felértékelése az úgynevezett glorifikáció, a másik folyamat a másik, fenyegető csoporttal kapcsolatos negatív érzelmek megjelenése. Idetartozik, hogy saját csoportjuknak erkölcsi vagy morális fölényt tulajdonítanak, a morális kirekesztés gyakran az apró különbségek hangsúlyozásával kezdődik, de ezzel a csoport tagjai fokozatosan eljuthatnak oda, hogy a másik csoport tagjait alacsonyabb rendűnek tekintik, akikre nem vonatkoznak az emberek közötti kapcsolatokra jellemző erkölcsi szabályok. Ezt a folyamatot nevezik dehumanizációnak, és mindez jelentősen megkönnyíti a csoportközi agressziót. Másik fontos eleme a dehumanizálásnak, hogy mind az egyén, mind pedig a csoport többi tagja – így maga a csoport is – felmentést kapnak a felelősségvállalás alól, hogy ha atrocitásokat követnek el a másik csoport tagjaival szemben.

Jellemzően a glorfikáció vagyis a saját csoport felmagasztalása, illetve a másik csoport lenézése vagy leértékelése párhuzamosan zajló folyamatok. Mindezek pedig növelik a csoportok közötti agresszió kialakulását.

Ennek eredményeként elrabolni a másik csoport állatát, vagy akár megölni a másik csoport tagját, már nem okoz erkölcsi vagy morális problémát, mert a fenti folyamatok által vagy úgy éli meg, hogy ő maga jót cselekszik, hiszen az elnyomó ellen lép fel, vagy egyszerűen azzal, hogy úgy ítéli meg, hogy cselekedetével egy régi, valós vagy valósnak vélt sérelmet torol meg. Részben ezek a folyamatok adják a csoportok közötti agresszió morális háttérét és magyarázatát.

A térségben élő csoportok vonatkozásában egy másik fontos fogalom az úgynevezett stigmatizálás. A stigmatizálás az az állapot, amikor valaki egy alacsonyabb rendűnek tartott csoporthoz tartozik. Ennek azért van nagy jelentősége, mert ezek a csoportok mind az egymással való viszonyaikban, mind pedig a saját országukban az állammal szemben is hátrányt szenvednek gazdasági, szociális vagy egyszerűen erkölcsi értelemben. A stigmatizált csoport tagjaiban sok esetben kialakul a bizonytalan önértékelés. Együtt kell élniük azzal a folyamatos bizonytalansággal, amit az okoz, hogy sosem tudhatják biztosan, hogy a csoporttagságuk vagy ettől független tényezők miatt kerültek-e az adott hátrányos helyzetbe.

A kelet-afrikai térségből elvándorló személy, aki egy jobb élet reményében elköltözik Etiópia vagy Kenya elmaradottabb, szegényebb térségeiből – a példa kedvéért Addis Abebába vagy Nairobiba, nehezebben fog munkát találni vagy sikeresen boldogulni, hiszen ennek részben objektív okai vannak, pl. az, hogy iskolázatlan, képzetlen munkaerő. A Mandera háromszög például mindhárom ország esetében egy rendkívül elmaradott terület. Nincsenek iskolák, nincsenek tanárok, nem működik az a szociális ellátórendszer, ami segíthet a boldogulásban – ahogy más térségekben vagy más országokban ez lenni szokott. Ezért például, amikor a Mandera városban született fiatal elköltözik Nairobiba egy új és jobb élet reményében, majd azzal szembesül, hogy nem kap munkát és nem boldogul, hajlamos könnyen azzal magyarázni, hogy mivel abból a térségből jött, vagy azért, mert szomáli etnikumból származik, nem boldogul. Pedig ezeken kívül lehet az is az oka, hogy egyszerűen csak iskolázatlan vagy képzetlen, de ettől függetlenül ő stigmatizáltnak érzi magát.

Versengés és együttműködés: általánosan a szociálpszichológia versengésnek nevezi azt a magatartásformát, amikor valamilyen szűkös erőforrás megszerzésére törekszenek.

Ez a fogalom pontosan megfelel a Kelet-Afrikában, valamint a Száhel-övezetben zajló víz- és természeti erőforráskonfliktusok esetében, hiszen a kulturális, történelmi, gazdasági, társadalmi okokon kívül az ivóvíz, valamint – ezzel szoros összefüggésben – a használható legelőterület rendkívül szűkös erőforrásnak számít, ezért a különböző csoportok között erős verseny alakul ki ezeknek az erőforrásoknak a megszerzésért és birtoklásáért.

Vagyis a versengés azokban a helyzetekben jelenik meg, amikor nem mindenkinek van lehetősége elérni ugyanazokat a célokat, így a kompetitív, illetve erőszakos viselkedés valamilyen előnyt hozhat a csoport számára.

A térségben zajló különböző etnikai csoportok közötti viszonyok és kapcsolatok megértéséhez a szociálpszichológia egyik kiemelkedő kutatója, Morton Deutsch által kidolgozott elméletek nyújthatnak segítséget. Deutsch a versengés pszichológiájának kutatásával foglalkozott, ezen belül is a kooperációs stratégiák kidolgozásával, valamint kutatási területe volt az együttműködés és a versengő viselkedés, valamint ezzel összefüggésben a döntési stratégiák.³³⁰

³³⁰ DEUTSCH, Morton: *A Theory of Co-operation and Competition*. – In. *Human Relations*, 1949. – p. 129-152.

Deutsch kutatásának egyik legjelentősebb része a játékelmélet és versengéskutatás, amelyet ő nem személyek közötti versengésként vagy kapcsolatként vizsgált, mint interperszonális kapcsolat, hanem államok, illetve egyéb szereplők közötti politikai és gazdasági kontextusban.

A játékelméleti megközelítés olyan döntési helyzetben alkalmazható, amikor a felek döntéseinek kimenetele függ a másik fél válaszaitól. Ezen belül pedig a zéróösszegű játszmákat vizsgálta, amikor is az egyik fél vesztesége a másik fél nyereségével jár együtt.

Mindez az elmélet a térség vonatkozásában annak feleltethető meg, amikor az egyik nomád pásztor csoport elrabolja a másik csoport állatait vagy elűzi a legelőterületéről. Amikor az egyik csoport meg akar szerezni egy víznyerő helyet vagy a legelőt, az azt birtokló csoportnak két reakciója lehet, ha azt látja, hogy az agresszív csoport erősebb, akkor lehet, hogy inkább továbbállnak békésen, és megfutamodnak a konfliktustól. A másik, ha erősebbnek vagy ugyanolyan erősnek érzik magukat, akkor viszont kialakul a csoportok közötti fegyveres harc. A zérójellegű játszma pedig abban nyilvánul meg, ha egyik csoport elveszi a másik állatát, akkor az egyik csoport veszteséget szenved, hiszen kevesebb állata marad, amíg a másik nyereséget könyvelhet el, hiszen több állata lesz.

Deutsch kutatása során a zérójellegű játszmák mellett, a hidegháború korában különösen kiemelt területnek számító pozitív kimenetelű játszmákkal is foglalkozott. A pozitív kimenetelű játszmák lényege, hogy felek kooperációja mind kétfél számára jobb eredményre vezethet.

Deutsch kutatásai során arra jutott, hogy versengés bizalomvesztéshez, illetve bizalmatlansághoz vezet, amely egyik félnek sem kedvez, hiszen nem lesznek képesek együttműködni, és előnytelen kimenetelű döntéseket fognak hozni. Megvizsgálta, hogy a kölcsönös fenyegetés lehetősége hogyan veszélyezteti az együttműködést a felek között. Deutsch eredményei alapján ez a helyzet azonban akkor is fennáll, ha a felek képesek egymással kommunikálni, illetve tárgyalásokat folytatni. Vagyis a kommunikáció lehetősége önmagában nem vezet együttműködéshez.³³¹

Ennek azért van jelentősége, mert rámutat arra, hogy bár divatos dolog azt mondani, hogy megfelelő kommunikációval minden problémát meg lehet oldani, és a felek

³³¹ DEUTSCH, Morton, KRAUSS, Robert M.: *The effect of threat upon interpersonal bargaining*. – In. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1960. – p. 181-189.

közötti kommunikáció a problémamegoldás kulcsa, Deutsch kutatásai arra mutattak rá, ami Kelet-Afrika különböző etnikai csoportjaira is igaz, hogy egyrészt hiába tárgyalnak egymással, azzal a versengést, az erőforrásokért való küzdelmet és a bizalmatlanságot nem tudják megoldani. Ezáltal a tárgyalások és egyeztetések nem elegek ahhoz, hogy a rövidtávon hasznosnak tűnő, de hosszútávon káros következményekkel járó döntéseket elkerüljék.

Napjainkban a szociálpszichológiai tanulmányok során a versengéskutatás modern irányzatai összekapcsolják a versengést az evolúciós pszichológiával. Ezek a kutatások alapvetően az erőforrások megszerzésére irányuló motivációt állítják középpontba, kiemelve, hogy az ebből fakadó viselkedés lehet együttműködés vagy versengés.

Az evolúciós pszichológiával foglalkozó egyik híres kutató, William R. Charlesworth³³² azokat a stratégiákat kutatta, amelyek valamilyen erőforrás megszerzésére irányulnak.

Kutatásai során arra jutott, hogy a csak és kizárólag versengő stratégiát választók közép- és hosszútávon nem voltak sikeresek, mások nem segítettek nekik, és egyedül maradtak. A túlságosan alárendelő stratégia sem volt sikeres, mert bár mindig támogatták és segítették egymást, mégsem tudták elérni a céljaikat. Azonban akik keverten tudták alkalmazni a versengő és együttműködő viselkedéseket, sikeresek voltak. Charlesworth a kísérletei során megalkotta az „Alfa” kategóriát: ők azok, akik dominánsok és képesek érvényesíteni az akaratukat, aminek az ellentétje a „Delta” kategória, akik passzívak és lassabban reagálnak a megnyíló lehetőségekre, és emiatt kevésbé tudják érvényesíteni az érdekeiket, így kisebb mértékben férnek hozzá az erőforrásokhoz.³³³

A kutatások kimutatták, hogy a célok elérése érdekében jellemzően az agresszió, a megfélemlítés, a manipuláció, az együttműködés és a kollaboráció módszerét szokták alkalmazni. Mindegyik módszer célja az erőforrások megszerzése, ezért ebben az evolúciós keretben az együttműködés is egyfajta versengési stratégiaként jelenik meg, hiszen valamilyen előny megszerzésre irányul.

³³² CHARLESWORTH, W. R.: *Co-operation and Competition – Contributions to an Evolutionary and Developmental Model*. – In. *International Journal of Behavioral Development*, 1996. – p. 25-38.

³³³ UA.

Ezt a modellt képviseli az erőforráskontroll elmélet³³⁴ is, amely megkülönbözteti az erőforrások megszerzésének kényszerítő és proszociális formáit. Amíg a kényszerítő stratégia alapvetően agresszív, addig a proszociális stratégia a tárgyalásos, együttműködő viselkedésekre épül. Ezeknél a kísérleteknél is az látható, hogy a kevert stratégiák a legműködőképesebbek, vagyis a stratégiák váltogatása az, ami lehetővé teszi a másik fél megtévesztését.³³⁵

A csoportok közötti konfliktusok:

A szociálpszichológia kutatásai szerint számtalan példa bizonyítja, hogy a csoporthoz tartozás alapvetően megváltoztatja az emberek viselkedését, gondolatait és érzelmeit.

Ezt nevezik személyközi-csoportközi törésnek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy egyének közötti helyzetben az emberek hajlamosabbak együttműködni, mintha csoporttagként vesznek részt egy szituációban.³³⁶ A kutatások szerint a személyközi-csoportközi törés kultúrafüggetlen, vagyis mind az individualista, mind pedig kollektivisták társadalmakban is megjelenik.³³⁷

A csoportok közötti versengés részben magyarázható a társas identitás elméletével. Tajfel és Turner³³⁸ kutatásai rámutattak arra, hogy az emberek motiváltak a pozitív társas identitás fenntartására, aminek egyik lehetséges módja a külső csoportokhoz képest az előnyös összehasonlítás keresése. Ennek eredményeként a társas versengés olyan helyzetekben is kialakulhat, amikor kézzelfogható jutalom nélkül is le akarja győzni a másik csoportot. Vagyis akkor is versengi fognak a csoportok, ha tét nélküli a helyzet.³³⁹

Azonban a csoport tagjainak nemcsak az erőforrás elérése, vagy az anyagi jellegű jutalmak a fontosak, ugyanolyan fontos lehet számukra a státusz, vagyis a többi csoporthoz képest elfoglalt pozíció.

³³⁴ HAWLEY, Patricia H.: *The Ontogenesis of Social Dominance – A Strategy-Based Evolutionary Perspective*. In. *Developmental Review*, 1999. 19. évf. 1. sz. – p. 97-132.

³³⁵ SINGER, Jerome E.: *The Use of Manipulative Strategies – Machiavellianism and Attractiveness*. – In. *Sociometry*, 1964. 27. évf. 2. sz. – p. 128.

³³⁶ WILDSCHUT, T., INSKO, C. A., PINTER, B.: *Interindividual-intergroup discontinuity as a joint function of acting as a group and interacting with a group*. – In. *European Journal of Social Psychology*, 2007. 37. évf. 2. sz. – p. 390-399.

³³⁷ TAKEMURA, Kosuke, YUKI, Masaki: *Are Japanese groups more competitive than Japanese individuals? A cross-cultural validation of the interindividual-intergroup discontinuity effect*. – In. *International Journal of Psychology*, 2007. 42. évf. 1. sz. – p. 27-35.

³³⁸ TAJFEL – TURNER 1979. – p. 276-293.

³³⁹ BLAKE, Robert R., MOUTON, Jane S.: *The Managerial Grid*. – Gulf Publishing Company, 1984.

Ez a különböző etnikai csoportok közötti konfliktusok vonatkozásában azt jelenti, hogy racionálisan, illetve előrelátható módon a konfliktusban mozgósított erőforrások, illetve a lehetséges veszteség lényegesen több lesz, mint a lehetséges megszerzendő előny vagy megszerezni kívánt cél. Azonban ez a küzdelem hozzájárul ahhoz, hogy a csoporttagok magasabb státuszt érhessenek el a csoporton belül. Szociálpszichológiai szempontból a csoportok motiváltak arra, hogy pozitív identitásuk megerősítésének érdekében versengjenek a többi csoporttal, ezáltal megerősítve a státuszukat. Ez vezet a minimális csoportközi, vagyis tulajdonképpen tét nélküli helyzetben a konfliktusokhoz.

Természetesen ezek a konfliktusok felerősödnek, amikor már valódi erőforrásokért, és kézzel fogható, reális célok elérése érdekében zajlik a küzdelem. Ezeket a helyzeteket vizsgálja a reális konfliktus paradigma.³⁴⁰

Anatol Rapoport és Gary Bornstein kutatásai szerint a szűkös vagy nehezen elérhető erőforrásokért folytatott küzdelem sok esetben jár agresszióval.³⁴¹ Ez tipikusan igaz azokban az esetekben, amikor valamilyen természeti erőforrás a tét – mint a kelet-afrikai térség alacsony intenzitású természeti erőforrásokért folytatott konfliktusai esetében a víz, a legelőterület vagy az állatok.

Az agresszió megjelenéséhez hozzájárul, hogy a másik csoport megítélése a bizalmatlanság és a sérelmek miatt megváltozik. A csoport tagjai hajlamosabbakká válnak arra, hogy saját csoportjukat és a velük szemben állókat polarizáltan észleljék. Ami azt jelenti, hogy amíg a saját csoportot jónak és a jogos érdekeknek megfelelően cselekvőnek látják, addig a másik csoportot agresszívnek, erőszakosnak és tisztességtelennek írják le. A másik csoporttal szemben megjelenik a dehumanizáció, legjellemzőbben a gúnynevek használatával, amely általában a fizikai erőszak megjelenését idézi elő. Ennek a gyakorlati megjelenése az, amikor a másik csoport tagjait valamilyen állatnévvel illetik, és/vagy valamilyen állathoz hasonlítják őket. Ezáltal sokkal könnyebb azt az erkölcsi gátat leküzdeni, ami szerint ember az embert nem öli meg, de az ember az állatot igen. Ez a fajta dehumanizáció megfigyelhető napjaink európai rendvédelmi vagy katonai szervezetinél, ahol például az elkövetőt

³⁴⁰ MACKIE, D. M., SMITH, E. R., RAY, D. G.: *Intergroup Emotions and Intergroup Relations*. – In. *Social and Personality Psychology Compass*, 2008. 2. évf. 5. sz. – p. 1866-1880.

³⁴¹ RAPOPORT – BORNSTEIN 1987.

vagy célszemélyt nem a nevén, hanem számmal, kóddal, fedőnéven nevezik, és például nem megölik, hanem semlegesítik.

Azonban fontos megjegyezni, hogy nem minden konfliktus kialakulása magyarázható a szűkös erőforrásokért való küzdelemmel, ugyanis csoportok közötti konfliktusok akkor is kialakulnak, ha objektív szempontból vizsgálva elegendő erőforrás áll rendelkezésre mindkét csoport számára.

Ez a társas összehasonlítás vonatkozásában a relatív depriváció, ami azt jelenti, hogy nem az objektív valóság, hanem a társas összehasonlítás eredménye határozza meg, hogy az egyének vagy csoportok mennyire elégedettek a helyzetükkel.³⁴²

Csoportok esetében ezt a jelenséget fraternalisztikus relatív deprivációnak nevezik.³⁴³ Ez megmutatja, hogy paradox módon egy-egy csoport helyzetének javulása hogyan vezethet további konfliktusokhoz.

Habár egy jobb gazdasági vagy szociális helyzetben lévő csoport helyzete objektíven nézve nem változik meg, ha a körülötte lévő csoport gazdasági vagy szociális helyzete javul, mégis kiélesedhetnek a köztük lévő konfliktusok, mert a csökkenő különbségek miatt egyre erősödik a versengés.

Ha két csoport között nézeteltérés vagy érdekellentét alakul ki, akkor számos olyan más folyamat is megjelenik, amely a feszültség további elmélyüléséhez vezet. Többek között, ha a csoportok fenyegetőnek érzélik egymás jelenlétét, az megváltoztatja a köztük folyó kommunikációt is.

Ha a csoportok között kialakult a konfliktus, akkor a kommunikáció könnyen ronthat a helyzeten, mert előtérbe kerülhet a másik fél hibáztatása, becsmérése vagy lekicsinylése, amely szintén a konfliktus elmélyüléséhez vezet.

Mindez a gyakorlatban abban nyilvánul meg, hogy először csak verbálisan, szóban, szitkozódva becsmérelik egymást, ami egy ponton nagyon könnyen és gyorsan fizikai erőszakká alakul át.

Andrew Binder és társai kutatásaik alapján megállapították, hogy abban az esetben, hogy ha a csoportok elzárkóznak a kommunikációtól, vagyis nem beszélnek vagy tárgyalnak egymással, és csak a saját csoportjukon belül vitatják meg a konfliktust, könnyen vezethet csoportpolarizációhoz. A csoport tagjai ilyenkor hajlamosak

³⁴² RUNCIMAN, Garry: *Relative deprivation and social justice: a study of attitudes to social inequality in twentieth-century*. – Berkeley: University of California Press, 1966.

³⁴³ WALKER, Lain, MANN, Leon: *Unemployment, Relative Deprivation and Social Protest*. – In: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1987. 13. évf. 2. sz. – p. 275-283.

kizárólag saját szempontjukból megvizsgálni a helyzetet. Összegyűjtik és elismélik az álláspontjukat alátámasztó érveket és elképzeléseket. Mivel egyoldalúan vizsgálják a kérdést, ez megerősíti azt a hiedelmüket, hogy igazuk van, és hogy követeléseik jogosak. Mindez könnyen szélsőséges irányba tolhatja az elképzeléseiket azt illetően, hogy mi lenne igazságos, vagy méltányos lezárása a konfliktusnak. Minél több időt töltenek a konfliktus tárgyalásával, annál inkább nagyobb jelentősége van csoport tagjai számára az elkötelezettségnek, vagyis az egyének elköteleződésének a csoport döntése mellett. Konfliktushelyzetben a csoportok hajlamosak arra, hogy fokozottan elvárják tagjaiktól a csoporthoz való hűséget és lojalitást, valamint annak a kifejezését a csoport iránt.

Ennek eredményeként gyakrabban jelenik meg az úgynevezett fekete-bárány effektus a csoport céljaival szemben felszólaló tagok irányába, ami végül a tagok kirekesztésével jár. A csoport számára fontos normákat megszegő tagok, vagyis a periféria kiszorítását, illetve a csoportból való kizárását nevezik fekete-bárány effektusnak.³⁴⁴

Az Afrika szarván fekvő országokban a kollektivista társadalmak, illetve a térségben az adott csoporthoz, etnikumhoz való tartozás tulajdonképpen a túlélés és az életbenmaradás kérdése, ezért egy ilyen helyzetben, akár létkérdés is lehet az, ha egy személyt a csoport kirekeszt, és kikerül a csoportból.

A fekete bárány effektus erősíti a csoportban a konformitást, vagyis a tagok akkor is hajlandóak követni a csoport céljait, ha személyesen nem értenek vele egyet teljes mértékben. Ez oda vezethet, hogy az olyan agresszív megoldások ellen sem szólalnak fel, amelyet egyénileg túlzónak éreznek.

Ez a fajta hozzáállás csökkenti az esélyét a másik féllel történő hatékony kommunikációnak is, mert azokat a tagokat, akik nyitnának a másik fél felé, esetleg megvizsgálnák vagy átgondolnák az ő nézőpontjukat, könnyen árulónak bélyegezhetik.³⁴⁵

Emiatt a másik csoport felé szinte csak fenyegetéssel élnek a csoporttagok, és ez a fenyegetés kölcsönös versengéshez vezet, amely megakadályozza a kooperációt. A

³⁴⁴ BINDER, A. R., DALRYMPLE, K. E., BROSSARD, D., SCHEUFELE, D. A.: *The Soul of a Polarized Democracy – Testing Theoretical Linkages Between Talk and Attitude Extremity During the 2004 Presidential Election*. – In. *Communication Research*, 2009. 36. évf. 3. sz. – p. 315-340.

³⁴⁵ ARIYANTO, A., HORNSEY, M. J., GALLOIS, C.: *United we stand – Intergroup conflict moderates the intergroup sensitivity effect*. – In. *European Journal of Social Psychology*, 2009.

fenyegetés észlelése, illetve maga a fenyegetés azért fontos, mert így az a csoport, aki úgy érzékeli, hogy a másik csoport őket fenyegeti, feljogosítva érezheti magát az agresszióra, amely a körülményektől függően akár egyfajta „fegyverkezési verseny” kialakulásához is vezethet. Vagyis a sértésekre és sérelmekre adott reakciók folyamatosan növekednek, a konfliktusok eszkalálódnak.³⁴⁶

A fentiek alapján a konfliktusok megoldásában az egyik legfontosabb lépés, hogy felek felismerjék, hogy a sérelmek megtorlása csak a konfliktus elmélyüléséhez vezet. Ezt sokszor akadályozza az úgynevezett vikariáló bosszú, ami arra a folyamatra utal, amikor saját sérelmet el sem szenvedő tagok is szeretnék megtorolni a csoport többi tagjának okozott sérelmeket vagy károkat. Minél nagyobb a másik csoport részéről érzékelt fenyegetés mértéke, annál nagyobb az esélye annak, hogy a saját pozícióját gyengének érző csoport további résztvevőket próbál bevonni a konfliktusba, vagyis koalíció alakítására törekszik.³⁴⁷ Ez pedig szintén hozzájárul a konfliktus eszkalálódásához vagy kiterjedté válásához.

Mindezt jól szemléltetik a korábban már bemutatott 2008. július és október között zajló alangói összecsapások. Amikor fegyveres összetűzés alakult ki a Garre és Murulle klánok között a víznyerőhelyekért. Mindkét klán jogot formált a kutak feletti ellenőrzésre. A két klán közötti összecsapás nemzetközivé vált, mert Etiópiából a Borana klán fegyveres milíciája kenyai területre lépett, hogy támogassa a Garre klánt, míg Szomáliából a Marehan klán fegyveres csoportja érkezett a Murulle klán megsegítésére.³⁴⁸

A konfliktusokkal együtt jár a saját és a másik csoportra vonatkozó észlelés megváltozása. Mindkét esetben a vélemények polarizációja történik.³⁴⁹ A saját csoportot igazságosnak, a másik csoportot rossznak tekintik. Jellemzően a politikai, etnikai és vallási alapon történő polarizáció során ideológiailag racionalizálják az egyéni és csoportos viselkedésüket. Ebben a folyamatban előtérbe kerül a glorifikáció,

³⁴⁶ KRAMER, Roderik M., BREWER, Marlynn: *Effects of group identity on resource use in a simulated commons dilemma*. – In. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1984. 46. évf. 5. sz. – p. 1044-1057.

³⁴⁷ MACK, Raymond W., SNYDER, Richard C.: *The analysis of social conflict – Toward an overview and synthesis*. – In. *Conflict Resolution*, 1957. 1. évf. 2. sz. – p. 212-248.

³⁴⁸ HUMAN RIGHT WATCH: *Bring the gun or you'll die – Torture, Rape and other serious Human Right violations by Kenyan Security Forces in the Mandera Triangle*. – 2009. június. – Online elérhető: <https://www.hrw.org/reports/kenya0609web.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 17.

³⁴⁹ LEBOW, Richard Ned, STEIN, Janice Gross: *Beyond Deterrence*. – In. *Journal of Social Issues*, 1987. 43. évf. 4. sz. – p. 5-71.

vagyis a saját csoport dicsőítése, felértékelése. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a tagok körében megerősödjön az az érzés, hogy a csoportjuk minden cselekedete helyes, ami túlzott magabiztossághoz vezethet. A másik csoport ellen elkövetett cselekedetek igazolása érdekében pedig gyakran történik morális elhatárolódás, amiben a másik csoport tagjai ellen elkövetett erőszakot jogosnak tüntetik fel. Ebben fontos szerepe van a már korábban bemutatott dehumanizációnak, amikor a másik csoport tagjait nem tekintik embernek, ezért nem vonatkoznak rájuk a személyközi viszonyulás megszokott szabályai.³⁵⁰

Ez a gyakorlati életben azt jelenti, hogy az emberek az alapján helyeselnék vagy elleneznek egy-egy magatartást, illetve értékelik annak a jogosságát, ahogy azt a saját vagy a másik csoport tagja végzi.

Ennek a torzításnak az eredménye, hogy a saját csoport motivációja pozitívként jelenik meg és igazságos reakciónak tekintik, a tagok viselkedését helyesnek, a másik csoport fenyegetése miatt indokolt védekezésnek látják. Ebből érezhető, hogy a saját csoport viselkedését külső tényezőknek, vagyis a másik fél agressziójának tulajdonítják, ellenben a másik csoport magatartását belső tulajdonságokkal magyarázzák, vagyis megjelennek az attribúciós torzítások.³⁵¹

Minderre tökéletes példa a hidegháború és a fegyverkezési verseny, ahol mind az Amerikai Egyesült Államok, mind pedig a Szovjetunió azért fegyverkezett, hogy megvédje magát a másik fél jelentette fenyegetésektől. A másik fél észlelt fenyegetésére adott válasz azonban egyfajta önbeteljesítő jóslattá válik, mert az egyik fél tevékenysége vagy az adott reakció egyben növeli a másik fél erőfeszítéseit is.

A konfliktusok a stressz, a szorongás és a félelem növekedésével járnak együtt. Érzelmileg felfokozott állapotban az emberek hajlamosabbak elfogadni a leegyszerűsítő magyarázatokat is, amely tovább erősíti a polarizált észlelést, továbbá a düh együtt jár agresszív megnyilvánulásokkal. Ezek a folyamatok szélsőséges esetben odáig vezethetnek, hogy a csoport céljává a másik fél leigázása vagy teljes megsemmisítése válik.³⁵²

³⁵⁰ LEIDNER, B., CASTANO, E., ZAISER, E., GINER-SOROLLA, R.: *Ingroup Glorification, Moral Disengagement, and Justice in the Context of Collective Violence*. – In. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2010. 36. évf. 8. sz. – p. 1115-1129.

³⁵¹ HOYLE, R. H., PINKLEY, R. L., INSKO, C. A.: *Perceptions of Social Behavior – Evidence of Differing Expectations for Interpersonal and Intergroup Interaction*. – In. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1989. 15. évf. 3. sz. – p. 365-376.

³⁵² MACKIE – SMITH – RAY 2008.

Ezekhez a folyamatokhoz tartozik még a dehumanizáció, a morális elhatárolódás, valamint a fokozatosság, azaz a másik csoport sérelmére először kevésbé súlyos tettet követnek el, majd fokozatosan egyre durvábban és durvábban lépnek fel, hiszen fokozatosan elfogadóbbakká válnak az egyre erőszakosabb viselkedésre.

Amíg a csoporton belül negatívan ítélik meg azt, aki kárt okoz a másinak a saját érdekében, addig a csoport érdekében elkövetett cselekedeteket a másik csoportok ellen a lojalitás megnyilvánulásának és a csoportcélok megvalósításának látják.

A konfliktusok elmélyülését tehát számos pszichológiai folyamat segíti elő, amelyek sokszor egymás hatásait erősítik.

Azonban fontos kitérni a konfliktusok eredményes megoldására is.

A konfliktusok eskalálódását tekintve fontos fék lehet azoknak a csoportnormáknak a megerősítésre, amelyek elutasítják az agressziót. Ezek a normák általában részét képezik a csoport életének, hiszen céljuk például a csoporton belüli erőszak korlátozása. Az agressziót korlátozó normák megerősítése és kiterjesztése a csoporton kívüli személyekre kulcsfontosságú a konfliktusok szempontjából. Az agressziót visszaszoríthatja az erőszakos jelek fenyegetésének csökkentése is. A konfliktusok feloldásához fontos továbbá a szisztematikus feldolgozás erősítése, amely segít például abban, hogy a másik csoport félreérthető megnyilvánulásait ne rögtön provokációként értékeljék.³⁵³

Mindemellett a konfliktusmegoldás folyamatában fontos szerepe van a mindkét fél számára elfogadható megoldások megtalálásának.

A konfliktusok megoldása gyakran kikényszerített megoldással történik, vagyis az erősebb fél legyőzi a gyengét. Ezáltal a feltételeket is ő diktálja. Ez a másik fél elégedetlensége miatt nem vezet kiegyensúlyozott állapothoz, mivel nincs kölcsönös elégedettség. A történelem során számtalan ilyen példát lehet találni. Többek között az első világháborút lezáró párizsi békediktátumokat, amelyek nem rendezték a konfliktust, hanem megalapozták az országok közötti későbbi súlyos ellentéteket, amelyek a második világháborúhoz vezettek.

A konfliktusok megoldásának másik módja a disztributív megoldás, amely már stabilabb állapotot tud eredményezni. Ebben az esetben kölcsönös engedményeket tesznek a felek, hogy egy kompromisszumos döntést hozzanak. Akár területi viták,

³⁵³ DODGE, Kenneth A., NEWMAN, Joseph P.: *Biased decision-making processes in aggressive boys*. – In. *Journal of Abnormal Psychology*, 1981. 90. évf. 4. sz. – p. 375-379.

akár más természeti erőforrásokért folytatott konfliktusok során a disztributív megoldások célja, hogy a felek vállalt engedményei kisebb veszteségeket jelentenek, mint a konfliktus további folytatása.

A harmadik az úgynevezett integratív módszer. Ha megvizsgáljuk a konfliktusban álló felek igazi céljait és érdekeit, akkor akár kialakítható olyan győztes-győztes megoldás, amellyel mindkét fél elégedett lehet. Abban ez esetben, hogy sikerül feltárni a valós szükségleteket, kiderülhet, hogy a csoportok céljai összeegyeztethetők egymással. Továbbá a megfelelő koordináció és szabályok betartása mellett mindkét csoport részesülhet igényei szerint a természeti erőforrásból.

Az integratív megoldások célja, hogy a felek olyan területen tegyenek engedményeket, amelyek nem sértik a legfontosabb érdekeiket, ezért nem alakul ki bennük elégedetlenség a megoldással kapcsolatban. Ezek az általában kreatív megoldások igénylik, hogy ne konkrét követelések, hanem a szükségletek és igények szerint tárják fel a konfliktusban résztvevő felek céljait.

A tárgyalás folyamatában fontos lehet egy külső szereplő, például egy mediátor jelenléte, aki független szakértőként tudja segíteni a konfliktus békés rendezését.³⁵⁴

Másfajta megközelítésből vizsgálva, lehetőség van fölérendelt közös célok alkotására vagy találására, hogy együttműködésre ösztönözzék a résztvevő csoportokat.³⁵⁵ A fölérendelt közös célok azonban kizárólag akkor tudnak hatásosak lenni, ha mindkét fél erőfeszítésére szükség van a kitűzött célok megvalósításához. Továbbá fontos, hogy nem csak csoportok közötti, hanem a csoportok tagjai között is személyes interakció alakuljon ki a feladatvégrehajtás során, illetve a másik csoport tagjai személyközi helyzetben ismerjék meg egymást, ezzel megcáfolva a másik csoportról alkotott sztereotípiákat.

A konfliktus feloldásához az érintett feleknek, egyrangú partnerként kell részt venni a folyamatban, és feladatmegoldásnak vagy a fölérendelt célok elérésének sikeresnek kell lennie.³⁵⁶

³⁵⁴ WILKENFELD, Jonathan, YOUNG, Kathleen, QUINN, David, ASAL, Victor: *Mediating International Crises – Cross-National and Experimental Perspectives*. – In. *Journal of Conflict Resolution*, 2003. 47. évf. 3. – p. 279-301.

³⁵⁵ SHERIF, Muzaffer, HARVEY, O. J., WHITE, B. Jack, HOOD, William R., SHERIF, Carolyn W.: *Intergroup Conflict and Cooperation – The Robbers Cave Experiment*. The University Book Exchange, 1961.

³⁵⁶ KRAMER, Roderik M., BREWER, Marlynn: *Effects of group identity on resource use in a simulated commons dilemma*. – In. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1984. 46. évf. 5. sz. – p. 1044-1057.

A fölérendelt közös célok azért tudnak sikeresek lenni, mert olyan társas identitást tudnak létrehozni, amely erősíti a különböző csoportokhoz tartozó egyének összetartozásnak érzését. Ez főként akkor működik hatékonyan, ha a csoportoknak nem kell megtagadnia a korábbi értékeiket, hanem megtarthatják azokat.³⁵⁷

Mindezekre jó példa napjainkból a futball, amikor a különböző hazai csapatok szurkolói minden szombaton harcban állnak egymással, azonban amikor a válogatott játszik, akkor mégis képesek együtt utazni és együtt szurkolni.

4.6. ÖSSZEGZÉS, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A fejezetben az értekezés célkitűzéseivel összhangban interdiszciplináris módon ismertettem azokat a tényezőket, amelyek hatással van az Afrikában zajló vízkonfliktusokra.

Bemutattam, valamint adatelemzéssel alátámasztottam, hogy napjainkban és a közeljövőben Afrikában a globális felmelegedés, a népesség gyorsütemű emelkedése, a rendelkezésre álló vízkészletek csökkenése, valamint a klímaváltozás hatásai milyen súlyos problémát jelentenek.

Kutatásom során félig strukturált interjúkat készítettem a kelet-afrikai térségből származó szakemberekkel a térséget érintő vízhiány és biztonság összefüggéseiről. Fontosnak tartottam, hogy olyan emberek mondják el a tapasztalataikat és gondolataikat, akik a térségből származnak, ezáltal első kézből valók az információk, valamint munkájuk és tanulmányaik miatt összefüggéseikben képesek látni a kérdéskört. Két szómáliai, két kenyai és két etióp állampolgárral, valamint a vízhiányt saját maga is megtapasztaló nigériai állampolgárral, illetve egy geopolitikával foglalkozó, magyar állampolgárságú szakértővel készítettem interjúkat, melyek leirata a mellékletben található.

A megkérdezettek egyetértettek abban, hogy összefüggés van a vízhiány összefüggésben áll a klímaváltozással, a biztonsági helyzettel és a túlnépesedéssel. A migráció vonatkozásában minden megkérdezett egyetértett abban, hogy a vízhiány és a migráció között közvetlen összefüggés van. Az interjúk elemzése után megállapíthatom, hogy Kelet-Afrikában a vízhiány már napjainkban problémát jelent,

LEBOW – STEIN 1987. – p. 5-71.

³⁵⁷ DEUTSCH, Morton: *Educating for a peaceful world.* – In. *American Psychologist*, 1993. 48. évf. 5. sz. – p. 510-517.

és a jövőben várhatóan a vízhiánnyal kapcsolatban további feszültségek keletkeznek. A térségben élők mind érzik a klímaváltozás hatásait, és azon az állásponton vannak, hogy a vízhiány súlyos biztonsági problémákat fog eredményezni.

A fejezetben bemutatam, hogy a kelet-afrikai térség, valamint a Száhel-övezet rendkívül kiszolgáltatott a klímaváltozásnak, és a jövőben Afrika szarván, valamint Száhel-övben fekvő országokban a szárazság és csapadékhiány egyre nagyobb problémát fog jelenteni és a természeti erőforrások egyre szűkösebbek lesznek. A szociológia segítségével röviden bemutatam az afrikai társadalmak, mint kollektivisták jellemzőit. A szociálpszichológia segítségével pedig az egyén és csoport kapcsolatát, valamint a csoportok közötti versengés és a természeti erőforrásokért folytatott összecsapások pszichológiai magyarázatait. Véleményem szerint ez a multidiszciplináris megközelítés lehetővé teszi a vízkonfliktusok jobb megértését, valamint a gyakorlat számára kézzel fogható magyarázatokat ad a csoportok közötti konfliktusok megértéséhez és a problémák azonosításához.

5. ÖSSZEFÜGGÉSEK AZ AFRIKAI VÍZKONFLIKTUSOK ÉS MAGYARORSZÁG, ILLETVE EURÓPA BIZTONSÁGA KÖZÖTT

5.1. MAGYAR KATONAI SZEREPVÁLLALÁS AFRIKÁBAN

Ahogy a kutatási témám címében is szerepel az afrikai vízkonfliktusok, bármennyire is földrajzilag távolinak tűnnek mind Európa, mind pedig Magyarország számára, igen jelentős hatással vannak Magyarország biztonságára. A Magyar Honvédség külföldi szerepvállalása mindenképpen biztonsági kérdés. Politikailag nyilvánvalóan Magyarországot képviseli, ezáltal – mint Barry Buzan és társai kifejtették – politikai-biztonsági dimenziója is van tevékenységének, valamint hasonlóan az amerikai és francia állásponthoz, a Magyar Honvédség külföldi szerepvállalása nem más, mint egy előretolt feladatvégrehajtás, amely Magyarország biztonságának biztosítása érdekében történik. Ilyen például a tömeges migráció, az nemzetközi embercsempészhalózatok, vagy szélsőséges iszlamisták elleni katonai fellépés külföldön.

5.1.1. A MAGYAR HONVÉDSÉG KÜLFÖLDI SZEREPVÁLLALÁSA

Magyarország az ENSZ, a NATO, valamint az EU tagjaként különböző katonai műveletekben vállal feladatokat a nemzetközi műveletek során. Az Országgyűlés Hivatalának Képviselői Információs Szolgálatának összefoglalója szerint a Magyar Honvédség 1973 óta 54 nemzetközi békeművelethez küldött katonákat.³⁵⁸

Magyarország külföldi katonai szerepvállalását a 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szabályozza.³⁵⁹

A törvény a Honvédség jogállása és feladatai meghatározásánál rögzíti, hogy a Honvédség feladata 36. § (1) c) „a szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb

³⁵⁸ ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat: *A honvédség aktuális külföldi katonai missziói.* – In: Infojegyzet, 2020. 62. sz. október 2. Online elérhető:

https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_62_honvedsegi_missziok.pdf/9fe7c180-a8a9-8573-c1ed-754bca3e026a?t=1601625018866 (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁵⁹ 2011. EVI CXIII. TÖRVÉNY *a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.* – Online elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2011-113-00-00> (Letöltve: 2021. október 20.)

katonai kötelezettségek – különösen a kollektív védelmi, békefenntartó, válságkezelési és humanitárius feladatok – teljesítése”.

Másrészt a 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzetbiztonsági Stratégiájáról³⁶⁰ szóló kormányhatározat alapján Magyarország Nemzetbiztonsági Stratégiájában deklaráltak szerepelnek az Afrikát érintő biztonsági kihívások:

49. *„A globális felmelegedés és a szélsőségesebbé váló időjárás hozzájárul egyes államok belső nehézségeinek erősödéséhez. Az éghajlatváltozás hatásai mindenhol érzékelhetőek, ugyanakkor különösen erősen jelentkeznek számos olyan térségben, amelyek más okok miatt eleve sérülékenyek, súlyosbítva a meglévő társadalmi és gazdasági problémákat.”*

50. *„A nemzetközi rendszer stabilitására negatívan ható világméretű trendek várhatóan tartósak maradnak. Az euroatlanti és az európai biztonsági rendszer keleti és déli irányból egyaránt rendkívüli, a hidegháború vége óta nem tapasztalt kihívásokkal és fenyegetésekkel néz szembe. Miközben kontinensünk lakosságának létszáma gyakorlatilag stagnál, illetve átlagéletkorát tekintve öregszik, addig elsősorban Afrikában és Közép-Ázsiában népességrobbanás zajlik. Mindez újabb államok és régiók destabilizálódásához és a migrációs nyomás további erősödéséhez vezethet.”*

59. *„Az afrikai és az ázsiai kontinens számos térségében, de a világ több más pontján is mind súlyosabb kihívást jelent a lakosság ivóvízzel és élelmiszerrel való ellátása. Ez komoly biztonsági kockázatot hordoz magában. A megújuló energiák és a környezetbarát technológiák növekvő hányadot képviselnek a globális energiaellátásban.”*

137. *„Magyarország nemzetközi szervezetek (NATO, EU, ENSZ, EBESZ) keretében vagy alkalmi koalíció tagjaként, nemzeti érdekeivel összhangban a jövőben is fel fog lépni a nyugat-balkáni, a közel-keleti, az afrikai, a közép-ázsiai és más, biztonságunkra hatást gyakorló térségekben kialakult válságok kezelése és kiváltó okainak megszüntetése érdekében, valamint részt vállalunk a konfliktusok utáni stabilizációs és újjáépítési erőfeszítésekből.”*

³⁶⁰ KORMÁNYHATÁROZAT Magyarország Nemzetbiztonsági Stratégiájáról. – 1163/2020. (IV. 21.) – Online elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1163-30-22> (Letöltve: 2021. október 20.)

138. *„Ebben műveleti és missziós szerepvállalásunkon túl jelentős szerepet kap az érintett országok védelmi és biztonsági szerveinek megerősítéséhez, valamint a fenntartható fejlődés egyéb helyi feltételeinek biztosításához nyújtott hozzájárulásunk. Fel kell készülnünk a nemzetközi válságkezelésben növekvő szerepet játszó, megfigyelő, mentoráló és tanácsadó jellegű polgári missziókban történő nagyobb szerepvállalásra is.”*

140. *„A védelmi relációjú együttműködési feladatok mellett növekvő fontossággal bír a humanitárius segélyek kialakításának, összeállításának és a válságrégiókba történő eljuttatásának koherens rendszerben történő bonyolítása. Ez a tevékenység kulcsfontosságú abban is, hogy Magyarország segítséget tudjon nyújtani az üldözött keresztény kisebbségeknek, világszerte.”*

143. *„A tömeges, ellenőrizetlen és illegális migráció és a velejáró kockázatok megfelelő kezelése új szemléletmódot, valamint újszerű, határozott és hatásos kormányzati, illetve európai és szövetségi válaszokat követel. Ezek lényege, hogy a tömeges, ellenőrizetlen és illegális migrációt nem pusztán kezelni, hanem megállítani kell. Ennek feltétele az EU külső határainak hatékony védelme, valamint a migrációt kiváltó okok elleni helyszíni, a kibocsátó országokban történő, összehangolt fellépés. Az okok kezelésének sikertelensége esetén a tömeges, ellenőrizetlen és illegális migráció elleni erőfeszítések végső soron nem lehetnek eredményesek, ami hosszabb távon az európai civilizáció jövőjét is eldöntheti.”³⁶¹*

A fentiekből egyértelműen látszik, hogy Magyarország mind külpolitikailag, mind pedig biztonságpolitikailag elismeri, hogy a klímaváltozás, a vízhiány és ezek következményeként kialakuló konfliktusok, instabilitás és tömeges migráció mind jelentős biztonsági kihívást jelentenek, és jelentős hatással vannak Magyarország biztonságára. Egyértelműen látszik az a fajta proaktív megközelítés, ami szerint a problémákat helyben, az adott esetben Afrikában kell megoldani. Magyarország nem csak katonai, de a különböző polgári és humanitárius missziókban a jövőben még nagyobb szerepvállalásra törekszik.

³⁶¹ UA.

5.1.2. MAGYARORSZÁG JELENLEGI MISSZIÓI

Magyar katonák jelenleg ENSZ, NATO és EU missziókban vesznek részt a világ különböző országaiban. A legnagyobb számban a Balkánon teljesítenek magyar katonák külszolgálatot.

Miután Magyarország csatlakozott a NATO-hoz és az Európai Unióhoz, megváltoztak az ország külpolitikai és biztonságpolitikai irányai, az ország nagyrészt kivonult a különböző ENSZ szervezésű missziókból.³⁶² Napjainkban magyar katonák az ENSZ ciprusi békefenntartó missziójában a UNICYP-ben (United Nations Peacekeeping Force in Cyprus) vannak jelen.³⁶³ Továbbá az ENSZ libanoni békefenntartó missziójában az UNIFIL-ben³⁶⁴ (United Nations Interim Force in Lebanon), valamint az ENSZ Nyugat-Szaharai Missziójában a MINURSO-ban.³⁶⁵

Jelenleg a magyar honvédség a NATO-missziók közül Koszovóban a KFOR (Kosovo Force) misszióban van jelen.³⁶⁶

A Magyar Honvédség másik balkáni missziója az EUFOR³⁶⁷ (European Union Force) misszió, amelyik jelenleg Bosznia-Hercegovinában működik.

Az EU afrikai missziójában az EUTM MALI-ban³⁶⁸ (European Union Training Mission in Mali) is részt vesznek magyar katonák Mali fegyveres erejének kiképzésben.

Az EU grúziai missziójában az EUMM-ban³⁶⁹ (European Union Monitoring Mission in Georgia), Földközi-tengeri missziójában, az EU NAVFOR³⁷⁰ olaszországi központjában is teljesít szolgálatot magyar katona.

³⁶² BESENYŐ 2019. – p. 8.

³⁶³ UNFICYP: *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*. – Online elérhető: <https://unficyp.unmissions.org/> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁶⁴ UNIFIL: *United Nations Interim Force in Lebanon*. – Online elérhető: <https://unifil.unmissions.org/> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁶⁵ MINURSO: *United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara*. – Online elérhető: <https://minurso.unmissions.org/> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁶⁶ NATO: *Kosovo Force*. – Online elérhető: <https://jfcnaples.nato.int/kfor> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁶⁷ EUROPEAN UNION: *Operation*. – Online elérhető: <https://www.euforbih.org/> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁶⁸ EUROPEAN UNION: *Training Mission Mali*. – Online elérhető: <https://eutmmali.eu/> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁶⁹ EUROPEAN UNION: *EUMM*. – Online elérhető: <https://www.eumm.eu/> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁷⁰ EUROPEAN UNION: *EUNAFOR MED Operation IRINI*. – Online elérhető: <https://www.operationirini.eu/> (Letöltve: 2021. október 20.)

A nemzetközi szervezetek missziói mellett Magyarország a Nemzetközi Koalíció keretében katonákat küldött az Irakhoz tartozó Erbilbe, ezáltal Magyarország is hozzájárult az Iszlám Állam elleni háborúhoz.³⁷¹

A Takuba művelet keretében Magyarország is szerepet vállal a Franciaország által vezetett különleges műveleti erők alkalmi harci kötelékében, amelynek célja a konvencionális könnyű, felderítő és lövész erők műveleti támogatása Maliban, továbbá a terrorizmus elleni műveletek a Mali-Niger-Burkina Faso hármashatár térségében.³⁷² A Takuba harci kötelékbe Magyarország 80 fős kontingenst küld 2022 első negyedétől.

A misszió azért releváns, mert a Száhel-övezet napjaink egyik legakutabb válságövezete, amely hatással van hazánk, Magyarország biztonságára a migráció, valamint a radikális iszlamista csoportok előretörése miatt. Ezek a biztonsági kihívások nem csak destabilizálják a Száhel észak-afrikai részét, de – a közvetlen szomszédos országokon kívül – Európát is érintik. Magyarország védelme nem csak az országhatároknál kezdődik, hanem jóval azokon túl. Magyarország elkötelezett arra, hogy a regionális válságokat lehetőleg helyben kell kezelni, megakadályozva, hogy a migráción keresztül begyűrűzzön Európába.³⁷³

Jól mutatja az is, hogy Magyarország a jövőben elkötelezett a békefenntartó és egyéb más külföldi szerepvállalásokkal kapcsolatban, hogy 2019-ben 1000 főről, 1200 főre emelte a külföldi missziókban vállalt ambíciószintjét.³⁷⁴

5.1.3. MAGYAR KATONAI SZEREPVÁLLALÁS AFRIKÁBAN

Magyarország napjainkig 21 afrikai műveletben vállalt szerepet, és nagyságrendileg 400 magyar katonai és civil vett részt ezekben a missziókban.

³⁷¹ GLOBAL COALITION WORKING GROUPS: *Hungary*. – Online elérhető: <https://theglobalcoalition.org/en/partner/hungary/> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁷² HONVÉDELMI MINISZTERIUM: *Kilencedik nemzetként csatlakozna Magyarország az afrikai katonai koalícióhoz*. – Online elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/kilencedik-nemzetkent-csatlakozna-magyarorszag-az-afrikai-katonai-koaliciohoz.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁷³ MARSAI VIKTOR: *Rejtő nyomában – magyar szerepvállalás a Task Force Takubában*. – Stratégiai Védelmi Kutatóintézet. Elemzések, 2021. 21. sz. – p. 11. – Online elérhető: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2021_21.pdf

³⁷⁴ HONVÉDELMI MINISZTERIUM: *Magyarország növeli a békefenntartó szerepvállalását*. – Online elérhető: <https://honvedelem.hu/galeriak/magyarorszag-noveli-bekefenntarto-szerepvallalast.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

Magyarország legelső afrikai missziója a **namíbiai** UNTAG (United Nations Transition Assistance Group) művelet volt. A misszióba Magyarország 23 rendőrt küldött ki 1989-1990 között.

A namíbiai művelet egy klasszikus polgári, rendőri misszióként indult, amelynek következő mandátuma volt: biztosítani, lebonyolítani és felügyelni a szabad választásokat; az ellenségeskedések beszüntetésének, a tűzszüneti előírások betartásának és a szemben álló felek csapatainak ellenőrzése, majd lefegyverzése; a dél-afrikai katonai és rendőri erők kivonásának ellenőrzése; az országhatárok ellenőrzése; a politikai foglyok szabadon bocsátása, a menekültek hazatérésének biztosítása, az új namíbiai rendőrség támogatása, valamint a törvények betartatásának ellenőrzése.³⁷⁵

A következő afrikai misszió az **angolai** UNAVEM II (United Nations Angola Verification Mission II) volt. A misszióban 1991 júniusától és 1995 februárjáig szolgáltak magyar rendőrök és magyar katonák. Összesen 42 rendőr és katona teljesített szolgálatot a misszióban, mely a következő tevékenységekre kapott mandátumot az ENSZ-től: békeszerződésben foglaltak betartatása; tűzszünet előírásainak ellenőrzése; az angolai rendőrség felügyelete; a választások megfigyelése és az eredmények hitelesítése; mediáció a szembenálló felek között.³⁷⁶

Az UNAVEM III (United Nations Angola Verification Mission III) misszióban, ami 1995. februártól 1997. júniusig tartott, 18 magyar katona és rendőr teljesített szolgálatot. A feladataik a következők voltak: a lusakai egyezményben foglaltak betartatása; a tűzszünet előírásainak ellenőrzése; az állami adminisztráció kiépítésének támogatása; az UNITA átalakítása fegyveres csoportból politikai párttá; a fegyveres csoportok és a civil lakosság leszerelése és lefegyverzése – DDR programok.

1997. júniusban az UNAVEM III misszió lezárult és átalakult MONUA (United Nations Observer Mission in Angola) misszióvá. A MONUA misszióban összesen 26 magyar békefenntartó, 13 rendőr és 13 katona szolgált. A MONUA mandátuma a következő volt: az állami közigazgatás újjáépítésének ellenőrzése; elősegíteni és ellenőrizni az UNITA szervezeti egységeinek a beolvadását az új kormányba, haderőbe; Az UNITA haderő felszámolása, a bázisok felszámolása, a fegyveresek lefegyverzése, majd visszaillesztése a civil életbe; a tűzszüneti megállapodás

³⁷⁵ BESENYŐ 2019. – p. 11.

³⁷⁶ UO. – p. 13.

előírásainak ellenőrzése, betartatása, az angolai rendőrség semlegességének biztosítása, az UNITA biztonsági erőinek beolvasztása országos és helyi szinten a rendőrség állományába; fegyverek begyűjtése, megsemmisítése; az emberi jogok biztosítása a lakosságnak, a civil társadalom kiépítése, támogatni a különböző civil szervezetek létrejöttét, működését; a humanitárius szervezetek munkájának támogatása, a rászorulóknak segélyezésének koordinálása.³⁷⁷

1992 decemberétől 1994 decemberéig tartott az ENSZ ONUMOZ (United Nations Operations in Mozambique) elnevezésű **mozambiki** békeművelete, ahol 52 magyar katona és rendőr szolgált. A misszióknak a következő mandátum lett meghatározva: a kormány és a RENAMO által megkötött tűzszünet betartatása, ellenőrzése; külföldi katonák kivonásának ellenőrzése és biztosítása; különböző fegyveres csoportok lefegyverzése, a fegyverek begyűjtése; ENSZ és más nemzetközi szervezetek működtetésének biztosítása; segíteni az infrastruktúra újjáépítését; részvétel a választások lebonyolításában; humanitárius tevékenység koordinálása, menekültkérdés.³⁷⁸

A mozambiki békefenntartó művelettel egyidőben **Libériában** 1993 szeptemberében indult el és 1997 szeptemberéig tartott az ENSZ UNOMIL nevű művelete. Az UNOMIL (United Nations Observer Mission in Liberia) műveletben, vezetői szinten egy magyar katonatiszt vett részt. A misszió számára a következő mandátum lett meghatározva: a cotonou-i békeszerződésben foglaltak betartatása; a tűzszünet ellenőrzése, valamint az ECOWAS támogatása; lefegyverzési és leszerelési folyamatban való részvétel; határrendészeti feladatok, csempészet felszámolása; az ECOMOG támogatása, tűzszerészeti tevékenység; az ENSZ és más humanitárius szervezetek munkájának segítése; a választások megszervezése és lebonyolítása.³⁷⁹

1993 júniusától 1994 szeptemberéig tartott az ENSZ **Ugandai-Ruandai** Megfigyelő Missziója, az UNOMUR (United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda). A misszióban 5 magyar katona szolgált. Az UNOMOR az ugandai és ruandai határ mentén, kizárólag Uganda területén működhetett, és a mandátumának megfelelően a következő feladatokat látta el: határőrizet, hutu és tutszi fegyveres csoportok megfigyelése; csempészet, fegyverkereskedelem visszaszorítása;

³⁷⁷ UO. – p. 24.

³⁷⁸ UO. – p. 16.

³⁷⁹ UO. – p. 20.

ellenségeskedések és feszültségek megakadályozása; bizalomerősítő tevékenység; az Arusha békemegállapodás megkötésében való részvétel.³⁸⁰

Az ENSZ 1991-ben indította és napjainkban is működik az ENSZ **Nyugat-szaharai** Népszavazási Missziója (MINURSO/United Nations Peacekeeping Mission in Western Sahara).³⁸¹ A misszióban jelenleg 7 magyar békefenntartó teljesít szolgálatot. A MINURSO mandátumban a következő feladatok kerültek meghatározásra: tűzszünet ellenőrzése, az ENSZ jelenlét demonstrálása; a marokkói csapatok és a Polisario Front közötti tűzszünetesértékek regisztrálása; a csapatok létszámának, diszlokációjának és a változásoknak a nyilvántartása; aknák, gránátok és más robbanószerkezetek megjelölése, a felek tájékoztatása a koordinátákról; jó kapcsolat kialakítása és ápolása a szembenálló felekkel.³⁸²

Sierra Leonében az ENSZ 1999 októberében indította el a UNOMSIL (United Nations Observer Mission in Sierra Leone) nevű megfigyelő misszióját. A misszióban egy magyar rendőrtiszt teljesített szolgálatot. Az UNOMSIL a következő tevékenységekre kapott felhatalmazást: együttműködni Sierra Leone kormányával és a békemegállapodásban érintettekkel a szerződés implementációjával kapcsolatban; támogatást nyújtani Sierra Leone kormánya számára a lefegyverzési, leszerelési és reintegrációs terv megvalósításában; ennek megfelelően UNOMSIL-jelenlét létrehozása stratégiai/kulcsfontosságú sierra leone-i helyszíneken, ideértve a lefegyverzési/átvevő és leszerelési központokat; az ENSZ személyzet biztonságának és szabad mozgásának biztosítása; a tűzszünet betartásának ellenőrzése, figyelembe véve, hogy megfelel-e az 1999. május 18-án (S/1999/585 melléklet) tűzszüneti egyezményben foglaltaknak; támogatni a feleket a bizalomépítési folyamatok építésében és azoknak a fenntartásában; a humanitárius támogatások teljesítésének elősegítése; az ENSZ civil tisztviselőinek munkájának támogatása, beleértve a Főtitkár Különleges Megbízottjának és munkatársainak, az emberi jogi és polgári ügyek tisztviselőinek támogatása; a felkérésnek megfelelően, támogatás nyújtása a választásokkal kapcsolatosan, mely a jelenlegi sierra leone-i alkotmányba foglaltak szerint kerülnek lebonyolításra.³⁸³

³⁸⁰ UO. – p. 21.

³⁸¹ MINURSO.

³⁸² BESENYŐ 2019. – p. 26.

³⁸³ UO. – p. 27.

Az ENSZ 2004. februárban indította el **Elefántcsontparton** az ONUCI (United Nations Operation in Côte d'Ivoire) műveketet, mely 2017. júniusig tartott. A misszióban egy magyar rendőrtiszt vett részt kiképzőként. Az ONUCI mandátumában a következő feladatok kerültek meghatározásra: ellenőrizni a szembenálló felek között megkötött békeszerződés betartását, valamint a konfliktusban levő erők tevékenységét; részt venni a szembenálló erők lefegyverzésében és leszerelésében, valamint gondoskodni a fegyverek hazatéréséről, a civil társadalomba történő visszaintegrálásokról, letelepítéséről (DDR programok); az ENSZ alkalmazottak, intézmények, valamint a polgári lakosság védelme; a humanitárius tevékenység – menekültek visszatelepítése, stb. – támogatása; a békemegállapodás elősegítése; az emberi jogok betartatása, biztosítása; a közrend és a közbiztonság helyreállítása; segíteni a helyi igazságszolgáltatási szervek átalakítását, kiképzését.³⁸⁴

2013-ban az ENSZ elindította a MINUSMA missziót **Maliban**. A MINUSMA (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission In Mali)³⁸⁵ mandátumában a következő feladatok szerepeltek: stabilizálni a kulcsfontosságú városokat és helyreállítani az állam integritását; támogatni az átmeneti útiterv végrehajtását, beleértve a nemzeti politikai párbeszédet és a választási folyamatot; védelmezni a polgári lakosságot és az ENSZ alkalmazottakat; védelmezni és elősegíteni az emberi jogok védelmét; támogatni a humanitárius segítségnyújtást; támogatni a kulturális értékek megőrzését; támogatni a nemzeti és a nemzetközi igazságszolgáltatást.

A MINUSMA misszió napjainkban is folyamatban van, egy magyar rendőrtiszt teljesített szolgálatot.³⁸⁶

Az ENSZ a **Közép-afrikai Köztársaságban** 2014. áprilisban indította el a MINUSCA (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission In The Central African Republic)³⁸⁷ jelenleg is működő missziót. A misszióba Magyarország éves váltásokban négy katonatisztet küld ki. A MINUSMA misszió számára a következő feladatok lettek meghatározva: támogatni az átmeneti/béke folyamatot; elősegíteni a humanitárius segítségnyújtást; támogatni és védelmezni az emberi

³⁸⁴ UO. – p. 29.

³⁸⁵ UNITED NATIONS PEACEKEEPING: MINUSMA *Fact Sheet*. – Online elérhető: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma> (Letöltve: 2021. október 20.)

³⁸⁶ BESENYŐ 2019. – p. 31.

³⁸⁷ UNITED NATIONS PEACEKEEPING: MINUSCA *Fact Sheet*. – Online elérhető: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusca> (Letöltve: 2021. október 20.)

jogokat; támogatni az igazságszolgáltatást, a jogrend visszaállítását; részt venni a lefegyverzési, leszerelési és a civil életbe visszaillesztő programokban; részt venni az otthonukból elűdözöttek visszatelepítésében.³⁸⁸

Európai Unió afrikai missziói magyar részvétellel:

Az Európai Unió, illetve az Európai Unió több országa számára, különösen Franciaország számára az afrikai események rendkívül jelentősek. Tekintettel arra, hogy többek között azért is, mert Franciaország a korábbi gyarmataival napjainkban is szoros gazdasági kapcsolatot tart fenn, ezért az afrikai események az Európai Uniót is érintik. A korábbi gyarmattartó országok mellett az afrikai fegyveres konfliktusok, és az – ezek eredményeként kialakuló – Európa irányába tartó tömeges migráció, a közép- és kelet-európai államokat, köztük Magyarországot is súlyosan érintik. Az Európai Unió ezért is érdekelt a különböző afrikai konfliktusok rendezésében.

Az Európai Unió a **Kongói Demokratikus Köztársaságban** 2003. június 12. és 2003. szeptember 7. között hajtotta végre az EU ARTEMIS (DRC ARTEMIS) műveletet, melybe Magyarország egy katonatisztet delegált. A művelet során a mandátumban az alábbi feladatok kerültek meghatározásra: a stabilitás megteremtése Buniában egy korlátozott katonai művelettel, reptér biztosítása; biztonsági feladatok ellátása (Hema–Lendu konfliktus megoldásának elősegítése); humanitárius tevékenységek, a menekültek és a civil lakosság védelme; MONUC tevékenységének támogatása, az ENSZ munkatársainak és létesítményeinek védelme.³⁸⁹

Az Európai Unió következő művelete **Dárfúrban** az Afrikai Unió által működtetett AMIS (African Union Mission in Sudan), vagyis az Afrikai Unió béketámogató műveletét segítő EU support to AMIS/Darfur nevű művelet volt, mely 2005. június és 2007. december között zajlott Szudánban. Az EU támogató műveletében összesen két magyar katonatiszt szolgált. A támogató műveletnek a mandátumai a következők voltak: az AMIS művelet működtetése, támogatása; az Afrikai Unió katonáinak kiképzése/szakkiképzése; taktikai-stratégiai szállítások megszervezése, lebonyolítása; logisztikai támogatás, tanácsadás – tanácsadó csoport; rendőri segítségnyújtás; humanitárius programokban való részvétel.³⁹⁰

³⁸⁸ BESENYŐ 2019. – p. 33.

³⁸⁹ UO. – p. 34.

³⁹⁰ UO. – p. 36.

Az Európai Uniónak a **Kongói Demokratikus Köztársaságban** több művelete is volt. Először az (EUSEC RD CONGO) EU kongói Tanácsadói és Támogatói missziója, amelyet eleinte egy évre terveztek, de később évente hosszabbította. A misszióban összesen 11 magyar katonatisztet szolgált. Az EUSEC RD CONGO a mandátumában a következő feladatok lettek meghatározva: a kongói kormányzat támogatása; az afrikai Nagy-Tavak menti országok biztonságának, együttműködésének segítése; a hadsereg adminisztratív és pénzügyi reformjának támogatása, a védelmi szektor átalakítása; Együttműködés az Európai Uniónak a Kongói Demokratikus Köztársaság biztonsági ágazatának reformja keretében folytatott rendfenntartó missziójával (EUPOL RD Congo); humanitárius tevékenységek.³⁹¹

A 2006. június 12. és 2006. november 30. között egy újabb európai uniós műveletre (EUFOR RD CONGO) a **Kongói Demokratikus Köztársaságban** Magyarország három katonatisztet küldött. Az EUFOR RD CONGO a következő mandátummal rendelkezett: a kongói választásokon egyfajta „tartalékerőként” a MONUC tevékenységének támogatása; a kinshasai repülőtér biztosítása.³⁹²

Az Európai Unió következő afrikai művelete az EUFOR Chad/RCA a művelete volt, amely 2008. január 28-án indult, és 2009. március 15-én ért véget. Európai Unió **Csádi és Közép-Afrikai Köztársasági** Békeműveletébe négy magyar katonatisztet szolgált. A művelet számára a következő feladatok lettek meghatározva: az ENSZ művelet megindításáig katonai erővel stabilizálni a régiót; a civil lakosság és a menekülttáborok lakóinak védelme, a menekültek hazatérésének biztosítása, nemzetközi polgári személyek biztonságának garantálása; humanitárius segélyszállítmányok célba juttatásának támogatása.³⁹³

Az EU napjainkba is zajló művelete az EU NAVFOR Atalanta /EU NAVAL OPERATION IN THE SOMALI REPUBLIC, amely az EU katonai tengeri művelete **Szomáliában**, ami 2008. június 2-án indult el. A műveletre Magyarország, éves váltásban három altisztet küldött 2010-ig. Az EU NAVFOR művelet a következő mandátummal rendelkezik: kalózkodás elleni küzdelem, a kereskedelmi utak biztosítása, „civil” hajók védelmezése; az ENSZ Világélelmezési Programjának (World Food

³⁹¹ UO. – p. 38.

³⁹² UO. – p. 39.

³⁹³ UO. – p. 40.

Programme), az Afrikai Unió Szomáliai Műveletének (AMISOM) hajóinak és más humanitárius konvojok kísérete, védelme; a szomáliai partoknál folyó halászati tevékenység monitorozása; más uniós műveletek és olyan nemzetközi szervezetek támogatása, akik a régió stabilitásának megerősítésén dolgoznak.³⁹⁴

Magyarország azonban részt vett a 2010. áprilistól 2018. decemberig tartó, másik **szomáliai** EU műveletben, az EU Szomáliai Kiképző Műveletében (EUTM Somalia) is, amiben 46 magyar katona teljesített szolgálatot. Az EUTM Somalia a következő mandátummal rendelkezett: a szomáliai biztonsági szektor újjáépítése, fejlesztése, együttműködve az átmeneti szövetségi kormánnyal, és a nemzetközi közösséggel (ENSZ, AU, USA stb.); szomáliai kormánykatonák kiképzése, felkészítése; stratégiai tanácsadás és mentorálás a szomáliai kormányerők számára.³⁹⁵

2011 áprilisa és novembere között zajlott az Európai Unió **Líbiai** Művelete, az EUFOR Libya (EU Military Operation in Support of Humanitarian Assistance Operations in Libya / EUFOR Libya), amiben két magyar katonatiszt szolgált. A művelet a következő mandátummal rendelkezett: a líbiai polgári lakosság védelmének, evakuálásának biztosítása, a számukra biztonságos életkörülmények megteremtése a konfliktus időtartama alatt; a Líbiában tevékenykedő humanitárius szervezetek munkájának támogatása.³⁹⁶

A 2014. június 15. és 2015. március 15. közötti időszakban került sor az EUFOR RCA, az Európai Unió **Közép-afrikai Köztársaságban** zajló műveletére. A műveletben három magyar katonatiszt vett részt. Az EUFOR RCA mandátumban a következő feladatok lettek rögzítve: EUFOR RCA részt vesz Bangui biztonsági helyzetének stabilizálásában, biztosításában, míg át nem kerül az AU műveletének (MISCA) felügyelete alá; a polgári lakosság védelme, az életkörülményeik javítása, a humanitárius segélyszervezetek zavartalan működésének biztosítása; támogatja a MINUSCA missziót a teljes műveleti képesség eléréséig.

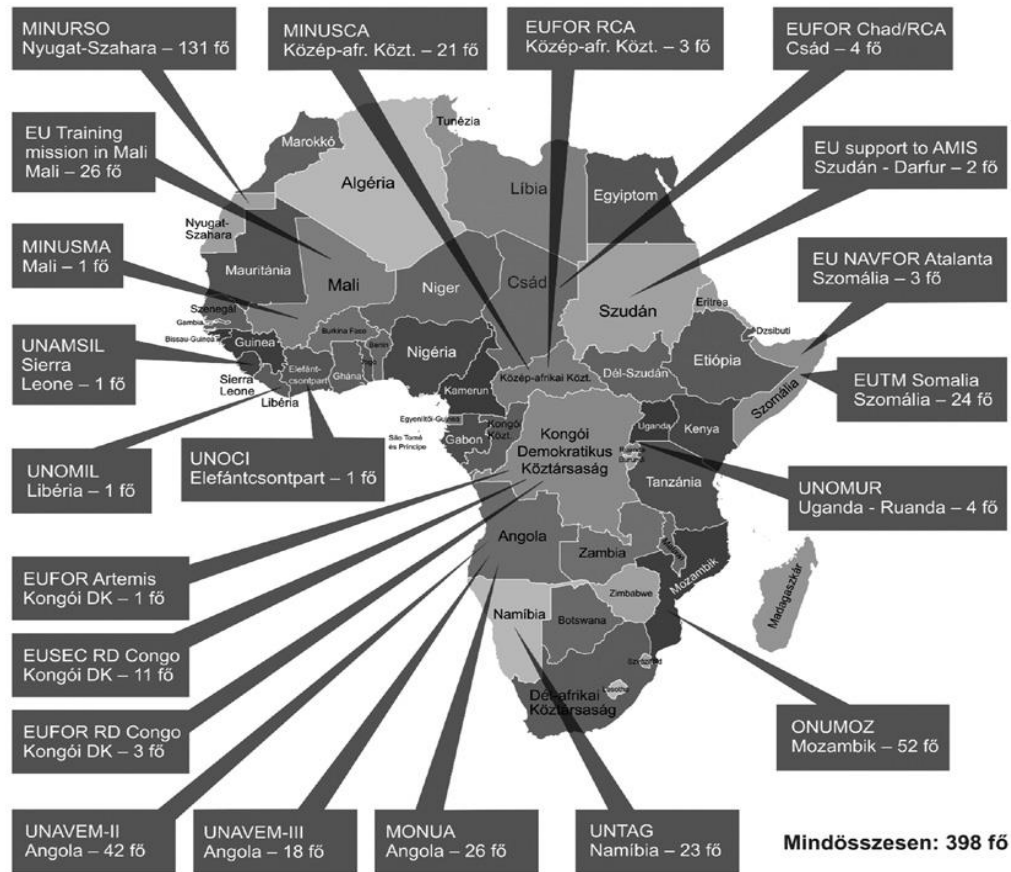
A NATO 2011. március 30. és 2011. október 31. között hajtotta végre az NATO Operation Unified Protector Libya / NATO OUP LIBYA) nevű műveletet **Líbiában**. A műveletbe Magyarország két katonatisztet delegált. A misszió feladatai a következők voltak: fegyverembargó kikényszerítése és fenntartása; repülési tilalom

³⁹⁴ UO. – p. 42.

³⁹⁵ UO. – p. 43.

³⁹⁶ UO. – p. 45.

(repüléstilalmi zóna kijelölésével) rákényszerítése a líbiai légierőre; civil lakosság elleni erőszak megfékezése; humanitárius segítségnyújtás.³⁹⁷

7. ábra – NATO Missziók Afrikában
(Forrás: Besenyő)³⁹⁸

5.2. MIGRÁCIÓ

Sokak számára kérdés lehet, hogy mégis milyen kapcsolat lehet az Afrikában zajló vízkonfliktusok és Európa – szűkebb értelemben pedig Magyarország – biztonsága között.

Terjedelmi okokból nem vizsgálom meg minden összefüggésében a kapcsolatot Magyarország és az afrikai vízkonfliktusok között, kizárólag a biztonsági aspektusból mutatom be az összefüggéseket. Ezen belül a két legvalószínűbb forgatókönyvet kívánom bemutatni: az egyik a katonai szerepvállalás a konfliktusok sújtotta afrikai

³⁹⁷ UO. – p. 47.

³⁹⁸ UO. – p. 35.

térségekben, a másik pedig a vízhiány miatt kialakult konfliktusok okozta migráció, amelynek úticélja jelentős részben Európa.

Az Afrikából érkező migrációban Magyarország több szempontból is érintett. Egyrészt földrajzi fekvéséből adódóan jellemzően tranzitállam szokott lenni, másrészt Magyarország tagja az Európai Uniónak, illetve a schengeni övezetnek, így az Európa országában zajló események és folyamatok hatással vannak Magyarországra is.

5.2.1. AFRIKAI MIGRÁCIÓ EURÓPÁBA

Maga a migráció szó, a latin „migratio” szóból származik, amelynek jelentése fizikai elmozdulás, költözés, elvándorlás.³⁹⁹ Fontosnak tartom néhány nemzetközi fogalom bemutatását.

A Nemzetközi Migrációs Szervezet (International Organization of Migration) (IOM) által meghatározott definíció szerint a migráció *„az emberek elvándorlása a szokásos lakóhelyükről, függetlenül attól, hogy nemzetközi határokon keresztül vagy országhatárokon belül történik.”*⁴⁰⁰

OIM hivatalos klímamigráció fogalma: *„Olyan személyek vagy személyek csoportjainak mozgása, akik elsősorban a környezet hirtelen vagy fokozatos, az éghajlatváltozás miatt bekövetkező változása miatt kénytelenek elhagyni szokásos tartózkodási helyüket, vagy ezt választják akár átmenetileg, akár véglegesen, egy államon belül vagy nemzetközi határon keresztül.”*

*„Az éghajlati migráció a környezeti migráció egyik alkategóriája; a környezeti migráció egy egyedi típusát határozza meg, ahol a környezet változása az éghajlatváltozás miatt következik be. Az ilyen jellegű migráció az érintettek nagyobb sebezhetőségével járhat, különösen, ha az erőszakos. Ugyanakkor a migráció a környezeti stresszorokhoz való alkalmazkodás egyik formája is lehet, amely segíthet az érintett egyének és közösségek ellenálló képességének kiépítésében.”*⁴⁰¹

A környezeti migráció fogalma a következő:

„Olyan személy vagy személyek csoportja(i), akik elsősorban a környezetükben bekövetkezett, életüket vagy életkörülményeiket hátrányosan befolyásoló hirtelen vagy

³⁹⁹ KISLEXIKON: *Migráció fogalma* – Online elérhető: <http://www.kislexikon.hu/migratio.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴⁰⁰ IOM: *Key Migration Terms* – Online elérhető: <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴⁰¹ UA.

fokozatos változások miatt kénytelenek elhagyni szokásos tartózkodási helyüket, vagy ezt választják, akár ideiglenesen, akár véglegesen, és akik a származási vagy szokásos tartózkodási helyük szerinti országon belül vagy kívülre költöznek.”⁴⁰²

A fenti fogalommeghatározásokból is egyértelműen látható, hogy valós, létező problémáról van szó. Természetesen biztonsági szempontól a gyakorlati életben nincs olyan nagy jelentősége, hogy az adott országot ki, milyen motivációval és milyen okokból hagyja el, majd érkezik meg Európába. A migráció egyértelműen egyidős az emberiséggel és a történelem során valamilyen népességmozgások mindig is voltak.

A migrációval kapcsolatban az első tudományos megfigyelést – amely véleményem szerint napjainkban is teljesen helytálló, és az egész migráció lényegét sikerült pontosan megfogalmaznia – 1885-ben Ernst George Ravenstein a „Migráció Elmélete” című írásában alkotta meg az úgynevezett „push and pull” (taszítás és vonzás vagy tolás és húzás) elméletét. Ravenstein a tapasztalatai, a statisztikák és a kutatásai alapján a következő megállapításokat tette:

- *„A migráció leginkább rövid távolságokban történik.*
- *A migráció lépésről lépésre történik.*
- *A hosszú távot megtevő migránsok általában városi területekre költöznek.*
- *Minden vándorlás ellentétes irányú mozgást is eredményez.*
- *A vidéken élők inkább hajlamosabbak az elvándorlásra, mint a városban élők.*
- *A nőkre inkább a belső migráció a jellemző.*
- *A legtöbb nemzetközi migráns felnőtt.*
- *A nagyvárosok lakossága gyorsabban növekszik a migráció következményeként, mint a természetes lakosságnövekedéssel.*
- *A gazdasági fejlődés hatására növekedni fog a térségbe érkező migráció is.*
- *A fő migrációs trendek jellemzően a vidéki területekről a városokba irányulnak.*”⁴⁰³

Ravenstein 1885-ben leírt megállapításai véleményem szerint legnagyobb részben napjainkban is megállják a helyüket. Nem véletlenül a „taszítás és vonzás” elmélete a jelenlegi migrációkutatás egyik alaptézise. Az elmélet szerint a „toló/taszító” effektus az, ha egy adott országban rosszak a körülmények, erőforrás-, víz- és élelmiszerhiány

⁴⁰² UA.

⁴⁰³ AMARAL, Ernesto F. L.: *Theories of Migration*. – 2020. – Online elérhető: <http://www.ernestoamaral.com/docs/soci647-20fall/Lecture02.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

alakul ki, melynek következtében szegénység, túlnépesedés, gazdasági és társadalmi problémák, valamint biztonsági problémák jelentkeznek. Az ott élő lakosság elvándorol olyan helyre, akár az adott országon belül, de jellemzően másik országba vagy kontinensre, ahol béke van, stabilitás és anyagi, gazdasági jólét. Ezt nevezzük „húzó” effektusnak. Hiszen az eredeti országában a megromlott körülmények arra kényszerítik, hogy elhagyja a korábbi élőhelyét, vagyis egyfajta „taszítás” figyelhető meg, és elindul a jobb körülmények felé, amelyek vonzzák.

Napjainkban is egyértelműen jól látható, hogy a Közép-Ázsiában, Közel-Keleten vagy Afrikában kialakuló válságok és fegyveres konfliktusok hatására van, aki önszántából, van, aki kényszerből hagyja el az otthonát, és ezek összeadódása nagyméretű menekülthullámokat képes eredményezni. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a válságokban és krízisekben nem érintett államok a migráció által érintetté válnak a kérdésben, hiszen bár Magyarországnak szinte egyáltalán nincs szerepe a szíriai polgárháborúban, vagy akár az észak-nigériai, akár a szomáliai helyzetben, mégis érintetté válik a migráció által. A másik dolog, amit szeretnék kiemelni, hogy főleg a 2015-ös Európát elérő tömeges migrációs hullám következményeként figyelhető meg, hogy a nagy mennyiségben érkező új lakosság nemcsak jelentős gazdasági terhet jelenthet a befogadó országra, de társadalmi feszültségeket is képes generálni, hiszen felborítja az országban élő közösségek közötti egyensúlyt, valamint jelentős hatással lehet az ország lakosságának mindennapi életére is.⁴⁰⁴

A migráció, mint biztonsági kérdés, kb. az 1970-es években merült fel Európában. Az 1960-as években Németországban a háború után óriási gazdasági fellendülés zajlott, és szükség volt további munkaerőre. Ennek eredményeként Törökországból 1961 és 1971 között 750 000 török vendégmunkás érkezett Németországba.⁴⁰⁵ Az 1970-es években a gazdasági válság miatt azonban hirtelen már nem lett rájuk szükség, ők azonban érthető módon már nem akartak visszamenni Törökországba. Németországban ebben az időben kezdődött a migráció hatásainak vizsgálata nem csak

⁴⁰⁴ CSATLÓS Fruzsina: *Az afganisztáni menekültek problémájának kezelése civil és katonai eszközökkel.* – In. Szakmai Szemle, 2015. 3. sz. – p. 73-74.

⁴⁰⁵ DW: *Turkish guest workers transformed German society.* – In. Deutsche Welle, 2011. október 30. – Online elérhető: <https://www.dw.com/en/turkish-guest-workers-transformed-german-society/a-15489210> (Letöltve: 2021. október 20.)

szociológiai, de biztonsági szempontból is. A statisztikák szerint jelenleg kb. 3 millió török származású ember él Németországban.⁴⁰⁶

Napjainkban alapvetően a különböző kutatók a migrációt, mint biztonsági kérdést, két nagy részre osztják. Egyrészt biztonsági kockázatnak tekintik a szabályozatlan, irreguláris migrációt, hiszen ebben az esetben ellenőrizetlenül érkeznek „ismeretlen” személyek az országba. A másik biztonsági kockázat, amikor ugyan legálisan érkeznek ellenőrzött személyek az országba, azonban nem képesek integrálódni a társadalomba. Amikor olyan nagy számban érkeznek, mint ez 2015-ben is tapasztalható volt, egyszerűen az adott ország menekültügyi rendszere, közigazgatása, beleértve a rendvédelmet is, egyszerűen nem képes ilyen nagy számú ember kezelésére.⁴⁰⁷

Amennyiben nemzetközi szinten vizsgáljuk a migrációt biztonsági aspektusból, akkor megfigyelhető, hogy például Szomáliában a fegyveres konfliktus jelentős számú menekültet generál. Ebben az esetben a fegyveres konfliktus generálja a migrációt, és maga a fegyveres konfliktus a kiváltó ok, azonban, ha megnézzük ugyanezt a folyamatot Kenya esetében, különösen a wajiri helyzet kapcsán, akkor látható, hogy fordított eset áll fenn, és a migráció jelentős részben a fegyveres konfliktus kiváltó oka. Ez a kettőség jól mutatja, hogyan válik egy helyi konfliktus a migráció által regionális vagy nemzetközi problémává. Másrészt, hogyan képes az erőszak a migrációval együtt áttérjedni a szomszédos vagy a konfliktus által addig nem érintett országokba.⁴⁰⁸

A migráció okozta kihívások csakis hatékony nemzetközi együttműködéssel és nemzetközi összefogással orvosolhatók. Véleményem szerint nagymértékű naivitás azt gondolni, hogy a migrációt meg lehet szüntetni, vagy hogy minden problémát meg lehet oldani. Egyrészt amíg a kiváltó okok nincsenek feltárva, illetve azokra nincs megoldás, addig nem lehet beszélni problémamegoldásról csak ideiglenes kezelésről. Másrészt véleményem szerint el kell fogadni, hogy nem minden migrációt kiváltó okra van megoldás vagy egyáltalán jelentős akarat. Egyes államok szintjén pedig még szűkebbek a lehetőségek. Az ENSZ a Fenntartható Fejlődési Célok 2030 (SDG

⁴⁰⁶ TINÇ, Timur: *Divided community with identity problems* – In. Development and Cooperation, 2021. február 9. – Online elérhető: <https://www.dandc.eu/en/article/people-germany-turkish-roots-have-identity-problems-situation-fuelled-turkish-president> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴⁰⁷ SZALKAI Attila: *A kényszermigráció biztonságpolitikai kockázata a 21. század elején.* – In. Nemzet és Biztonság, 2010. március. – p. 58-69.

⁴⁰⁸ PETŐVÁRI Bence: *A paradigmaváltás esélyei a fejlett országok migrációs politikájában. Doktori (PhD) értekezés.* – Bp.: Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, 2010. – p. 44-45.

2030)⁴⁰⁹ 2015-ös keretprogramjában az egyik fő kitűzés a nemzetközi migráció, mint közös probléma kezelése nemzetközi összefogással, azonban a különböző országoknak különböző érdekei vannak, ezáltal a sok szereplős nemzetközi fellépésnek nincs realitása.⁴¹⁰

Csatlós Fruzsina „A menekültek helyzetének kezelése válságövezetekben civil és katonai eszközökkel” című doktori értekezésében⁴¹¹ felvázolja, hogy a nemzetközi migránsok aránya régióként teljesen eltérő, és ez jól szemlélteti a korábban bemutatott Ravenstein-féle „taszító-húzó” modellt. Fontos továbbá megjegyezni, hogy már a második világháború utáni népességmozgások során felmerült, hogy szükséges lenne szétválasztani egymástól a valódi menekülteket és a gazdasági migránsokat. Bár elméletben ők két, teljesen különböző kategória, a valóságban azonban elkülöníthetetlenek, hiszen ugyanazokon az útvonalakon utaznak, ugyanazokba a táborokban kerülnek, ugyanazokkal az embercsempészekkel utaznak. Ezáltal a migrációs folyamatok rendkívül összetettek.⁴¹² A gyakorlatban szinte csak a menekültügyi eljárásban derülhet ki, hogy ki a valódi menekült, ki pedig a gazdasági migráns. A gyakorlat szerint, amikor Afrikából, a Közel-Keletről vagy Közép-Ázsiából megérkeznek Európába, és találkoznak valamilyen hatósággal, akkor rögtön jelzik, hogy menekült státuszért kívánnak folyamodni.

Az ENSZ UNHCR jelentése szerint 2020-ban 1.1 millióan folyamodtak a világban menekült státusztért a különböző országokban. Ebből a legtöbben, főleg Közép- és Dél-Amerikából az Amerikai Egyesült Államokban, összesen 250 800 fő jelentkeztek, hogy menekültként ismerjék el őket. A világon a második legtöbb menekültkérelem Németországban történt 102 600, Spanyolországban 88 800, Franciaországban 87 700, Görögországban 37 800, Egyesült Királyságban pedig 36 000 fő nyújtott be menekült kérelmet.⁴¹³ Európában így tehát csak az öt legtöbb menekültkérelmet befogadó országban összesen 352 900 kérelmet adtak be. A diagrammon is látható,

⁴⁰⁹ UN Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goals 2030.

⁴¹⁰ TÁLAS Péter: *A migráció, mint biztonságpolitikai probléma.* – In: Magyar Tudomány, 2019. 1. sz. – Online elérhető: https://mersz.hu/dokumentum/matud_398 (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴¹¹ CSATLÓS Fruzsina: *A menekültek helyzetének kezelése válságövezetekben civil és katonai eszközökkel, Doktori (PhD) értekezés.* – Bp.: Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, 2021. – p. 34-44.

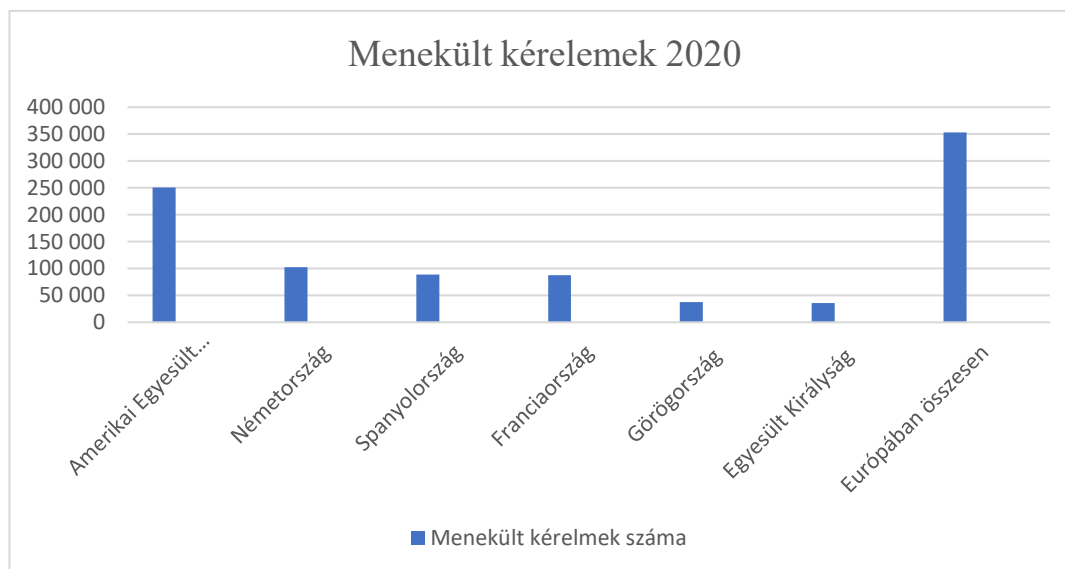
⁴¹² UO. – p. 29.

⁴¹³ UNHCR: *Global Trend.* – 2020. – p. 39. – Online elérhető:

<https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/60b638e37/global-trends-forced-displacement-2020.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

hogy sokkal többen jelentkeztek Európában menekült státuszért, mint az Amerikai Egyesült Államokban.

Vagyis látható, hogy azok, akik elhagyják az otthonukat, és vállalják a nemzetközi utazást, jellemzően a gazdaságilag erős térségek, a nagyobb biztonság és jólét felé indulnak.

8. ábra – A beadott menekültkérelmek száma 2020-ban
(Forrás: UNHCR Global Trends Forced Displacement in 2020; az ábra a szerző saját szerkesztése)

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy nem mindenki indul el Európába vagy más fejlett térségekbe Afrikából vagy a Közel-Keletről. Nagyon sok esetben a fegyveres konfliktusok által érintett országokban és térségekben, inkább csak az adott államon belül maradnak „belső menekültként” (IDP – Internally Displaced Person), vagy a szomszédos országokba menekülnek. Jó példa erre Törökország, ahová főleg a szír polgárháború és az Iszlám Állam terrorszervezet tevékenységei miatt, illetve további más területekről összesen 3.7 millió menekült érkezett a helyi táborokba. Dél-Amerikában pedig Kolumbia, ahová 1.7 millió venezuelai menekült érkezett.⁴¹⁴ Jellemzően ezek az emberek a konfliktusok lezárását követően vissza akarnak térni az eredeti otthonukba, és megpróbálják folytatni a korábbi életüket. Azok, akik viszont Európába érkeznek, és itt akarnak új életet kezdeni, az esetek legnagyobb részében már nem kívánnak visszatérni eredeti lakóhelyükre. Mivel a kutatásom Európa és Magyarország biztonságával foglalkozik, terjedelmi okokból a belső

⁴¹⁴ UNHCR 2020.

menekültekkel, valamint azokkal, akik a szomszédos országokban találtak menedéket, nem foglalkozom.

Véleményem szerint, így már érthető, hogy főleg az európai országokon nagy a nyomás a migráció miatt – az egyre nagyobb gazdasági teher és a társadalmi feszültségek miatt. A célországoknak az lenne az érdeke, hogy a válság okát vagy a menekülteket generáló helyzetet megszüntessék, illetve megoldják. Ezzel lehetne elejét venni, hogy az emberek kényszerből elhagyják az otthonaikat és az élőhelyüket.

Megállapítható továbbá, hogy jellemzően a bukott államokból érkeznek a legtöbb menekült. Ezekben az államokban általában polgárháború, fegyveres konfliktus zajlik, valamint rendkívüli nagy a szegénység, a kilátástalanság és a társadalmi feszültség.⁴¹⁵

Az azonban, hogy a konfliktusokat és a válságokat helyben kellene rendezni, nem annyira egyszerű, mint amennyire hangzik. Az, hogy egy európai ország vagy országok szövetsége önkényesen beavatkozik egy afrikai országban zajló eseményekbe, az nemcsak külpolitikailag kényes vagy olykor akár a nemzetközi joggal is ellentétes, de egy ilyen beavatkozás rendkívüli pénzügyi terhet is jelent, valamint belpolitikai és társadalmi feszültséget is generálhat. Ezekkel a tényezőkkel mind számolni kell.

A migráció tekintetében Magyarországon és Európában általában a Közel-Kelet országait, illetve Afganisztánt és Pakisztánt szokták a legnagyobb kibocsátó országoknak tekinteni. Ehhez még hozzájárul a szír polgárháború és az Iszlám Állam tevékenysége, valamint az afganisztáni helyzet is. Az ezekkel kapcsolatos események jellemzően megjelennek a magyar médiában is. Történelmi és kulturális okokból azonban általánosságban elmondható, hogy az afrikai eseményekkel, illetve az Afrikában zajló konfliktusokkal vagy egyéb más eseményekkel általában a magyar média nem szokott foglalkozni, ezért a magyar lakossághoz kevésbé jutnak el ezek a hírek. Marsai Viktor a „Migrációs diskurzus margójára – Afrika, mint kibocsátó régió” című publikációjában arról értekezik, hogy közép- és hosszútávú előrejelzések alapján Afrikából, különösen annak a szubszaharai régiójából egy rendkívül jelentős és intenzív elvándorlás várható Európa irányába. Ennek a migrációnak az okai a már

⁴¹⁵ CSATLÓS Fruzsina: *A vegyes migráció és az UNHCR 10 pontos cselekvési tervének alkalmazhatósága a líbiai menekültek esetében.* – In. Nemzetbiztonsági Szemle, 2014. 2. évf. 2. sz. – p. 12-13. – Online elérhető: http://epa.oszk.hu/02500/02538/00003/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_02_005-027.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

korábban többször is említett túlnépesedés, a szegény és gyenge afrikai országok, a különböző fegyveres konfliktusok, a klímaváltozás, bizonyos országok elnyomó politikai rendszere, valamint az egyik legjelentősebb ok, a különböző gazdasági problémák.⁴¹⁶

Véleményem szerint Marsai Viktor a „Migrációs diszkurzus margójára – Afrika, mint kibocsátó régió” című publikációjában felhívja a figyelmet és alátámasztja, hogy az Afrikából Európába történő migráció egyáltalán nem új jelenség. Alapvetően a gyarmatosítás során volt jellemzően megfigyelhető a kétirányú migráció, amikor nagyon sok európai ember érkezett Afrikába, majd főleg a különböző afrikai függetlenségi háborúk miatt az európaiak nagy része visszatért Európába. Ahogy korábban már említettem, az 1960-as években Európában zajló óriási gazdasági növekedéshez szükség volt jelentős számú munkaerőre, ezért nem csak Törökországból, de a korábbi gyarmatokról, így Afrikából is érkeztek munkavállalók kontinensünkre.

5.2.2. A MIGRÁCIÓ GAZDASÁGI HATÁSA A KIBOCSÁTÓ ÉS BEFOGADÓ ORSZÁGRA

Szintén fontos kiemelni egy, a napjainkban is rendkívül fontos jelenséget: az Európába érkező migránsok hazájukba irányuló pénzügyi tranzakcióit. Ugyanis azok, akik megérkeznek Európába rendszeresen utalnak haza pénzt a családjuknak, hiszen tulajdonképpen ezzel tartják el őket. A saját eredeti lakókörnyezetében ugyanis vagy nincs megélhetési lehetőség, vagy ha lenne, akkor is a munkaképes fiatalok nem otthon dolgoznak, hanem inkább Európában.⁴¹⁷ A hazautalt összegek mennyisége jól mutatja, hogy a statisztikák szerint 2019-ben Dél-Szudán GDP-ének 35%-át, Lesotho GDP-ének pedig 21%-át jelentették a külföldről történő hazautalások, Gambiának pedig 15%, míg Szenegál esetében a GDP 10%-át adja. Számszerűsítve 2019-ben Nigériába érkezett a legtöbb hazautalás összesen 23.8 milliárd dollár. Ezt követi Ghána 3.5 milliárd dollárral, valamint Kenya 2.8 milliárd dollárral.⁴¹⁸ A másik fontos sajátossága az Afrikából történő migrációnak, amit már az értekezésem során is bemutattam, az

⁴¹⁶ MARSAI Viktor: *A migrációs diszkurzus margójára – Afrika mint kibocsátó régió.* – In. Nemzet és biztonság, 2016. 4. sz. – p. 96.

⁴¹⁷ MARSAI 2016. – p. 100.

⁴¹⁸ RATHA, Dilip: *Keep remittances flowing to Africa.* – Online elérhető: <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2021/03/15/keep-remittances-flowing-to-africa/> (Letöltve: 2021. október 20.)

individualista és kollektivista társadalmak közötti különbségek. Míg az európai emberek jellemzően egyén szintjén gondolkoznak és cselekednek, addig Afrikában a vándorlás és az elvándorlás közösségi jelenség. Jellemző, hogy a tágabb család tagjai utána mennek és csatlakoznak ahhoz a családtaghoz, aki már Európában él.

Véleményem szerint ez a jelenség nemcsak szociológiai és tudományos kérdés, hanem egy teljesen egyszerű és gyakorlati dolog. Az ember oda megy, ahol ismerőse és támogatója van, és ez a természetes jelenség felülírja azt a korábbi közkeletű elképzelést, hogy az emberek oda mennek dolgozni, ahol az adott nyelvet beszélik. Véleményem szerint ez már nem helytálló, hiszen ahogy a fenti statisztika is mutatja, Németországba vagy akár Svédországba érkeznek a legtöbben, pedig sem a német, sem a svéd nem hivatalos nyelv az afrikai országokban. A német nyelvet Afrikában szinte csak Namíbiában beszélik.⁴¹⁹

A fentiekből is látszik, hogy egy afrikai ember számára teljesen érthető és logikus döntés, hogy Európában kezdjen új életet.

5.2.3. A MIGRÁCIÓ BIZTONSÁGI KOCKÁZATAI

Az előző részben már bemutattam a migrációt, ebben a fejezetben kívánom kifejteni a migráció okozta biztonsági kihívásokat. Természetesen az, hogy a migrációnak milyen biztonsági kockázatai vannak, egy rendkívül összetett kérdés.

Az Afrikából induló migráció jellemzően irreguláris, vagyis férfiakra, nőkre, gyerekekre nézve rendkívül kockázatos. A közlekedési módok és az utazás veszélyes, valamint jellemzően embercsempészhalózatok segítségével történik, ezáltal a térséget elhagyók gyakran ki vannak téve az erőszaknak és egyéb visszaéléseknek, és könnyen válnak bűncselekmények áldozataivá.⁴²⁰ Az, hogy a migránsok, akik vállalkoznak arra, hogy országokon keresztül vándorolva új életet kezdjenek messze a hazájuktól, az adott esetben Európában, sokszor nem kerül be a köztudatba és a média sem foglalkozik vele, hogy ezek az emberek milyen veszélyeknek vannak kitéve. Akár egy külön kutatás is lehetne a migráció biztonsági megközelítésű vizsgálatakor megfigyelni a migráns, mint egyén biztonságát is.

⁴¹⁹ THIELE, Marlene: *German around the world*. – Online elérhető: <https://www.deutschland.de/en/topic/knowledge/mother-tongue-german-in-42-countries-around-the-world> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴²⁰ IOM: *East Africa and the Horn of Africa*. – Online elérhető: <https://www.iom.int/east-africa-and-horn-africa> (Letöltve: 2021. október 20.)

Az Orvosok az Emberi Jogokért (MEDU- Doctors for Human Rights) nevű szervezet 3000 migráns között végzett felmérése szerint a migránsok 85%-a szenved el valamilyen kínzást, bántalmazást vagy embertelen bánásmódot valamelyik afrikai országban az útja során, de leginkább Líbiában.⁴²¹ Ugyanis Líbiában találkoznak a Kelet-Afrikából, valamint a Közép- és Nyugat-Afrikából érkező útvonalakon Európába tartó migránsok. 2021. január és április között hivatalosan 17 876 migráns érkezett Európába a Földközi-tengeren keresztül. Köztük 8 472 Olaszországba, 7 051 Spanyolországba, 1 998 Görögországba, 290 Ciprusra és 65 Máltára.

Fontos megjegyezni, hogy napjainkban a migráció megítélése sokszor politikai és ideológiai kérdés, ezért megítélése rendkívül szubjektív. A másik fontos tényező a migráció megítélésében az egyéni érzékelése kérdése, hogy az egyén mennyire találkozik a jelenséggel a napi élete során, valamint mennyire van hatással az életére és mindennapjaira. Természetesen teljesen mást jelent számára, és másként éli meg a migráció hatásait az, aki csak a tévében vagy az interneten keresztül találkozik vele, mert életviteléből, illetve egzisztenciális helyzetéből eredően nem érintkezik semmilyen szinten migránsokkal. Szintén másként éli meg a kérdést az az egyén, aki a tömegközlekedésen, a lakókörnyezetében, az iskolában vagy a munkahelyén kerül velük szorosabb érintkezésbe.

Ebből következik az, ahogy a biztonságról szóló fejezetben bemutattam, hogy a biztonság szubjektív észlelésen alapul.

5.2.4. MIGRÁCIÓ BEFOGADÓ ORSZÁG TÁRSADALMA SZEMPONTJÁBÓL

Az mindig is egy rendkívül fontos társadalmi és biztonsági kérdés volt, hogy a befogadó ország társadalma hogyan éli meg a tömeges migrációt.

A Chatham House tíz európai országban végzett felmérést a migrációval kapcsolatban a 2015-ös tömeges migrációs hullámot követően. Tízezer embert kérdeztek meg európai országokban, akik a következő arányban utasították el a migrációt, amelyet alapvetően össze is mostak az iszlám vallással.

⁴²¹ ANSA: *Libya – 85 percent of migrants subjected to torture.* – Online elérhető: <https://www.infomigrants.net/en/post/23580/libya-85-percent-of-migrants-subjected-to-torture> (Letöltve: 2021. október 20.)

Lengyelország	71%
Ausztria	65%
Magyarország	64%
Belgium	64%
Franciaország	61%
Görögország	58%
Németország	53%
Olaszország	51%

2. táblázat – Chatham House felmérése: Mennyire utasítja el a lakosság a migrációt?
(Forrás: House 2015)⁴²²

A Yougov brit közvéleménykutató cég 2018-ban végzett felmérése szerint az alábbi országokban a megkérdezettek a következő arányokban utasították el, hogy további migránsok érkezzenek hozzájuk:

Németország	72%
Dánia	65%0
Finnország	64%
Svédország	60%
Egyesült Királyság	58%
Franciaország	58%
Norvégia	52%

3. táblázat - Yougov felmérése: Mennyire utasítja el a lakosság a migrációt?
(Forrás: Yougov 2018)⁴²³

⁴²² GOODWIN, Matthew: *What Do Europeans Think About Muslim Immigration?* – Chatham House, 2017. február 7. – Online elérhető: <https://www.chathamhouse.org/2017/02/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴²³ YUGOV: *Migration and immigration.* – Online elérhető: <https://yougov.co.uk/news/2018/07/17/eurotrack-uk-denmark-finland-and-norway-not-pullin> (Letöltve: 2021. október 20.)

A Chatham House az elemzés értékelése során felhívta a figyelmet, hogy az eredmények azért is érdekesek, mert a különböző országokban, különböző számú, és mennyiségű, valamint különböző szinten integrálódott muszlim közösségek élnek, mégis többen utasítják el a migrációt Magyarországon és Lengyelországban, annak ellenére, hogy sem terrortámadás nem történt, sem pedig jelentős számú muszlim közösségek nem élnek ott.⁴²⁴ Bár a számok évről évre változnak, azonban mindenképpen alátámasztják azt a megállapítást, hogy a biztonságérzet mennyire szubjektív, és mennyire az egyéni észleléseken alapul.

5.2.5. A MIGRÁNSOK SZEMPONTJÁBÓL FELMERÜLŐ INTEGRÁCIÓS PROBLÉMÁK

Az európai titkosszolgálatok és rendőrségek 2001. szeptember 11. után elkezdtek egyre jobban nyitni a muszlim közösségek felé, akik eddig is egy párhuzamos társadalomban éltek. A brit, dán, holland, német hatóságok elkezdtek keresni az együttműködést a különböző muszlim szervezetekkel és közösségekkel, valamint különböző intézkedéseket vezettek be, hogy elősegítsék egyrészt a régóta az országban élő muszlimok, másrészt az újonnan érkezett bevándorlók integrációját.

A Német Alkotmányvédelmi Hivatal (BfV) tapasztalatai szerint azonban együttműködés csak azokkal a tárgyalópartnerekkel lehetséges, akik nyitottak erre, valamint elfogadják és sajátjuknak érzik a német értékeket.⁴²⁵ Továbbá határozottan azon az állásponton vannak, hogy a hatékony integráció a kulcs az extrémizmus és a terrorizmus megelőzéséhez. Vagyis ezek alapján a párhuzamos társadalmak és az integráció hiánya biztonsági kockázatot jelentenek. Azonban a helyzetet tovább bonyolítja a BfV azon megállapítása, miszerint ezek a szervezetek tovább erősítik az „iszlám identitást”, ezzel pedig hátráltatják az integrációt, és hozzájárulnak a párhuzamos társadalmak kiépüléséhez.⁴²⁶

Az integráció szempontjából fontos kérdést jelentenek az iszlám hagyományok, amelyek sok esetben nem kompatibilisek napjaink európai értékeivel. Vagyis nem

⁴²⁴ GOODWIN 2017.

⁴²⁵ VIDINO, Lorenzo: *Europe's New Security Dilemma*. – Center for Strategic and International Studies the Washington Quarterly, 2009. 32. évf. 4. sz. – p. 61-75. – Online elérhető: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/twq09octobervidino.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴²⁶ BFV: *Annual Report of German Office for the protection of the Constitution*. – 2005. – p. 190.

feltétlenül vallási kérdéstről van szó, hanem arról, hogy a migráns mennyire tud és akar alkalmazkodni a befogadó ország törvényeihez, szokásaihoz, társadalmi normáihoz.

Az általánosságban elmondható, hogy a sikertelen integráció, valamint a munkanélküliség, szegénység és diszkrimináció mind hozzájárulnak a radikalizmushoz és a terrorizmushoz, függetlenül attól, hogy az iszlámról van szó, vagy pedig a szélsőjobb vagy szélsőbaloldali anarchista ideológiáról. A biztonsági probléma akkor jelentkezik, amikor a sikertelen integráció miatt – függetlenül attól, hogy az egyén már második vagy harmadik generációs bevándorló vagy újonnan érkező – nem fogadja el befogadó ország értékeit, törvényeit, hagyományait, társadalmi szokásait és kultúráját. Jól mutatja a kérdés összetettségét például a saría, ami nem csak az iszlám jogrendszer, hanem szabályok és alapelvek gyűjteménye.⁴²⁷ Felmerül a kényes kérdés az emberi jogok és a vallásszabadság, illetve a befogadó országok alkotmánya és igazságszolgáltatása közötti egyensúllyal kapcsolatban: vajon egy Afrikából Európába érkező bevándorló a befogadó ország törvényeit és igazságszolgáltatását figyelembe fogja-e venni akkor is, ha az esetleg ütközik vallásának és eredeti országának hagyományával, törvényeivel vagy társadalmi iránymutatásaival? A vallás szabad gyakorlása azonban szintén az európai országok alkotmányaiban rögzített alapjog, ahogy az többek között Magyarország Alaptörvényében is megtalálható.⁴²⁸

Az ilyen kérdések mind hozzájárulnak a párhuzamos társadalmak kialakuláshoz és működéséhez, hiszen ezek a disszonanciák sokesetben eredményezik azt, hogy az egyén inkább a saját közösségében marad, és korábbi saját szokásai szerint éli az életét, és nem is akar beilleszkedni a befogadó ország társadalmába, és elfogadni annak előírásai és törvényeit.

Az integrációs problémákon túl számtalan más, egymással összefüggésben álló biztonsági kockázat is felmerül a migrációval kapcsolatban. Ezek komplexitását tekintve az értekezésem terjedelme miatt nincs lehetőségem bővebben foglalkozni

⁴²⁷ MAGYARORSZÁGI MUSZLIMOK EGYHÁZÁNAK KÖZÖSSÉGI OLDALA: *Az Iszlám jogrendszer (Saria) fejlődésének állomásai*. – Online elérhető: <https://iszlam.com/iszlam-az-elet-vallasa/iszlam-jog/item/1648-az-iszlam-jogrendszer-saria-fejlodesenek-allomasai> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴²⁸ KÖZTÁRSASÁG ELNÖKI HIVATAL: *Magyarország Alaptörvénye*. – Online elérhető: https://www.keh.hu/magyarorszag_alaptorvenye/1515-Magyarorszag_Alaptorvenye&pnr=4 (Letöltve: 2021. október 20.)

velük, illetve azért sem, mert inkább bűncselekmények, ami rendőrségi, illetve ügyészségi kérdés, nem pedig nemzetbiztonsági.

5.2.6. A MIGRÁCIÓ POLITIKAI ÉS NEMZETBIZTONSÁG HATÁSAI

A migráció, ahogy már korábban is említettem, jelentős demográfiai, társadalmi és politikai változásokat tud generálni a befogadó országokban. Az Európai Unióban ez a helyzet még összetettebb, hiszen egy-egy európai országot érintő változás hatással van más európai országokra, így Magyarországra is.

A migráció alapvetően két nagy csoportra osztja az európai országok politikusait. Az egyik a befogadópártiaké, akik a migráció pozitív hatásait próbálják kihangsúlyozni, a másik oldal pedig az, akik migrációellenesek, így a migráció negatív oldalát és veszélyeit helyezik előtérbe. Politikai állásfoglalás nélkül azonban azt gondolom, hogy kijelenthető, hogy a migráció mindenképpen változást eredményez. A befogadó ország szempontjából nincs annak jelentősége, hogy az újonnan érkezők polgárháború elől menekülnek, vagy a klímaváltozás és a vízhiány miatt, vagy egyszerűen csak gazdasági migránsok, akik egy jobb jövő reményében és a jól fizető munkalehetőségek miatt érkeznek az Európai Unióba. Ahogy Barry Buzan és szerzőtársai kifejtették, a migráció kérdése a politika által biztonsági kérdéssé válhat.

Az Európai Unión belül a migráció és annak kezelése, ahogy korábban, úgy a jövőben is meghatározó témája lesz mind az országok, mind pedig Európa politikai életének.

A tömeges migráció politikai feszültségekhez vezethet a kibocsátó ország és a befogadó ország között is. Jó példák erre a Németország és Törökország, vagy a Hollandia és Törökország, illetve a Franciaország és Algéria közötti politikai viták is. Ha a kibocsátó országból túl nagy számban érkeznek migránsok egy másik országba, akkor a kibocsátó ország a saját politikai céljaira, nyomásgyakorlásra használhatja a fel az adott országból származókat. Feszültség lehet abból is a két ország között, ha a kibocsátó országból azért jönnek el, mert nem értenek egyet az ott működő rendszerrel, és az új, befogadó országokban továbbfolytatják a korábbi hazájuk elleni politikai tevékenységet és egyfajta „ellenzéki fellegrár” alakul ki a befogadó országban, ami hatással lesz a kibocsátó és a befogadó ország viszonyára is. Mindkét esetben ez a jelenség nemzetbiztonsági kihívást jelent a befogadó ország számára, különösen kémelhárítási aspektusból, hiszen a kibocsátó ország hírszerző szolgálatai illegális

műveleteket hajthatnak végre a befogadó országban – akár abból a célból, hogy az „ellenzéki” vezetőkkel kapcsolatban gyűjtsenek információkat, akár azért, hogy a befogadó országban élő közösséget mozgósítsák, és például politikai rendezvényeket, vagy akár kormányellenes demonstrációkat, tüntetéseket is szervezzenek.

Jó példa a külföldi titkosszolgálati műveletekre, hogy 2021-ben a német bíróság bizonyítottan ítélte, hogy az orosz titkosszolgálat megbízásából az orosz titkosszolgálat egyik tagja Berlinben megölt egy korábbi csecsen szeparatistát. Az orosz férfit a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte. Az ügy Németország és Oroszország között diplomáciai feszültséget okozott.⁴²⁹

A politikai és tömegrendezvények kezelése és biztosítása alapvetően rendőri, közbiztonsági feladat, így főleg a nagy létszámú rendezvények biztosítása jelentős terhet jelenthet a helyi rendőrség számára. A politikai rendezvények másik fontos következménye, hogy rendkívül jó táptalajt jelenthet a populista, szélsőjobboldali és nacionalista politikai pártoknak vagy szervezeteknek. Ezekkel a rendezvényekkel könnyen alá tudják támasztani, hogy a saját országukban „idegenek” tüntetnek, randalíroznak és támadják meg a rendőröket. A migrációellenes, nacionalista, paramilitarista szervezetek miatt szintén jelentős feladat hárul a befogadó ország nemzetbiztonsági szolgálataira és rendvédelmi szerveire.

Az, hogy egy adott országban a migrációpárti vagy migrációellenes politikai irány a sikeresebb, a legnagyobb mértékben a befogadó ország társadalmán múlik.

Amikor migránsok érkeznek egy befogadó országba, egy idő után megjelennek a munkaerőpiacon, valamint elkezdenek egyre több fogyasztási cikket vásárolni. A migránsok asszimilációja vagy integrációja egy új ország társadalmában mindig nagy kihívásnak számít, de különösen igaz ez akkor, ha a befogadó ország eleve szegény és nagy a munkanélküliség.

Ahogy az afrikai természeti erőforráskonfliktusok esetében, úgy az európai befogadó országban is megindul a versengés a szűkös erőforrásokért, csak itt nem a természeti, hanem inkább a gazdasági erőforrásokért. Ez a jelenség azokban az európai országokban is problémát jelenthet, ahol hasonló nyelvű vagy történelmileg és kulturálisan egymáshoz közelebb álló emberek érkeznek, de különösen megnehezíti a

⁴²⁹ SCHUETZE, Christopher F.: *Russian is Convicted in Murder of Chechen Man in Berlin Park*. In. In. The New York Times, 2021. december 15. – Online elérhető: <https://www.nytimes.com/2021/12/15/world/europe/germany-russia-berlin-murder.html> (Letöltve: 2021. december 15.)

helyzetet, hogy ha a befogadó ország társadalmától merően eltérő bőrszínű, vallású, nyelvet beszélő és identitású emberek érkeznek, akikről már külső jegyeik alapján meg lehet állapítani, hogy „migránsok”. Ez a különbözőség egy konzervatívabb társadalomban rendkívüli módon megnehezíti a beilleszkedést és az integrációt.

A vallási és kulturális különbségeken kívül a másik jelentős akadály a beilleszkedésnek a nyelvismeret hiánya. Ha nem ismerik az adott ország nyelvét, akkor egyrészt rendkívüli módon nehéz lesz munkát találni és a hétköznapi problémákkal megküzdeni, másrészt nem tudnak kapcsolatot építeni a befogadó ország lakosságával és arra kényszerülnek, hogy egymással érintkezzenek, ezáltal az egész közösség izolálttá válhat.

A befogadó országban élő társadalom érezheti úgy, hogy a migránsok elviszik a munkalehetőségüket, illetve több szociális támogatást kapnak, mint ők, és ez társadalmi és politikai feszültségekhez vezethet, valamint teret enged a szélsőjobb oldali radikális ideológiának, illetve ezzel összefüggésben megjelenhetnek a migránsok között is különböző szélsőséges nacionalista vagy vallásos ideológiák.

Véleményem szerint Európa legerősebb gazdasággal rendelkező országaiban, mint Németország vagy Svédország, ez a probléma ugyanúgy fennáll, hiszen mindenhol van egy szegényebb, lecsúszott, helyi társadalmi réteg, akik a jó gazdasági statisztikák és mutatók ellenére is munkanélküliek vagy egyszerűen szegénységben élnek. A szélsőséges ideológiák elleni küzdelem szintén minden országban jellemzően a nemzetbiztonsági szolgálatok, illetve sok esetben a rendőrség feladata is.

A helyi közösségek migrációval kapcsolatos ellenállására jó példa a Németországban körülbelül 10 ezer tagot számláló Pegida nevű szervezet, ami magyarul „A hazafi európaiak a nyugat iszlamizációja ellen” nevű szervezet. A Pegida egy nacionalista mozgalom, amely Németországból indult, de több más nyugat-európai országban is létrejöttek helyi szervezetek, többek között Hollandiában, Norvégiában és Svédországban. A demonstrációk jellemzően békésen zajlanak, de több ezer fő vesz rajtuk részt, akik a bevándorlás és az iszlám európai terjedése ellen tüntetnek.⁴³⁰ Az, hogy a Pegida mennyire szélsőjobb oldali mozgalom, az véleményem szerint politikai nézőpont kérdése, azonban tény, hogy nemzetbiztonsági szempontból mindenképpen fontos, hogy a Pegida és a hasonló mozgalmak az első lépés a

⁴³⁰ MEASURES, Anthony: *What Is PEGIDA?* – Tony Blair Institute for Global Change, 2015. január 14. – Online elérhető: <https://institute.global/policy/what-pegida> (Letöltve: 2021. december 15.)

radikalizmus és a még szélsőségesebb szélsőjobboldali radikális csoportok felé. Az ilyen társadalmi elégedetlenségen alapuló politikai mozgalmak sok esetben egyfajta kapuk lehetnek a szélsőjobboldali vagy szélsőbaloldali-anarchista csoportok felé.

Az, hogy a bevándorlás és a vallás nemcsak szélsőjobboddallal kapcsolatos kérdések Európában, jól mutatja, hogy 2021 végén egy szélső-baloldali csoport 100-150 tagja támadott és rongált meg egy török mecsetet Lipcsében. A rendőrség 11 főt vett őrizetbe.⁴³¹

5.2.7. GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS KIHÍVÁSOK A MIGRÁCIÓVAL ÖSSZEFÜGGÉSBEN

Az újonnan érkező migránsok rövidtávon pozitívan hathatnak a gazdaságra, hiszen egyrészt olcsó munkarőt, másrészt megoldást jelenthetnek a cégek munkaerőhiányára. Másfelől viszont sok esetben előfordul Európa-szerte, hogy a nyelvet nem beszélő, képzés nélküli migránsokat nem jelentik be a helyi hatóságnál, nem biztosítják számukra a megfelelő munkavédelmi felszerelést, és a cégek egyéb más módon visszaélnék a külföldről érkezők kiszolgáltatottságával. Ez a kérdés inkább az befogadó ország adóhatóságára, illetve önkormányzatára róhat plusz feladatot.

Gazdasági szempontból egy másik fontos tényező, ahogy már korábban említettem, hogy főleg az afrikai migránsok esetében az Európába érkezők különböző csatornákon keresztül küldik haza a támogatást családjuknak, hozzátartozóiknak, ezáltal kiáramlik a pénz a befogadó országból. A megkeresett összeget, tehát nem helyben költik el, így ezáltal nem támogatják a helyi gazdasági szereplőket, nem növelik a fogyasztást.

Az Európába érkező migránsok a fejlett iparral és gazdasággal rendelkező országokban azonban további pozitív hatással vannak a gazdaságra, hiszen ahogy a második világháborút követő nagy gazdasági fellendülés során is történt, szükség van a munkaerőre. Ez azonban csak akkor igaz, ha az újonnan érkezők valóban megjelennek a munkaerőpiacon, és hozzájárulnak a termeléshez, ellenkező esetben viszont szociális és gazdasági terhet jelentenek a befogadó országnak. Másik fontos kérdés lehet az új munkavállaló iskolázottsága, illetve szakképzettsége, valamint meghatározó lehet az is, hogy milyen országból és kultúrából származik, mert ez megszabhatja azt is, hogy inkább a kereskedelemben és a szolgáltatóiparban találja-e

⁴³¹ DAILY SABAH: *11 arrested for attack on Turkish mosque in Germany*. – In. Daily Sabah, 2021. december 14. – Online elérhető: <https://www.dailysabah.com/turkey/diaspora/11-arrested-for-attack-on-turkish-mosque-in-germany> (Letöltve: 2021. december 15.)

meg a helyét és a számítását, vagy pedig inkább a fizikai munka világa áll hozzá hagyományosan közelebb, mert akkor az építő- vagy a gépjárműipar, esetleg más gyártással foglalkozó üzemben fog elhelyezkedni. Természetesen ennek kisszámú ember esetében nincs jelentősége, azonban nagyszámú csoportnál már hatása lehet az egyes iparágakra. Vagyis a statisztikák alapján hiába érkezik nagyszámú új munkaerő külföldről, ha kulturális okokból nem biztos, hogy megoldást fog jelenteni a gyárak munkaerőhiányára. A migráns közösségeknek az új befogadó országban lehet még a nemzetközi kereskedelmet indukáló hatása is, hiszen egyrészt megélhetést jelenthet számukra, ha kihasználva az eredeti hazájukban maradt kapcsolataikat valamilyen formában elkezdnek kereskedni, akár áruimporttal vagy exporttal foglalkozni.

Az alacsony iskolázottságú, illetve alacsony szakképzettségű migránsok valóban konkurenciát jelenthetnek az eleve alacsonykeresetű befogadó ország lakosságának – ezzel hozzájárulva a gazdasági és társadalmi feszültségekhez.

5.2.8. SZERVEZETT BÜNÖZÉS ÉS MIGRÁCIÓ KAPCSOLATA

Azokban az esetekben, amikor nem sikeres az integráció és az újonnan érkező bevándorlók akár saját maguk miatt, akár rajtuk kívül álló okok miatt, de nem találják meg a számításaikat a befogadó országban, hamar kapcsolatba kerülhetnek a szervezett bűnözéssel, mint jövedelmező pénzkeresési lehetőséggel.

A szervezett bűnözésről nem, mint pontos büntetőjogi fogalomról szeretnék értekezni, mert a fogalom európai országoként eltérő lehet, illetve a büntető törvénykönyv módosításával változhat, hanem mint általános, mindennapi fogalomról, amely egyrészt hatással lehet a lakosság biztonságérzetére, másrészt az ország biztonságára.

Az Europol 2021-ben is kiadta a SOCTA-jelentést (a súlyos és szervezett bűnözés általi fenyegetettség értékelő jelentését), amely a tagállamok bűnüldöző hatóságaitól, valamint az Europol saját adatbázisai és más európai ügynökségek adatai alapján összeállított, értékelő jelentés.

A SOCTA-jelentés átfogóan mutatja be a szervezett bűnözést Európában, de terjedelmi okokból, valamint a kutatásom fókuszának megtartása végett, kizárólag a migrációval összefüggésbe hozható jelenséget vizsgálom.

A szervezett bűnözői csoportok 80%-a érintett a kábítószerkereskedelemben, az emberkereskedelemben, az embercsempészetben és különböző csalásokban. A

szervezett bűnözői csoportok 38%-a foglalkozik kábítószerkereskedelemmel.⁴³² A szervezett bűnözői csoportok 70%-a egyszerre több mint három országban aktív, 10%-a pedig egyszerre több mint hét országban is tevékenységet folytat. Annak oka, hogy a kábítószerkereskedelemben, az emberkereskedelemben és az embercsempészetben a legérdekeltőbbek a különböző szervezett bűnözői csoportok, az, hogy ezek a legjövedelmezőbb területek. Jellemzően a csoportok egyszerre több tevékenységgel is foglalkoznak, nem profiltiszták. A csoportok 80%-ának van valamilyen legális jövedelemforrása is, ami elfedi illegális tevékenységüket. A szervezett bűnözői csoportok tevékenységük során 60%-ban érintettek a korrupcióban. A csoportok 40%-a működik valamilyen strukturált vagy hierarchikus formában, 60%-a pedig alapvetően laza kapcsolati rendszerben. A bűnszervezetek 60%-a rendszeresen alkalmaz erőszakot tevékenysége során.⁴³³

Jól szemlélteti, hogy a kábítószerkereskedelem mennyire jövedelmező üzletág, hogy a becslések szerint évente 24 milliárd euró cserél gazdát.⁴³⁴

A kábítószerkereskedelem mellett az embercsempészetet tartják a második legjövedelmezőbb illegális tevékenységnek. Az ENSZ jelentése szerint 2015-ben több mint egy millió fő érkezett illegálisan Európába. 2016-ban 510 ezer illegális határátlépést regisztráltak. Az embercsempész csoportok bevétele a becslések szerint 4,7-5,7 milliárd euró.⁴³⁵

A szervezett bűnözést jól szemlélteti az Olaszországban működő nigériai Black Axe nevű olasz szervezett bűnözői csoport, amely 2016-2018 között 20 000 nigériai nőt – köztük fiatal- és gyermekkorúakat – adott el, illetve kényszerített prostitúcióra Olaszországban, illetve Európában. A Black Axe tagjai szinte kizárólag nigériaiak és kábítószerkereskedelemmel, emberkereskedelemmel, embercsempészetrel, valamint védelmi pénzek szedésével foglalkoznak. A Black Axe nevű szervezet tagjainak létszámát Európában 10 000 fő körülire becsülik.⁴³⁶

⁴³² SOCTA *jelentés 2021.* – p.12. – Online elérhető: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴³³ UO. – p. 15-20.

⁴³⁴ EMCDDA & EUROPOL: *EU Drug Markets – Report.* – 2016. – p. 23.

⁴³⁵ UNHCR: *Over one million sea arrivals reach Europe in 2015 – 2015.* – Online elérhető: <https://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴³⁶ HARLAN, Chico, PITRELLI, Stefano: *A foreign mafia has come to Italy and further polarized the migration debate.* – In Washington Post, 2019. június 25. – Online elérhető: <https://www.washingtonpost.com/world/europe/a-foreign-mafia-has-come-to-italy-and-further->

A szervezett bűnözés azért jelentős kihívás az európai országoknak, mert sok esetben nem tisztán rendőrségi kérdés. Egyrészt, ahogy már korábban említettem, nagyon sok Európába érkező migráns esik áldozatául a szervezett bűnözői csoportoknak. Akár azzal, hogy a lányokat és nőket prostitúcióra, vagy a férfiakat munkára kényszerítik gyáraikban és üzleteikben, akár azzal, hogy például arra kényszerítik őket, hogy utcán árulják a kábítószer vagy éppen drog-, illetve pénzfutárok legyenek. A rendőrség mellett fontos szerepe lenne az államnak vagy önkormányzatoknak, illetve a különböző civil szervezeteknek, hogy ki tudják emelni ebből a közegekből az áldozatokat, megvédjék és támogassák őket abban, hogy normális életet éljenek.

A képet mindenképpen árnyalja, hogy az Európába érkező migránsok egy része önként, a fényűzőnek tűnő élet miatt lép be a szervezett bűnözői csoportba, van azonban egy olyan részük is, akik áldozatai lesznek a szervezett bűnözésnek. Gyakori jelenség az etnikai alapon szerveződött bűnszervezeteknél, hogy kizárólag azoktól az üzletektől szedik a védelmipénzt, akik a saját etnikumukhoz tartoznak. A példa kedvéért: kínai szervezett bűnözői csoport kizárólag kínai üzletektől vagy éttermektől szedi a védelmipénzt.

Sok esetben a különböző közösségek zártan működnek, ezért a befogadó országok rendvédelmi szervei gyakran csak korlátozottan képesek fellépni ezek ellen az külföldi szervezett bűnözői csoportok ellen, és a bűncselekmények jelentős része látenciában marad.

A hatékony rendőri fellépés csak és kizárólag – legalább – európai szintű együttműködéssel és információcserével lehetséges, tekintettel arra, hogy a szervezett bűnözői csoportok is globálisan, illetve európai szinten működnek, továbbá szinte mind aktív kapcsolatot tart fenn kibocsátó országával.

5.2.9. RADIKALIZMUS ÉS TERRORIZMUS

Az vitán felül áll, hogy a terrorizmus és az ahhoz vezető radikalizmus az egyik legsúlyosabban veszélyezteti egy ország és az ott élő lakosság biztonságát.

Napjainkban gyakran összemoszák a terrorizmust a radikalizációval, pedig nem ugyanarról a fogalomról van szó. A két fogalmat legszemléletesebben úgy lehet

polarized-the-migration-debate/2019/06/25/377cf978-8235-11e9-b585-e36b16a531aa_story.html

(Letöltve: 2021. október 20.)

megmagyarázni, hogy „nem minden radikális terrorista, de minden terrorista radikális”. Ugyan a radikalizmus egyértelműen a terrorizmus előfutára, de nem egyenlő vele, valamint fontos azt is leszögezni, hogy maga az iszlám vallás sem egyenlő a terrorizmussal. Mind a radikalizmusban, mind pedig később a terrorizmusban megfigyelhető egyfajta politikai-ideológiai cél.⁴³⁷ Megállapítható az is, hogy a vallás csak eszköz a politikai cél eléréséhez.

Az elmúlt időszak terrortámadásainak elemzése szerint a sztereotípiáktól eltérően az elkövetők nem minden esetben voltak mélyen vallásosok. A nizzai, stockholmi, westminsteri terrortámadások elkövetői a médiában megjelentek szerint rendszeresen fogyasztottak alkoholt vagy kábítószer, nem jártak állandó rendszerességgel mecsetbe, és nem is rendelkeztek alapos mély ismeretekkel az iszlámról vagy a Koránról. A terrortámadások elkövetőinél a vallás mellett más, összetett tényezők is közrejátszottak az egyéni motiváció tekintetében. Bár a radikalizáció rendkívül komplex jelenség, a kutatások alapján a következő általános megállapítások figyelhetők meg.

Sok esetben a hiányos vallási ismeretek vezetnek oda, hogy a Koránban leírtakat saját elképzelések szerint „forgassák ki”. Ehhez a jelenséget jól mutatja többek között Anwar al-Awlaki radikális szónok buzdítása az Al-Kaida propagandát hirdető *Inspire* magazinban, miszerint „az ellenségtől lopni nemhogy nem bűn, hanem kötelező”. Ezeknek az üzeneteknek a hatása figyelhető meg abban is, hogy Franciaországban és Belgiumban bizonyos bűnözői körökben egyre elterjedtebb az a nézet, hogy a bűnözői tevékenységüket összemossák az iszlámmal, és ezzel legitimálják azt. Ezt azzal magyarázzák, hogy a kábítószerárusításból, lopásból, rablásból és más gazdasági bűncselekményekből illegális jövedelemre tesznek szert, és ezzel megkárosítják az államot, vagyis igazából ők „gazdasági/pénzügyi dzsihádot” követnek el a „háború földjén”.⁴³⁸

A radikalizáció rendkívül összetett folyamat, aminek erősödéséhez sok tényező járulhat hozzá. Természetesen arra nincs „recept”, hogy ki és mikor tekinthető

⁴³⁷ KIS-BENEDEK 2016. – p. 70-72.

⁴³⁸ INTERNATIONAL CENTRE FOR STUDY OF RADICALISATION: *Criminal Pasts, Terrorist Futures – European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus*. – 2016. – Online elérhető: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2016/10/ICSR-Report-Criminal-Pasts-Terrorist-Futures-European-Jihadists-and-the-New-Crime-Terror-Nexus.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.) – p. 26.

radikálisnak. Ez elég szubjektív fogalom. Illetve arra sincs bizonyíték, hogy bizonyos események hatására valaki automatikusan terroristává válna.

A témával foglalkozó kutatások alapján – a teljesség igénye nélkül – a következő tényezőket szokták megemlíteni, illetve ezek együttes hatását, amelyek a radikalizációhoz vezethetnek: többek között az identitás- és személyiségzavarok, az oktatás hiánya és a munkanélküliség. Ezek mind hozzájárulnak és tovább erősítik a kisebbségi komplexust, a többségi társadalomtól való elszigetelődést, ezáltal célközösséggé teszi őket a célzott iszlamista propaganda és szélsőséges nézeteket valló hitszónokok, imámok, és más, a közösségben megbecsült szélsőséges személyek számára.

Az emberi természet elemi szükséglete a csoporthoz való tartozás. Az Iszlám Állam és az Al-Kaida alternatívát kínál azoknak, akik szeretnék egy erőt és félelmet sugalló szervezethez tartozni, amely által ők is úgy érzik, hogy hatalmat kapnak.

A fentiekén kívül a radikalizáció során sokszor következik be egy olyan esemény a személy életben, aminek hatására megteszi a „következő lépést”. Ezek az események lehetnek akár a világban zajló események, mint egy katonai beavatkozás egy arab országban. Itt érdemes megjegyezni, hogy egy muszlim számára egy ilyen esemény sok esetben lényegesebb jelentőséggel bír az életében, mint egy keresztény vallású ember számára, mert az iszlámban nagy jelentősége van az úgy nevezett ummának, mint globális közösségnek. (Pl. az iraki vagy afganisztáni beavatkozás hatására egy Angliában élő fiatal muszlim érezheti úgy, hogy őt is támadás érte, mert az közösségét érte a támadás). Vagy akár lehet teljesen személyes jellegű, mint például kirúgják az iskolából, munkanélkülivé válik, elveszíti közeli hozzátartozóját, barátját, mert letartóztatják vagy meghal; és ezért bosszút akar állni. A kisebbségi komplexus, a sikertelenség és a dzsihadista terrorizmus propaganda együtt könnyen vezethet oda, hogy valaki azért követ el egy terrorcselekményt, hogy „egy senkiből valakivé/hőssé” váljon.⁴³⁹

Az Europol európai terrorizmus helyzetéről készült jelentése alapján Európában 2020-ban 57 olyan támadást hajtottak végre, amely terrortámadásnak minősül. Az európai hatóságok tavaly összesen 449 főt vettek őrizetbe terrorizmus gyanúja miatt.

⁴³⁹ EUROPOL: *Changes In Modus Operandi Of Islamic State (Is) Revisited*. – 2016. – Online elérhető: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/changes-in-modus-operandi-of-islamic-state-revisited> (Letöltve: 2021. október 20.)

Ezekben a támadásokban 21 ember veszítette életét, és 54 sérült meg. Ezek közül 9 szélsőjobboldali motiváltságú terrortámadásokban, 12 pedig dzsihadista motiváltságú támadásban halt meg. 2020-ban Ausztriában, Franciaországban és Németországban történtek dzsihadista motiváltságú terrortámadások Európában. Belgiumban, Franciaországban és Németországban négy terrortámadást sikerült megakadályozni. Az Europol szerint napjainkban is a dzsihadista motiváltságú terrorizmus a legnagyobb biztonsági fenyegetés.⁴⁴⁰

A szélsőjobboldali terrortámadás Németországban történt, ahol 9 ember veszítette életét. Három szélsőjobboldali terrortámadást sikerült megakadályozni Franciaországban, Németországban, és Belgiumban. Az elkövetők minden esetben az ország saját állampolgárai voltak.⁴⁴¹

A német rendőrség megakadályozott egy mecsetek elleni szélsőjobboldali terrortámadássorozatot 2020-ban, akik fegyverekkel akartak mecsetek ellen támadni, és minél több muszlimot megölni.⁴⁴²

Németországban több szélsőjobboldali terrortámadás is történt, amikor az célpontok muszlimok (bevándorlók) voltak. 2020 februárban a hanai terrortámadásban 11 muszlimot ölt meg egy magányos szélsőjobboldali elkövető, aki később magával is végzett.⁴⁴³

A szélsőbaloldali terrortámadások 2020-ban Olaszországban történtek. Ezeknek a támadásoknak a célpontjai jellemzően nem személyek, hanem nemzetközi és állami intézmények, valamint állami tulajdonok voltak. 2020-ban szélsőbaloldali terrorizmussal összefüggésben 52 embert vettek őrizetbe.⁴⁴⁴

Európában az elmúlt években leginkább az iszlám motiváltságú, valamint a szélsőjobboldali terrortámadások során veszítették a legtöbbet életüket.

A migrációs és integrációs problémák és a terrorizmus összefüggéseit jól bizonyítja az utóbbi évek súlyosabb terrorcselekménye Európában, amikor a 2015. november

⁴⁴⁰ EUROPOL: TESAT *jelentés*. – 2021. – p. 12-13 – Online elérhető:

<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-tesat> (Letöltve: 2021. október 20.)

⁴⁴¹ UO. – p. 18.

⁴⁴² ESCRITT, Thomas: *Twelve charged in Germany with plotting mosque attacks, murders* – In. Reuters, 2020. november 13. – Online elérhető: <https://www.reuters.com/article/us-germany-far-right-charges-idUSKBN27T1JD>

⁴⁴³ DW: *Eleven dead in suspected far-right attack*. – In. Deutsche Welle, 2020. február 20. – Online elérhető: <https://www.dw.com/en/germany-eleven-dead-in-suspected-far-right-attack/a-52438047>

⁴⁴⁴ EUROPOL TESAT 2021. – p. 21.

13-án párizsi terrortámadás során több helyszínen hajtott végre az Iszlám Állam kilenc terroristája terrortámadást a civil lakosság ellen. A támadássorozatban 137-en haltak meg, köztük a hét elkövető, és 416-an sérültek meg.⁴⁴⁵

Az elkövetők közül Salah Abdeslam Belgiumban született, de francia állampolgár volt, testvére, Brahim Abdeslam szintén. Abdelhamid Abaaoud Belgiumban Brüsszel Molenbeek városrészében nőtt fel. Chakib Akrouh belga-marokkói szintén Belgiumban nőtt fel. Omar Ismail Mostefai, algír háttérű francia állampolgár volt. Samy Amimour francia állampolgár, aki Párizs Drancy külvárosában nőtt fel. Foued Mohamed-Aggad marokkói származású, de francia állampolgár, aki Strasbourgban nőtt fel. Ahmad al-Mohammad valódi neve és személyazonossága nem ismert, az biztos, hogy ő is az ellenőrizetlen tömeges migrációs hullámmal érkezett Európába. Bilal Hadfi, francia állampolgár, aki Belgiumban élt.⁴⁴⁶

Ebből látható, hogy mennyire súlyos problémát jelent a nem megfelelő integráció, hiszen az elkövetők közül feltételezhetően csak Ahmad al-Mohammad nem volt francia vagy belga állampolgár, illetve nem Európában nőtt fel. Annak ellenére, hogy mind európaiak voltak, mégis elkövették a második világháborút követően legsúlyosabb támadást Franciaországban.

Mint az látható, nemcsak az iszlám motiváltságú terrorizmus jelent problémát Európában, hanem a szélsőjobboldali is. Ezek a terrortámadások azonkívül, hogy rendkívül súlyos biztonsági fenyegetést jelentenek rövid és középtávon, de ugyancsak nagy politikai és társadalmi hatásuk is van.

Norvégiában 2011. július 22-én történt Oslóban és Utøya szigetén az Anders Breivik által elkövetett terrortámadás, ahol 77 ember vesztette életét. A támadás motivációja egyértelműen neonáci, iszlám- és baloldal/szélsőbalodalelles volt.⁴⁴⁷

Németországban 2016. december 19-én követtek el egy terrortámadást, amikor egy kamionnal Berlinben egy karácsonyi vásárba hajtott az elkövető. A terrortámadásban 12 ember vesztette életét, és 49-en sérültek meg. Az elkövető Anis Amri tunéziai állampolgár volt, aki 2011-ben érkezett Olaszországba, Lampedusa szigetre

⁴⁴⁵ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Paris attacks of 2015*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/event/Paris-attacks-of-2015> (Letöltve: 2021. november 24.)

⁴⁴⁶ BBC NEWS: *Paris attacks: Who were the attackers?* – In. BBC News, 2016. április 27. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34832512>

⁴⁴⁷ ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Oslo and Utøya attacks of 2011*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/event/Oslo-and-Utøya-attacks-of-2011> (Letöltve: 2021. november 24.)

menekültként. 2011-ben letartóztatták, és börtönbe került Olaszországban, mert részt vett a lampedusai menekülttábor felgyújtásában, és más egyéb, erőszakos bűncselekményeket követett el. A szabadulását követően Németországba utazott, ahol 2016-ban menekültkérelmet nyújtott be. A német hatóságok tisztában voltak vele, hogy szélsőséges iszlamista nézeteket vall, de nem tudták kitoloncolni Németországból. Miután elkövette a terrortámadást, Olaszországba menekült, ahol egy rendőri intézkedés során életét veszítette.⁴⁴⁸

Anis Amri és a Berlini karácsonyi piac elleni támadás csak egy bizonyítéka a tömeges, ellenőrizetlen migráció biztonsági kockázatainak, valamint annak, hogy egy ilyen támadás, milyen érzelmeket és hatásokat eredményez. Egyrészt felerősíti a migráció- és iszlámellenességet, valamint súlyosan érinti azokat a muszlimokat is, akik békében szeretnének élni. Az ilyen események megbélyegzik őket is, ezzel tovább növelve a társadalmi feszültséget.

Ezekből az adatokból is látható, hogy Európában a radikalizmus és terrorizmus egyértelműen jelen van és egy valós probléma, aminek a gyökerei az integrációs problémákhoz, szegénységhez és kilátástalansághoz vezethetőek vissza.

5.3. ÖSSZEGZÉS, RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A kutatásom célkitűzésének megfelelően a fejezetben bemutatam, hogy a Magyar Honvédségről szóló törvény a Magyar Honvédség számára meghatározott feladatok között pontosan meghatározza „*a szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb katonai kötelezettségek – különösen a kollektív védelmi, békefenntartó, válságkezelési és humanitárius feladatok – teljesítését.*”⁴⁴⁹ Ebből eredően a Magyar Honvédség érintett lehet az afrikai vízkonfliktusokkal kapcsolatos műveletekben. Továbbá Magyarország Nemzetbiztonság Stratégiájában deklaráltan szerepel, hogy „*az afrikai és az ázsiai kontinens számos térségében, de a világ több más pontján is mind súlyosabb kihívást jelent a lakosság ivóvízzel és élelmiszerrel való ellátása. Ez komoly biztonsági kockázatot hordoz magában. A megújuló energiák és a környezetbarát technológiák növekvő hányadot képviselnek a globális energiaellátásban.*”

⁴⁴⁸ DW: *Berlin Islamist terror attack – A deadly story of failure.* In. Deutsche Welle, 2020. december 18. – Online elérhető: <https://www.dw.com/en/berlin-islamist-terror-attack-a-deadly-story-of-failure/a-55990942>

⁴⁴⁹ 2011. EVI CXIII. TÖRVÉNY.

„Magyarország nemzetközi szervezetek (NATO, EU, ENSZ, EBESZ) keretében vagy alkalmi koalíció tagjaként, nemzeti érdekeivel összhangban a jövőben is fel fog lépni a nyugat-balkáni, a közel-keleti, az afrikai, a közép-ázsiai és más, biztonságunkra hatást gyakorló térségekben kialakult válságok kezelése és kiváltó okainak megszüntetése érdekében, valamint részt vállalunk a konfliktusok utáni stabilizációs és újjáépítési erőfeszítésekből.”⁴⁵⁰

A fentiekből egyértelműen látszik, hogy Magyarország mind külpolitikailag, mind pedig biztonságpolitikailag elismeri, hogy a klímaváltozás, a vízhiány és ezek következményeiként kialakuló konfliktusok, az instabilitás és a tömeges migráció, mind jelentős biztonsági kihívást jelentenek, és jelentős hatással vannak Magyarország biztonságára.

Egyértelműen látszik az a fajta proaktív megközelítés, ami szerint a problémákat helyben, az adott esetben Afrikában kell megoldani, és hogy Magyarország nemcsak katonai, de a különböző polgári és humanitárius missziókban a jövőben még nagyobb szerepvállalásra törekszik.

Jól mutatja Magyarország elkötelezettségét, hogy Magyarország 1973 óta 54 nemzetközi békeműveletbe küldött katonákat.⁴⁵¹

Ezek alapján a Magyar Honvédség számára egy afrikai művelet teljesen reális forgatókönyv lehet. Napjainkig Magyarország 21 afrikai műveletben vállalt szerepet, és nagyságrendileg 400 magyar katonai és civil vett részt ezekben a missziókban.

A fejezetben bemutatam továbbá a Magyar Honvédség korábbi és jelenlegi afrikai missziót, ezzel is alátámasztva, hogy az afrikai vízkonfliktusok, valamint a magyar katonák és civilek biztonsága között van gyakorlati, és nemcsak elméleti összefüggés.

A kutatásom címe szerint a másik összefüggés az afrikai vízkonfliktusok, valamint Európa és Magyarország biztonsága között a migráció.

1885-ben Ernst George Ravenstein a *Migráció elmélete* című írásában megalkotta az úgynevezett „Push and Pull” (taszítás és vonzás vagy tolás és húzás) elméletét, valamint statisztikák és kutatásai alapján a következő megállapításokat tette:

- *A migráció leginkább rövid távolságokban történik.*
- *A migráció lépésről lépésre történik.*
- *A hosszú távot megtevő migránsok általában városi területekre költöznek.*

⁴⁵⁰ KORMÁNYHATÁROZAT 1163/2020. (IV. 21.)

⁴⁵¹ ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA 2020.

- Minden vándorlás ellentétes irányú mozgást eredményez.
- A vidéken élők inkább hajlamosabbak az elvándorlásra, mint a városban élők.
- A nőkre inkább a belső migráció a jellemző.
- A legtöbb nemzetközi migráns felnőtt.
- A nagyvárosok lakossága gyorsabban növekszik a migráció következményeként, mint a természetes lakosságnövekedéssel.
- A gazdasági fejlődés hatására növekedni fog a térségbe érkező migráció is.
- A fő migrációs trendek jellemzően a vidéki területekről a városokba irányulnak.
- A migráció többnyire gazdasági okokra vezethető vissza.⁴⁵²

Ravenstein 1885-ben leírt megállapításai véleményem szerint napjainkban is megállják a helyüket, a „taszítás és vonzás” elmélete ezért is lett napjainkban a migráció kutatás egyik alaptézise.

Az ENSZ adatai alapján 2020-ban Németországban 102 600, Spanyolországban 88 800, Franciaországban 87 700, Görögországban 37 800, Egyesült Királyságban 36 000 fő nyújtott be menekült kérelmet.⁴⁵³ Európában, csak az öt legtöbb menekültkérelmet befogadó országban, összesen 352 900 kérelmet adtak be.

Bemutattam továbbá a migráció biztonsági hatásait a befogadó országokban. A migráció hatásait a társadalomra, gazdaságra, valamint az integrációs problémákat, nemzetbiztonsági kockázatokat, valamint a szervezett bűnözést, radikalizmust és terrorizmust, mint biztonsági kérdéseket.

A fejezetben bemutattam, hogy az afrikai vízkonfliktusoknak, különösen, ha azok eszkalálódnak, milyen hatásai lehetnek Európa és Magyarország biztonságára. Egyrészt sor kerülhet a Magyar Honvédség részéről missziós szerepvállalásra, másrészt pedig, hogy a migrációnak milyen biztonsági kockázatai lehetnek Magyarországon.

⁴⁵² AMARAL 2020.

⁴⁵³ UNHCR 2020. – p. 39.

BEFEJEZÉS

A KUTATÓMUNKA ÖSSZEGZÉSE

Az értekezést áttekintve elmondható, hogy a világ több pontján, de különösen Afrikában a víz szerepe napjainkban egyre jobban felértékelődik, és ez a jövőben is egyre jobban folytatódni fog. A klímaváltozás súlyosan érinti Afrika bizonyos térségeit, különösen a kelet-afrikai térséget és a Száhel-öveget, ahol már napjainkban is több olyan alacsony intenzitású konfliktus zajlik, amelyeknek sok más egyéb ok mellett az egyik mozgatórugója a vízhiány következtében kialakuló természeti erőforráshiány. A legelőterületek, a vízhez való hozzáférés, a halállomány csökkenésével, egyre több konfliktus alakul ki a különböző etnikai csoportok között, akik számára a szűkülő természeti erőforrások birtoklása sok esetben kulcskérdés. Afrikában mind az elmúlt évtizedekben, mind napjainkban számtalan olyan fegyveres konfliktus zajlik, ami mögött valójában a természeti erőforrások birtoklása húzódik, még akkor is, ha külvilág számára ez nem volt teljesen egyértelmű.

A konfliktusok vizsgálatakor egyértelműen látszik, hogy a médiában megjelenő olyan fogalmak, mint „vízháború”, inkább „hatásvadász” vagy „kattintásvadász” céllal születnek. Kizárólag a vízhiány miatt nem lesznek háborúk, ehhez sok más tényező együttállására van szükség. Ilyenek a már meglévő politikai, társadalmi, gazdasági, vallási vagy etnikai feszültségeket, amelyeket a vízhiány továbbfokoz.

Ha van jól működő, erős állam, akkor egyrészt képes garantálni a területén élők biztonságát, és képes megelőzni vagy meggátolni a konfliktusokat, valamint képes kezelni a nem megfelelő vízgazdálkodás vagy klímaváltozás okozta szárazságot és vízhiányt. Továbbá képes lehet megegyezni más államokkal a vízmegosztás kérdésében. A valóságban azonban, ahogy Nyugat-Afrikában Mali, Kelet-Afrikában Szomália példája is mutatja, nem mindenhol van erős állam, vagy mint a Mandera háromszögben vagy a Turkana-tó vidékén, nem mindenhol annyira erős az államhatalom, hogy képes legyen kézben tartani és kezelni a helyzetet. Ennek eredményeként alakulnak ki napjaink alacsony intenzitású vízkonfliktusai.

Ezeket a klímaváltozás következményeként kialakuló szárazság még tovább fogja fokozni, és kialakulhatnak valódi polgárháborús helyzetek, amelyek az adott országot vagy térséget is képesek destabilizálni. Az ilyen helyzetekben kerülhet sor egyrészt a

Magyar Honvédség szerepvállalásra a térségben, másrészt ezek a konfliktusok – mivel Afrika egyik legsűrűbben lakott területeiről van szó – óriású számú menekültet generálhatnak, akik egy része a migrációs útvonalakon Európába, Magyarországra érkezhets, aminek már hatása van sok más mellett Magyarország nemzetbiztonságára is.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

A kutatás első célkitűzésével összhangban munkám első fejezetében sor került a biztonság témakörével foglalkozó szakirodalom áttekintésére. Ezt követően mutattam be a biztonság fogalmát. A szakirodalom áttekintése során nemcsak hazai, európai és angol-szász, hanem afrikai kutatók munkáit is ismertettem. A biztonság fogalom vizsgálatakor megállapítást nyert, hogy a biztonság egy szubjektív fogalom. Gazdag Ferenc szerint mivel a biztonság percepción, érzékelésen alapul, ezért van, aki veszélyben érzi magát, és olyan is van, aki nem érzi magát veszélyben, mert nem érzékeli, és van, amikor nincs valódi veszély, de mégis egy adott személy úgy érzékeli, hogy nincs biztonságban. Gazdag Ferenc biztonsággal kapcsolatos megközelítésének – hogy a biztonság szubjektív és érzékelésen alapul – rendkívül nagy jelentősége van a harmadik fejezetben, az afrikai vízkonfliktusok elemzése és bemutatása során, a negyedik fejezetben a csoportok közötti konfliktusok ismertetésekor, valamint az ötödik fejezetben, amikor azt a kérdést vizsgáltam, hogy a befogadó ország társadalma hogyan reagál a migrációra.

A második fejezetben bemutattam a környezet és biztonság összefüggéseit, majd továbbszűkítettem a kérdést a klímaváltozás biztonsági hatásaira, amelyeket konkrét, a való életből származó példákkal támasztottam alá. Ezt követően bemutattam a vízzel kapcsolatos feszültségeket Afrikában, illetve a víz geopolitikai szerepét, és a vízkonfliktusok fogalom meghatározását.

Az első és a második fejezetben a hazai és nemzetközi szakirodalom segítségével határozottan alátámasztottam, hogy a biztonság tudomány elismeri és kutatja a környezet és a biztonság összefüggéseit, ezzel bizonyítottam az első hipotézisemet,⁴⁵⁴ amely szerint van kapcsolat a környezeti változások, mint például a klímaváltozás és

⁴⁵⁴ Napjainkban, valamint a jövőben a természeti erőforrások, ezen belül az ivóvízkészletek egyre szűkösebb mennyiségben fognak rendelkezésre állni, ezért a víz szerepe felértékelődik. A klímaváltozás, illetve az elégtelen vízgazdálkodás miatt összefüggés van a víz és a biztonság között.

a biztonság között. Ezeknek a változásoknak hatása már napjainkban is tapasztalható, de a jövőben még nagyobb problémát fog jelenteni, hogy egyre kevesebb természeti erőforrás fog rendelkezésre állni, és ez fegyveres konfliktusokhoz fog vezetni. Ezzel igazoltam a hipotézisemet, hogy van összefüggés a biztonság és környezet között.

Az értekezésem harmadik fejezetében kielemeztem, kiértékeltem, és egy egységes rendszerben bemutattam az elmúlt évek és napjaink vízzel kapcsolatos konfliktusait. A fejezetben a vízkonfliktusokat úgy mutattam be, hogy minden konfliktus a többtől függetlenül is érthető legyen. A vízkonfliktusok okai, hátterének vizsgálata során, megállapítottam, hogy a vízhiány nem az elsődleges oka a konfliktusoknak, hanem ehhez sok más egyéb tényező is hozzájárul, mint a gyenge vagy bukott állam, vagy az adott területen a gyenge államhatalom, illetve a történelmi előzmények, a különböző etnikai és politikai feszültségek. Ezzel alátámasztottam a második hipotézisemet⁴⁵⁵ amely szerint kizárólag a vízhiány miatt nagy eséllyel nem fog háború vagy fegyveres konfliktus kirobbanni, de a már meglévő feszültségeket képes felnagyítani.

Az értekezésem negyedik fejezetében multidiszciplináris megközelítéssel elkezdtem vizsgálni Afrikában a népesedésváltozást, a rendelkezésre álló vízkészletek mennyiségi változását, valamint a klímaváltozás hatásait. A szociálpszichológia segítségével megvizsgáltam az egyén és csoport kapcsolatát, valamint a csoportok közötti rivalizálás okait, annak érdekében, hogy értehetővé váljanak a csoportok közötti konfliktusok emberi aspektusai is. Arra a megállapításra jutottam, hogy vannak kulturális különbségek az európai és afrikai társadalmak között, valamint mindig figyelembe kell venni, és el kell fogadni a helyi történelmi, kulturális és társadalmi viszonyokat a konfliktusok vizsgálata során. A negyedik fejezetben tett megállapításaimmal alátámasztottam a harmadik hipotézisemet,⁴⁵⁶ hogy komplexen, leszűkítve kell vizsgálni a konfliktusokat, és feltérképezni a konfliktusok mozgatórugóit, ehhez pedig multidiszciplináris megközelítésre van szükség. Más

⁴⁵⁵ A vízhiány nem az elsődleges fegyveres konfliktust vagy háborút kirobbantó ok, de több afrikai konfliktusban az egyéb más történelmi, etnikai, gazdasági, politikai okok mellett közvetetten vagy közvetlenül, de mindenképpen meghatározó szerepe van a konfliktus kirobbanásában, illetve eszkalálódásában.

⁴⁵⁶ A konfliktusok megelőzéséhez és később a megoldásához szükséges mélységében megérteni az adott térség történelmét és jelenét, az ott élő emberek kultúráját és a helyi feszültségeket, ezek dinamikáját és mozgatórugóit. Meg kell érteni és el kell fogadni a kulturális és egyéb más különbségeket, valamint elfogadni azt, hogy bár vannak generális emberi természettel és viselkedéssel kapcsolatos hasonlóságok, de minden konfliktus különböző.

tudományok segítségével felszínre kerülhetnek olyan tényezők, amelyek hatással vannak a konfliktusra, illetve szoros összefüggésben állnak a biztonsággal.

Az értekezésem ötödik fejezetében alátámasztottam, hogy a Magyar Honvédség számára egy afrikai misszió a jövőben egy teljesen reális forgatókönyv, valamint bemutattam a Magyar Honvédség korábbi és jelenlegi missziót. Mindez jól mutatja, hogy a Magyar Honvédség számára a katonai szerepvállalás Afrikában egyáltalán nem újkeletű, és napjainkban Magyarország proaktív hozzáállása a migráció kezeléséhez még inkább növeli az esélyét annak, hogy magyar katonák feladatvégrehajtásra olyan afrikai konfliktuszónába kerüljenek, amely a vízhiánnyal vagy más természeti erőforráshiánnyal összefüggésben alakul ki. Az ötödik fejezet másik részében bemutattam az Afrikából Európába irányuló migrációs trendeket. Megvizsgáltam, hogy a migrációnak milyen biztonsággal kapcsolatos hatásai vannak a befogadó ország társadalmára. Bemutattam, hogy a migrációnak sok más egyéb hatása mellett, milyen gazdasági, társadalmi és nemzetbiztonság kockázatai vannak. Ezzel igazoltam negyedik hipotézisemet,⁴⁵⁷ hogy az afrikai vízkonfliktusok hatással vannak Magyarország biztonságára, hiszen egyrészt sor kerülhet magyar katonai szerepvállalásra Afrikában, másrészt a víz és más természeti erőforráskonfliktusok által érintett térségekben élő emberek megjelenhetnek Magyarországon, amely – amikor tömegessé válik, akkor – különböző biztonsági problémákat okozhat.

A KUTATÁS ÖSSZEGZETT EREDMÉNYEI

Az értekezésem öt fő fejezetében bemutatott kutatásom eredményei, hipotéziseim, valamint a kutatási céljaim a következő pontokban kerülnek összegzésre:

- Az értekezés első kutatási céljának⁴⁵⁸ elérésére először tágabb értelemben mutattam be a környezet és a biztonság összefüggéseit, majd a klímaváltozás és a természeti erőforrások biztonságra gyakorolt hatására fókuszáltam, illetve tovább szűkítettem a témát a víz és biztonság összefüggéseire, valamint a

⁴⁵⁷ Európa és Magyarország biztonságát az afrikai vízkonfliktusok érintik. Egyrészt sor kerülhet nemzetközi békeműveletre a térségben, ahol magyar katonák és civilek feladatot hajtanak végre a konfliktus sújtotta térségben. Másrészt, mivel ez a konfliktusok jelentős számú embert arra kényszerítenek, hogy hagyják el otthonaikat, a napjaink globalizált világában a migráció által, ezek az emberek megérkeznek Európába és Magyarországra, és sok más tényező mellett, de hatással vannak Magyarországra biztonságára is

⁴⁵⁸ Részletesen gyakorlati példákkal bemutatni először tágabb értelemben a környezet és biztonság, összefüggéseit, a szűkös természeti erőforrások biztonságra gyakorolt hatását, valamint tovább szűkítve a víz és biztonság összefüggéseire

vízkonfliktusok fogalmának meghatározására. Az ezzel kapcsolatos elméleti kérdések tisztázásra az első és második fejezetben került sor.

- Az értekezésem második céljának⁴⁵⁹ elérésére a harmadik fejezetben került sor, ahol összegyűjtöttem, kielemeztem, rendszereztem és egységes rendszerben bemutattam a korábbi időszakok, valamint napjaink afrikai vízkonfliktusait. Minden olyan vitát, feszültséget, konfliktust vagy háborút, amely a vízzel szorosabb összefüggésben alakult ki.
- Az értekezésem harmadik céljának⁴⁶⁰ elérésére szintén a harmadik fejezetben került sor. A harmadik fejezetben az afrikai vízkonfliktusok elemzése során arra a következtetésre jutottam, hogy napjainkban, illetve a jövőben Afrika szarva, azaz a kelet-afrikai térség, valamint a Száhel-övezet a legveszélyeztetettebb a vízkonfliktusok vonatkozásában. Az elemzett vízkonfliktusok közül, amelyek napjainkban is alacsony intenzitáson zajlanak: a Viktória-tó, a Turkana-tó, a Mandera háromszög, a dárfúri helyzet, ezek a konfliktusok mind természeti erőforráskonfliktusok, amelyek a halállományért, a legelőterületekért és a víznyerőhelyekért zajlanak. Az Egyiptom és Etiópia közötti „Nílus-konfliktus” pedig államok közötti háború kitörésével fenyegethet.
- Az értekezésem negyedik céljának⁴⁶¹ elérésére a negyedik fejezetben került sor. A fejezetben megkíséreltem feltárni a vízkonfliktusok, mint természeti erőforráskonfliktusok ok-okozati összefüggéseit multidiszciplináris megközelítéssel. Adatok elemzésével bemutattam és alátámasztottam, hogy Afrikában már napjainkban is valós probléma a hőmérsékletemelkedés, a rendelkezésre álló vízkészletek csökkenése, a népességnövekedés, valamint, hogy a klímaváltozásnak milyen hatásai lesznek Afrikára. Megállapítottam és alátámasztottam, hogy a Száhel-övezet, valamint Kelet-Afrika országaiban a szárazság és csapadékhiány egyre nagyobb problémát fog jelenteni és a természeti erőforrások egyre szűkösebbek lesznek. A szociológia segítségével

⁴⁵⁹ Összegyűjteni és bemutatni a korábbi időszak, valamint napjaink afrikai vízkonfliktusait. Minden olyan vitát, feszültséget, konfliktust vagy háborút, amely a vízzel szorosabb összefüggésben alakult ki.

⁴⁶⁰ Előrevetíteni, hogy a jövőben Afrika melyik területein várható, hogy a víz, illetve más természeti erőforrás hiánya miatt, további konfliktusok eszkalálódnak.

⁴⁶¹ Multidiszciplináris módon komplex megközelítéssel elemezni és bemutatni a víz, mint természeti erőforrás hiány miatt kialakuló konfliktusok mögötti ok-okozati összefüggéseket. Továbbá olyan gyakorlati tudományos eredményeket megállapítani, amely segít megérteni a konfliktusok mozgatórugóit, amely fontos lehet a Magyar Honvédség jövőbeli külföldi műveleteivel összefüggésben.

röviden bemutattam az afrikai társadalmakat, és hogy milyen jellemzői vannak a kollektivista társadalmaknak. A szociálpszichológia segítségével pedig az egyén és csoport kapcsolatát, valamint a csoportok közötti versengés és a természeti erőforrásokért való konfliktusok pszichológiai magyarázatait.

- Az értekezésem ötödik céljának⁴⁶² elérésére az ötödik fejezetben került sor, ahol bemutattam az afrikai vízkonfliktusok hatásait Európa és Magyarország biztonságára. Bemutattam, hogy a Magyar Honvédség törvényben meghatározott feladatként, illetve a nemzetközi szövetségi rendszerből eredően – mivel Magyarország jelenleg proaktívan közelíti meg a kérdést, sor kerülhet a Magyar Honvédség újabb afrikai szerepvállalására. Bemutattam az Afrikából érkező migráció trendjeit, valamint azt, hogy a migráció, illetve szűkebb értelemben az integrációs problémák milyen társadalmi, gazdasági, politikai feszültségeket tudnak eredményezni, valamint az összefüggést a migráció és a szervezett bűnözés, továbbá a radikalizmus és a terrorizmus között. Ezek azok az összefüggések, amelyek veszélyt jelentenek Európa és Magyarország biztonságra.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Az afrikai vízkonfliktusok és Magyarország biztonsága között összefüggéseket vizsgáló értekezésem a következő tudományos eredményeket tartalmazza:

1. Összegyűjtöttem, elemeztem, értékeltem, rendszereztem és egységes rendszerben mutattam be újszerű módon a korábbi és napjaink afrikai vízkonfliktusait. Az afrikai vízkonfliktusok komplex, átfogó bemutatására, elemzésére és értékelésére sem a hazai, sem a nemzetközi szakirodalomban eddig még nem került sor. Újszerű módszerekkel elsőként mutattam be a kelet-afrikai konfliktusokat, mint például a Mandera háromszögben zajló konfliktust.
2. Gyakorlati példák bemutatásával igazoltam, hogy összefüggés van a vízhiány és a biztonság között, valamint azt, hogy a víz szerepe a jövőben fel fog értékelődni. A vízkonfliktusok valójában természeti erőforráskonfliktusok, a

⁴⁶² Feltárni, hogy az afrikai vízkonfliktusoknak milyen hatásai lehetnek Magyarország és Európa biztonságára. A gyakorlat számára érhetővé tenni az összefüggéseket az afrikai konfliktusok és Magyarország biztonsága között

hozzá kapcsolódó problémák (nem megfelelő vízgazdálkodás, túlnépesedés, klímaváltozás) mind hozzájárulnak a természeti erőforrások csökkenéséhez. Bemutattam és igazoltam, hogy a vízkonfliktusok kialakulásához több más tényezőre is szükség van, mint például gyenge vagy bukott államra, amely egyrészt nem képes garantálni a területén élők biztonságát, másrészt nem képes kezelni a víz vagy más természeti erőforrásokból adódó kihívásokat.

3. Elemeztem, rendszereztem, alátámasztottam, hogy nincsenek profiltiszta vízháborúk vagy vízkonfliktusok. Rendelkezünk számos példával, amikor feszültség alakul ki különböző államok között a vízelosztás, a területi viták, a víz eltűnése miatt, de államok közötti háború, csak és kizárólag a víz miatt, kevés valószínűséggel következhet be. Igazoltam, hogy a korábbi időszakok, valamint napjaink vízkonfliktusai valójában természeti erőforráskonfliktusok. A konfliktusnak sokszor jelentős etnikai, életmódbeli, történelmi, politikai előzményei és okai vannak.
4. Újszerűen elemeztem, értékeltem és feltártam más tudományok, mint a szociológia, pszichológia segítségével a kelet-afrikai, valamint az európai társadalmak közötti különbségeket, amelynek nagy jelentősége van az ott élő emberek gondolkodásmódjának megértésében. Ezekből az eredményekből továbbhaladva a pszichológia segítségével értelmeztem, és általánosságban bemutattam az egyén és csoport kapcsolatát, a csoportok közötti konfliktusok mozgatórugóit. Az értékelések után bemutattam, hogy a konfliktusok háttérben zajló emberi aspektusok hogyan alakítják a konfliktusok elmélyülését. Következtetésem alapján javaslatokat fogalmaztam meg a gyakorlati szakemberek számára a konfliktusok kezeléséhez, megértéséhez és megoldásához.
5. Elemzésem és értékelésem alapján alátámasztottam, hogy a klímaváltozás okozta időjárási és környezeti változások miatt egyre szűkösebbek lesznek a természeti erőforrások. Elemzésem és következtetésem alapján előre jelezhető, hogy a Kelet-Afrikában napjainkban is zajló alacsony intenzitású természeti erőforráskonfliktusok mértéke tovább eszkalálódhat. A Száhel-övezetben a biztonsági helyzet romlani fog, különösen, ha a Maliban zajló konfliktust a klímaváltozás tovább tüzeli, és az etnikai, vallási, politikai aspektusain túl egyre nagyobb hangsúlyt kap a vízhiány és a különböző

életmódot folytató csoportok küzdelme a természeti erőforrásokért. A Maliban zajló konfliktus jól mutatja, hogy katonailag a szélsőséges iszlamistákat le lehet győzni, de a vízhiány okozta csoportok közötti konfliktust már nehezebb megoldani, hiszen a konfliktus egyik legsúlyosabb oka a víznek, mint természeti erőforrásnak a hiánya. Az Egyiptom és Etiópia közötti feszültség a Nílus miatt valódi vízháborúval fenyeget. Az elvégzett kutatás alapján következtetésként fogalmaztam meg, hogy a jövőben a Magyar Honvédség számára újszerű feladatok jelentkezhetnek az afrikai kontinensen, továbbá a konfliktustérségekből további menekülteket és tömeges illegális migrációt eredményezhet Európa irányába, ami negatívan befolyásolhatja hazánk, régióink biztonságát.

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK FELHASZNÁLHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK

A kutatási célkitűzésekkel összhangban az elkészített értekezés, illetve ennek eredményei a következő területeken használhatók fel:

1. Az oktatás területén:

- Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karán.
- Nemzeti Közszerológati Egyetem Vízudományi Karán.
- Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Karán.
- Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola Afrikai Kutatóintézetében.
- Pécsi Tudományegyetem Afrika Kutatóközpontjában.
- A magyarországi civil szervezetek és alapítványok Afrikával kapcsolatos felkészítése során.
- A Hungary Helps Ügynökség humanitárius missziós felkészítése során.
- A MH Békétámogató Kiképző Központ Missziós Törzstiszti Alaptanfolyamának, illetve missziós célfelkészítő tanfolyamain.

2. A gyakorlat számára:

- Magyar Honvédség számára

- Magyarország nemzetbiztonsági szolgálatainak számára
- Terrorelhárítási Központ számára
- Rendőrség számára
- Külgazdasági és Külügyminisztérium számára
- Migrációval és külpolitikával foglalkozó kutatóintézetek számára

Az értekezésemet a témában érintett nemzetbiztonsággal és rendvédelemmel foglalkozó szakembereknek, a Magyar Honvédség szakembereinek, külpolitika területén dolgozó szakembereknek, valamint a témával foglalkozó egyetemi oktatók, kutatók és hallgatók figyelmébe ajánlom.

TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK

Terjedelmi okok miatt, külön Európa biztonságát érintő kérdésekkel nem tudtam foglalkozni, csak röviden a migráció vonatkozásában. Másrészt mivel Európában, különösen az Egyesült Királyságnak, Franciaországnak jelentős gyarmatosító múltja van, ezért nekik teljesen más az Afrikával kapcsolatos geopolitikai, gazdasági és katonai érdekük, mint a kelet-európai országoknak. Véleményem szerint nem lehet egységes európai álláspontról beszélni Afrika vonatkozásában, hanem az európai országok kapcsolatát Afrikával, országok lebontásában lenne érdemes vizsgálni. Továbbá szintén pontosan az országok, vagy szűkebb értelemben vett a térségek vizsgálatát a kulturális antropológia segítségével lehet specifikusan és pontosabban elvégezni, az adott térségben zajló folyamatok mozgatórugóit elemezve.

Terjedelmi okokból Magyarország és az afrikai vízkonfliktusok összefüggéseit kizárólag a magyar katonai szerepvállalás és a migráció szempontjából vizsgáltam. Külön további kutatást igényelne az a tény, hogy magyar állampolgárok családi okokból letelepednek afrikai országokban. Kelet- és Dél-Afrika országai népszerű úticéljai a magyar turistáknak, ezért vannak időszakok, amikor nagy számban tartózkodnak magyar állampolgárok Afrika keleti és déli részén. Újságírók szintén gyakran utaznak Afrikába, sokszor pontosan a konfliktusokkal érintett térségekbe. Gyakran van rá példa, hogy különböző kutatók és szakemberek is szakmai és tanulmányútra utaznak Afrika olyan részeire, ami nem tekinthető biztonságosnak. Erre példa, amikor 2012-ben a Szegedi Tudományegyetem kutatói veszítették életüket Etiópiában egy támadás során. Különböző nemzetközi szervezetek, mint az ENSZ is

aktívan jelen van Afrikában, sokszor a konfliktusok által leginkább sújtott térségekben. Magyar állampolgárok az ENSZ alkalmazásában gyakran élnek és dolgoznak rendkívül nagy biztonsági kockázatú részein Afrikának. Erre példa, amikor 2010-ben Szudánban elrabolták az ENSZ alkalmazásában álló Papp István magyar állampolgárt. A Hungary Helps program keretében magyar önkéntesek humanitárius céllal gyakran utaznak olyan afrikai országokba, ahol vannak biztonsági kockázatok. Érdekes lenne vizsgálni, hogy hogyan lehetne növelni azoknak a magyar állampolgároknak a biztonságát, akik Afrika olyan országaiba utaznak vagy ott élnek és dolgoznak, amelyek nem tekinthetők biztonságosnak.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel és hálával tartozom a családomnak, hogy végig mellettem voltak, támogattak és motiváltak engem.

Köszönettel tartozom témavezetőimnek, Prof. Dr. Resperger István ezredes úrnak és Dr. habil. Besenyő János úrnak szakmai és emberi támogatásukért.

Köszönöm Dr. Kármán Mariannának a segítségét és támogatását.

Köszönöm minden beszélgetőpartneremnek, akik rám szánták az idejüket és energiájukat, és vállalták az interjúkat. Megosztották tapasztalataikat, valamint összekapcsoltak más szakértőkkel, és ezzel segítették a kutatásomat.

Köszönettel tartozom barátaimnak, ismerőseimnek, kollégáimnak és mindenkinek, akik segítettek és támogattak.

Végül, de nem utolsó sorában, köszönettel tartozom N. G-nek, aki által ráébredtem arra, hogy több van bennem, és semmi sem lehetetlen.

MELLÉKLETEK

I. MELLÉKLET: INTERJÚ ETIÓP ÁLLAMPOLGÁRRAL

Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és Magyarországra

Interjúkérdések

1. Mi a neve? *Takele*
2. Mennyi idős? *32 éves*
3. Honnan származik? *Etiópia (kelet)*
4. Mi az Ön nemzetisége / etnikai hovatartozása? *Etióp (nem használjuk)*
5. Mi a szakmája? *PhD hallgató, NKE*
6. Mi a legmagasabb végzettsége? *Mesterdiploma*
7. Milyen kötődése van a Mandera háromszöghöz? *Igen, ismerek pár embert. Továbbá tudom, hogy pontosan, hol van és úgy érzem, hogy sok minden tudok róla.*

Miért? Mondana egy példát?

ÁLTALÁNOS

1. Mit gondol, van-e összefüggés az éghajlatváltozás és a vízhiány között?

Igen, közvetlen kapcsolat van. A klímaváltozás azt jelenti, hogy változás van mind csapadékban, mind pedig hőmérsékletben. Az esőzésnek pedig közvetlen hatása van a víz eloszlására. Szóval közvetlen kapcsolat van az éghajlatváltozás és a vízhiány között. Szóval, ha egy bizonyos területen, jelen esetben Manderában megváltozik a csapadék mennyisége, akkor az közvetlenül befolyásolja az életet.

2. Mit gondol, van-e összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?

Igen, itt is közvetlen kapcsolat van. Hiszen, ha kevés a víz, akkor az emberek elkezdenek versengeni a szűk erőforrásért, és ez a versengés konfliktushoz vezet. Akkor is, ha vannak tárgyalások, hogy elkerüljük a konfliktusokat. Az erőforráshiány a Mandera háromszögben leginkább a víz. A terület legnagyobb része száraz. Az éhezés,

szárazság, és a vízhiány elég gyakori. Ezért az emberek annak érdekében, hogy minél több vízhez jussanak, egyre többször kerülnek konfliktusba egymással. Ez pedig instabilitást eredményez.

3. Mit gondol, van-e összefüggés a szegénység és a vízhiány között?

Talán igen, a szegénység miatt nincs pénz beruházni. A vízhez pénzre van szükség, beruházásra, annak érdekében, hogy fenntartható legyen, és mindig mindenkinek rendelkezésre álljon. Ezért, ha az emberek szegények, akkor nem tudnak több kutat fúrni. Pedig ezek a vízforrások nélkülözhetetlenek az ott élő nomád pásztorok számára.

4. Mit gondol, van-e összefüggés a túlnépesedés és a vízhiány között?

Igen, biztosan. Két szempontból is. Egyrészt a lakosság, másrészt az állatállomány szempontjából. Mert az ilyen nomád pásztorok lakta területen növekszik a lakosság, ugyanez igaz az állatállományra. Minél több állatot akarnak, hogy legyen tartalék a száraz idősakra. A több állathoz azonban több munkaerőre is szükség van, ezért nagyobb családokra van szükség, hogy minél több állatot tudjanak tartani. Szóval ezeken a területeken folyamatosan növekszik a népesség, és ezzel együtt az állatállomány. De több legelőre is van szükség a nagyobb állatállományhoz, ez viszont konfliktushoz vezet a térségben.

5. Mit gondol, van-e összefüggés a migráció és a vízhiány között?

Meglepő módon a nomád pásztor életmód rendkívül rugalmas. Vagyis a mobilitástól függ. Különösen a száraz évszakban az emberek útra kelnek azokról a területekről, amelyek szárazok, az olyan területekre, ahol vannak vízforrások. Szóval igen, ha nincsenek megfelelő vízforrások egy adott helyen, akkor az emberek egyszerűen oda mennek, ahol vannak.

6. Mit gondol, van-e összefüggés a vízgazdálkodás és a vízhiány között?

Igen, mert a vízgazdálkodás az alapja a folyamatos vízellátásnak. Amikor nincs megfelelő vízgazdálkodás, abból nagy valószínűséggel vízhiány lesz. Különösen az olyan térségekben, mint a Manderá, az emberek számára felértékelődnek a vízforrások. Nem csak vízfogyasztók, de a vízgazdálkodásért felelős szakemberek számára is. Sokszor a döntéshozók sincsenek tisztában reálisan a helyzettel, és csak

keveset tudnak a vízgazdálkodásról. Amikor nem megfelelő a vízgazdálkodás, az súlyosan érinti a térségben az életet. Szóval igen, közvetlen a kapcsolat.

7. Mit gondol, van-e összefüggés a politikai instabilitás és a vízhiány között?

Igen, a politikai instabilitás összetett, de inkább közvetett kapcsolat lehet. Hiszen lehet összefüggés, inkább viszont, ha konfliktus, háború van, és az okoz politikai instabilitást, akkor az a vízellátást és kutakat érinti. Ebben az összefüggésben közvetlen kapcsolat van, mert az instabilitás érinti vízellátást. De például Dél-Szudánban vagy Szomáliában, ahol politikai instabilitás van, nincsenek jogszabályok, előírások a vízhasználatra vonatkozóan, ezért ez érinti a vízelosztást és a vízgazdálkodást, ezáltal a fejlődését ezeknek az országoknak.

8. Mit gondol, van-e összefüggés a vallás és a vízhiány között?

Nem látok semmilyen összefüggést. A nomád pásztoroknak mind ugyanaz a vallása és a kulturális háttere. Lehet, hogy bizonyos vallások arra ösztönzik a követőiket, hogy óvják, védjék a vizet és más természeti erőforrásokat. A vallás inkább közvetett kapcsolat lehet a háborúhoz. Amúgy inkább a kulturális háttérnek lehet nagyobb jelentősége, mint a vallásnak. Például az öregek tudnak tárgyalni a békéről, és közvetíteni a felek között, megoldásokat keresni.

9. Mit gondol, van-e összefüggés a nemzetközi kapcsolatok és a vízhiány között?

Azt gondolom, hogy ha az egyik probléma a vízhiány bizonyos térségekben, amely nem csak a klímaváltozás miatt, hanem a mezőgazdasági gyakorlatok miatt következik be, ezért lehetnek kapacitásbeli problémák. A helyi hatóságoknak nem lesz kapacitásuk. átcsoportosítani az erőforrásokat, vagy megfelelően gazdálkodni velük. Továbbá ezzel párhuzamosan a helyi hatóságoknak nincs meg a megfelelő anyagi kerete. Ilyenkor a nemzetközi szervezeteknek és nemzetközi szereplőknek van rendkívül fontos szerepe abban, hogy támogassák a helyi közösségeket, valamint segítsék a vízügyi fejlesztéseket, vízelosztást és megfelelő vízgazdálkodást. Szóval helyi szinten ezeket nagyon nehéz megoldani.

10. Mit gondol, van-e összefüggés az etnikai kérdés és a vízhiány között?

Ez egyértelmű. A nomád pásztor közösségek legalapvetőbb szerveződése a klánok. Az erőforrások klánoké. Amikor az egyik klán megsérti a másik klán tulajdonát, ez

egyértelműen konfliktust eredményez. Ezért azokon a helyeken, ahol nomád pásztorok élnek, a klánok játsszák a legfontosabb szerepet a természeti erőforrások feletti ellenőrzésben, és klánok birtokolják a természeti erőforrásokat. Ezért egyértelműen, ha egy csoport tagja megsérti a másik klán birtokát, akkor nem arról van szó, hogy egyén az egyénnel kerül konfliktusba, hanem az egész klán. A klán a társadalom alapja. A klán az alappillér. A klánok működtetik az erőforrásokat, a mindennapi életet, valamint minden szociális, politikai, gazdasági, kulturális életet. Minden a klán köré szerveződik. Tehát nincs egyéni szint. Nincsenek egyének. A nomád pásztor közösségek klán alapon szerveződnek. Ha a klán egyik tagja konfliktusba kerül, akkor az az egész klánnal kerül konfliktusba. Ezért ennyire gyakoriak a konfliktusok.

11. Mit gondol, van-e összefüggés az egészség és a betegségek, valamint a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Mit gondol, van-e összefüggés a környezet (védelem/lebomlás) és vízhiány között?

Közvetlen kapcsolat. Két fontos kapcsolat van a vízhiánnyal, az egyik az klímaváltozás, a másik pedig a környezet pusztulása. A környezet pusztulását eredményezheti a termőföldhasználat, és különösen a Mandera háromszögben, ahol nomád pásztor közösségek élnek, a legelők túllegeltetése. Mert, ha nagyszámú az állatállomány, és folyamatosan egy helyen tartják őket, akkor az állatok túllegelik területet, valamint túl sok vizet fogyasztanak, ami már hatással van vízforrásokra is.

13. Mit gondol, van-e összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között?

Igen, a nomád pásztorok közötti konfliktusok egyik elsődleges oka a víznyerőhelyek. A második a legelők a harmadik a földterület. Szóval a víz az egyik legfontosabb tényező nomád pásztorok életében. Mert a nomád pásztorkodás, általában véve jelentősen függ a víznyerő helyektől és vízforrásoktól, mint a legelőktől.

„ezek konfliktusok inkább viták és feszültségek? vagy súlyos fegyveres konfliktusok?”

Hagyományosan, ezek a konfliktusok inkább összetűzések, incidensek, amelyek a szűkös erőforrásokért zajlanak. De ez a konfliktusok napjainkban megváltoznak, intenzívebbé válnak és egyre többször területi viták alakulnak ki. Nem csak helyi

területi viták, hanem államok határaival összefüggésben. Etiópia és Kenya, Kenya és Szomália, Szomália és Etiópia. Nem csak helyi klánok közötti konfliktusokról van szó, hanem érintettek benne az országok hadseregei, határőrségei, rendőrségei, valamint más külföldi klánok és csapatok. Több szereplője is van ezeknek a konfliktusoknak, nem csak a helyi klánok.

Mindenkinek megvannak az érdekei, politikai, anyagi, gazdasági stb. A térségben inkább a hatalmi érdekek dominálnak.

SPECIFIKUS

1. Mit tud a Mandera háromszögről?

Szomália, Kenya, Etiópia hármasszög határa, amit szomáli nomád pásztorok laknak.

2. Mit tud a Mandera háromszög biztonsági helyzetéről?

A Mandera háromszög egy „hot spot” terület. Általában a biztonsági helyzet attól függ, hogy a helyiek hogyan tudnak megélni, vagy mennyire szűkösek az erőforrások. Az egyik leginstabilabb környezet. Ez az instabilitás igaz a szociális, valamint a politikai dolgokra is. Továbbá az al-Shabab is aktív a térségben. Mivel klánok közötti konfliktusok vannak, ez egy jó lehetőség az al-Shababnak kihasználni az instabilitást, és Manderában tapasztalható helyzetet. Az instabilitás hasznos az al-Shababnak, ami viszont további instabilitást eredményez.

3. Biztonsági helyzet + vízhiány/szegénység/túlnépesedés/etnikai probléma/vallás/egészség és betegség?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

4. Mi a legjelentősebb biztonsági kihívás a Mandera-háromszögben?

A pásztorok közötti konfliktusok, vízhiány, terrorista szervezet. Gyakori a szervezett bűnözés, valamint az állatrablás, de ez a klánok közötti konfliktushoz tartozik.

Az al-Shabab kihasználja a konfliktust, a szegénységet, körülményeket, munkanélküliséget. Ezek mind jól jönnek az al-Shababnak, hiszen tudnak új tagokat, főleg fiatalokat toborozni. Ezek a körülmények, a lehetőségek hiánya, mind hozzájárulnak a radikalizációhoz, és az al-Shabab ezt ki is használja.

5. Mit gondol, mi a víz természeti erőforrás szerepe a Madera-háromszögben?

Az a minden. A víz az élet forrása. Minden élethez szükséges. A nomád pásztoroknak is ez a legfontosabb. A víz egy közvetlen oka a konfliktusnak a térségben.

6. Meg tudná röviden magyarázni a Madera háromszög biztonsági helyzetét?

A határokkal kapcsolatos probléma visszavezethető a gyarmatosítás idejére. A gyarmatosítás előtt ez a terület „szabad föld” volt. Az emberek szabadon oda mehettek, ahová csak akartak. A saját szabályaik szerint éltek, az életüket a hagyományok és a hagyományos „intézmények” szerint élték. Ezek a szabályok évszázadok óta működtek, és kompatibilisek voltak az életmódjukkal.

Később a gyarmatosítás során megtiltották a nomád pásztoroknak a szabad mozgást, valamint rájuk kényszerítettek különböző szabályokat. Korábban hagyományosan megvolt, hogy melyik klánnak hol van a területe. A mesterséges határok azonban ezt felborították. Ahogy mondtam is, a nomád pásztorkodás feltétele a szabad mozgás és a mobilitás. Napjaink kormányainak is az lenne az érdeke, hogy ezek a csoportok helyben maradjanak, és próbálnak ilyen intézkedéseket tenni, amit a nomád pásztorok az életükbe való beavatkozásnak értékelnek.

Általában a kormányok próbálják felhasználni a helyi öregeket, hogy hatást gyakoroljanak a nomád pásztorokra, és meggyőzzék őket, hogy változtassanak az életvitelükön. Néha azonban van rá példa, hogy fegyveres erővel folyik bele az állam a konfliktusokba. Van, amikor a klánok ellenállnak bizonyos kérdésekben, akkor az utolsó opcióként a kormányzat fegyveresen beavatkozik.

Az állam aktívan érintett a nomád pásztorok közötti konfliktusokban. Sőt, az állam az egyik legfőbb szereplő és a leginkább érintett. A helyi politikai vezetők, a területi politikusok nyíltan vagy háttérből, de mind-mind érintettek. Sajnos Etiópiában, Szomáliában és Kenyában egyaránt – a helyi politikai szinten és az állami adminisztrációban is – súlyos probléma a jelentős korrupció. Gyakori, hogy a feszültség abból van, hogy a helyi állami politikai vezető, pénzt vagy egyéb hatalmat akar szerezni a helyi közösségtől, illetve a közösség vezetőjétől. Ahogy korábban is mondtam, ebben a térségben, hagyományosan a helyi klánok a vezetők, a formális állami vezetőknek csak formálisan van hatalma, de valójában nincs igazi befolyásuk. Tulajdonképpen sok konfliktus a formális-informális hatalomról szól. Ezért a helyi

állami politikai vezetők minél nagyobb hatalmat próbálnak megszerezni a klánoktól, illetve a helyi öregektől. Természetesen a helyi öregek nem akarják átadni a hatalmukat. Van, amikor a helyi vezetőket megfenyegetik, van, hogy megvesztegetik, szóval többféle módja is van a befolyás szerzésnek. Szóval az állam az egyik legérintettebb szereplő a konfliktusokban.

7. Melyek a legjelentősebb biztonsági kihívások a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Melyek azok a mutatók/mozgatórugók, amelyek vitát/feszültséget/konfliktust okoznak a Mandera-háromszögben?

A határkérdés egy fontos mozgató. Ahogy Afrika más részein is, nincsenek tiszta és elfogadott határok. Vannak természetesen ellenőrző pontok a több ezer km-es határvonalon, de nincsenek valódi határok. Nincs megfelelő határellenőrzés sem. Szóval a határkérdés egyrészt a gyarmatosításhoz vezethető vissza, másrészt napjainkban sem működik sokszor megfelelően a határmenedzsment. A probléma sokszor, hogy a határ mindkét oldalán ugyanazok etnikai csoportok élnek. Igaz ez Szomáliában, Etiópiában, Kenyában. Az emberek szabadon járkálnak mindenfelé a térségben. Sajnos, mint sok más afrikai országban, az állam nem képes teljesen ellenőrzése alatt tartani a saját területét. Vannak felkelések, fegyveres csoportok főleg a periférián lévő ellenőrizetlen területeken.

Az al-Shabab alapvetően Szomáliában működik, és néha Kenyában hajt végre támadásokat. Etiópiában korábban az OLF és ONLF, a két fegyveres csoport ebben a térségben volt aktív. Alapvetően etnikai és politikai céljaik voltak. Az ogadien és orom. további feszültséget eredményezett a nomád pásztor klánok között, hiszen a saját érdekeik szerint használták fel a klánokat. Ezek a csoportok fegyveres csoportok voltak, és a céluk az volt, hogy a saját etnikumuknak független államot hozzanak létre. Most már ez a két csoport kívülről kap támogatást, mert az európai és amerikai diaszpóra támogatja őket.

Afrikában gyakori, hogy bizonyos államok a rivális államban működő fegyveres csoportokat támogatják fegyverekkel, pénzzel, képzéssel stb.

A klánokat sokszor felhasználják. A klánoknak nincsenek nagy nemzetközi céljaik, csak a helyi megélhetésükkel és boldogulásukkal foglalkoznak.

9. Van-e szerepe a víznek (vízhiány/vízhez való hozzáférés) a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Van-e konfliktus a vízzel kapcsolatban? (Közvetlen vagy közvetett)

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

11. Van-e vita/feszültség/konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Van-e migráció a régióból, és ha igen, melyik irány? Melyek a legnépszerűbb úti célok?

Valószínűleg azok az emberek, akik érintettek a konfliktusokban, a migráció az egyik opció. A legegyszerűbb számukra a térségben maradni, csak másik országban, hiszen az a „saját környezet” csak másik ország. Szomáliából, átmennek Kenyába vagy Etiópiába.

Általában embercsempészek segítségével mennek a Közel-Keletre, illetve Európába. Véleményem szerint a Közel-Kelet népszerűbb úticél nekik, hiszen közelebb van, ugyanaz a vallás, hasonló a környezet, és könnyebb a beilleszkedés is. Európa számukra sokkal messzebb van.

13. Mit gondol, ezek a konfliktusok megoldhatók-e helyi szinten?

Azt gondolom, hogy minden probléma megoldható tárgyalásokkal. A legfontosabb az lenne, hogy a tárgyalásokat alkalmazni tudják a konfliktus megoldási rendszerében. Mindig vannak egyet nem értések, mindig vannak incidensek és összetűzések az egyének, illetve közösségek, klánok között. De nem lenne szabad, hogy ebből háború alakuljon ki. Mielőtt fegyveres konfliktus vagy erőszakhullám alakulna ki, a klánok vezetőinek akár formális akár informális keretek között kellene tárgyalni. A formális keretek adottak, hiszen van állam, van bíróság, vannak állami szervek. Azt gondolom, hogy a hagyományos szervezetek és a formális, állami szervezetek nem kiválthatóak egymással, és nem lenne szabad, hogy párhuzamosan működjenek. Ezeknek együtt

kellene működni, és akkor lennének hatékonyak. Együttműködésre lenne szükség a formális és informális (hagyományos) intézmények között. Ezek segítenék a tárgyalásokat a közösségek között.

A nemzetközi szervezetek, NGO-k szintén belefolyhatnának a konfliktusok megoldásába, de inkább képéssel, valamint mind a formális, mind az informális keretek fejlesztésével, támogatásával. Főleg az anyagi finanszírozással, illetve ajánlások megfogalmazásával.

Ha ezeket végrehajtanák, azt gondolom, hogy a jelentősebb incidenseket és összecsapásokat minimalizálni lehetne.

14. Mi a megoldás a kérdésre? A megoldás helyi/nemzeti/regionális/nemzetközi szinten?

Regionális szinten ezért jött létre az IGAD, amely egy regionális kormányközi szervezet. A feladata a koordináció és ajánlások kidolgozása. Az, hogy ez a szervezet mennyire hatékony, az sokszor vita tárgya. Helyi szinten nem nagyon lehet megoldani a problémákat, hiszen az állam maga is nagyon érintett. A másik tényező, hogy a politikai instabilitás az, ami gátolja az államok közötti együttműködést. Jól mutatja ezt Dél-Szudán vagy Szomália helyzete. Szóval a politikai instabilitás a gátja a probléma megoldásának nemzetközi szinten is. Egy másik tényező, ami gátolja a nemzetközi együttműködést, az a hosszú évek óta tartó rivalizálás az államok között. Az államok nem bíznak egymásban. Szomália és Etiópia, Etiópia Szudán, Dzsibuti Etiópia, Dzsibuti Szomália... Nincs bizalom közöttük. Régi hagyományai és történelmi okai vannak a rivalizálásnak. Ez szintén komoly akadálya az együttműködésnek.

Egy másik érdekes kérdés a Mandera háromszögben a nemzetközi folyók kérdése, különösen ezeken a folyókon zajló vízenergia előállítására és az öntözőrendszerek kiépítésére irányuló projektek. Az etióp és kenyai kormány egyaránt megpróbálja hasznosítani a folyók vizét, sokszor anélkül, hogy figyelembe vennék a környezeti hatásokat és következményeket, és hogy ennek milyen hatása van a folyó mentén és a folyókból élő lakosságára. Például a nomád pásztorok életére. Ennek azért vannak vízgazdálkodási, gazdasági, környezeti aspektusai is. A nomád pásztorok nem csak fűrt kutakból, és az esővízből jutnak vízhez, de a folyóknak is fontos szerepük van. Ők ugyanúgy függenek a határokon átfolyó folyóktól. De ha nem megfelelő a

vízgazdálkodás, és nem megfelelő az együttműködés az érintett államok között, akkor a vízmennyiség is csökken. Ennek súlyos hatásai vannak a nomád pásztorokra.

15. Mi a megoldás?

Azt gondolom, hogy rövidtávon a Manderában zajló konfliktusokat nem lehet megoldani. Ezeknek a konfliktusoknak hosszú történelme van. A valódi okok feltárása nagyon hosszú időre nyúlik vissza, és mély vizsgálatokat igényel. Szükség van a politikusok akaratára is. Egy erős állami irányításnak lennének vesztesei is, és ezáltal sokan a jelenlegi helyzet fenntartásában érdekeltek.

Azt gondolom, hogy ezek a konfliktusok több száz éve jelen vannak, hiszen része a nomád pásztorok kultúrájának. A klímaváltozás és a vízhiány inkább jelentősen felerősíti ezeket.

A nomád pásztorok élete konfliktusok és együttműködések összetett rendszere. Egyik oldalról van együttműködés a klánok között az erőforrásokkal kapcsolatban. Másrésztől ugyanezért vannak konfliktusok is. Ezért mondhatjuk, hogy a nomád pásztorok élete együttműködés és konfliktus. Azonban azt gondolom, hogy sokkal több az együttműködés, mint a konfliktus. Ahogy mondtam, az erőforrások a közösséghez tartoznak, vagyis a klánhoz. Ez azt jelenti, hogy a klánok tagjainak együtt kell működniük, hiszen ezek az természeti erőforrások nem magántulajdonok. Ezzel egyidőben a klánok vezetői pontosan tudják, hogy hol vannak hagyományosan a területeik határai. Ezek nem kőbevésett, szigorú határok, mint a modern államok határai. A gyarmatosítást követően, valamint a modern államok megjelenésével váltak ezek a határok szigorúan meghatározottá és ellenőrzötté. Korábban, amikor egyik klánnak elfogyott a természeti erőforrása, akkor a hagyományos, ősi intézményi rendszerben tudott tárgyalni a más klánok vezetőivel, és megtudták oldani együttműködéssel az ilyen helyzeteket. Számukra a hagyományos és ősi szabályok voltak az irányadók. A modern államok felkavarták ezt a helyzetet, hiszen nem tudnak már a hagyományos, közösségi szabályaik és szokásaik szerint élni. A modern államok szabályai nincsenek összhangban helyi közösségek életvitelével és hagyományaival. A modern államok szabályai fentről-lefelé működnek, és nem veszik figyelembe a helyi sajátosságokat és lehetőségeket. Ezért is van ellentmondás a hagyományos rendszerek és az állami és formális intézmények között, ami feszültséget eredményez. A mai

modern formális intézmények át akarják venni a helyét a hagyományos közösségi intézményeknek. Jelenleg ezek párhuzamosan működnek és ez káoszt eredményez.

Szóval összefoglalva: vannak konfliktusok a klánok között, a klánok és a helyi hatóságok, vagyis az állam között, és ez kibővül regionális klánokkal, illetve egyéb más szereplőkkel, mint az al-Shabab. Az al-Shabab nem folyik bele közvetlenül a klánok közötti konfliktusba, inkább csak hasznot húz a helyzetből. Az elsődleges szereplők a klán, a másodlagos szereplők az állam és az al-Shabab, a harmadlagos szereplők a NGO-k és nemzetközi szervezetek. Nincs benne államok közötti feszültség vagy konfliktus, inkább csak az államok közötti együttműködés hiánya. Akkor vannak politikai tárgyalások, ha mondjuk Etiópia és Kenya határán van konfliktus, és ott emberek halnak meg, akkor a két miniszter leül tárgyalni, kiadnak egy nyilatkozatot, és az élet megy tovább. A konfliktus alapvetően helyi, néha határokon átnyúló, de mindenképpen a térségben zajlik, függetlenül attól, hogy a határ melyik oldalán. Ezek a konfliktusok sok emberéletet követelnek. Veszteséget az állatállományban, és az infrastruktúrák rombolásával járnak. Hiába élnek a különböző klánok különböző országokban, igazából az országoknak ebben nagy szerepe nincs, ez inkább csak technikai kérdés. Amikor a konfliktusban az államok érintetté válnak, akkor ahogy mondtam, vagy magas szinten találkoznak, és külpolitikai ügyként kezelik, vagy az IGAD-hoz fordulnak, hogy küldjenek szakértőket a térségbe.

Az a probléma, hogy az Afrika szarván zajló konfliktusnak igen is hatása van Európára, főleg a migráció miatt, ezért a nemzetközi közösségnek is érdeke, hogy stabilizálják a térséget. A megoldás során mindenképpen fontos lenne tiszteletben tartani a helyi sajátosságokat, hagyományos ősi szabályokat és hagyományos intézményeket. Ezt nem lehet fentről lefelé, hierarchikusan megoldani, csak közös munkával és együttműködéssel, valamint a mindenkinek megfelelő egyezségekkel. Kölcsönös tiszteletre van szükség.

II. MELLÉKLET: INTERJÚ ETIÓP ÁLLAMPOLGÁRRAL

Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és Magyarországra

Interjú kérdések

1. Mi a neve? *Kaleab*

2. Mennyi idős? *36 éves vagyok*

3. Honnan származik? *Etiópia*

4. Mi az Ön nemzetisége/etnikai hovatartozása? *Etióp*

5. Mi a szakmája? *Jelenleg PhD hallgató a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában. Korábban a nemzetközi kapcsolatok, azon belül a politikai tudományok oktatója.*

6. Mi a legmagasabb végzettsége? *Mesterdiploma.*

7. Milyen kötődése van a Mendera háromszöghöz? *Személyes kapcsolatom nincs, de mivel biztonságpolitikával foglalkozom, ezért tisztában vagyok az ott zajló folyamatokkal.*

Miért? Mondana egy példát?

ÁLTALÁNOS

1. Mit gondol, van-e összefüggés az éghajlatváltozás és a vízhiány között?

Azt gondolom, hogy igen. Van közvetlen kapcsolat. A víz fő forrása az eső, ami közvetlenül vagy közvetetten, de a földre jut. Az esőzés az időjárással függ össze. Az, hogy több eső van vagy kevesebb, az pedig az éghajlattól függ. Szóval ezek szorosan összefüggő dolgok.

2. Mit gondol, van-e összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?

Azt gondolom, hogy igen, ez igaz, hogy a víz az konfliktusok forrása lehet. Gondolok itt, az Egyiptom és Etiópia közötti feszültségre, ami már nagyon régóta, a 15. századtól fennáll, amióta az egyiptomiak elkezdtek kisajátítani a Nilust. Szóval a vízforrások rendkívül fontos energiaforrások, fontosak a mezőgazdaságban. Ugyanígy fontosok Afrika szarván is, ahol nomád pásztorok élnek, amelyek a világ más pontjain ritkák olyan formában, mint Kelet-Afrikában. Ezek az emberek kulturálisan a megélhetésért, a vízforrásokért folyamatosan vándorolnak. Szóval a nomád pásztorok csoportjai sokszor harcolnak a vízért, valamint harcolnak a mezőgazdasággal foglalkozó letelepedett csoportokkal. Így nagyon gyakoriak a konfliktusok, amelyek az életvitelükből erednek. Véleményem szerint Etiópiában a lakosság, a politikusok mind azt gondolják, hogy a letelepedett életvitel a normális. Megfigyelésem szerint a nomád

pásztorok évszázadok óta folytatott életvitele teljesen eltér a hagyományos életviteltől. Teljesen másként élnek, máshogy kezelik a környezetüket, és azt, hogy milyen a viszonyuk az állam és a kormányzással. Ez az életmódbeli különbség jelentősen hozzájárul a konfliktusokhoz. Ahogy felhasználják a vizet, nincs címük, nincs állandó lakóhelyük, mindig máshol vannak, nem lehet nekik iskolákat építeni, nem lehet nekik egészségügyi intézményeket építeni.

Etiópiában két évszak van. Száraz évszak és esős évszak. Az esős évszakban a folyók megáradnak, az emberek elmennek, és a száraz évszakban visszatérnek. A nomád pásztorok óriási távolságokat is megtesznek, és ha olyan a helyzet, Addisig is elvándorolnak. Ha 20 km-t megtesz az ember Addisból, néha már láthat tevéket. A nomád pásztorok ott legeltetik az állataikat. Szóval azt gondolom, hogy az, hogy ezek az emberek így változtatják az élőhelyüket. A másik dolog, hogy ezek az emberek muszlimok. A muszlimoknak nem kellene állandó helyek a vallásuk gyakorlásához. Nem kellene templomok, ha naponta ötször imádkoznak, a világ bármelyik pontján is vannak, akkor az már jó. Keresztényként, el kell járni misére, liturgiára, keresztelkedni kell stb. Nem vagyok benne teljesen biztos, nem tudok nomád keresztény közösségről. A kereszténységnek sokkal több stabilitás, állandóság kell. Az ortodox kereszténységben, mint Etiópiában is van, állandó dolgok kellene. Az iszlám a Közel-Keletről érkezett, ami szintén nagyon száraz, sivatagos vidék. Az emberek ott is sokszor vándoroltak és úton voltak.

Szóval ez egy nagyon fontos kérdés, szükséges stratégiai szinten gondolkodni, hogy a konfliktusok elkerülhetőek legyenek. Ha a hagyományos római gondolkodást nézzük, ahol állandó városok vannak, az állandóság és stabilitás miatt kevesebb volt a konfliktus. A nomád életvitel miatt viszont állandók a konfliktusok. Személy szerint azt gondolom, hogy a probléma úgy lenne kezelhető, hogy ha mindenki letelepedne. Ez az etióp kormány célja is. A kormányok mindig megpróbálták ezeket a nomád csoportokat letelepíteni. Múlt héten olvastam egy hírt, hogy hatezer nomád pásztort sikerült állandó jelleggel letelepíteni. Természetesen hatezer fő nem annyira sok, de mégis sikerült nekik egy állandó helyet találni. Ez hatalmas siker az etióp kormánynak. Szóval ez egy nagyon jó hír.

3. Mit gondol, van-e összefüggés a szegénység és a vízhiány között?

A víz az első számú kincs, víz nélkül nem eszik az ember. Kell a mezőgazdasághoz, az ipari termeléshez. Víz nélkül tulajdonképpen semmi nincs. Egy etiópna általában nincsenek vízzel kapcsolatos problémái. Mert van eső és vannak a folyók, a kérdés inkább a vízgazdálkodás. Etiópiában és Afrika szarván sok folyó folyik keresztül egész évben. Ha van víz, van az ország egyik felén, meg kell oldani, hogy a víz máshová is eljusson. Az, hogy egy országban valahol víz van, az még nem garancia, hogy elkerülhető legyen a szegénység. Vagyis hiába vannak folyók, attól még van szegénység.

4. Mit gondol, van-e összefüggés a túlnépesedés és a vízhiány között?

Szintén azt mondom, hogy nagyon tiszta. Korlátozott erőforrás, és kevés van belőle a klímaváltozás miatt, és sok embernek kell rajta osztozni. Ez persze, hogy feszültséget okoz, szóval igen is nagyon szoros a kapcsolat.

5. Mit gondol, van-e összefüggés a migráció és a vízhiány között?

Azt gondolom, hogy Afrika szarván a migráció egy nagyon gyakori jelenség, mert a nomád pásztor társadalom számára a vándorlás egy életforma. De ha arról beszélünk, hogy migráció Európába, akkor azt gondolom, hogy egyrészt a nomád pásztorokhoz nem jut el, hogy Európában milyen jó az élet, ellentétben azokkal az emberekkel, akik a városokban élnek, van internetük. Másrészt, szerintem a nomád pásztorok egyáltalán nem élvezik a letelepedett, városi életet. Ez teljesen eltér a hagyományos életmódjuktól. Igen, más az egyéni társadalom és más a közösségi társadalom.

6. Mit gondol, van-e összefüggés a vízgazdálkodás és a vízhiány között?

Igen, biztosan. Egész életemben Etiópiában éltem, és láttam, hogy milyen az, amikor jól működik a vízgazdálkodás. Vélhetően a földrajz is meghatározza, hogy mennyire lehet szállítani a vizet a vezetékeken keresztül. Szerintem a vízgazdálkodás az alapja, hogy mindenható jusson el víz. Természetesen ehhez technológia kell, ami nagyon sokba kerül. Szomáliában, Szudánban, Dél-Szudánban sajnos persze, hogy szegénység van, és nincs vízgazdálkodás, amíg mindig mindent lerombolnak a harcok során.

7. Mit gondol, van-e összefüggés a politikai instabilitás és a vízhiány között?

Valószínűleg, legalábbis elméletileg a vízhiány politikai instabilitáshoz vezet. Afrika szarván vannak konfliktusok azért, mert vízhiány van. Alacsonyintenzitású

konfliktusok, de vannak. Gondolok itt a nomád pásztor közösségekre. De ez egy ördögi kör. Hiszen a konfliktusok pusztítják az infrastruktúrát, valamint a termőföldeket, az erdőket, ezáltal még kevesebb lesz az élelem és a víz, pl. a szennyezés miatt. Szóval ez egy ördögi kör. Ez látszik Dél-Szudánban vagy Dárfúrban is.

8. Mit gondol, van-e összefüggés a vallás és a vízhiány között?

Nem vagyok benne biztos. Nem tudom megmondani, de vannak vallások, amelyek tisztelik a vizet, és másként viszonyulnak a vízhez, mint más vallások. A vallásoknak megvannak a saját tanításaik a vízzel kapcsolatban.

9. Mit gondol, van-e összefüggés a nemzetközi kapcsolatok és a vízhiány között?

Etiópia és Kenya között működik. Az Omo folyón épült egy gát. Szóval a folyók, amelyek átfolynak a nemzetközi határokon, ezek már nemzetközi jogi kérdések. Azt gondolom, hogy projekttől függ, hogy milyen szinten kell kezelni. Egy kis öntöző kiépítése nyilván elég helyi szinten, de nemzetközi folyón építeni, az már a központi kormány hatásköre. Mindennek a maga szintjén kell maradni, és ott foglalkozni a kérdéssel.

10. Mit gondol, van-e összefüggés az etnikai kérdés és a vízhiány között?

Nem tudom, személy szerint azt gondolom, nincs jelentősége, hogy etióp vagyok vagy afgán.

11. Mit gondol, van-e összefüggés az egészség és a betegségek, valamint a vízhiány között?

Igen, van összefüggés. Például itt a Covid. Mindenki kezet mos. Egyértelműen van összefüggés, a kevés és rossz víz növeli a betegségek kockázatát.

12. Mit gondol, van-e összefüggés a környezet (védelem/lebomlás) és vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

13. Mit gondol, van-e összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között?

Azt gondolom, hogy ha tiszták és elfogadottak a határok és területek, akkor nincs konfliktus a csoportok között. Nem tudom, pontosan a kenyai és szomáli klánok viszonyát, de Etiópiában nincs ilyen probléma. Van 72 etnikum vagy csoport, akkor

mindenkinek ki van jelölve a maga területe, és ők ezt elfogadják. Szóval ez a stabilitás csökkenti a konfliktusokat. Illetve a saját területen mindenkinek magának kell gazdálkodnia a vízzel, és nem tudja mástól követelni, vagy igényt tartani a másik vizére.

Röviden: a vízhiány okoz vízkonfliktusokat, a vízkonfliktusok pedig vízhiányt.

SPECIFIKUS

1. Mit tud a Madera háromszögről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

2. Mit tud a Madera háromszög biztonsági helyzetéről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

3. Biztonsági helyzet + vízhiány/szegénység/túlnépesedés/etnikai probléma/vallás/egészség és betegség?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

4. Mi a legjelentősebb biztonsági kihívás a Madera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

5. Mit gondol, mi a víz természeti erőforrás szerepe a Madera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

6. Meg tudná röviden magyarázni a Madera háromszög biztonsági helyzetét?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Melyek a legjelentősebb biztonsági kihívások a Madera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Melyek azok a mutatók/mozgatórugók, amelyek vitát/feszültséget/konfliktust okoznak a Madera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

9. Van-e szerepe a víznek (vízhiány/vízhez való hozzáférés) a Madera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Van-e konfliktus a vízzel kapcsolatban? (Közvetlen vagy közvetett)

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

11. Van-e vita/feszültség/konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Van-e migráció a régióból, és ha igen, melyik irány? Melyek a legnépszerűbb úti célok?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

13. Mit gondolsz, ezek a konfliktusok megoldhatók-e helyi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

14. Mi a megoldás a kérdésre? A megoldás helyi/nemzeti/regionális/nemzetközi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

15. Mi a megoldás?

Azt gondolom, hogy megoldások leginkább regionális szinten vannak.

A kutatási témám az etióp békefenntartó és katonai műveletek Afrika szarván. a katonai erő alkalmazása a külpolitikai célok érdekében. Etiópia több mint 110 ezer katonája vesz részt békefenntartó műveletekben. Kb. Banglades és India azok, amelyek hasonlóan nagy számban küldenek békefenntartókat a különböző missziókba. De én csak az 1991 utáni időszakkal foglalkozom.

A probléma Afrikában, összehasonlítva Európával, hogy az európai országok már befejezték az államépítésüket, és létrehozták a saját országaikat. Afrikában még mindig születnek államok. Ez még mindig folyamatban van, attól függetlenül, hogy bizonyos országok előrehaladottabbak. Az országok vezetői nem a gazdasági fejlődéssel vannak elfoglalva, hanem hogy egyáltalán, hogy egyesítsék az államokat. Szóval ez nem a nem akarás kérdése, hanem egyszerűen mások a problémák.

Azt gondolom, hogy Afrikában, hogy ha mindenkinek lenne mit enni, lenne mit inni, akkor a vallás és etnikai kérdések nem erősítenék fel a konfliktusokat.

Az összes terrorszervezetet vagy szakadárszervezetet, aki Etiópia ellen harcol, azt az egyiptomiak támogatják. Egyiptom évszázadok óta az állandó ellenség. Szomáliában például szintén az az érdek, hogy gyenge legyen, és mindent meg is tesznek, hogy a központi kormány gyenge legyen. Például a halászat milliárd dolláros üzlet Ukrajnának, Kínának, Japánnak. Geopolitikai szempontból Szomália az egyik legjobb helyen fekszik. Egy erős Szomália, senkinek sem lenne érdeke. Minden klán mögött biztosan vannak külső szereplők, akik támogatják őket, pénzzel, fegyverrel, lehetőséggel. Szóval ez egy nagyon bonyolult kérdés, és őszintén szólva, valójában a világot nem érdekli. Sajnos Kenya és Etiópia fizeti meg ennek az árát. Sajnos ez a csúnya valóság.

Az IGAD szerintem hatékony a maga korlátaival együtt. Például Eritrea nincs benne. Van benne potenciál. Azt gondolom, hogy vannak sikerek, és például Dél-Szudánban sikerült mindenkiket egy asztalhoz ültetni, és közvetíteni a tárgyalások során. Azt gondolom, hogy az ilyen szervezetek tudnak hatékonyak lenni, ott vannak a szakértők, akik értenek hozzá, függetlenül attól, hogy vízről vagy biztonságról van szó.

III. MELLÉKLET: INTERJÚ KENYAI ÁLLAMPOLGÁRRAL

Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és Magyarországra

Interjúkérdések

1. Mi a neve? *Beth*
2. Mennyi idős? *29 éves vagyok*
3. Honnan származik? *Nairobi, Kenya*
4. Mi az Ön nemzetisége/etnikai hovatartozása? *kenyai*
5. Mi a szakmája? *Jelenleg az NKE Mesterképzésén tanulok Nemzetközi Tanulmányok szakon.*
6. Mi a legmagasabb végzettsége? *Alapdiploma és folyamatban lévő mesterképzés*

7. Milyen kötődése van a Mendera háromszöghöz? *Ismerek jó pár embert a térségből. Pontosan tudom, hogy hol található, Kenya és Szomália határán.*

Miért? Mondana egy példát?

ÁLTALÁNOS

1. Mit gondol, van-e összefüggés az éghajlatváltozás és a vízhiány között?

Igen, van összefüggés, és egyértelműen, valamint a konfliktusok és szegénység között.

2. Mit gondol, van-e összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?

„Akkor ezt azt jelenti, hogy van összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?”

Azt gondolom, hogy ebben nem csak a klímaváltozás és vízhiány a fő ok, hanem az ott élők kultúrája és megélhetési módja is szerepet játszik benne. Az ott élők nomád pásztorkodással foglalkoznak, illetve mezőgazdasággal. Ez azért fontos, mert őket ezek a dolgok jobban érintik, mint másokat. Jobban függenek a víztől. A nomád pásztorokat csak az érdekli, hogy az állataikat etessék.

Ha olyan lenne a kultúrájuk, hogy letelepedetten, egy statikus közösségben élnének, a probléma akkor is létezne, de nem biztos, hogy ennyire rosszul érintené őket.

3. Mit gondol, van-e összefüggés a szegénység és a vízhiány között?

Igen, azt gondolom, hogy van szoros összefüggés a szegénység és vízhiány között. Hiszen, ha nincs vized, nem tudsz mit enni, nem tudod etetni az állatokat, nem tudsz gazdálkodni.

4. Mit gondol, van-e összefüggés a túlnépesedés és a vízhiány között?

Én nem látok bármilyen összefüggést a vízhiány és a túlnépesedés között. A vízhiány akkor válik problémává, ha betegségekről és fertőzésekről van szó. A vízhiány hozzájárul a járványokhoz és betegségekhez, mert ezeken a helyeken, ahol a közösségek élnek nem mindig tudnak megfelelő higiéniai állapotokat teremteni. Nem minden esetben jutnak hozzá megfelelő mennyiségű tiszta ivóvízhez, gyógyszerekhez, ezáltal kiszolgáltatottá válnak. Láncreakciók alakulhatnak ki, amelyek fertőző betegségekhez vezethetnek.

5. Mit gondol, van-e összefüggés a migráció és a vízhiány között?

Határozottan azt gondolom, hogy a vízhiány hozzájárul a migrációhoz, amennyiben olyanok környezeti körülmények. Különösen a nomád pásztorok esetében. A víz mindenképpen szükséges a fenntartható fejlődéshez, mint a gazdasági helyzet, munkalehetőségek.

6. Mit gondol, van-e összefüggés a vízgazdálkodás és a vízhiány között?

Fontos megjegyezni, hogy vízfelhasználást és a vízgazdálkodást nem csak a körülmények, de az államok közötti viszonyok és nemzetközi jog is érinti. Mindenképpen fontos a hatékony és átgondolt vízgazdálkodás és öntözés, hiszen ezzel csökkenthető a vízpazarlás, valamint hatékonyabbá tehető a mezőgazdasági termelés. Fontos a megfelelő infrastruktúra, de ez már mérnöki kérdés. Azonban a tervezés és műszaki kérdések, nagyon drágák és jelentős anyagi beruházásokat igényelnek, de a vízgazdálkodás szempontjából elengedhetetlenül szükségesek.

7. Mit gondol, van-e összefüggés a politikai instabilitás és a vízhiány között?

Igen, a politikusok szeretik ezt a témát a kampányok során felhasználni. Valamint mindig könnyű az egész közösség nevében azért harcolni, mert a közösségnek nincs elég vize, ezáltal ez egy jó lehetőség, hogy az egész közösséget maga mellé állítsa és összefogja. Ez egyfajta populisták kommunikáció.

8. Mit gondol, van-e összefüggés a vallás és a vízhiány között?

Nem, nem gondolom.

9. Mit gondol, van-e összefüggés a nemzetközi kapcsolatok és a vízhiány között?

Igen, azt gondolom, hogy a nemzetközi jog nagyon fontos a vízfelhasználás, illetve a nemzetközi vizek vonatkozásában. Azt gondolom azonban, hogy ennek nem csak elméletinek, hanem gyakorlatinak is kellene lennie, valamint figyelembe kellene venni a helyi sajátosságokat. A tárgyalásos kommunikáció lenne a legfontosabb azokon a területeken, amiket érint a vízhiány. Szükséges lenne a vízzel kapcsolatban stratégiák kidolgozásra.

10. Mit gondol, van-e összefüggés az etnikai kérdés és a vízhiány között?

Abban az esetben van összefüggés, hogy a politikai kérdéssé válik, és populisták a kampányuk során felhasználják a vízhiánnyal összefüggésben. Nem gondolom, hogy lenne direkt összefüggés.

„Szóval az etnikai kérdés inkább csak eszköz a politikusoknak?”

Igen, politikai ok, de nem közvetlen ok!

11. Mit gondol, van-e összefüggés az egészség és a betegségek, valamint a vízhiány között?

Igen, a víz és tiszta víz nem lenne szabad, hogy privilégium legyen, ehhez mindenkinek kell, hogy joga legyen. A fertőző betegségek megelőzésében nagy szerepe van. Itt van például a Covid, ha valaki 20 másodpercig mossa a kezét, már sokat tett a megelőzésért és terjedéséért. Természtesen nemcsak a Covidnál, de más betegségeknél is fontos a higiénia.

12. Mit gondol, van-e összefüggés a környezet (védelem/rombolás) és vízhiány között?

A környezetvédelem nem szokott szempont lenni azokban a közösségekben, ahol probléma a túlnépesedés. Ők nem tudnak, és nem is akarnak környezetvédelemmel foglalkozni. A másik dolog, hogy például kulturálisan a nomád pásztorok, akik vándorolnak egyik területről a másikra az állataikkal, és miután legeltetik az adott területet, majd tovább vándorolnak, vajon mennyire érdekli őket a környezetvédelem?

A statikus közösség esetében, akik mezőgazdasággal foglalkoznak, ott már fontosabb lehet a fenntarthatóság és a környezet szerepe.

A környezetvédelem a közösség életformáján és életmódján is múlik.

A másik fontos szempont a kormányzat. Hogy a kormányzat mennyit fektet be, és mennyit foglalkozik a közösséggel és az erőforrásaival. Vannak-e erre vonatkozó, törvények, szabályok, iránymutatások, stratégiák. Például Kenyában nagyon jó környezetvédelmi előírások vannak. De a megfelelő előírások mellett egy másik fontos szempont azok betartatása és végrehajtása is.

A másik fontos kérdés, hogy nemzetközi közösség mennyire tudja támogatni a vízhez jutását a hátrányos helyzetben lévő közösségeknek. Ez nem egy egyszereplős dolog,

Talán inkább három-, négy-, ötszereplős, akiknek egyrészt felelőségük, másrészt érdekük az környezetvédelem.

13. Mit gondol, van-e összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között?

Azt gondolom, és az én megfigyelésem, hogy ha én egy nomád pásztor vagyok, és folyamatosan mozgásban vagyok az állataimmal, akkor miért kellene nekem harcolni? Kenyában és a kenyai régiókban, és én csak a kenyai részről tudok beszélni. Miért kellene nekem harcolni?

Ezt szerintem két irányból lehet nézni. Egyrészt történelmi szempontból, különösen az afrikai mesterséges határok miatt, amelyek az európai gyarmatosítás során mesterségesen keletkeztek. Szóval ezek okoznak etnikai ellentéteteket, konfliktusokat és összeütközéseket a térségekben az etnikumok között. Ezek etnikai kérdések, valamint területi kérdések, és sokszor a túlélésről is szólnak. Ez a konfliktusok egyik oka. A másik oka pedig sokszor az elvándorlás és a népességmozgások.

SPECIFIKUS

1. Mit tud a Mandera háromszögről?

Azt tudom, hogy ez egy sivatagos terület, ahol többfajta etnikum él Kenya és Etiópia határán.

2. Mit tud a Mandera háromszög biztonsági helyzetéről?

Azt tudom, hogy a határ vonatkozásban a biztonsági helyzet nemcsak a különböző közösségek miatt, hanem a bűnözés és az Al-Shabab és a terrorizmus miatt is rendkívül problémás.

„Az al-Shabab mint bünszervezet vagy al-Shabab mint terrorszervezet?”

Azt gondolom, hogy inkább terrorszervezet. Nagyon aktívak abban, hogy megtalálják a kiszolgáltatott csoportokat, és ezeket toborozzák és felhasználják. Szóval ők nem csak passzívan vannak jelen, hanem aktívan és proaktívan.

3. Biztonsági helyzet + vízhiány/szegénység/túlnépesedés/etnikai probléma/vallás/egészség és betegség?

4. Mi a legjelentősebb biztonsági kihívás a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

5. Mit gondol, mi a víz természeti erőforrás szerepe a Mandera-háromszögben?

Nagyon sok feszültséget generál.

6. Meg tudná röviden magyarázni a Mandera háromszög biztonsági helyzetét?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Melyek a legjelentősebb biztonsági kihívások a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Melyek azok a mutatók/mozgatórugók, amelyek vitát/feszültséget/konfliktust okoznak a Mandera-háromszögben?

Szegénység, a másik dolog amire gondolok az, hogy kormányok miért nem fejlesztik, és fektetnek be ebbe a területbe, vélhetően a határok és történelem miatt van. Azt gondolom, hogy például a kenyai kormánynak nem érdeke befektetni ebbe a területbe. Teljesen más típusú területekről van szó, mint például a főváros, és szerintem ez igaz az etióp oldalra is.

„Tehát ezt a területet nevezhetjük egy kicsit „senki földjének”? Nem tartozik sem ide, sem oda?”

Kenyában rengeteg kenyai szomáli él pontosan a porózus határok és a határokon átnyúló közösségek miatt. Történelmileg talán az 1950-1960-as években is voltak is harcok Kenya és Etiópia között a határok miatt.

Az ott élők nemzetisége és identitása vegyes, és nem igazán tartoznak Kenyához, ezért nem akarnak abba befektetni, ami veszélyes. A kenyai kormányok nagyon óvatosak, hogy hová fektetnek be, én így látom ezt a kérdést.

Szerintem Kenya és Etiópia hasonlóan látja ezt a kérdést.

„Mit gondol, van együttműködés az államok között a közös határral összefüggésben? Vagy mindenki csak a saját területéről fókuszál?”

Én ezt gondolom, hogy biztonsági szempontból nézik a kérdést, és akkor lehet, de valójában nem foglalkoznak a valódi problémával és valódi, mély okokkal, valamint a hosszútávú megoldással.

Szomorú, de azt tudom, hogy egy konfliktusnak mindig valahol van egy haszonélvezője. Ez az igazság. Valakinek érdeke fűződik hozzá. Valakinek a stabilitás nem hoz hasznot.

9. Van-e szerepe a víznek (vízhiány/vízhez való hozzáférés) a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Van-e konfliktus a vízzel kapcsolatban? (Közvetlen vagy közvetett)

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

11. Van-e vita/feszültség/konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Van-e migráció a régióból, és ha igen, melyik irány? Melyek a legnépszerűbb úti célok?

Kenyába nagyszámú menekült érkezik Etiópiából, Szudánból és Szomáliából az IOM statisztikái, valamint az UNHCR jelentései szerint. Leginkább Kenyába érkeznek, nem pedig elmennek. Akik érkeznek, nemcsak a régióban zajló konfliktusok miatt, hanem a természeti és időjárásváltozás miatt.

„Ahogy korábban is említette, hogy ez a kultúrán is múlik, hogy harcol a vízért, vagy inkább elvándorol.”

Pontosan, sok szempontból könnyebb elvándorolni.

Van egy vékony vonal az iszlám és a kereszténység között. A térségben élők nagyrésze nomád pásztor, egy kisebbik része növénytermesztő. A pásztorok nomádok, nekik könnyebb elvándorolni, hiszen napi szinten ezt történik, mert mindig úton vannak az állataikkal. Egy ideig Tanzániában vannak, egy ideig Kenyában, szóval ez a kultúrán és életmódon múlik.

Kenyában a másik ilyen térség a turkana rész, ahol hasonló a helyzet a nomád állattartás és a letelepedett mezőgazdálkodásból élők között.

Szerintem ez kulturális és életmódbeli kérdés. És vannak olyan kis közösségek, akik pedig inkább nem harcolnak, hanem továbbállnak.

„És melyek a legnépszerűbb helyek? Országon belül maradnak? Elmennek Nairobiba? Vagy inkább az öbölmenti országokba, illetve vállalkoznak a hosszú útra Európába?”

Azt gondolom, hogy ez a helyzettől, valamint a személy korától is függ. Ha én egy fiatal személy vagyok, és problémám van a környezettel, időjárással, vízzel, és nem tudok megélni a nomád állattartásból, ezáltal kilátástalannak érzem a helyzetem, akkor miért ne mennék egy másik kontinensre? Miért mennék Etiópiába, ahol szintén szegénység van? Inkább elmegyek egy konténerben Dél-Afrikába. Korábban sokan mentek Líbiába. Most sokan mennek Európába.

Azt gondolom, ezek az emberek nem maradnak Afrikában, inkább a Közel-Keletre, Szaúdi-Arábiába vagy Európába Észak-Afrikán keresztül. De sokan két héten keresztül utaznak Etiópiából Dél-Afrikába egy konténerben. Sokan meghalnak, sokan túlélnek, attól függ, hogy mi az „ígéret”.

„Mit gondol, mennyire fontos a tradíció és hagyomány a nomád pásztorok között? Pl: én pásztor vagyok, mert az apám és a nagyapám is az volt sok-sok éve? Vagyis lehet, hogy erősebb a kötődés a családhoz, a klánhoz, minthogy elmenjen?”

Szerintem ez függ a lehetőségektől is. Ha nem tudok írni és olvasni, és a családomon kívül senkit nem ismerek, és semmihez nem értek, akkor maradni fog.

Ha a közössége is támogatja, és vannak lehetőségei, akkor elindul.

Az a probléma, hogy sokszor iskolázatlanok, nem tudnak írni és olvasni, és nincs szakmájuk. Nincs más lehetőségük, mint a gazdálkodás vagy az állattartás.

„Mi már beszélgettünk a sérülékenységről, a kiszolgáltatottságról, hogy valaki nem tud írni, olvasni, nincs szakmája, és csak fizikai munkát tud végezni. Ezáltal kiszolgáltatott helyzetben van, nagy a veszélye, hogy Líbiába, Dél-Afrikába vagy Szaúdi-Arábiába kerül rabszolgának, vagy prostitúcióra kényszerítik?”

Azt gondolom, hogy nem feltétlenül kell a bűncselekmény oldaláról beszélni kizárólag, hanem nézhetjük a gazdaság és bűnözés összefüggései felől.

Igazságtalan valakit letartóztatni és elítélni. Tudom, hogy a jog nem ismerése, nem menti fel az embert, de szerintem nem lenne szabad az államnak elítélni valakit azért, mert ételt lop. Ez egy hasonló felvetés a kérdésre. Miért kerülnek az emberek ebbe a

helyzetbe? Miért követnek el ilyen bűncselekményeket? Miért ennyire elhivatottak, hogy bevállalják ezeket a veszélyeket? Azért, mert kilátástalanok, és nincsenek lehetőségeik.

Azt gondolom, hogy ezt a kérdést holisztikusan, egészben kellene vizsgálni. Ez egy egyéni biztonsági kérdés. Ezért csak komplex megoldás lehetséges. Az is fontos, hogy a gyakorlatban a szabályokat hogyan alkalmazzák. Meg kell vizsgálni, hogy az embereknek mire van szüksége. Mint mondtam korábban, hogy sok ember nem tud írni és olvasni.

Vannak kultúrák, akik ellenállnak. De ezzel nem lehet mit csinálni. Sajnos jól szemlélteti a kérdést a Kenyában gyakori női kasztráció. Mindenhol be van tiltva Európában, be van tiltva Kenyában is, mégis annyira erős a hagyománya, hogy sajnos csinálják.

Az, hogy mit mond a törvény az egy dolog, ha távoláll a mindennapi élettől és az erős hagyományoktól, akkor nem fogják betartani.

Azt gondolom, hogy a kultúra és hagyomány nagyon fontos kérdés, és a megoldás kulcsa.

De, mint ahogy említettem, holisztikus, teljes megközelítésre van szükség. Törvényekre, kormányzásra, tudományra, fenntartható gazdasági fejlődésére.

13. Mit gondolsz, ezek a konfliktusok megoldhatók-e helyi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

14. Mi a megoldás a kérdésre? A megoldás helyi/nemzeti/regionális/nemzetközi szinten?

Ahogy mondtam sok szereplő van. A nemzetközi fentről lefelé megoldás nem gondolom, hogy működik, pontosan a korábban említett helyi kulturák és hagyományok tisztelete miatt.

Azt gondolom, hogy nemzeti kormányoknak és megfelelő jogi szabályozásnak mindenképpen szerepe van a vízhiány megoldásában.

15. Mi a megoldás?

Megfigyelésem szerint a közösségek a nemzetközi szereplőket, amelyek megmondják neki, hogy mit kellene csinálniuk, nem szeretik. Különösen, hogy csak azt mondják, hogy mit kell csinálni, ahelyett, hogy együtt csinálnák. Vagyis ennek egy közös tevékenységnek kellene lennie, nemcsak kioktatásnak.

Azt gondolom, hogy a biztonság szempontú megközelítés nem működik. Inkább az a kérdés, hogy mire van szükség? Hogyan és mivel tudunk támogatni? Mit tehetünk érted?

„Mit gondol, kik a legfontosabb szereplők a kérdésben? Afrikai Unió? ENSZ?”

Őszintén, az EU az nem játszik semmilyen szerepet. Azt gondolom, hogy regionális szervezetek lehetnek fontosak. A gyakorlatban inkább az országok maguk a legfontosabb tényezők, és nekik van a legtöbb lehetőségük, valamint a legnagyobb felelősségük is – különösen ebben a kérdésben.

Az államoknak azt is szem előtt tartania, hogy nincsenek egyedül, hanem vannak szomszédjaik is. Ezért is jó például az IGAD, mint szervezet, mert ők erre jöttek létre.

„Szóval akkor ön szerint a nemzetközi szint az túl magas, szóval a kormányközi, regionális szervezetek lehetnek a megoldás, hiszen közelebb vannak, de nagyobbak is?”

Igen, közelebb vannak, és jobban tudnak képviselni akár egy helyi problémát is nemzetközi szinten. Igen, mindenképpen tudnak közvetíteni is a probléma megoldása során.

IV. MELLÉKLET: INTERJÚ KENYAI ÁLLAMPOLGÁRRAL

Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és Magyarországra

Interjú kérdések

1. Mi a neve? *Gordon*
2. Mennyi idős? *27 éves*
3. Honnan származik? *Kenya*
4. Mi az Ön nemzetisége/etnikai hovatartozása? *Kenyai*
5. Mi a szakmája? *Project Manager (nemzetközi NGO-Seeds of Peace)*

6. Mi a legmagasabb végzettsége? *Nemzetközi tanulmányok mesterdiploma*

7. Milyen kötődése van a Mandera háromszöghöz? *Ezzel a területtel foglalkozom, a projektjeim itt vannak. Több vízzel kapcsolatos projektünk is van a térségben.*

Miért? Mondana egy példát?

ÁLTALÁNOS

1. Mit gondol, van-e összefüggés az éghajlatváltozás és a vízhiány között?

Igen, azt gondolom, hogy van kapcsolat. Észak-Kenya térségben és a Mandera háromszögben súlyos probléma a vízhiány. A klímaváltozásnak megvannak a következményei a térségben. Gyakoriak az elhúzódó és súlyos aszályok. Ezek nagyon egyértelműen dokumentáltak. Amikor beszélgetek ezekkel az emberekkel, akik a térségben élnek, elmondják, hogy a száraz évszak rövid volt, a szárazság nem volt ennyire durva és hosszú. A szárazság most már nagyon hosszú és forró. A nomád pásztoroknak nagyon messzire kell elmennie, hogy vizet és legelőt találjanak. Azt gondolom, hogy ezek jól mutatják, hogy megváltoznak az időjárási minták. Szóval az elhúzódó szárazság vízhiányt eredményez. Ezért gondolom, hogy nagyon erős kapcsolat és összefüggés van a vízhiány és az éghajlatváltozás között.

2. Mit gondol, van-e összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?

Igen, azt gondolom itt is, hogy van összefüggés a kettő között. Amikor a pásztorok elvándorolnak messzire, hogy új legelőket találjanak az állatoknak, ők nem csak legelőket, de víznyerőhelyeket is keresnek, ahol tiszta víz van. A helyzet az, hogy ezek a pásztorok érkeznek Szomáliából is Kenyába, valamint Etiópiából is. Ezért is van feszültség a térségben. Például a kenyai pásztorok úgy érzik, hogy mások elveszik a vizüket. A vízből nagyon kevés van, mert nemcsak elpárolog hamar, de az állatok nagyon gyorsan megisszák. Ez hatással van a biztonsági helyzetre is. Ezért van összetűzés a pásztorok között. Az egyetlen módja a küzdelemnek az, hogy lelövik egymást. Szóval van egy szoros kapcsolat a vízhiánnyal. A másik oka a konfliktusoknak, hogy amikor a pásztorok messze elvándorolnak, ott találkoznak más pásztorokkal, olyanokkal, akikkel korábban már voltak konfliktusok, ezért újra kirobbannak az összetűzések. Szóval a biztonsági helyzet rendkívül rossz.

„Két kérdésem lenne?” „Tudják a pásztorok, hogy most kenyai, szomáliai vagy etióp területen vannak?” Van-e ennek jelentősége számukra? Vagy számukra jelentéktelen, hogy melyik ország területén vannak, inkább csak az a fontos, hogy milyen másik csoportokkal találkoznak?”

Természetesen tudják, hogy hol vannak, és hol vannak a határok. Pontosan tudják, hogy hol vannak. Pl. Kenyában nagyon nem szeretik, ha átmennek az ő területükre, mert elfogyasztják az ő vizüket, és lelegetik az ő legelőjüket. Szóval ez feszültséget eredményez. A másik dolog, hogy egyértelműen vannak táblák és ellenőrzőpontok vannak, szóval lehet tudni, hogy ki, hol van. Szóval ők pontosan tudják, csak nem érdekli őket. Ami érdekli őket az a legelő és a víz.

„A másik kérdés, hogy említette a fegyvereket, és hogy erősen felfegyverezettek. Honnan szereznek fegyvereket?”

Először is, mivel én abban a térségben dolgozom, novemberben találkoztam olyan pásztorokkal, akik annyira felfegyverezettek voltak, hogy a kenyai rendőrség nem akart velük konfrontálódni. Csak, hogy érthető legyen, hogy ezek a srácok mennyire vannak felfegyverezve. Arra a kérdésre, hogy honnan vannak a fegyverek. Ebben a térségben Dél-Szudánból, Szomáliából. Ezekben az országokban régóta vannak konfliktusok, szóval rengeteg fegyver van és sok fegyverkereskedő, és sok a korábban aktív harcos is. Mivel közel vannak, valamint a határellenőrzés és a hatóságok gyengék, ezért a fegyverek nagy számban érkeznek. Amikor fegyverekről van szó, azt kell tudni, hogy a fegyverek és a lőszer ugyanolyan cserélhető és eladható áruk, mint minden más. Konkrétan tudom, hogy egy lőszer ára 2 US dollár a térségben. Szóval például, ha elad egy tehenet, akkor több száz löszert tud belőle vásárolni.

3. Mit gondol, van-e összefüggés a szegénység és a vízhiány között?

Igen, de nem közvetlen ok-okozati összefüggés van, hanem közvetett. A térségben az emberek vesznek vizet kb. 50 centért, de ha nincs víz, akkor az embereknek drágábban kell megvennie a vizet, és nem tudnak annyi élelmet venni.

4. Mit gondol, van-e összefüggés a túlnépesedés és a vízhiány között?

Ebben a térségben a népsűrűség nagyon alacsony. Nem gondolom, hogy a népességnövekedés vízhiányt okozna.

5. Mit gondol, van-e összefüggés a migráció és a vízhiány között?

Ez nagyon igaz. Van összefüggés a migráció és a vízhiány között. Konkrétan ebben a térségben nagyon sok a menekült, akik például Szomáliából érkeztek Kenyába. De nem csak a konfliktus miatt, hanem a szárazság miatt is elfogy a víz, ezért is kell elmennie az embereknek.

Észak-Kenya egy nagyon elmaradott térség. A kormányzat a biztonsági helyzet miatt nem túl hatékony, nincsenek iskolák vagy más szolgáltatások. A térség nagyon szegény. A szegénység és munkalehetőség miatt elvándorolnak Nairobiba, de a képzetlenségük miatt, Nairobiban sem fog munkát kapni. Mert ők pásztorok, akik csak az állatokhoz értenek, ez az ő világuk, számukra az egy idegen környezet. Nairobi távolról egy jó lehetőségnek tűnhet, de valójában nagyon nehéz ott.

6. Mit gondol, van-e összefüggés a vízgazdálkodás és a vízhiány között?

Én csak a kenyai oldalról tudok beszélni. Ebben a térségben a megyék, mint Mandera feladata a lakosság ivóvízzel való ellátása. Szóval nekik kell víznyerő (kutak) helyeket kialakítani. Természetesen ott nem tudnak kutat fúrni, ahol veszélyes. Szóval elméletben lenne megoldás a vízhiányra, de gyakorlatban a biztonság hiánya miatt mégsem működik.

7. Mit gondol, van-e összefüggés a politikai instabilitás és a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Mit gondol, van-e összefüggés a vallás és a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

A térségben a lakosság 99%-ban muszlim. Nincs jelentősége a vallásnak a térségben, olyan értelemben, hogy nincs összefüggés a vallás és a vízhiány között. Nem látok semmilyen összefüggést.

9. Mit gondol, van-e összefüggés a nemzetközi kapcsolatok és a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Mit gondol, van-e összefüggés az etnikai kérdés és a vízhiány között?

Nem gondolom, hogy lenne közvetlen kapcsolat. Hiszen például ebben a térségben, csak egyféle közösség van, a szomáli közösség a határ minden oldalán. Szomálik vannak Szomáliában, Kenyában, Etiópiában. Tulajdonképpen egy közösség van, annyi különbséggel, hogy a határ egyik vagy másik oldalán élnek.

11. Mit gondol, van-e összefüggés az egészség és a betegségek, valamint a vízhiány között?

Igen, van kapcsolat. De fontos megjegyezni, hogy a térségben a vízhiány miatt sok vízzel kapcsolatos megbetegedés és fertőzés van. Nagyszámú koleramegbetegedés van, azért, mert a víz, amit megisznak, nem mindig alkalmas fogyasztásra. Szóval, igen van.

12. Mit gondol, van-e összefüggés a környezet (védelem/lebomlás) és vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

13. Mit gondol, van-e összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

SPECIFIKUS

1. Mit tud a Mandera háromszögről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

2. Mit tud a Mandera háromszög biztonsági helyzetéről?

Nem csak a víz az egyetlen oka a konfliktusnak. Azt kell, hogy mondjam, hogy a kultúra. A kultúra sok esetben hozzájárul a rossz biztonsági helyzethez, pl. az állatrablások. Ez a nomád pásztorok kultúrájához tartozik. Elrabolni az állatokat a másik csoporttól. Ez mindig is része volt a kultúrájuknak. Ehhez a szokáshoz még hozzájárul a nagyszámú lőfegyver. De ez a három fontos tényező a biztonsággal kapcsolatban. Egy másik fontos szereplő az állam, illetve az, hogy az állam nem képes fenntartani a rendet. Elméletben meg lenne a lehetőség, hogy a három állam együttműködjön, de valójában különbözőek az érdekeik. Pl. A kenyai kormánynak sokkal nagyobb problémát jelent az al-Shabab terrorszervezet.

„Mit gondol? Van összefüggés al-Shabab tevékenysége és pásztorokkonfliktusok között? Van bármi szerepe, vagy párhuzamosan csak ott működnek a térségben?”

Az al-Shababnak nagyon előnyös ez a helyzet, és ki is használja. Az al-Shabab sokszor együttműködik a különböző nomád pásztor csoportokkal, mert sokszor közösek az érdekeik és üzletelnek egymással. Pl. részt vesznek a csempészetben.

3. Biztonsági helyzet + vízhiány/szegénység/túlnépesedés/etnikai probléma/vallás/egészség és betegség?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

4. Mi a legjelentősebb biztonsági kihívás a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

5. Mit gondol, mi a víz természeti erőforrás szerepe a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

6. Meg tudná röviden magyarázni a Mandera háromszög biztonsági helyzetét?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Melyek a legjelentősebb biztonsági kihívások a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Melyek azok a mutatók/mozgatórugók, amelyek vitát/feszültséget/konfliktust okoznak a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

9. Van-e szerepe a víznek (vízhiány/vízhez való hozzáférés) a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Van-e konfliktus a vízzel kapcsolatban? (Közvetlen vagy közvetett)

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

11. Van-e vita/feszültség/konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Van-e migráció a régióból, és ha igen, melyik irány? Melyek a legnépszerűbb úti célok?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

13. Mit gondolsz, ezek a konfliktusok megoldhatók-e helyi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

14. Mi a megoldás a kérdésre? A megoldás helyi/nemzeti/regionális/nemzetközi szinten?

Véleményem szerint minden szint szükséges a megoldáshoz. Helyi szinten a helyi közösségek, helyi adminisztráció, az állam és szervezett bűnöző csoportok. Regionális szinten koordinációra lenne szükség. Nemzetközi szinten pedig gazdasági és pénzügyi támogatásra.

15. Mi a megoldás?

A kultúrát kellene megváltoztatni, és szociális, gazdasági fejlesztésekre lenne szükség, ezzel párhuzamosan vagy ennek eredményeként talán javulna a biztonsági helyzet.

A kézzel fogható és megvalósítható megoldás, új kutak és víznyerőhelyek fúrása. Ez azonban azért összetett, mert ha kevés kutat fúrnak, akkor az további feszültegeket generál, mert a klánok megpróbálják ezek felett átvenni az ellenőrzést. Nagyon sok kutat kellene fúrni, hogy tényleg mindenkinek jusson. Ehhez azonban sok pénzre, biztonságra lenne szükség.

Röviden összefoglalva:

A klímaváltozás miatt van vízhiány, ami miatt kevés a víz, ezért van feszültség, ami biztonsági problémát eredményez. Mivel feszültség van, a kenyai kormány nem tud számukra megfelelő szolgáltatásokat, oktatást, munkalehetőséget biztosítani. Ez nem csak biztonsági kérdés, ezért nem tudja a kormány egyszerűen megoldani.

Nem éri meg a kormánynak befektetni, mert gazdaságilag elmaradott, kevés a mezőgazdasági termelés, mert nincs jó adottság, Az emberek nem tudnak sokat termelni, mert nem értenek semmihez csak az állattartáshoz. Azt gondolom, hogy a kormányzat álláspontja már régóta az, hogy az erőforrásokat arra a térségekre kell koncentrálni, amelyek produktívak, gazdaságilag hasznot termelnek és hozzájárulnak a GDP-hez. A kormányzat elhanyagolja ezt a térséget.

Ez nem csak kenyai kérdés. (Etiópiának és Kenyának ugyan az problémája, amelyet nem helyi, hanem államközi probléma, ami mindig nagyon nehéz, főleg úgy, hogy a harmadik fél Szomália, ami még mindig egy bukott állam) Az, hogy mennyire így van, mutatja, hogy volt olyan eset a kenyai és etióp határon, amikor pásztorok Etiópiából átjöttek Kenyába, megtámadtak egy falut, ellopták az állatokat, és visszamentek Etiópiába. Természetesen ez oda-vissza van. Van, amikor kenyaiak mennek át Etiópiába állatokat rabolni. Igen, ez egy államközi probléma. Ezt nem lehet csak a saját oldalról megoldani, ezért szükséges az együttműködés a kenyai és etióp kormány között. Valamint a szomáli kormánnyal is kellene.

Szóval, összefoglalva, majdnem minden szociális probléma: egészségügyi, migráció, szegénység, vízgazdálkodás, mind kapcsolatban állnak a biztonsági helyzettel. A kormány nem képes fejlesztésekre a rossz biztonsági helyzet miatt, és ez minden szektorra hatással van.

Észak-Kenyában a legnagyobb kihívás a biztonság. A kormány nem képes hatékonyan működni a térségben.

V. MELLÉKLET: INTERJÚ SZOMÁLIAI ÁLLAMPOLGÁRRAL

Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és Magyarországra

Interjú kérdések

1. Mi a neve? *Ali*
2. Mennyi idős? *39 éves*
3. Honnan származik? *Mandera megye (Kenya)*
4. Mi az Ön nemzetisége/etnikai hovatartozása? *Szomáli*
5. Mi a szakmája? *Emberjogi szakember*
6. Mi a legmagasabb végzettsége? *Mesterdiploma*
7. Milyen kötődése van a Mandera háromszöghöz? *A térségben élek és dolgozom*

Miért? Mondana egy példát?

ÁLTALÁNOS

1. Mit gondol, van-e összefüggés az éghajlatváltozás és a vízhiány között?

Van összefüggés a klímaváltozás és vízhiány között; például az utóbbi évek és napjaink elhúzódó szárazsági Kelet-Afrikában alátámasztják, hogy a vízhiány és a klímaváltozás szoros kapcsolatban vannak.

2. Mit gondol, van-e összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?

Igen, ezek mindkét irányban hatnak egymásra, ugyanis, ahol rossz a biztonsági helyzet, ott kialakulhat vízhiány. Ahol vízhiány van, mivel veszélybe kerül a vízhez való hozzájutás, ott ebből a biztonsági helyzet romlása is kialakulhat.

3. Mit gondol, van-e összefüggés a szegénység és a vízhiány között?

Igen, a Madera háromszögben élő lakosság legnagyobb része nomád pásztorkodásból, valamint mezőgazdasági termelésből él. Vízhiány esetén, mivel elpusztul az állatállomány és nincs mezőgazdasági termelés, ezért lényegében ilyenkor semmilyen bevételi forrásuk nincs a térségben élőknek.

4. Mit gondol, van-e összefüggés a túlnépesedés és a vízhiány között?

Mint minden természeti erőforrás esetében, a túlnépesedés is képes vízhiányt eredményezni, szóval van összefüggés a kettő között.

5. Mit gondol, van-e összefüggés a migráció és a vízhiány között?

Igen, ez egy teljesen természetes emberi ösztön, hogy az ember elhagyja az eredeti lakóhelyét, hogy vizet keressen, valamint olyan helyet találjon, ahol képes a túléléshez és megélhetéséhez szükséges dolgokat biztosítani.

6. Mit gondol, van-e összefüggés a vízgazdálkodás és a vízhiány között?

Igen, határozottan azt gondolom, hogy a megfelelő vízgazdálkodás képes lenne minimalizálni a vízhiány kockázatát. Szóval a vízhiány és vízgazdálkodás között van összefüggés.

7. Mit gondol, van-e összefüggés a politikai instabilitás és a vízhiány között?

Van összefüggés a politikai instabilitás, valamint vízhiány között, például azokban az országokban, ahol instabil a politikai helyzet, gyakori jelenség a vízhiány is.

8. Mit gondol, van-e összefüggés a vallás és a vízhiány között?

Nem gondolom!

9. Mit gondol, van-e összefüggés a nemzetközi kapcsolatok és a vízhiány között?

Határozottan azt gondolom, hogy van összefüggés a kettő között. A jelenlegi Nilussal kapcsolatos vita Etiópia és Egyiptom között egy nagyon jó példa arra, hogy a vízhiány és a nemzetközi kapcsolatok tökéletesen összefüggenek.

10. Mit gondol, van-e összefüggés az etnikai kérdés és a vízhiány között?

A legtöbb konfliktus a régióban azért robban ki, mert meg kell küzdeni a túlélésért és vízért, mint szűkös erőforrásért, szóval igen, a vízhiány és etnikumok összefüggenek.

11. Mit gondol, van-e összefüggés az egészség és a betegségek, valamint a vízhiány között?

Igen, azt gondolom, hogy azokon a helyeken, ahol jobb a higiéniai helyzet és könnyebb a tiszta vízhez jutás, ott kisebb a gyakorisága bizonyos vízzel kapcsolatos megbetegedéseknek.

12. Mit gondol, van-e összefüggés a környezet (védelem/lebomlás) és vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

Igen, annak érdekében, hogy megőrizzük a környezetünket, fákat kellene ültetni, de a fotoszintézishez nemcsak napfényre, de vízre is szükség van. Szóval a vízhiány gátolja a fák növekedését is.

13. Mit gondol, van-e összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között?

Igen, ez tisztán egyértelmű, hogy van összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között, amint ahogy a neve is utal rá. A vízkonfliktusok valamilyen vízhiánnyal kapcsolatban alakulnak ki.

SPECIFIKUS

1. Mit tud a Mandera háromszögről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

2. Mit tud a Mandera háromszög biztonsági helyzetéről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

3. Biztonsági helyzet + vízhiány/szegénység/túlnépesedés/etnikai probléma/vallás/egészség és betegség?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

4. Mi a legjelentősebb biztonsági kihívás a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

5. Mit gondol, mi a víz természeti erőforrás szerepe a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

6. Meg tudná röviden magyarázni a Mandera háromszög biztonsági helyzetét?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Melyek a legjelentősebb biztonsági kihívások a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Melyek azok a mutatók/mozgatórugók, amelyek vitát/feszültséget/konfliktust okoznak a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

9. Van-e szerepe a víznek (vízhiány/vízhez való hozzáférés) a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Van-e konfliktus a vízzel kapcsolatban? (Közvetlen vagy közvetett)

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

11. Van-e vita/feszültség/konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Van-e migráció a régióból, és ha igen, melyik irány? Melyek a legnépszerűbb úti célok?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

13. Mit gondolsz, ezek a konfliktusok megoldhatók-e helyi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

14. Mi a megoldás a kérdésre? A megoldás helyi/nemzeti/regionális/nemzetközi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

15. Mi a megoldás?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

VI. MELLÉKLET: INTERJÚ SZOMÁLIAI ÁLLAMPOLGÁRRAL

Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és Magyarországra

Interjú kérdések

1. Mi a neve? *Moustapha*

2. Mennyi idős? *22 éves*

3. Honnan származik? *Szomália*

4. Mi az Ön nemzetisége/etnikai hovatartozása? *Szomáliai*

5. Mi a szakmája? *Étteremben dolgozom*

6. Mi a legmagasabb végzettsége? *Érettségi*

7. Milyen kötődése van a Mandera háromszöghöz? *Nem*

Miért? Mondana egy példát?

ÁLTALÁNOS

1. Mit gondol, van-e összefüggés az éghajlatváltozás és a vízhiány között?

A klíma miatt lehet, hogy kevesebb a víz.

2. Mit gondol, van-e összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?

Igen, van konfliktus azért, mert kevesebb a víz. Az állattartás miatt.

3. Mit gondol, van-e összefüggés a szegénység és a vízhiány között?

Igen, persze van. Itt van például Líbia vagy Szaúdi-Arábia, ahol van tenger és van pénz, és meg tudták csinálni, hogy a tengerből legyen víziük. Szomáliában hiába van hosszú tengerpart, mivel szegény, ezért nem tud vizet nyerni a tengerből. Lehet, hogy ha nem lenne szegénység, és lenne pénz, akkor lenne víz is.

4. Mit gondol, van-e összefüggés a túlnépesedés és a vízhiány között?

Szerintem ez nem probléma.

5. Mit gondol, van-e összefüggés a migráció és a vízhiány között?

Igen, van összefüggés.

6. Mit gondol, van-e összefüggés a vízgazdálkodás és a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Mit gondol, van-e összefüggés a politikai instabilitás és a vízhiány között?

Igen, ha erős lenne a politika, és lenne politikai stabilitás, akkor nem lenne vízhiány.

8. Mit gondol, van-e összefüggés a vallás és a vízhiány között?

Szomáliában mindenki muszlim. Nincs összefüggés a vallással.

9. Mit gondol, van-e összefüggés a nemzetközi kapcsolatok és a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Mit gondol, van-e összefüggés az etnikai kérdés és a vízhiány között?

Igen, az van. Azért, mert ahol erősebb klánok laknak, ott van víz meg minden, mert elfoglaltak olyan helyeket, ahol van minden és jó. Például ahol van folyó.

11. Mit gondol, van-e összefüggés az egészség és a betegségek, valamint a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Mit gondol, van-e összefüggés a környezet (védelem/lebomlás) és vízhiány között?

Nem, nincs.

13. Mit gondol, van-e összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között?

Igen, az erősebb elveszi a gyengébbtől. Az erősebb már régen elfoglalta a jó helyeket, ahol van víz, és tud fejlődni, a gyengébbnek nincs semmilyen, nem tud fejlődni sem, mert nincs víz és nincs legelő. A gyengébb mivel nincs gazdasága és nincs pénze sem, ezért esélye sincs, hogy elvegye az erősebbtől.

Összefoglalva: Attól függően, hogy ki milyen klán tagja, mennyire erős a klán. Attól függően van víz vagy nincs víz, illetve, ha biztonsági helyzet megfelelő lenne, akkor úgy, mint Szaúdi-Arábiában vagy Líbiában, nem lenne probléma a vízhiány.

SPECIFIKUS

1. Mit tud a Madera háromszögről?

Madera, ahol három ország találkozik, nagyon szegény emberek élnek ott, és nagy klánok tagjai laknak ott. Minden klán foglalkozik állattartással ott.

2. Mit tud a Madera háromszög biztonsági helyzetéről?

Nem voltam ott, és nem lehet bízni a médiában, de úgy gondolom, hogy nem jó.

3. Biztonsági helyzet + vízhiány/szegénység/túlnépesedés/etnikai probléma/vallás/egészség és betegség?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

4. Mi a legjelentősebb biztonsági kihívás a Madera-háromszögben?

A pontos problémákat nem tudom.

5. Mit gondol, mi a víz természeti erőforrás szerepe a Madera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

6. Meg tudná röviden magyarázni a Madera háromszög biztonsági helyzetét?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Melyek a legjelentősebb biztonsági kihívások a Madera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Melyek azok a mutatók/mozgatórugók, amelyek vitát/feszültséget/konfliktust okoznak a Madera-háromszögben?

Azt nem tudom, azt tudom, hogy nagyon rossz a biztonsági helyzet Szomáliában. Amíg a klánok között így viselkednek, soha nem lesz jó. Az al-Shabab is nagyon nagy probléma. Az al-Shababban minden klánból vannak. De ott teljesen más. Mert vannak, akik csak a pénzért vannak velük, és vannak, akik tényleg hisznek. Hiszen ahogy mondtam, Szomáliában mindenki muszlim, 100%-ban. De az al-Shabab azt mondja, hogy senki nem muszlim, mert ők az igazi muszlimok. Az a baj, hogy az iszlám vallás nem olyan, ahogy ők hiszik. Az iszlám vallás jó vallás, mert békés, és jól kell viselkedni. Őszintén, részemről, ahogy látom őket, ők nem muszlimok! Ők terroristák, akik csak problémát akarnak. Nem tudom, hogy honnan kapják a pénzt, de tele vannak pénzzel. Nem hiszem, hogy ők eljönnek. Nekik ott jó. Ők ott vannak csak.

A lakosság egy része támogatja az al-Shababot. Más szervezetet nem tudok, csak az al-Shababot.

9. Van-e szerepe a víznek (vízhiány/vízhez való hozzáférés) a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Van-e konfliktus a vízzel kapcsolatban? (Közvetlen vagy közvetett)

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

11. Van-e vita/feszültség/konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Van-e migráció a régióból, és ha igen, melyik irány? Melyek a legnépszerűbb úti célok?

Szomáliából mindenhová a világba. pl. Mindenhová, ahol van biztonság és lehet élni. Jemenbe régen mentek, de most már nem jó a helyzet. Szaúdi-Arábiában már nem jó a helyzet. Nem szeretik a szomáliaiakat, nem jó ott lenni most már. Régen jó volt.

Inkább Európába érdemes jönni, ami növekedőben van.

Ismerek olyat, akinek négy évig tartott, amíg elment Németországba. Először elment Etiópiába, ott dolgozott, utána Szudánba, ott dolgozott is pár hónapot, évet. Összeszedett magának pénzt, és onnan ment tovább. Lépésről, lépésre. Lépések vannak.

Nem olyan sok szomáli van Budapesten. Kb. 20-30 szomáliai él itt. Külföldön, mint Magyarországon nincs jelentősége, hogy ki, milyen klánból származik. Aki erősebb klánból származik, nem jön el, mert jól él. Azok jönnek el, akik gyenge klánból származnak, mert ők nem boldogulnak Szomáliában. Külföldön nincs jelentősége, hogy melyik klánba tartozol. Csak az számít, hogy én is szomáli vagyok, meg ő is. Egy nyelvet beszélünk, de több akcentus [értsd: dialektus] van.

13. Mit gondolsz, ezek a konfliktusok megoldhatók-e helyi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

14. Mi a megoldás a kérdésre? A megoldás helyi/nemzeti/regionális/nemzetközi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

15. Mi a megoldás?

Van a klánok közötti konfliktus, van a kormány és az al-Shabab között probléma. Sok minden lenne a megoldás, a legfontosabb az lenne, ha az emberek nem foglalkoznának azzal, hogy ki, milyen klánból származik, és mindenki ugyanolyan muszlim lenne.

Például Magyarországon, ha megszületsz, akkor regisztrálva vagy, van neved meg ilyenek. Ha Szomáliában megszületsz, nem vagy regisztrálva. Az emberek nincsenek regisztrálva. Csak akkor van papírod, ha csináltatsz, mert el akarsz utazni. Van egy neved és ennyi. Mondod a keresztneved, és hogy melyik klánból származol, aztán mondod még az apukád nevét és még a további neveket, előbb-utóbb sikerül addig, amíg nem lesz egy másik ilyen.

Az a baj, hogy nagyon gyenge az állam. Szomáliában sok érték van. Van arany is sok, néha megtalálják a földben. Hiába van természeti kincs, ha nincs biztonság, nem lehet kibányászni. Ha nem lenne al-Shabab, akkor sem lenne biztonság a klánok miatt. Ha erős lenne a kormány és az ország, akkor jó lenne.

Az is baj, hogy egy új elnök egy klánból származik, és a saját klánjának adja a legtöbbet. A többi nagy is szokott kapni, de a kicsik már nem.

Szomália, Etiópia és Kenya között a viszony annyira nem jó, különösen Kenyával. Etiópiával jobb a viszony. Aki el akar menni Szomáliából, az nem akar Kenyába vagy Etiópiába menni. Inkább messzire.

Szomáliában mindenki valamilyen klánnak a tagja. Szomáliában van kb. 4-5 nagy klán, és van sok kicsi. Ennek nagy a jelentősége. Akár a politikában is. A kis klánok tagjai például szegények, és nincs annyi lehetőségük. Pl. nincsenek benne a politikában.

Van olyan, hogy valaki azért nem kap munkát egy étteremben, mert másik klánból származik. Szomáliában több akcentus van. Amikor találkozik két szomáli mindig megkérdezik, hogy honnan származik a másik, de erről nem is tud hazudni, hiszen a beszédéből kiderül.

Bemutatkozásnál, amikor mondja a nevét, akkor azt is hozzáfűzi, hogy „ebből vagy abból a családból származom”, vagyis, hogy melyik klánból.

A négy nagyobb klán több millió embert jelent. A kisebbek azok inkább pár ezret.

A klánok között folyamatos a konfliktus. Nem csak al-Shabab a probléma, hanem a klánok között is van konfliktus, általában a politika és a pénz miatt.

Hiába tanulsz jól vagy dolgozol jól, ha nem származol erős klánból, akkor nincs lehetőség. Ez szerencse kérdése, hogy ha olyan klánba születél, akkor sikeresebb lehetsz, ha gyenge klánba születél, akkor pedig nem, és sokkal nehezebb minden. És ez az élet minden részére igaz, iskola, munka, házasság, ez mindent befolyásol.

Összefoglalva: A legfőbb probléma a biztonsági helyzet, emiatt gyenge a gazdaság, gyenge az állam, ezért a lakosság nincs regisztrálva, nincs oktatás, és azért van vízhiány, mert nincs pénz megoldani; és azért rossz a biztonsági helyzet, mert a klánok egymással konfliktusban vannak, valamint a kormány és az al-Shabab is konfliktusban vannak egymással, vagyis amolyan párhuzamos konfliktusok vannak. A vallásnak nincs jelentősége, hiszen mindenki muszlim. Az etnikumnak van jelentősége, mert a klán számít. Aki nem él jól, az inkább Európába jön. Lehet összefüggés a klímaváltozás és a vízhiány között, mert kevesebbet esik.

VII. MELLÉKLET: INTERJÚ MAGYAR ÁLLAMPOLGÁRRAL

Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és Magyarországra

Interjú kérdések

1. Mi a neve? *James*
2. Mennyi idős? *59 éves vagyok*
3. Honnan származik? *Magyarország*
4. Mi az Ön nemzetisége/etnikai hovatartozása? *Magyar*
5. Mi a szakmája? *Jogász*
6. Mi a legmagasabb végzettsége? *Egyetem*
7. Milyen kötődése van a Mandera háromszöghöz? *Érdekel a biztonságpolitika és geopolitika, és a társadalmi kérdések. Nem voltam a térségben*

Miért? Mondana egy példát?

ÁLTALÁNOS

1. Mit gondol, van-e összefüggés az éghajlatváltozás és a vízhiány között?

A kettő összefügg. Egymást támogatja, erősíti. Egymást befolyásolja. A kedvenc példám, amit már többször említettem, ahogy a Szahara halad dél felé több évtizede. A tuaregek, akik a Szahara vezérei, magukat felsőbbrendűnek érzik a feketékhez képest. Arra kényszerülnek, hogy dél felé vonuljanak, és ez konfliktusokat okoz. Nemcsak a kulturális eltérés miatt, hanem amiatt is, hogy ők kereskedők, pásztorok, így összeütköznek a földművesekkel.

2. Mit gondol, van-e összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?

Ez tipikusan az. A tuaregek arra kényszerülnek, hogy dél felé szoruljanak a klímaváltozás miatt, de ott földművelésből élők élnek. Ezek a törzsek nem tisztelik annyira földet, mint a földművelésből élők. Nekik a föld az szent. Megközelítéssel különbség, hogy az egyik kizsákmányolja, a másik használja. Használják és elmennek. Teljesen más a megközelítésük az élethez. Többször is voltam azóta a térségben, pár éve voltam utoljára. Amikor expedícióként átkeltem a Szaharán 1986-ban,

veszélyesebbek voltak a tuaregek, mert megtámadták a turistákat, elrabolták a terepjárókat és megölték a turistákat. Már akkor veszélyesebbek voltak, mint ma a dzsihadisták.

3. Mit gondol, van-e összefüggés a szegénység és a vízhiány között?

Egyértelmű. Ha nincs víz, nincs földművelés. Ha nincs víz, akkor órákat elveszít azzal, hogy elmegey vízért, hogy tudjanak főzni. Az idő nincs elhasználva produktív tevékenységre. Általában a víz párosul a víz minőségével is, ami betegséget okoz. Nincs mezőgazdaság sem. Ez a közös kapocs.

4. Mit gondol, van-e összefüggés a túlnépesedés és a vízhiány között?

Minél szegényebb egy nép, annál inkább szükséges van, hogy gyereke legyen, hogy az idős napjait valaki finanszírozza. Afrikában a gyerekek a nyugdíjat képezik. Ha van összefüggés, akkor én ezt gondolom. Természetesen a túlnépesedésnek vannak kulturális okai is, pl. a fogamzásgátlás. Itt van a nigéri helyzet. Átlagban 8 gyerek/nő. A túlnépesedés mindenképpen vízhiányt generál, eleve több vízre van szükség. Növeli a csecsemők elhalálását, ez még inkább gerjeszti a további gyerekszülést.

5. Mit gondol, van-e összefüggés a migráció és a vízhiány között?

Azért van migráció, mert vízhiány van. Összefüggés mindenképpen van. Burkina Fasóban a világon a legjobb a gyapot. Mert kézzel szedik. Az amerikai gyapot államilag támogatott. Hiába hirdetik a szabad gazdaságot a burkina fasóiak az olcsó gyapottal. A gyapot rengeteg vizet használ fel, és mivel óriási vízfelvételt igényel, így nem tudják eladni. Ezért nem tudnak belőle megélni, és arra kényszerülnek, hogy elmenjenek.

A gyapot elveszi a vizet az élelmiszertermeléstől. De ha nem élnek a gyapotból, nem tudnak élelmiszert is termelni. Magyarul két szék közül földre esnek. Így se pénz, se víz, se élelmiszer.

6. Mit gondol, van-e összefüggés a vízgazdálkodás és a vízhiány között?

Nagyon sok országban nincs vízgazdálkodás. Ott, ahol van, ott is gyenge. A probléma a vízgazdálkodás hiánya.

7. Mit gondol, van-e összefüggés a politikai instabilitás és a vízhiány között?

Nincs a megfelelő helyeken, mert politikailag nincs, a politikusok nem foglalkoznak vele. A másik irányba, a vízhiány mindenféle társadalmi feszültséget okoz. Ezek kölcsönhatásban vannak. Az etnikai csoportok közötti feszültség.

8. Mit gondol, van-e összefüggés a vallás és a vízhiány között?

Nem. Nincs. A már létező vízhiány okozta feszültségeket, tovább fokozhatja a vallási ellentét. Felerősítheti.

9. Mit gondol, van-e összefüggés a nemzetközi kapcsolatok és a vízhiány között?

Vagy feszültséget generál, vagy együttműködést. Jó esetben együttműködést, ha nem túl nagyok a kulturális, vallási és egyéb eltérések a két ország között, akkor esetleg meg tudnak egyezni. De inkább az a jellemző, hogy nem egyeznek meg, Etiópia-Szudán-Egyiptom közötti feszültséget tudnám említeni, mert ez a tipikus. Tudomásom szerint, van olyan elemző, aki minden Izraellel kapcsolatos konfliktust víz szempontból közelít meg, és azt tudom, hogy ez is megállja a helyét.

10. Mit gondol, van-e összefüggés az etnikai kérdés és a vízhiány között?

Az etnikumok különböző földhöz tartoznak – földrajzilag is. Ha az egyik régióban nincs elég víz, akkor migrálnak egy másik régióba, és ebből összeütközések vannak.

11. Mit gondol, van-e összefüggés az egészség és a betegségek, valamint a vízhiány között?

Ha vízhiány van, akkor vízminőségbeli probléma is van. Ilyenkor az ember arra szorul, hogy gyengébb minőségű vizet fogyasszon. Rá vannak kényszerítve a rossz minőségű vízre. Ez pedig különböző betegségeket okoz. Hasmenést, amely elég komoly elhalálózást okoz, különösen a gyerekeknél.

A másik összefüggés, a szennyvíz. Sok helyen a szennyvíz nincs elválasztva az ivóvíztől. A kettő keveredése súlyos betegségeket okoz. Nemcsak a természettől van ez így, hanem a csatornarendszer hiánya is okozza. Kb. 6 éve Ugandában, Kampalában láttam a szennyvíztisztító telepet. Megmutatták, hogy hol vannak a csatornák. Egy darab csatorna van, amely Kampala központjából folyik bele a szennyvíz tisztítóba, ez kb. a város 5%-át fedi le. Azt gondolom, hogy nincs olyan afrikai intézmény, amely ne finanszírozna meg egy ilyen nemes célt. Erre találták ki az afrikai fejlesztési bankot.

Amit problémának látok, mert sokszor azt mondják, hogy az: a korrupció. Én ebbe nem látok bele, nem tudom, hogy milyen nagyságrendben befolyásolja ezt az egészet.

12. Mit gondol, van-e összefüggés a környezet (védelem/lebomlás) és vízhiány között?

Az előbb említettem a szennyvíz kérdését. Azt gondolom, hogy ebből a szemszögből kellene megközelíteni. Véleményem szerint, majdnem ugyanaz, ha belegondolunk. Egy rossz minőségű víz tulajdonképpen nem víz. Az csak megbetegít. Igazából nem használható. És még a mezőgazdaságban sem mindenre használható. Az afrikai országokban is nagyon sok a vegyszer a szennyvízben. nem csak a fekália. A nagyvárosokban is ugyanannyi vegyszer van, a szabványokat sokszor nem tartják be. Ez mind környezetvédelmi kérdés, és persze, nagyon erős az összefüggés.

13. Mit gondol, van-e összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között?

Az a konfliktus, amely közvetlenül a víz megszerzésre irányul. Amely direkt módon, ténylegesen egy vízforrás elnyerésére irányul. Közvetlenül. Egy tényleges létező csak a direkt módon megszerzésre irányul. A Egyiptomi-Etióp konfliktus még nem nyílt konfliktus. Ha az egyiptomi hadsereg akarná, akkor lebombázná a gátat, de nem akarja.

SPECIFIKUS

1. Mit tud a Mandera háromszögről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

2. Mit tud a Mandera háromszög biztonsági helyzetéről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

3. Biztonsági helyzet + vízhiány/szegénység/túlnépesedés/etnikai probléma/vallás/egészség és betegség?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

4. Mi a legjelentősebb biztonsági kihívás a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

5. Mit gondol, mi a víz természeti erőforrás szerepe a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

6. Meg tudná röviden magyarázni a Mandera háromszög biztonsági helyzetét?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Melyek a legjelentősebb biztonsági kihívások a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Melyek azok a mutatók/mozgatórugók, amelyek vitát/feszültséget/konfliktust okoznak a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

9. Van-e szerepe a víznek (vízhiány/vízhez való hozzáférés) a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Van-e konfliktus a vízzel kapcsolatban? (Közvetlen vagy közvetett)

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

11. Van-e vita/feszültség/konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Van-e migráció a régióból, és ha igen, melyik irány? Melyek a legnépszerűbb úti célok?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

13. Mit gondolsz, ezek a konfliktusok megoldhatók-e helyi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

14. Mi a megoldás a kérdésre? A megoldás helyi/nemzeti/regionális/nemzetközi szinten?

Azt gondolom, hogy van a technológiai megközelítés is. Meg kellene erősíteni a kutatásokat. Gondolok itt arra, hogy a tengerből kinyerni az ivóvizet. A sótalanítás. Világosan van technológiai megoldás. Kismértékben van olyan technológia, hogy a párából tud vizet kinyerni. Ez nagyon ígéretes. De ez csak háztartás szintjén működik.

Jelenleg már megvalósult, de csak kevés mennyiséget tudnak nyerni. Energia, napelem kell hozzá. Ez nagyon ígéretes. Én személy szerint nem a konfliktusokban látom a megoldást, hanem a technológiai fejlesztésben.

15. Mi a megoldás?

A vízkonfliktusok megoldása technológiai fejlesztéssel lehetséges. A politikai megoldás mindig ideiglenes. A végső megoldás az a technológia. Erre nagyon sok pénzt kellene áldozni. A pénz rendelkezésre áll, csak nem ott van, ahol kellene.

Ahhoz, hogy megértsük a helyzetet, a három országban külön kell ismerni a politikai helyzetet, és akkor lehet mélységében megérteni. A történelmet is ismerni kell. Az erőviszonyok mindig változnak. Nagyon komplex.

Röviden: Vízhiány miatt nincs mezőgazdaság, van szegénység, és ezért van túlnépesedés. Logikailag helyes, de nem ennyire egyszerű. De a túlnépesedés összefügg a szegénységgel.

VIII. MELLÉKLET: INTERJÚ NIGÉRIAI ÁLLAMPOLGÁRRAL

Az afrikai vízkonfliktusok biztonsági hatásai Európára és Magyarországra

Interjú kérdések

1. Mi a neve? *Cell*
2. Mennyi idős? *24 éves*
3. Honnan származik? *Nigéria*
4. Mi az Ön nemzetisége/etnikai hovatartozása? *Nigériai*
5. Mi a szakmája? *Közgazdász üzleti szakértő*
6. Mi a legmagasabb végzettsége? *Főiskolai végzettség*
7. Milyen kötődése van a Mandera háromszöghöz?

Nem tudom pontosan, mert soha nem éltem ott, ezért különösebben nem foglalkoztam vele.

Miért? Mondana egy példát?

ÁLTALÁNOS

1. Mit gondol, van-e összefüggés az éghajlatváltozás és a vízhiány között?

A klímaváltozás valós és a vízhiány is valós, de azt gondolom, hogy a legnagyobb probléma, nemcsak a klímaváltozás, hanem inkább az emberi akarás. Vagyis arra gondolok, hogy a kormányok „nem” akarása. Azt gondolom, hogy ez a kormányok felelőssége, nekik kellene olyan intézkedéseket hozni, hogy változások legyenek. Sok afrikai országban már megtapasztalták, hogy mi a vízhiány. Nigériában ez még nem annyira súlyos probléma, de szükség lenne infrastrukturális fejlesztésekre, csatornákra, hogy a víz oda jusson, ahol szükség van rá.

A klímaváltozás is valós, de ez nem annyira látható és érezhető Afrika minden részében.

2. Mit gondol, van-e összefüggés a biztonsági helyzet és a vízhiány között?

Valamennyire köthető a biztonsági helyzet a vízhez. Bizonyos országokban és bizonyos területeken Afrikában. Valódi súlyos vízhiány csak három-négy országban van a kontinensen. Persze, amikor rossz a biztonsági helyzet, akkor nehéz infrastruktúrát építeni vagy fejleszteni. Amikor rossz a biztonsági helyzet, vagy valamiből hiány van, akkor az ilyen típusú fejlesztések az utolsók, amire az embereknek szüksége van. Néhány országban biztosan van összefüggés a vízhiány és a biztonsági helyzet között.

„Mit gondol? Ez egy olyan kérdés, mint a tyúk vagy tojás esete, hogy mi volt előbb a vízhiány és ezért van biztonsági probléma, vagy pedig előbb volt a biztonsági probléma, és ennek következménye a vízhiány?”

Nos, mind a kettő lehetséges, ez országtól és helytől függ. Az egyik esetben a konfliktus miatt nincs vízgazdálkodás, a másik esetben nincs víz, és ezért az emberek fellázadnak.

De leginkább, ahogy mondtam, az „akarásról” szól. Hogy a kormányzat akar-e a lakosságnak vizet biztosítani, vagy egyéb más dolgot, amire szüksége van. Ha van kormányzati akarás, akkor a vízhiány is megoldható.

Szóval, igen, van összefüggés.

A probléma a rossz vezetés és kevésbé a hiány. Minden megoldható és mindenre van megoldás, függetlenül attól, hogy vízhiánynak nevezik, vagy energiahhiánynak, vagy

élelmiszerhiánynak. Ez mindig a kormányzati akaráson múlik. Azon múlik, hogy kormány meg akarja-e adni az embereknek, amire szükségük van. A rossz kormányzás okozza a problémát.

3. Mit gondol, van-e összefüggés a szegénység és a vízhiány között?

Azt gondolom, hogy túlságosan leegyszerűsíti. Nagyon sok olyan ország van Afrikában, illetve a világon, ahol nagyon sok a víz. Lehet, hogy van vizük, de a víz nem iható vagy nem tudják hasznosítani, mert nincs pénzük arra, hogy megfelelő infrastruktúrát építsenek. De vannak olyan térségek, amelyeknek nincs vizük, de van pénzük. Ott ez nem probléma, hiszen ha van pénz fejleszteni, akkor építenek csővezetékkel, és a víz eljut oda, ahová kell. Vannak, ahol többszáz km-es csővezetékek vannak azért, hogy eljuttassák a vizet oda, ahol nincs. Azért, mert van pénzük. Ez a probléma megoldható vízvezetékekkel, úgy, mint az Egyesült Államokban vagy az Európai Unióban.

Ezért mondom, hogy ez mindig a vezetőség akarásán múlik. Meg akarják csinálni, és van pénzük, akkor is függ az ország földrajzi adottságaitól. Észak-Afrikában és a Szaharában ez sokkal nehezebb, Nigériában és máshol, ahol nem száraz a térség, ott könnyebb. Szóval ez csak az akarásról szól.

Szóval a szegénység és a vízhiány között van összefüggés, de nem közvetlen. Persze, mindenhez kell víz. De az a baj, ha nincs pénz a probléma megoldására. Ha van egy jól működő rendszered. Vegyük például Etiópiát. Közel van a tengerhez. Ha Etiópiának szüksége lenne vízre, és lenne jó kormányzása, a tengerből tudna vizet szerezni. Persze, ez a víz nem iható, de kezeléssel azzá tehető. Vagyis a kormány, akarással megoldhatná, hogy mindenkinek legyen iható vize, akinek kell.

Azt gondolom, hogy nem egyéni szinten kell gondolkozni. Már nem abban a korban élünk, amikor egyénként kell valamit megoldani, kormányok vannak, és tőlük függünk. Ha egy közösséget nézünk, akkor is látjuk, hogy ha megvan az akarás, akkor mindent meg tud oldani.

Afrikában igen is vannak természeti kincsek. Nincs olyan legkisebb afrikai ország sem, ahol ne lenne semmi, valami van, arany, bronz, ezüst, olaj, gyémánt, valami van. Ez azt jelenti, hogy van valami, amit el lehet cserélni. Vagyis a kormányok valódi

akarásán múlik, hogy a problémákat megoldják. Ha természeti erőforrások vannak, a pénzt elő lehet teremteni és arra költeni, amire kell, ha tényleg akarják.

4. Mit gondol, van-e összefüggés a túlnépesedés és a vízhiány között?

Nem gondolom, hogy túlnépesedés probléma lenne. Mondom még egyszer, meg kell nézni a statisztikákat. Pillanatnyilag nálunk van az egyik legmagasabb gazdasági fejlődés. Itt van a koronavírus, melyik ország tud gyógyszert, és oltást és maszkokat és egyéb árut szállítani konténerekben a világ minden pontjára?! Kína! És miért, mert ott van munkaerő. Van lakosság. A nagyszámú lakosság nem feltétlenül hátrány. Egy jól szervezett társadalom, nem feltétlenül hátrány. Ez nagy előny, mert például, ha valamit akarsz építeni, mint egy metró, akkor sokkal több embered van ásní. Az angolok is miért jöttek Afrikába? Az angol és francia vasúti hálózatot fel kellett építeni. Miért? Mert a munkaerőhiány egy probléma.

Szóval a kérdés, hogy az emberek mennyire értik meg az előnyét a nagyszámú népességnek. Előny, ha tudják, hogy hogyan lehet használni. És hátrány, ha nem tudják használni.

„Szóval a túlnépesedés nem probléma? A kérdés, hogy hogyan gazdálkodnak vele?”

Igen, a vezetés, a megfelelő vezetés a kérdés. Mennyire akarják ezt kiaknázni, és hogy szervezik az egészet. Akarnak-e dolgozni? Akarják-e, hogy dolgozzanak? Az embereket a megfelelő irányba kell állítani. Azt gondolom, hogy Nigéria lenne a követendő példa Afrikában. Észak-Nigériához közel van a Szahara. Vagyis eredetileg ott nincs víz. Közép-Nigériából háromszáz kilométer hosszan fut a vezeték Észak-Nigériába, és így jut el oda a víz. Dél-Nigéria hiába van közel a tengerhez, van, ahol kevesebb a víz, mint Észak-Nigériában, mert oda van vezeték. Ha északon megnyitod a csapot, jön belőle a víz. Mert meg volt a vezetőségben az akarás, és megértették, hogy ez mennyire fontos, hogy építsenek vezetéseket. Ezzel ellentétben Dél-Nigériában, ahol amúgy van víz, vannak, akik vezetékes víz nélkül élnek. Ezért mondom, hogy nem lehet mindent a központi kormány nyakába varrni, a nemzeti kormányoknak óriási jelentősége van.

Amit látunk Kenyában, Szomáliában, Eritreában és egyéb helyeken, ezt mi (Nigériában) mind megtapasztaltuk. A lakosság száma a legmagasabb Nigériában. Kétszázmillió ember él, sehol nem él ennyi ember Afrikában. Etiópiában él a második legtöbb ember, de csak a fele a lakoságnak. Százmillió. És Egyiptom... Egyiptom egy

száraz terület a Vörös-tenger mellett. Ők el tudnák juttatni a vizet a lakossághoz, de ehhez akarás kellene a kormányzat részéről.

Szóval a munkaerő egy előny, semmikép nem hátrány. Az, hogy Nigéria még sem fejlődik annyira, pedig minden adott lenne hozzá, az a jó kormányzás hiánya. Ez a legnagyobb probléma egész Afrikában. A kormányok nem fejlesztenek, és nem modernizálnak, és teszik hatékonytá a gazdálkodást.

Igen, hátrányt és hiányt generál, ha nem tudják kiaknázni, hiszen nincs elég erőforrásod etetni az embereket. Egy szervezetlen munkaerő az nem produktív, csak fogyaszt, de nem termel, ezért kell a jó vezető és a megfelelő társadalmi szervezés. Semmilyen országban nem akarják csökkenteni a lakosság számát, mindenhol csak növelni szeretnék. Magyarország és Ausztria is azért próbál külföldről hozni munkaerőt.

5. Mit gondol, van-e összefüggés a migráció és a vízhiány között?

Nem tudom pontosan elmagyarázni, hogy mi az összefüggés a migráció és a vízhiány között. Természetesen, ha elmész egyik helyről a másikra, ez történhet az országon belül is, de minden mozgásnak van következménye. Lehet, hogy vannak országok, ahol ez súlyos probléma, hogy nincs víz, nincs mit inni vagy nem tudsz főzni, de azt gondolom, hogy a mai szervezeten működő világban, azért elmenni külföldre, mert nincs víz, ez nem igaz. Történelmileg, évszázadok óta ez a probléma bizonyos térségekben fennállt. Biztosan vannak egyedi esetek, de nem gondolom, hogy tömegjelenség. Ha van elvándorlás a vízhiány miatt, akkor nagyon helyi szinten, egyik faluból a másikba. Ez inkább lokális jelenség.

Nem tudok róla, hogy Afrikában egy egész közösség azért vándorol el egy másik helyre, mert nincs víz. Nigériában biztosan nem vándorol valaki el, azért, mert nincs víz. Amit tudok biztosan, hogy akik sokat vándorolnak azok a fulanik. Ők, azok, akik állattartással foglalkoznak. A szarvasmarhának mindig zöld területre van szüksége. Szóval a száraz szezonban továbbállnak. Járnak országról országra. Ilyenfajta ideiglenes migráció létezik Nigériában persze.

A kérdés itt is a vízgazdálkodás. Ez a legnagyobb probléma. Ha valakinek el kell hagynia az otthonát a víz miatt, az a rossz vezetés és rossz vízgazdálkodás eredménye.

Afrikában általában mindenhol két évszak van, a száraz és esős. Ez azt jelenti, hogy van hat hónap esőzés. El kell képzelni olyan víztározókat, amiben öt-tíz-húsz millió gallon víz is elfér. Szóval lehetséges sok vizet eltárolni az esős évszak alatt és abból gazdálkodni a száraz évszakban. A vízzel ugyanúgy lehet gazdálkodni, mint ahogy az elektromos árammal is. Infrastruktúra kell hozzá, vezetékek. A víz is szállítható bárhová. Szóval a vízgazdálkodás a legnagyobb probléma Afrikában, ezért van vízhiány. Ez sokkal nagyobb probléma, mint a klímaváltozás. Persze, a klímaváltozás is hozzájárul, de ez kb. 10%, a 90%-a a problémának a nem megfelelő vízgazdálkodás.

6. Mit gondol, van-e összefüggés a vízgazdálkodás és a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Mit gondol, van-e összefüggés a politikai instabilitás és a vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Mit gondol, van-e összefüggés a vallás és a vízhiány között?

Mi az összefüggés? Minden vallású ember használ vizet Afrikában. A két legnagyobb vallás Afrikában az iszlám és a kereszténység. Mind a kettő használ vizet. Soha nem hallottam róla, hogy a muszlimok vagy keresztények több vizet használnak. Vagy arról, hogy a két közösség a víz miatt veszett volna össze. Nem köthető össze a víz és vallás, kivéve, amikor már eleve van egy vallási konfliktus, akkor lehet, hogy a víz is téma lenne. De a valláshoz, magához nincs köze a víznek vagy vízfogyasztásnak.

9. Mit gondol, van-e összefüggés a nemzetközi kapcsolatok és a vízhiány között?

A nemzetközi együttműködés rendkívül fontos a vízgazdálkodással összefüggésben. Ha jó a nemzetközi együttműködés, akkor jól tud működni. Rendkívül fontos a jó együttműködés a szomszédokkal. A jó viszony a sikeres tárgyalások és egyeztetések alapja.

A vízügyi és vízgazdálkodási kérdések ugyanúgy, mint a határkérdések az afrikai országokban a központi vagy szövetségi kormányokhoz tartoznak, szóval ebben a kérdésben magas szinten van a felelősség és a feladat. Van, amikor két ország között van, amikor regionális szinten kell megoldani ezeket a problémákat. Jó példa az ECOWAS, aki jelentős szerepet játszik a vízügyi tárgyalásokban és egyeztetésekben a térségben. Ez leginkább regionális kérdés, nem az Afrikai Unió szintje.

10. Mit gondol, van-e összefüggés az etnikai kérdés és a vízhiány között?

A Bakassi-kérdés nagy feszültség volt Nigéria és Kamerun között. De itt az emberek számára ez nem törzsi kérdés, hanem határozottan a nigériai és kameruni identitásról szólt, valamint a nemzetiségről és az állampolgárságról. Őszintén, az is fontos kérdés, hogy hasznosabb számukra egy nigériai útlevél, mint egy kameruni. Szóval ennek van egy ilyen praktikus oka is.

11. Mit gondol, van-e összefüggés az egészség és a betegségek, valamint a vízhiány között?

Azt gondolom, hogy van összefüggés. A vízhiány igen is okoz betegségeket és fertőzéseket. Vannak bizonyos részei Afrikának, ahol szárazság van. Az állóvizek vízszintje csökken, és nem mozog, és ekkor jönnek a különböző rovarok és moszkítók. Ha nincs folyóvíz, akkor száz százalék, hogy megjelennek a moszkítók, és elkezdik terjeszteni a betegségeket.

Kolera és egyéb más betegség is mind a tiszta ivóvíz hiányához köthető. Itt nem a vízhiányról van szó, hanem inkább a vízhez való hozzáférés hiányáról. A probléma tehát nem is feltétlenül a vízhiány, hanem a vízhez való hozzáférés. Nigéria bizonyos részein, ahol jelentős az olajtermelés, megtörtént, hogy az emberek megbetegedtek, mert olaj került a talajvízbe, és olajjal és más méreggel szennyezett vizet ittak. Szóval hiába voltak vizek, ha azok mérgezetek voltak.

A halak ugyan úgy megbetegedtek, amiket a halászok kifogtak, maj ezeket megették az emberek, és ők is megbetegedtek. Mindezt azért, mert a helyi kormány nem végezte jól a munkáját, és nem tette azt, ami a dolga. Szóval ez nem csak vízhiány, hanem vízgazdálkodás.

12. Mit gondol, van-e összefüggés a környezet (védelem/lebomlás) és vízhiány között?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

13. Mit gondol, van-e összefüggés a vízkonfliktusok és a vízhiány között?

Persze, vannak. Például a Niger-delta környékén. A helyiek megtámadják a különböző kormányzati infrastruktúrákat. Itt nem csak vízről, de más természeti erőforrásokról is beszélek, mint például a nyersolaj. A lényeg, hogy mivel a helyi csoportok tönkretesznek mindent, ezért ennek következménye, hogy nem lesz szolgáltatásuk sem,

nem lesz tiszta vizük, mert tönkre teszik a vezetékeket. Ez az egyik legnagyobb probléma, az ivóvízhiány, illetve a szennyezett víz, amivel nem lehetséges öntözni vagy nem lehet mezőgazdaságban felhasználni.

SPECIFIKUS

1. Mit tud a Mandera háromszögről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

2. Mit tud a Mandera háromszög biztonsági helyzetéről?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

3. Biztonsági helyzet + vízhiány/szegénység/túlnépesedés/etnikai probléma/vallás/egészség és betegség?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

4. Mi a legjelentősebb biztonsági kihívás a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

5. Mit gondol, mi a víz természeti erőforrás szerepe a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

6. Meg tudná röviden magyarázni a Mandera háromszög biztonsági helyzetét?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

7. Melyek a legjelentősebb biztonsági kihívások a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

8. Melyek azok a mutatók/mozgatórugók, amelyek vitát/feszültséget/konfliktust okoznak a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

9. Van-e szerepe a víznek (vízhiány/vízhez való hozzáférés) a Mandera-háromszögben?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

10. Van-e konfliktus a vízzel kapcsolatban? (Közvetlen vagy közvetett)

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

11. Van-e vita/feszültség/konfliktus a vízhez való hozzáférés miatt?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

12. Van-e migráció a régióból, és ha igen, melyik irány? Melyek a legnépszerűbb úti célok?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

13. Mit gondolsz, ezek a konfliktusok megoldhatók-e helyi szinten?

Megjegyzés: Az interjúalany konkrétan erre a kérdésre nem válaszolt.

14. Mi a megoldás a kérdésre? A megoldás helyi/nemzeti/regionális/nemzetközi szinten?

Nagyon könnyű ujjal mutogatni a központi kormányra (Nigériában). Szövetségi rendszer van, ami azt jelenti, hogy tartományi kormányok is vannak. Bizonyos projektek, mint a vízgazdálkodás, szövetségi projektek. Szóval a vízhiány a szövetségi kormány hatásköre. De a központi kormány az egész országgal foglalkozik, ez pedig inkább helyi vagy regionális probléma.

Szóval ez a kérdés függ az állami berendezkedéstől, hogy melyik országról beszélünk. Pl. Nigériában, ahol a törvények szerint bizonyos beruházásokat csak a szövetségi, központi kormány végezhet. Egyrészt csak a központi kormánynak van a megfelelő anyagi lehetősége, másrészt egyszerűen a regionális kormány nem hajhat végre bizonyos fejlesztéseket.

De a vízzel más a helyzet, a vízzel kapcsolatban a központi, a regionális és a helyi önkormányzatok is fejleszthetnek. Szóval ez nem csak a központi kormány, ez minden szintű kormánynak, és minden szintű vezetésnek a felelőssége. Valamint a másik fontos szempont, hogy az emberek is akarják. Így nem csak a vezetés, de az emberek is kellenek hozzá.

Talán a központi kormány túl messze van a problémától, a helyi kormányzatoknak nincs elég erőforrása és lehetősége megoldani a problémát, szóval a középső szint a

nemzeti kormányok lennének erre a legalkalmasabbak és leghatékonyabbak. De ez csak Nigéria esetében van így.

Például a szomszédos országban, Ghánában az elnök nevezi ki a tartományok vezetőit, ezáltal minden erőforrás a központi kormánytól függ. Vagyis sokkal centralizáltabb. Minden ilyen projektben a központi kormány a kulcs. Szerintem az afrikai országok 50-60%-ában is ugyanígy működik.

Szóval egy olyan rendszerben, ahol a központi kormánynak van abszolút hatalma, ott ez a kérdés is oda tartozik. Ez Nigéria esetében van így, hogy minden szint érintett és a rossz vezetés bármelyik szinten megjelenhet.

15. Mi a megoldás?

Az a véleményem, hogy az összes kérdés, ami itt van ezen a papíron, minden arról szól nincs valami. Ezt látni a TV-ben, hogy az emberek éheznek, vagy az emberek szegények, vagy úgy tekintenek az afrikaira, hogy nekik szükségük van segítségre. „Afrikában nincs víz, Afrikában nincs ez, nincs az” Ez mind nonszensz. Afrikában nincs hiány. Itt bőség van mindenből, van föld, van víz, van ásványkincs, minden van óriási mennyiségben. Ami nincs, az a megfelelő vezetőség. Nincsenek fiatal vezetők. Hiába minden feltétel adott, hiányzik a valódi politikai akarat, hogy megoldják a problémákat.

FELHASZNÁLT IRODALOM

KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK, CIKKEK

1. ABDALLA, Bujra: *African Conflicts – Their causes and their political and social environment*. – Development Policy Management Forum, 2002.
2. ABEBE, M. A.: *Climate change, gender inequality and migration in East Africa*. – In. Washington Journal of Environmental Law and Policy, 2014. 4. sz. – p. 104-140. – Online elérhető: <https://digital.lib.washington.edu/dspace-law/bitstream/handle/1773.1/1359/4WJELP104.pdf;sequence=1> (Letöltve: 2021. október 20.)
3. ACHOU, A.: *Országok és etnikumok a Száhel-övezetben*. – In. Acta Historica, 2017. 41. évf. 12. sz. – p. 203-9. – Online elérhető: <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/acthist/article/view/31646> (Letöltve: 2021. november 24.)
4. ADMASSU, H., GETINET, M., THOMAS, T.S., WAITHAKA, M., KYOTALIMYE, M.: *East African Agriculture and Climate Change – Chapter 6 – Ethiopia*. – In. Research Summaries, Washington: International Food Policy Research Institute, 2012. – Online elérhető: <https://cgspace.cgiar.org/handle/10568/34889> (Letöltve: 2021. október 20.)
5. AKUMU Olivia: *Forced and Mixed Migration Dynamics in the East and Horn of Africa*. – In. Bundeszentrale für politische Bildung, 2020. április 16. Online elérhető: <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/laenderprofile/306382/east-and-horn-of-africa> (Letöltve: 2021. október 20.)
6. ALEXANDER, W. J. R.: *Science, history, and the Kasikili Island dispute*. – In. South African Journal of Science, 1999. 95. évf. 8. sz. – Online elérhető: https://journals.co.za/doi/10.10520/AJA00382353_8351 (Letöltve: 2021. október 20.)
7. ALI, Faisal: *Returning to the Stage: Egypt's Initiatives May Reshape East African Geopolitics*. – In. Politics Today, 2021. június 22. – Online elérhető: <https://politicstoday.org/egypt-ethiopia-sudan-reshaping-east-african-geopolitics/> (Letöltve: 2021. november 24.)
8. AMARAL, Ernesto F. L.: *Theories of Migration*. – 2020. – Online elérhető: <http://www.ernestoamaral.com/docs/soci647-20fall/Lecture02.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

9. ARIYANTO, A., HORNSEY, M. J., GALLOIS, C.: *United we stand – Intergroup conflict moderates the intergroup sensitivity effect.* – In. *European Journal of Social Psychology*, 2009.
10. ASHTON, Peter J. – TURTON, A. R.: *Water and Security in Sub-Saharan Africa – Emerging Concepts and their Implications for Effective Water Resource Management in the Southern African Region.* Chapter 55 – In. BRAUCH, H. G., GRIN, J., MESJASZ, C., BEHERA, N. C., CHOUROU, B., SPRING, U. O., LIOTTA, P. H., KAMERI-MBOTE, P. (szerk.): *Globalisation and Environmental Challenges – Volume II.* – Berlin: Springer-Verlag, 2009.
11. ASHTON, Peter J., RAMASAR, Vasna J.: *Water and HIV/AIDS – Some strategic considerations for southern Africa.* – In. TURTON, A. R. (szerk.), HENWOOD, R. (szerk.): *Hydropolitics in the Developing World – A Southern African perspective.* – Pretoria: African Water Issues Research Unit (AWIRU) and International Water Management Institute (IWMI), 2002.
12. ASHTON, Peter J., HAASBROEK, Bennie: *Water demand management and social adaptive capacity – A South African case study.* – In. TURTON, A. R. (szerk.), HENWOOD, R. (szerk.): *Hydropolitics in the Developing World – A Southern African perspective.* – Pretoria: African Water Issues Research Unit (AWIRU) and International Water Management Institute (IWMI), 2002.
13. ASHTON, Peter J., SEETAL A.: *The challenges of water resource management in Africa.* – In. BAIJNATH, H. (szerk.), SINGH, Y (szerk.): *The Rebirth of Science in Africa.* – Pretoria: Umdaus Press, 2002.
14. ASHTON, Peter J.: *Dispute and Conflicts over Water in Africa.* – In. MLAMBO, N. (szerk.): *Violent Conflicts, Fragile Peace: Perspectives on Africa's Security.* – London: Adonis and Abbey. – Online elérhető: https://watermanagement.unilink.it/wp-content/uploads/2018/03/2.1-Ashton_d1_2007.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
15. ASHTON, Peter J.: *Southern African water conflicts – Are they inevitable or preventable?* – In: *Water Wars – Enduring Myth or Impending Reality.* – In: SOLOMON, H. (szerk.), TURTON, A. R. (szerk.): *Africa Dialogue Monograph Series, No. 2. The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes (ACCORD).* – Durban, South Africa, 2000.
16. ASHTON, Peter J.: *Avoiding conflicts over Africa's water resources.* – In. *Ambio*, 2002. 31. évf. 3. sz. – p. 236-242.

17. BENJAMINSEN, T. A.: *Why do pastoralists in Mali join jihadist groups? A political ecological explanation.* – In. *The Journal of Peasant Studies*, 2019. 46. évf. 1. sz. – p. 1-20.
18. BESENYŐ János, MAYER Ádám: *Boko Haram in Context: The Terrorist Organizations' Roots in Nigeria's Social History.* – In. *Defence Against Terrorism Review*, 2015. 7. évf. 1. sz. – p. 47-58. – Online elérhető: http://www.coedat.nato.int/publication/datr/volume10/04-BokoHaraminContext_TheTerroristOrganizations_RootsinNigeriasSocialHistory.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
19. BESENYŐ János, MILETICS Péter: *Országismertető Egyiptom.* – Bp.: MH Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár, 2013. – Online elérhető: http://real.mtak.hu/83767/1/orszagismerteto_egyiptom.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
20. BESENYŐ János, MILETICS Péter: *Országismertető Mali.* – Bp.: MH Geoinformációs Szolgálat, 2013. – Online elérhető: <http://mek.oszk.hu/12900/12973/12973.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
21. BESENYŐ János: *Dárfúr a lángoló tartomány – Az Afrikai Unió szudáni missziójának története.* – Pécs: Publikon, 2016.
22. BESENYŐ János: *Magyar katonai és rendőri műveletek az afrikai kontinensen 1989-2019.* – Bp.: Óbudai Egyetem, Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar, Biztonságtudományi Doktori Iskola, 2019. – Online elérhető: http://real.mtak.hu/100069/1/dr.BesenyoJanoskonyv_teljes_WEB.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
23. BESENYŐ János: *Security preconditions – Understanding migratory routes.* – In. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2016. 6. évf. 1. sz. – p. 5-26.
24. BFV: *Annual Report of German Office for the protection of the Constitution.* – 2005.
25. BINDER, A. R., DALRYMPLE, K. E., BROSSARD, D., SCHEUFELE, D. A.: *The Soul of a Polarized Democracy – Testing Theoretical Linkages Between Talk and Attitude Extremity During the 2004 Presidential Election.* – In. *Communication Research*, 2009. 36. évf. 3. sz. – p. 315-340.
26. BISWAS, Arun Kumar: *Management of International Water – Problems and Perspective.* – Paris: UNESCO, 1993.
27. BLAKE, Robert R., MOUTON, Jane S.: *The Managerial Grid.* – Gulf Publishing Company, 1984.
28. BODA József: *A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században – Doktori (PhD) értekezés.* – Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi

- Egyetem, 2006. – Online elérhető:
http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2007/boda_jozsef.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
29. BODIAN, Mamadou, TOBIE, Aurélien, MARENDING, Myriam: *The Challenges Of Governance, Development And Security In The Central Regions Of Mali*. – In. SIPRI Insights on Peace and Security, 2020. 4. sz. – p. 10
 30. BORETTI, Alberto, ROSA, Lorenzo: *Reassessing the projections of the World Water Development Report*. – In. Nature, 2019. július 31. – Online elérhető:
<https://www.nature.com/articles/s41545-019-0039-9> (Letöltve: 2021. október 20.)
 31. BROCK, Lothar: *Security Through Defending the Environment – An Illusion?* – In. BOULDING, E. (ed.): *New Agendas for Peace Research – Conflict and Security Re-examined*. – London: Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1992. – p. 79-102.
 32. BROECKER, Wallace: *Unpleasant surprises in the greenhouse?* – In. Nature, 1987. 328. évf. 6126. sz. – p. 123-126.
 33. BROWN, Lester: *Reexamining the World Food Prospect*. – In. Worldwatch Institute, State of the World 1989. New York, 1989. – p. 41-58.
 34. BÚR Gábor: *Afrika 1789-1890*. – In. VADÁSZ Sándor (szerk.): *A 19. századi egyetemes történelem 1789-1914 – Európa és az Európán kívüli országok*. – Bp.: Osiris Kiadó, 2011. – p. 621-629.
 35. BUZAN, Barry, WAEVER, Ole, WILDE, Jaap de: *Security: New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publisher, Boulder, 1998. – p. 21.
 36. BUZAN, Barry: *People, States and Fear – An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. – London: Lynne Rienner Publisher, Boulder, 2007. – p. 44-53.
 37. CHARLESWORTH, W. R.: *Co-operation and Competition – Contributions to an Evolutionary and Developmental Model*. – In. International Journal of Behavioral Development, 1996. – p. 25-38.
 38. CHOUCRI, Nazli – NORTH, Robert C.: *Population and insecurity – National perspectives and global imperatives*. – 1993. – p. 229. – Online elérhető:
<https://nchoucri.mit.edu/sites/default/files/documents/%5BChoucri%2C%20North%5D%201993%20Population%20and%20%28In%29Security.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
 39. CHRISTIE, Frances – HANLON, Joseph: *African Issues – Mozambique and the Great Flood of 2000*. – Bloomington: The International African Institute, Indiana University Press, 2001.
 40. CLAUSEWITZ, Carl von: *A háborúról*. – Bp.: Zrínyi Kiadó, 2013.

41. COLLELO Thomas: *Chad: A Country Study*. – Washington: GPO for the Library of Congress, 1988. – Online elérhető: <http://countrystudies.us/chad/15.htm> (Letöltve: 2021. október 20.)
42. COMOLLI, Virginia: *The evolution and impact of Boko Haram in the Lake Chad Basin*. – In. Humanitarian Practice Network, 2017. október. – Online elérhető: <https://odihpn.org/magazine/the-evolution-and-impact-of-boko-haram-in-the-lake-chad-basin/> (Letöltve: 2021. október 20.)
43. CONLEY, Allan H.: *A synoptic view of water resources in southern Africa*. – In. Proceedings of the Conference of the Southern Africa Foundation for Economic Research on Integrated Development of Regional Water Resources, Nyanga, Zimbabwe, 1995. – p. 32.
44. COOK Kerry H: *Climate Change Scenarios and African Climate Change*. – In. Climate Science, 2018. január 24. – Online elérhető: <https://oxfordre.com/climatescience/view/10.1093/acrefore/9780190228620.001.0001/acrefore-9780190228620-e-545> (Letöltve: 2021. október 20.)
45. CORCORAN, Bill: *In Kenya, scarcity and drought are driving two tribes to go to war*. – In. The Irish Times, 2016. július 30. – Online elérhető: <https://www.irishtimes.com/news/world/africa/in-kenya-scarcity-and-drought-are-driving-two-tribes-to-go-to-war-1.2739297> (Letöltve: 2021. október 20.)
46. CRISIS GROUP: *Kenya – Al Shabab: Closer to Home*. – Online elérhető: <https://www.crisisgroup.org/africa/horn-africa/kenya/kenya-al-shabaab-closer-home> (Letöltve: 2021. október 20.)
47. CSATLÓS Fruzsina: *A menekültek helyzetének kezelése válságövezetekben civil és katonai eszközökkel – Doktori (PhD) értekezés*. – Bp.: Nemzeti Közszerológati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, 2021. – p. 34-44.
48. CSATLÓS Fruzsina: *A vegyes migráció és az UNHCR 10 pontos cselekvési tervének alkalmazhatósága a libiai menekültek esetében*. – In. Nemzetbiztonsági Szemle, 2014. 2. évf. 2. sz. – p. 12-13. – Online elérhető: http://epa.oszk.hu/02500/02538/00003/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_02_005-027.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
49. CSATLÓS Fruzsina: *Az afganisztáni menekültek problémájának kezelése civil és katonai eszközökkel*. – In. Szakmai Szemle, 2015. 3. sz. – p. 73-74.
50. CSUKONYI Csilla: *A társas orientáció (individualizmus és kollektívizmus) és a „cultural trade-off” hipotézis tudatos alkalmazhatóságának vizsgálati lépései – Magunkért legyünk vagy másokért; vagy mások legyenek értünk? – Doktori (PhD) értekezés*. – Debrecen: Debreceni Egyetem BTK, 2008. – p. 9-10.

51. DEUTSCH, Morton, KRAUSS, Robert M.: *The effect of threat upon interpersonal bargaining*. – In. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1960. – p. 181-189.
52. DEUTSCH, Morton: *A Theory of Co-operation and Competition*. – In. *Human Relations*, 1949. – p. 129-152.
53. DEUTSCH, Morton: *Educating for a peaceful world*. – In. *American Psychologist*, 1993. 48. évf. 5. sz. – p. 510-517.
54. DOBOS Attila Csaba: *Precíziós növénytermesztés*. – Debrecen: Debreceni Egyetem, 2013. – Online elérhető: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2011-0085_precizios_novenytermesztes/ch01.html (Letöltve: 2021. október 20.)
55. DODGE, Kenneth A., NEWMAN, Joseph P.: *Biased decision-making processes in aggressive boys*. – In. *Journal of Abnormal Psychology*, 1981. 90. évf. 4. sz. – p. 375-379.
56. DURHAM, William: *Scarcity and Survival in Central America: The Ecological Origins of the Soccer War*. – Redwood City: Stanford University Press, 1979.
57. FALKENMARK, Malin: *Fresh Waters as a factor in Strategic Policy and Action*. – In. WESTING, A. H.: *Global Resources and International Conflict – Environmental Factors in Strategic Policy and Action*. – Solna: Stockholm International Peace Research Institute, 1986. – p. 85-113.
58. FALKENMARK, Malin: *Planning of Africa's land/water future: Hard or soft landing?* – In. *Ambio*, 2021. március 14. – Online elérhető: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-021-01527-9#Fig2> (Letöltve: 2021. október 20.)
59. FALKENMARK, Malin: *The massive water scarcity now threatening Africa – Why isn't it being addressed?* – In. *Ambio*, 1989. 18. évf. 2. sz. – p. 112-118.
60. FARMAN, Joe, GARDINER, Brian, SHANKLIN, Jon: *Large Losses of Total Ozone in Antarctica Reveal Seasonal ClO/NO Interaction*. – In. *Nature*, 1985. 315. évf. 6016. sz. – p. 207-210.
61. FISKE, Susan T.: *Társas Alapmotívumok*. – Bp.: Osiris Kiadó, 2006.
62. FULLER, Thomas: *Gnomologia, Adagies and Proverbs, Wise Sentences and Witty Sayings, Ancient and Modern, Foreign and British (1732)*. – Kessinger Publishing, LLC, 2003.
63. GALATY, John: *Vue sur la violence: les frontières du conflit pastoral au Kenya*, – In. *Anthropologie et sociétés*, 2002. 26. évf. 1. sz. – p. 107-126.
64. GAZDAG Ferenc, REMEK Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. – Bp.: Dialóg Campus Kiadó, 2018. – Online elérhető: <https://nkerepo.uni->

nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12604/web_PDF_EKM_Biztonsagi_tanulmanyok_alapjai.pdf?sequence=1 (Letöltve: 2021. október 20.)

65. GAZDAG Ferenc: *Biztonságpolitika*. – Bp.: SVKH, 2001. – p. 31
66. GHEBREZGABHER M.C., YANG T., YANG: X. *Long-Term Trend of Climate Change and Drought Assessment in the Horn of Africa*. – In. *Advances in Meteorology*, 2016. p. 1-12. Online elérhető: <https://www.scilit.net/article/75e0b86e8f113bf66c130a31afbb6c33> (Letöltve: 2021. október 20.)
67. GLASER, S. M., HENDRIX, C. S., FRANCK, B., WEDIG, K., KAUFMAN, L.: *Armed conflict and fisheries in the Lake Victoria basin*. – In. *Ecology and Society*, 2019. 24. évf. 1. sz. – p. 25.
68. GLEDITSCH, Nils Petter: *Environmental Conflict – Neomalthusians vs. Cornucopians, Security and Environment in the Mediterranean*. – Berlin: Springer-Verlag, 2003. – p. 477-485.
69. GLEICK, Peter: *Climate Change – Climate change, hydrology, and water resources*. – In. *Review of Geophysics*, 1989. 27. évf. 3. sz. – p. 336.
70. GLEICK, Peter: *The World's Water 1998-1999 – Biennial Report on Freshwater Resources*. – Washington DC: Island Press, 1998. – p. 217.
71. GLIED Viktor: *Vízkonfliktusok – Küzdelem egy pohár vízért*. – Pécs: Publikon Kiadó, 2009.
72. GLIED Viktor: *Vízkonfliktusok Afrikában*. – Online elérhető: http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/718_1.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
73. GURR, Ted: *On the political consequences of scarcity and economic decline*. – In. *International Studies Quarterly*, 1985. 29. évf. 1. sz. – p. 51-75.
74. HALL, Ethan L.: *Conflict for Resources – Water in the Lake Chad Basin*. – 2009. – Online elérhető: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a505231.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
75. HAMPSON, Fen: *The Climate for War*. – In. *Peace and Security*, 1988. 3. évf. 3. sz.
76. HARO, Abdul Ebrahim Haro: *Security and Pastoral Conflicts In Northern Kenya – A case study of the Manderu Triangle*. – Nairobi: University of Nairobi, 2010.
77. HARTMANN, Elizabeth: *Strategic Scarcity: The Origins and impact of environmental conflict ideas*. – London: Development Studies Institute. London School of Economics and Politics Science.

78. HAWLEY, Patricia H.: *The Ontogenesis of Social Dominance – A Strategy-Based Evolutionary Perspective*. In. *Developmental Review*, 1999. 19. évf. 1. sz. – p. 97-132.
79. HEILBRONER, Robert: *An Inquiry into the Human Prospect*. – New York: Norton, 1980. – p. 39.
80. HENDRIX C.S., SALEHYAN I.: *Climate change, rainfall, and social conflict in Africa*. – In. *Journal of Peace Research*, 2012. – Online elérhető: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022343311426165> (Letöltve: 2021. október 20.)
81. HEURLIN, Bertel – KRISTENSEN: *International Security, International Relations, Vol II*. – Copenhagen: Danish Institute of International Affairs, 2009. – p. 172-213. – Online elérhető: <https://www.eolss.net/sample-chapters/C14/E1-35-04-02.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
82. HOMER-DIXON Thomas F., BOUTWELL Jeffrey H., RATHJENS, George W.: *Environmental Change and Violent Conflict*. – In. *Scientific American*. 1993. – p. 38-45. – Online elérhető: <https://homerdixon.com/wp-content/uploads/2017/08/Environmental-Change-and-Violent-Conflict.pdf> (Letöltve: 2021.11.24.)
83. HOMER-DIXON, Thomas F.: *Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases*. – In. *Peace and Conflict Studies Program, University of Toronto International Security*. 1994. 9. évf. 1. sz. – p. 6-7.
84. HOMER-DIXON, Thomas: *On threshold – Environmental Change as Causes of Acute Conflict*. – In. *International Security*, 1991. 16. évf. 2. sz. – p. 76-116. – Online elérhető: <https://www.clisec.uni-hamburg.de/en/pdf/data/homer-dixon-1991-on-the-threshold.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
85. HOYLE, R. H., PINKLEY, R. L., INSKO, C. A.: *Perceptions of Social Behavior – Evidence of Differing Expectations for Interpersonal and Intergroup Interaction*. – In. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1989. 15. évf. 3. sz. – p. 365-376.
86. HUDSON Heidi: *Resource based conflict: water (in)security and its strategic implications*. – In. Solomon, H. (szerk.): *Sink or Swim? Water, Resource Security and State Co-operation*. – ISS Monograph Series No. 6, Institute for Security Studies, Halfway House, South Africa. 1996.
87. INTERNATIONAL CENTRE FOR STUDY OF RADICALISATION: *Criminal Pasts, Terrorist Futures – European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus*. – 2016. – Online elérhető: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2016/10/ICSR-Report->

- [Criminal-Pasts-Terrorist-Futures-European-Jihadists-and-the-New-Crime-Terror-Nexus.pdf](#) (Letöltve: 2021. október 20.) – p. 26.
88. INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE: *Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria*. – 2002. – Online elérhető: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?pr=294&code=cn&p1=3&p2=3&p3=6&case=94&k> (Letöltve: 2021. október 20.)
89. IOM: *East Africa and the Horn of Africa*. – Online elérhető: <https://www.iom.int/east-africa-and-horn-africa> (Letöltve: 2021. október 20.)
90. IOM: *Key Migration Terms* – Online elérhető: <https://www.iom.int/key-migration-terms> (Letöltve: 2021. október 20.)
91. IOM: *Perspectives on migration, environment and climate change*. – Online elérhető: http://publications.iom.int/system/files/pdf/meccinfosheet_climatechangeactivities.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
92. IPCC: *AR5 Climate Change 2014 – Mitigation of Climate Change*. – Online elérhető: <https://www.ipcc.ch/report/ar5/wg3/> (Letöltve: 2021. október 20.)
93. JACKSON, Robert, SORENSEN, Georg: *Introduction to international relations – Theories and approaches*. Oxford - Oxford University Press, 2005. – p. 62-74.
94. JACOBSON, Jodi: *Environmental Refugees – A Yardstick of Habitability*. – In. Worldwatch Paper, 1988. 86. sz. – Washington DC: Worldwatch Institute. – p. 38.
95. JANETOS, Anthony C.: *The Vulnerability of Energy Infrastructure to Sea-Level Rise and Climate Variability and Change*. – Online elérhető: https://www.energy.senate.gov/public/index.cfm/files/serve?File_id=0f857008-bd2c-4fb5-a5ee-ed1f6c04fa56 (Letöltve: 2021. október 20.)
96. KAISER Ferenc: *A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai I*. – In. Nemzet és Biztonság, 2011. 4. évf. 8. sz. – p. 27-36. – Online elérhető: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kaiser_ferenc-a_tulnepesedes_es_globalis_biztonsagi_kihivasai.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
97. KAISER Ferenc: *A túlnépesedés és globális biztonsági kihívásai II*. – In. Nemzet és Biztonság, 2011. 4. évf. 9. sz. – p. 15-27. – Online elérhető: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/kaiser_ferenc-a_tulnepesedes_es_globalis_biztonsagi_kihivasai_ii.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
98. KAISER Ferenc: *A túlnépesedés, mint a globális migráció fő kiváltó oka*. – In. Felderítő Szemle, 2015. 14. évf. 4. sz. – p. 142-145. – Online elérhető: <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-4.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

99. KAYOMBO, Sixtus: *Lake Victoria – Experience and Lessons Learned Brief*. – Online elérhető: <https://www.ais.unwater.org/ais/aism/getprojectdoc.php?docid=3400> (Letöltve: 2021. október 20.)
100. KIRMANI Syed S.: *Water, peace and conflict management – The experience of the Indus and Mekong basins*. – In: *Water International*, 15. sz. 1990. – p. 200-205.
101. KIS-ÁLMOS Péter, BESENYŐ János, RESPERGER István: *Országismertető Szomália*. – Bp.: MH Összhaderőnemi Parancsnokság Tudományos Tanács, Székesfehérvár, 2010.
102. KIS-BENEDEK József: *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus*. – Bp.: Zrínyi kiadó, 2016.
103. KONA, Sam: *Contemporary Pastoralist Conflicts in Kenya: Nature, Dynamics, Trends and Transformation*. – In: Draft Research Proposal submitted to the Development Policy Management Forum, Addis Ababa, 2005.
104. KOVÁCS Gábor: *A népesedés elmélete*. – In: *Társadalomtudományi és gazdaságtörténeti kutatások IV*. – Debrecen: Hegedüs és Sándor Könyvkiadóhivatal, 1908. – p. 15-28.
105. KRAMER, Roderik M., BREWER, Marlynn: *Effects of group identity on resource use in a simulated commons dilemma*. – In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1984. 46. évf. 5. sz. – p. 1044-1057.
106. LE STER, Marine: *Conflicts over water around Lake Turkana armed violence between Turkana and Dassanetch*. – In: *HAL Open Science*, 2011. ref. no. halshs-01206597. – Online elérhető: <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01206597/document> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 2.
107. LEBOW, Richard Ned, STEIN, Janice Gross: *Beyond Deterrence*. – In: *Journal of Social Issues*, 1987. 43. évf. 4. sz. – p. 5-71.
108. LEIDNER, B., CASTANO, E., ZAISER, E., GINER-SOROLLA, R.: *Ingroup Glorification, Moral Disengagement, and Justice in the Context of Collective Violence*. – In: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 2010. 36. évf. 8. sz. – p. 1115-1129.
109. LOVAS Andrea Ildikó: *Az Egyiptomi „Arab Tavasz” Vízbiztonsági Perspektívából Rendkívüli Aszály Mint A Tüntetéssorozat Kiváltó Oka?* – In: *Az ELTE TáTK Politikai és Nemzetközi Tanulmányok Intézetének időszaki kiadványa*, 2020. 4. sz. – p. 13.
110. MACK, Raymond W., SNYDER, Richard C.: *The analysis of social conflict – Toward an overview and synthesis*. – In: *Conflict Resolution*, 1957. 1. évf. 2. sz. – p. 212-248.

111. MACKAY, Angus: *Climate and Popular Unrest in Late Medieval Castile*. – In: WIGLEY, T. M., INGRAM, M. J., FARMER, G.: *Climate and History: Studies in Past Climates and Their Impact on Man*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981. – p. 356-376.
112. MACKIE, D. M., SMITH, E. R., RAY, D. G.: *Intergroup Emotions and Intergroup Relations*. – In: *Social and Personality Psychology Compass*, 2008. 2. évf. 5. sz. – p. 1866-1880.
113. MAKUMI, Mwagiru: *Conflict – Theory, Processes and Institutions of Management*. – Nairobi: University of Nairobi, 2006.
114. MARSAI Viktor, HETTYEY András: *Szomália, állami összeomlás és konszolidációs kísérletek Afrika szarván*. Pécs: Publikon, 2013. – p. 76-81.
115. MARSAI Viktor: *A klímaváltozás, Afrika és a migráció*. – Migrációkutató Intézet, 2018. – Online elérhető: <https://www.migraciokutato.hu/2018/02/26/a-klimavaltozas-afrika-es-a-migracio/> (Letöltve: 2021. október 20.)
116. MARSAI Viktor: *A migrációs diskurzus margójára – Afrika mint kibocsátó régió*. – In: *Nemzet és biztonság*, 2016. 4. sz. – p. 96.
117. MARSAI Viktor: *Főnixmadár Afrika Szarván – Az as-Sabáb tevékenysége 2015-2017*. – Bp.: Nemzeti Közszerológiai Egyetem, 2020. – Online elérhető: <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16289/Fonixmadar%20Afrika%20szarvan.pdf?sequence=1> (Letöltve: 2021. október 20.)
118. MARSAI VIKTOR: *Rejtő nyomában – magyar szerepvállalás a Task Force Takubában*. – Stratégiai Védelmi Kutatóintézet. Elemzések, 2021. 21. sz. – p. 11. – Online elérhető: https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzesek_2021_21.pdf
119. MARSAI Viktor: *Szomália mint migrációs kibocsátó*. – Migrációkutató Intézet, 2016. – Online elérhető: <https://www.migraciokutato.hu/2016/12/04/szomalia-mint-migracios-kibocsato/> (Letöltve: 2021. október 20.)
120. MASTERS, Dexter (szerk.), WAY, Katharine (szerk.): *One World or None – A Report to the Public on the Full Meaning of the Atomic Bomb*. – 2007. – Online elérhető: <https://thenewpress.com/books/one-world-or-none> (Letöltve: 2021. október 20.)
121. MENKHAUS, Ken: *Conflict Assessment – Northern Kenya and Somaliland*. – Danish Demining Group, 2014. – p. 16.
122. MOCK, Steven, HOMER-DIXON, Thomas: *The Ideological conflict project theoretical and methodological foundations*. – In: *CIGI papers*, 74. sz. 2015. július. – p. 1.

123. MUIR, Magdalena: *Water Scarcity and Drought Management Plans as Enabling Elements for Achieving the SDGs in West Asia and North African – Conference Paper.* – Calgary: University of Calgary, 2015. – p. 15.
124. MWAGIRU, Makumi: *Conflict in Africa Theory Process.* 2006.
125. NGURARE, T. Elijah: *Dispute Resolution at the international court of justice is a costly enterprise: What is the alternative? An analysis of the 1999 ICJ case between Namibia and Botswana on Kasikili/Sedudu Island.* – In. International Journal of Scientific Research and Innovative Technology, Vol. 5. No. 4. 2018. – pp 39-41.
126. OHLSSON, Leif: *The role of water and the origins of conflict.* – In. OHLSSON, L. (szerk.): *Hydropolitics: Conflicts Over Water as a Development Constraint.* Zed Books, London. 1995. – p. 236.
127. OKUMU, Willis: *Resources and border disputes in Eastern Africa.* – In. Journal of Eastern African Studies, 2010. 4. évf. 2. sz. – p. 279-297.
128. OLAUSSON, Erica, STAFSTÖRM, Caroline, SVEDIN, Sara: *Cultural dimensions in organizations – A study in Tanzania – Master Thesis.* – Lulea: Lulea University of Technology, 2009. – p. 1-8.
129. OMOLO, Nancy: *Gender and climate change-induced conflict in pastoral communities, case study of Turkana in north-western Kenya.* In. AJCR, 2010. 2. sz. – Online elérhető: <https://www.accord.org.za/ajcr-issues/gender-and-climate-change-induced-conflict-in-pastoral-communities/> (Letöltve: 2021. október 20.)
130. OPHULS, William: *Ecology and the Politics of Scarcity – A Prologue to a Political Theory of the Steady State.* – San Francisco: Freeman, 1977. – p. 214-217.
131. PACKENHAM Thomas: *The Scramble for Africa.* – London: Publishers, 1991.
132. PADÁNYI József: *Éghajlatváltozás és a biztonság összefüggései.* – In. Hadtudomány, 2009. 19. évf. 1-2. sz. – p. 33-46. – Online elérhető: https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2009/1_2/033-046.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
133. PADÁNYI József: *Vízkonfliktusok.* – In. Hadtudomány, 2015. 25. évf. 272. sz. – p. 272-284. – Online elérhető: http://real.mtak.hu/31153/1/23_PADANYI_JOZSEF.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
134. PALLETT, John: *Sharing Water In Southern Africa.* – Windhoek: Desert Research Foundation of Namibia, 1997. – p. 121.
135. PARKER, Ron: *The Senegal-Mauritania Conflict of 1989: A Fragile Equilibrium.* – In. The Journal of Modern African Studies, 1991. 29. évf. 1. sz. – p. 155-171.

136. PETŐVÁRI Bence: *A paradigmaváltás esélyei a fejlett országok migrációs politikájában. Doktori (PhD) értekezés.* – Bp.: Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, 2010. – p. 44-45.
137. POMEROY, R., PARKS, J., POLLNAC, R., CAMPSON, T., GENIO, E., MARLESSY, C., HOLLE, E., PIDO, M., NISSAPA, A., BOROMTHANARAT, S., THU HUE, N.: *Fish wars: conflict and collaboration in fisheries management in Southeast Asia.* – In. *Marine Policy*, 2007. 31. évf. 6. sz. – p. 645-656.
138. PRISCOLI Jerry Delli: *Conflict Resolution, Collaboration and Management in International Water Resource Issues.* – Alternative Dispute Resolution Series, Working Paper #6, Washington DC: Institute for Water Resources, U.S. Army Corps of Engineers, 1996. – p. 48; WOLF 1996. – p. 4.
139. PRISCOLI Jerry Delli: *Water and civilization: Conflict, cooperation and the roots of a new eco- realism.* – In. *Proceedings of the Eighth Stockholm World Water Symposium*, 10-13 August 1998, Stockholm, Sweden. 1998. – p. 17.
140. RAPOPORT, Anatol, BORNSTEIN, Gideon: *Intergroup competition for the provision of binary public goods.* – In. *Psychological Review*, 1987. 94. évf. 3. sz. – p. 291-299.
141. REMEK Éva: *Migráció - Európai Unió - Nyugat-Balkán.* – In. BHKK Műhely – Biztonságpolitikai folyóirat. 2016. 1. évf. 1. sz. – p. 3-12. ISSN 2498-5961 – Online elérhető: <http://real.mtak.hu/85320/7/RE.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
142. RESPERGER István, KISS ÁLMOS Péter, SOMKUTI Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban, kis háborúk nagy hatással.* – Bp.: Zrínyi, 2013. – p. 15-16.
143. RESPERGER István: *A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során – Doktori (PhD) értekezés.* – Bp.: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2002.
144. RESPERGER István: *A nemzeti és nemzetközi válságkezelés új megközelítése.* – In. *Szakmai Szemle*, 2016. 14. évf. 3. sz. – p. 112-149.
145. RESPERGER István: *A válságkezelés új megközelítése.* – In. *Hadtudományi Szemle*, 2016. 9. évf. 3. sz. – p. 30-56. – Online elérhető: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00032/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2016_03_030-056.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
146. RESPERGER István: *Az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői.* – In. *Hadtudomány*, 2010. 20. évf. 4. sz. – p. 70.
147. RESPERGER István: *Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok.* – In. *Honvédségi Szemle*, 2017. 145. évf. 1. sz. – p. 24-43. – Online elérhető:

- www.honvedelem.hu/container/files/attachments/61193/az_aszimmetrikus_hadviselesre_adhato_valaszok.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
148. REUBER, Paul: *Conflict Studies and Critical Geopolitics – Theoretical Concepts and Recent Research in Political Geography*. – In. *GeoJournal*, 2000. 50. évf. 1. sz. – p. 37-43.
149. RUNCIMAN, Garry: *Relative deprivation and social justice: a study of attitudes to social inequality in twentieth-century*. – Berkeley: University of California Press, 1966.
150. SALMAN, M. A.: *International Rivers as Boundaries*. – In. *Water International*, 25:4, 2000. – p. 582-583.
151. SCHILLING, Jan Peter, SCHEFFRAN, Jürgen, LINK, P. Michael: *Climate Change and Land Use Conflicts in Northern Africa*. – In. *Nova Acta Leopoldina*, 2010. 112. évf. 384. sz. – p. 173-182. – Online elérhető: <https://www.clisec.uni-hamburg.de/pdf/schilling-scheffran-link-2010.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
152. SHAW Marvin E.: *Group Dynamics – The Psychology of Small Group Behavior*. – McGraw-Hill, 1976.
153. SHERIF, Muzafer, HARVEY, O. J., WHITE, B. Jack, HOOD, William R., SHERIF, Carolyn W.: *Intergroup Conflict and Cooperation – The Robbers Cave Experiment*. The University Book Exchange, 1961.
154. SINGER, Jerome E.: *The Use of Manipulative Strategies – Machiavellianism and Attractiveness*. – In. *Sociometry*, 1964. 27. évf. 2. sz. – p. 128.
155. SMITH Sharon, AL RAWAHI Muthir Saleh Said: *The Blue Nile – Potential for conflict and alternatives for meeting future demands*. – In. *Water International*, 15. sz. 1990. – p. 217-222.
156. STAVENHAGEN, Rodolfo: *Ethnic conflicts, and their impact on International Society*. – In. *International Social Science Journal*, 1991. – p. 117.
157. SUNDBERG, R., MELANDER, E.: *Introducing the UCDP georeferenced event dataset*. – In. *Journal of Peace Research*, 2013. 50. sz. – p. 523-532.
158. SZALKAI Attila: *A kényszermigráció biztonságpolitikai kockázata a 21. század elején*. – In. *Nemzet és Biztonság*, 2010. március. – p. 58-69.
159. SZENES Zoltán: *A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásának fejlődése*. – In. TÁLAS Péter (szerk.), CSIKI Tamás (szerk.): *Magyar biztonságpolitika 1989-2014*. – Bp.: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. – p. 107-126. – Online elérhető: <https://svkk.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/magyar-biztonsagpolitika-1989-2014-original.original.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)

160. SZTERNÁK György, KOÓS Gábor: *A katonai műveletek megvívásának jellemzői napjainkban és a jövőben.* – In. Sereg Szemle: A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság Folyóirata, 2012. 10. évf. 4. sz. – p. 5-18.
161. SZTERNÁK György, KOÓS Gábor: *A korszerű katonai műveletek végrehajtásának technikai háttere.* – In. Hadtudományi Szemle, 2016. 9. évf. 2. sz. – p. 58-72.
162. SZTERNÁK György, TÓTH Sándor: *Gondolatok az összhaderőnemi, többnemzeti katonai műveletekről.* – In. Honvédségi Szemle: A Magyar Honvédség Központi Folyóirata, 2010. 3. évf. 6. sz. – p. 4-9.
163. SZTERNÁK György: *A válságok kialakulása és kezelésük lehetséges módja – Jegyzet.* – Bp.: Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1994.
164. TAJFEL, Henri, TURNER, John C.: *The Social Identity Theory of Intergroup Behavior.* – In. JOST, J. T. (szerk.), SIDANIUS, J. (szerk.): *Political psychology – Key readings*, Psychology Press, 1979. – p. 276-293.
165. TAJFEL, Henri: *Human groups and social categories – Studies in social psychology.* – Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
166. TAKEMURA, Kosuke, YUKI, Masaki: *Are Japanese groups more competitive than Japanese individuals? A cross-cultural validation of the interindividual–intergroup discontinuity effect.* – In. *International Journal of Psychology*, 2007. 42. évf. 1. sz. – p. 27-35.
167. TÁLAS Péter: *A migráció, mint biztonságpolitikai probléma.* – In. *Magyar Tudomány*, 2019. 1. sz. – Online elérhető: https://mersz.hu/dokumentum/matud_398 (Letöltve: 2021. október 20.)
168. TÁLAS Péter: *A nemzetközi terrorizmus trendjei.* – In. *A globalizált világ kihívásai.* – Bp.: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. – Online elérhető: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16247/A_globalizalt_vilag_kihivasai_elektronikus.pdf?sequence=1#page=280 (Letöltve: 2021. október 20.)
169. TARRÓSY István (szerk.), GLIED Viktor (szerk.), VÖRÖS Zoltán (szerk.): *Migráció a 21. században.* – Pécs: Publikon Kiadó, 2016.
170. TRESZKAI Ákos: *A dárfüri vízkonfliktus (2017)* A Nemzet és Biztonság - Biztonságpolitikai Szemle c. folyóirat számára megjelenés céljával befogadott tanulmány.
171. TRESZKAI Ákos: *Security risks in Africa – Water conflicts.* – In. *Defence Review*, 2016. 144. évfolyam, 1. szám. – p. 146-155.
172. TURTON A. R., EARLE A., MALZBENDER D., ASHTON P: *Hydropolitical vulnerability and resilience along Africa’s international waters. Chapter 3.* – In. WOLF, A. T. (szerk.): *Hydropolitical Resilience and Vulnerability along International*

- Waters. – Nairobi: United Nations Environment Program, Report No. UNEP/DEWA, 2006. – p. 58.
173. TURTON, A. R.: *Water and conflict in an African context*. – In. Conflict Trends, 5. sz. 1999. – p. 24-27.
174. ULLMAN, Richard H.: *Redefining Security*. – In. International Security, 1983. 8. évf. 1. sz. – p. 129-153.
175. VAN WYK, J.: *Towards water security in southern Africa*. – In. African Security Review, 1998. 7. évf. 2. sz. – p. 59-68.
176. VARGA Márton: *A Száhel-övezet válsága*. – In. Hadtudomány, 2016. 26. évf. e-szám. – p. 70.
177. VIDA Csaba: *A biztonság és biztonságpolitika katonai elemei – A biztonsági tanulmányok új korszaka*. – In. Nemzetbiztonsági Szemle, 2003. 1. évf. 1. sz. – p. 89.
178. VIDA Csaba: *A biztonságpolitikai leírómátrix (Elméletek, alapok, alkalmazás)*. – In. Hadtudomány, 2011. 21. évf. 4. sz. – p. 36-39.
179. VIDINO, Lorenzo: *Europe's New Security Dilemma*. – Center for Strategic and International Studies the Washington Quarterly, 2009. 32. évf. 4. sz. – p. 61-75. – Online elérhető: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/twq09octobervidino.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
180. WALKER, Lain, MANN, Leon: *Unemployment, Relative Deprivation and Social Protest*. – In. Personality and Social Psychology Bulletin, 1987. 13. évf. 2. sz. – p. 275-283.
181. WALLENSTEEN, Peter: *Food corps as a factor in strategic policy and action*. – In. WESTING, A. H.: *Global Resources and International Conflict – Environmental Factors in Strategic Policy and Action*. – Solna: Stockholm International Peace Research Institute, 1986. – p. 151-155.
182. WHITING, Kate: *This is the state of the climate in Africa - and why it urgently matters to us all*. – In. World Economic Forum, 2021. október 21. – Online elérhető: <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/state-of-the-climate-in-africa/> (Letöltés ideje: 2021. november 22.)
183. WILDSCHUT, T., INSKO, C. A., PINTER, B.: *Interindividual-intergroup discontinuity as a joint function of acting as a group and interacting with a group*. – In. European Journal of Social Psychology, 2007. 37. évf. 2. sz. – p. 390-399.
184. WILKENFELD, Jonathan, YOUNG, Kathleen, QUINN, David, ASAL, Victor: *Mediating International Crises – Cross-National and Experimental Perspectives*. – In. Journal of Conflict Resolution, 2003. 47. évf. 3. – p. 279-301.

185. WIRTH, David: *Climate Chaos*. – In. Foreign Policy, 1989. 74. sz. – p. 10.
186. WOLF, Aaron T.: *Middle East Water Conflicts and Directions for Conflict Resolution*. – 31. sz. 1996. április. – Online elérhető:
<http://www.cgiar.org/ifpri/2020/briefs/number31.htm>. – p. 4. (Letöltve: 2021. október 20.)

JOGSZABÁLYOK

1. 2011. EVI CXIII. TÖRVENY *a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről*. – Online elérhető:
<https://njt.hu/jogszabaly/2011-113-00-00> (Letöltve: 2021. október 20.)
2. EU *belső biztonsági stratégiája – Az európai biztonsági modell felé*. – 2010. – Online elérhető: <http://www.consilium.europa.eu/media/30741/qc3010313huc.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
3. EURÓPAI TANÁCS: *A főképviseelő és az Európai Bizottság dokumentuma az Európai Tanács számára: Éghajlatváltozás és nemzetközi biztonság. S113/08. 2018*. – Online elérhető:
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/HU/reports/99401.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
4. EURÓPAI TANÁCS: *Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás*. – Online elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/climate-change/paris-agreement/> (Letöltve: 2021. november 24.)
5. KORMÁNYHATÁROZAT *Magyarország Nemzetbiztonsági Stratégiájáról*. – 1163/2020. (IV. 21.) – Online elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1163-30-22> (Letöltve: 2021. október 20.)
6. KÖZTÁRSASÁG ELNÖKI HIVATAL: *Magyarország Alaptörvénye*. – Online elérhető: https://www.keh.hu/magyarorszag_alaptorvenye/1515-Magyarorszag_Alaptorvenye&pnr=4 (Letöltve: 2021. október 20.)

EGYÉB FORRÁSOK

1. AFRICAN GREAT LAKES INFORMATION PLATFORM: *Lake Turkana*. – Online elérhető: <https://africangreatlakesinform.org/page/lake-turkana> (Letöltve: 2021. október 20.)
2. ALJAZEERA: *Hydro-economics – Egypt, Ethiopia, and the Nile*. – In. Al-Jazeera, 2017. október. – Online elérhető:

- <https://www.aljazeera.com/programmes/countingthecost/2017/10/hydro-economics-egypt-ethiopia-nile-171022074240615.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
3. ALJAZEERA: *Migingo Island: Africa's „smallest war”*. – In. Al-Jazeera, 2019. február 18. – Online elérhető: <https://www.aljazeera.com/gallery/2019/2/18/migingo-island-africas-smallest-war> (Letöltve: 2021. október 20.)
 4. AL-KADY, Baher: *Egypt weighs impact of Ethiopia's civil war*. – In. Al-Monitor, 2021. november 20. – Online elérhető: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/11/egypt-weighs-impact-ethiopias-civil-war> (Letöltve: 2021. november 24.)
 5. AL-MONITOR: *Egypt to Security Council: Ethiopian dam an 'existential threat'*. – In. Al-Monitor, 2021. július 9. – Online elérhető: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/egypt-security-council-ethiopian-dam-existential-threat> (Letöltve: 2021. november 24.)
 6. ANSA: *Libya – 85 percent of migrants subjected to torture*. – Online elérhető: <https://www.infomigrants.net/en/post/23580/libya-85-percent-of-migrants-subjected-to-torture> (Letöltve: 2021. október 20.)
 7. ARNEY, Jo: *Cornucopian*. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/explore/savingearth/cornucopian> (Letöltve: 2021. október 20.)
 8. ATLAS: *Demographic evolution in Africa: a frenetic population growth*. – Online elérhető: <https://www.atlas-mag.net/en/article/demographic-evolution-in-africa-population-growth-at-a-frenetic-pace> (Letöltve: 2021. október 20.)
 9. BBC NEWS: *Al-Shabab massacres non-Muslims at Kenya quarry*. – In. BBC News, 2014. december 2. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-africa-30288137> (Letöltve: 2021. október 20.)
 10. BBC NEWS: *Kenya bus attack – Al-Shabab claims responsibility*. – In. BBC News, 2014. november 23. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/av/world-africa-30161173>
 11. BBC NEWS: *Mali Attack: More than 130 Fulani villagers killed*. – In. BBC News, 2019. március 24. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-africa-47680836> (Letöltve: 2021. október 20.)
 12. BBC NEWS: *Nigeria Boko Haram: Militants 'technically defeated' – Buhari*. – In. BBC News, 2015. december 24. – Online elérhető: <http://www.bbc.com/news/world-africa-35173618> (Letöltve: 2021. október 20.)

13. BBC NEWS: *Nigeria's Boko Haram pledges allegiance to Islamic State.* – In. BBC News, 2015. március 7. – Online elérhető: <http://www.bbc.com/news/world-africa-31784538> (Letöltve: 2021. október 20.)
14. BBC NEWS: *Paris attacks: Who were the attackers?* – In. BBC News, 2016. április 27. – Online elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34832512>
15. BERKELEY EARTH: *Regional Climate Change – AFRICA.* – Online elérhető: <http://berkeleyearth.lbl.gov/regions/africa#> (Letöltve: 2021. november 24.)
16. BERKELEY EARTH: *TEMPERATURE Report.* – Online elérhető: <http://berkeleyearth.lbl.gov/country-list/> (Letöltve: 2021. november 24.)
17. BUDAPEST WATER SUMMIT: *A Víz Ősszeköt - Budapesti Víz Világtalálkozó.* – 2016. – Online elérhető: https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Hirkozpont/2019_05_03/budapesti_viz_vilagtalalkozo_2016?Page=1 (Letöltve: 2021. október 20.)
18. BUSINESS REPORT: *Ethiopia challenges Sudan, Egypt on use of Nile water.* – In. Business Report, 1998. szeptember 1.
19. BUYONDO, Davis: *Suspected pirates kill four fishermen.* – In. URN, 2016. június 8. – Online elérhető: <https://ugandaradionetwork.com/story/suspected-pirates-kill-four-fishermen> (Letöltve: 2021. október 20.)
20. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: BOTSWANA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/botswana/> (Letöltve: 2021. október 20.)
21. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: CHAD. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/chad/> (Letöltve: 2021. október 20.)
22. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: EGYPT. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/egypt/> (Letöltve: 2021. október 20.)
23. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: ETHIOPIA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ethiopia/> (Letöltve: 2021. október 20.)
24. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: KENYA – In. Central Intelligence Agency Factbook – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kenya/> (Letöltve: 2021. október 20.)
25. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: MALI. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mali/> (Letöltve: 2021. október 20.)

26. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: MAURITANIA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mauritania/> (Letöltve: 2021. október 20.)
27. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: NAMIBIA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/namibia/> (Letöltve: 2021. október 20.)
28. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: SENEGAL. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/senegal/> (Letöltve: 2021. október 20.)
29. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: SOMALIA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/somalia/> (Letöltve: 2021. október 20.)
30. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: SOUTH-AFRICA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/south-africa/> (Letöltve: 2021. október 20.)
31. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: SUDAN. – In. Central Intelligence Agency. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/sudan/> (Letöltve: 2021. október 20.)
32. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: TANZANIA. In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/tanzania/> (Letöltve: 2021. október 20.)
33. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY FACTBOOK: UGANDA. – In. Central Intelligence Agency Factbook. – Online elérhető: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/uganda/> (Letöltve: 2021. október 20.)
34. CLACK, Timothy: *World's worst environmental disaster set to be repeated with controversial new dam in Africa.* – In. The Conversation, 2018. november 18. – Online elérhető: <https://theconversation.com/worlds-worst-environmental-disaster-set-to-be-repeated-with-controversial-new-dam-in-africa-107070> (Letöltve: 2021. október 20.)
35. CLIMATE DIPLOMACY: „*Water coup*” in Lesotho. – In. Climate Diplomacy. – Online elérhető: <https://climate-diplomacy.org/case-studies/water-coup-lesotho> (Letöltve: 2021. október 20.)
36. CLIMATES TO TRAVEL: *Climate – Mauritania.* – In. Climates to Travel. – Online elérhető: <https://www.climatestotravel.com/climate/mauritania> (Letöltve: 2021. október 20.)

37. CLIMATES TO TRAVEL: *Climate – Mali*. – In. Climates to Travel. – Online elérhető: <https://www.climatestotravel.com/climate/mali> (Letöltve: 2021. október 20.)
38. DAILY NATION: *Uganda defends presence on island*. – In. Daily Nation, 2009. április 5. – Online elérhető: <https://www.nation.co.ke/news/1056-557506-k5xotrz/index.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
39. DAILY SABAH: *11 arrested for attack on Turkish mosque in Germany*. – In. Daily Sabah, 2021. december 14. – Online elérhető: <https://www.dailysabah.com/turkey/diaspora/11-arrested-for-attack-on-turkish-mosque-in-germany> (Letöltve: 2021. december 15.)
40. DW: *Berlin Islamist terror attack – A deadly story of failure*. In. Deutsche Welle, 2020. december 18. – Online elérhető: <https://www.dw.com/en/berlin-islamist-terror-attack-a-deadly-story-of-failure/a-55990942>
41. DW: *Eleven dead in suspected far-right attack*. – In. Deutsche Welle, 2020. február 20. – Online elérhető: <https://www.dw.com/en/germany-eleven-dead-in-suspected-far-right-attack/a-52438047>
42. DW: *Turkish guest workers transformed German society*. – In. Deutsche Welle, 2011. október 30. – Online elérhető: <https://www.dw.com/en/turkish-guest-workers-transformed-german-society/a-15489210> (Letöltve: 2021. október 20.)
43. EL-BEHAIRY, Nouran: *Morsi: If our share on Nile water decrease, our blood will be the alternative*. – In. Daily News Egypt, 2013. június 11. – Online elérhető: <https://dailynewsegypt.com/2013/06/11/morsi-if-our-share-of-nile-water-decreases-our-blood-will-be-the-alternative/> (Letöltve: 2021. október 20.)
44. EMCDDA & EUROPOL: *EU Drug Markets – Report*. – 2016. – p. 23.
45. ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Horn of Africa*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/place/Horn-of-Africa> (Letöltve: 2021. november 24.)
46. ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Lake Rudolf-Lake Turkana*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/place/Lake-Rudolf> (Letöltve: 2021. október 20.)
47. ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *NILE RIVER – Climate and Hydrology*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/place/Nile-River/Climate-and-hydrology> (Letöltve: 2021. október 20.)
48. ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Oslo and Utøya attacks of 2011*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/event/Oslo-and-Utøya-attacks-of-2011> (Letöltve: 2021. november 24.)

49. ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Paris attacks of 2015*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/event/Paris-attacks-of-2015> (Letöltve: 2021. november 24.)
50. ENCYCLOPEDIA BRITANNICA: *Southern Africa*. – In. Encyclopedia Britannica. – Online elérhető: <https://www.britannica.com/place/Southern-Africa> (Letöltve: 2021. november 24.)
51. ENSZ jelentés: *Global physical and economic water scarcity*. – Online elérhető: <http://www.un.org/waterforlifedecade/scarcity.shtml> (Letöltve: 2021. október 20.)
52. ENSZ jelentés: *World Population Prospects: The 2017 Revision*. – 2017. – Online elérhető: <https://www.un.org/development/desa/publications/world-population-prospects-the-2017-revision.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
53. ERDÉLYI Ilona: *Vízészletünk csökkenésére és szennyeződésére számíthatunk*. – In. National Geographic, 2016. december 1. – Online elérhető: <https://ng.24.hu/fold/2016/12/01/vizkeszletunk-csokkenesere-es-szennyezodesere-szamithatunk/> (Letöltve: 2021. október 20.)
54. ESCRITT, Thomas: *Twelve charged in Germany with plotting mosque attacks, murders* – In. Reuters, 2020. november 13. – Online elérhető: <https://www.reuters.com/article/us-germany-far-right-charges-idUSKBN27T1JD>
55. EUROPEAN UNION: *EUMM*. – Online elérhető: <https://www.eumm.eu/> (Letöltve: 2021. október 20.)
56. EUROPEAN UNION: *EUNAFOR MED Operation IRINI*. – Online elérhető: <https://www.operationirini.eu/> (Letöltve: 2021. október 20.)
57. EUROPEAN UNION: *Operation*. – Online elérhető: <https://www.euforbih.org/> (Letöltve: 2021. október 20.)
58. EUROPEAN UNION: *Training Mission Mali*. – Online elérhető: <https://eutmmali.eu/> (Letöltve: 2021. október 20.)
59. EUROPOL: *Changes In Modus Operandi Of Islamic State (Is) Revisited*. – 2016. – Online elérhető: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/changes-in-modus-operandi-of-islamic-state-revisited> (Letöltve: 2021. október 20.)
60. EUROPOL: *TESAT jelentés*. – 2021. – p. 12-13 – Online elérhető: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-tesat> (Letöltve: 2021. október 20.)
61. FAO: *Country Files: Tanzania*. – Online elérhető: <http://www.fao.org/3/t0473e/T0473E09.htm> (Letöltve: 2021. október 20.)
62. FAO: *Country Files: Uganda*. – Online elérhető: <http://www.fao.org/3/t0473e/T0473E11.htm> (Letöltve: 2021. október 20.)

63. FAO KENYA: *Information on Fisheries Management in Kenya*. – Online elérhető: <http://www.fao.org/fi/oldsite/FCP/en/ken/body.htm> (Letöltve: 2021. október 20.)
64. FAO: *New Dimensions in Water Security – Water, Society and Ecosystem Services in the 21st Century – FAO Report AGL/MISC/25/2000*. – Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2000.
65. FAO: *Persistent Food Insecurity and Livelihood Crises in the Horn of Africa*. – Nairobi: FAO information Office, 2006.
66. FAO: *The Elimination of Food Insecurity in the Horn of Africa: A strategy for Concerted Government and UN Agency Action*. – In. Final Report, 2000. szeptember.
67. FÖLD NAPJA ALAPÍTVÁNY: *Poszthumus*. – 2015. – Online elérhető: <http://www.fna.hu/hir/poszthumus> (Letöltve: 2021. október 20.)
68. GLOBAL COALITION WORKING GROUPS: *Hungary*. – Online elérhető: <https://theglobalcoalition.org/en/partner/hungary/> (Letöltve: 2021. október 20.)
69. GLOBAL WATER PARTNERSHIP: *Lake Chad Basin*. – Online elérhető: <https://www.gwp.org/en/WACDEP/IMPLEMENTATION/Where/Lake-Chad/> (Letöltve: 2021. október 20.)
70. GONDWANA COLLECTION OF NAMIBIA: *Rivers*. – Online elérhető: <https://namibian.org/nature/rivers/rivers/> (Letöltve: 2021. október 20.)
71. GOODWIN, Matthew: *What Do Europeans Think About Muslim Immigration?* – Chatham House, 2017. február 7. – Online elérhető: <https://www.chathamhouse.org/2017/02/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration> (Letöltve: 2021. október 20.)
72. GOOGLE MAPS: *Lake Chad*. – Online elérhető: <https://www.google.hu/maps/place/Cs%C3%A1dt%C3%B3/@13.0748444,14.2230142,88798m/data=!3m1!1e3!4m2!3m1!1s0x1110f0d2794b9cd9:0xf287fa499e9b3dd4> (Letöltve: 2021. október 20.)
73. GORBACSOV, Mihail: *People/water rights – An essay by Mikhail Gorbachev*. – In. *Civilization*, the Magazine of the US Library of Congress, 2000. október-november. – Online elérhető: http://www.voiceyourself.com/Mikhail_Gorbachev_Water_Essay.html (Letöltve: 2021. október 20.)
74. GUARDIAN, The: *Lagos, coastal cities threatened by forecast rise in sea level*. – Online elérhető: <https://guardian.ng/news/lagos-coastal-cities-threatened-by-forecast-rise-in-sea-level/> (Letöltve: 2021. október 20.)
75. HARLAN, Chico, PITRELLI, Stefano: *A foreign mafia has come to Italy and further polarized the migration debate*. – In *Washington Post*, 2019. június 25. – Online

- elérhető: https://www.washingtonpost.com/world/europe/a-foreign-mafia-has-come-to-italy-and-further-polarized-the-migration-debate/2019/06/25/377cf978-8235-11e9-b585-e36b16a531aa_story.html (Letöltve: 2021. október 20.)
76. HONVÉDELMI MINISZTERIUM: *Kilencedik nemzetként csatlakozna Magyarország az afrikai katonai koalícióhoz.* – Online elérhető: <https://honvedelem.hu/hirek/kilencedik-nemzetkent-csatlakozna-magyarorszag-az-afrikai-katonai-koaliciohoz.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
77. HONVÉDELMI MINISZTERIUM: *Magyarország növeli a békefenntartó szerepvállalását.* – Online elérhető: <https://honvedelem.hu/galeriak/magyarorszag-noveli-bekefenntarto-szerepvallalasi.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
78. HOPKIN, Michael: *Acid Rain still hurting Canada.* – In. *Nature*, 2005. augusztus 10. – Online elérhető: <https://www.nature.com/news/2005/050808/full/050808-10.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
79. HUMAN RIGHT WATCH: *Bring the gun or you'll die – Torture, Rape and other serious Human Right violations by Kenyan Security Forces in the Mendera Triangle.* – 2009. június. – Online elérhető: <https://www.hrw.org/reports/kenya0609web.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 17.
80. HUMAN RIGHTS WATCH: *Ethiopia – Dams, Plantations a threat to Kenyans – Lake Turkana water levels down, further drop expected.* – In. Human Rights Watch, 2017. – Online elérhető: <https://www.hrw.org/news/2017/02/14/ethiopia-dams-plantations-threat-kenyans> (Letöltve: 2021. október 20.)
81. ICJ: *International Court of Justice - Press Communiqué 99/53 - Kasikili/Sedudu Island (Botswana/Namibia).* – International Court of Justice, The Hague, Holland, 1999. december 13. – Online elérhető: <http://www.icj-cij.org> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 2.
82. INFO NAMIBIA: *Climate and Weather of Namibia.* – Online elérhető: <https://www.info-namibia.com/info/namibia-weather> (Letöltve: 2021. október 20.)
83. ISLAMIC RELIEF WORLDWIDE: *Floods in East Africa.* – Online elérhető: <https://www.islamic-relief.org/floods-east-africa/> (Letöltve: 2021. november 24.)
84. KAPLAN, Robert D.: *The Coming Anarchy. How scarcity, crime, overpopulation, tribalism, and disease are rapidly destroying the social fabric of our planet.* – In. *The Atlantic*. 1994. február. – Online elérhető: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/> (Letöltve: 2021.11.24.)
85. KELLY, Michael B., JOHNSON, Robert: *STRATFOR – Egypt is Prepared To Bomb All Of Ethiopia's Nile Dams.* – In. *Business Insider*, 2012. október 13. – Online

- elérhető: <https://www.businessinsider.com/hacked-stratfor-emails-egypt-could-take-military-action-to-protect-its-stake-in-the-nile-2012-10> (Letöltve: 2021. október 20.)
86. KISLEXIKON: *Migráció fogalma* – Online elérhető:
<http://www.kislexikon.hu/migratio.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
87. LAKE CHAD BASIN COMISSION: *About us.* – Online elérhető:
<https://cblt.org/about-us/> (Letöltve: 2021. október 20.)
88. LAKE VICTORIA BASIN: *Climate Adaptation Strategy and Action Plan 2018-2023.* – Online elérhető:
https://www.climatelinks.org/sites/default/files/asset/document/2018_USAID-PREPARED_Lake-Victoria-Basin-Adaptation-Strategy-Action-Plan.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
89. LEGIT: *List of lakes in Nigeria and their location.* – Online elérhető:
<https://www.legit.ng/1138074-list-lakes-nigeria-location.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
90. LUCKHURST, Toby: *Honduras v El Salvador: The football match that kicked off a war.* – In. BBC News, 2019. június 27. – Online elérhető:
<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-48673853> (Letöltve: 2021. október 20.)
91. MAGYARORSZÁGI MUSZLIMOK EGYHÁZÁNAK KÖZÖSSÉGI OLDALA: *Az Iszlám jogrendszer (Saria) fejlődésének állomásai.* – Online elérhető:
<https://iszlam.com/iszlam-az-elet-vallasa/iszlam-jog/item/1648-az-iszlam-jogrendszer-saria-fejlodesenek-allomasai> (Letöltve: 2021. október 20.)
92. MAPS OF WORLD: MALI. – In. Maps of World. – Online elérhető:
<https://www.mapsofworld.com/mali/river-map.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
93. MARGIN, Géraud, MONTCLOS, Marc-Antoine Pérouse de: *Crisis Development – The Lake Chad Region and Boko Haram.* – 2018. augusztus 4. – Online elérhető:
<https://www.afd.fr/sites/afd/files/2018-08-04-37-14/Crisis%20and%20Development.%20The%20Lake%20Chad%20Region%20and%20Boko%20Haram.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.)
94. MAYFIELD, Colin: *Case Study – The Lake Turkana Water Conflict.* – Online elérhető:
http://www.colinmayfield.com/waterhealth/course5/content/concepts/extra/LakeTurkana/LAKE%20TURKANA%20WATER%20CONFLICT_2015.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)

95. MEASURES, Anthony: *What Is PEGIDA?* – Tony Blair Institute for Global Change, 2015. január 14. – Online elérhető: <https://institute.global/policy/what-pegida> (Letöltve: 2021. december 15.)
96. MILITARY ADVISORY BOARD: *National Security and Threat of Climate Change CNA cooperation.* – 2007. – Online elérhető: https://www.cna.org/cna_files/pdf/national%20security%20and%20the%20threat%20of%20climate%20change.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
97. MINURSO: *United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara.* – Online elérhető: <https://minurso.unmissions.org/> (Letöltve: 2021. október 20.)
98. MOHANTY, Abhijit, ROBSON, Kieran, NGUEPING, Samuel, NANDA, Swayam Sampurna: *Climate change, conflict – What is fuelling the Lake Chad crisis.* – In. DownToEarth, 2021. február 23. – Online elérhető: <https://www.downtoearth.org.in/blog/climate-change/climate-change-conflict-what-is-fuelling-the-lake-chad-crisis-75639> (Letöltve: 2021. október 20.)
99. MUHUMUZA, Rodney: *Ethiopians protest US sanctions over brutal Tigray war.* – In. AP News, 2021. május 31. – Online elérhető: <https://apnews.com/article/africa-ethiopia-government-and-politics-afbee66ac235a6333437838082e6be1b> (Letöltve: 2021. november 24.)
100. MWAMBA, Charles: *Mandera Governor Ali Roba Has Survived 5 Attacks.* – In. Kenyans, 2017. május 24. – Online elérhető: <https://www.kenyans.co.ke/news/19353-mandera-governor-ali-roba-has-survived-5-attacks> (Letöltve: 2021. október 20.)
101. MYSERS, Norman: *Environmental security – What’s new and different?* – 2002. – Online elérhető: <http://www.envirosecurity.org/conference/working/newanddifferent.pdf> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 2-3.
102. NASA: *Global Climate Change – Vital Sign of the Planet.* – 2021. – Online elérhető: <https://climate.nasa.gov/vital-signs/global-temperature/> (Letöltve: 2021. október 20.)
103. NATIONS ENCYCLOPEDIA: BOTSWANA. – In. Nations Encyclopedia. – Online elérhető: <https://www.nationsencyclopedia.com/geography/Afghanistan-to-Comoros/Botswana.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
104. NATIONS ENCYCLOPEDIA: CHAD. – In. Nations Encyclopedia. – Online elérhető: <https://www.nationsencyclopedia.com/geography/Afghanistan-to-Comoros/Chad.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
105. NATIONS ENCYCLOPEDIA: MALI. – In. National Encyclopedia. – Online elérhető: <https://www.nationsencyclopedia.com/geography/Indonesia-to-Mongolia/Mali.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

106. NATIONS ENCYCLOPEDIA: NIGERIA – *Climate*. – In. Nations Encyclopedia. – Online elérhető: <https://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Nigeria-CLIMATE.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
107. NATO: *Kosovo Force*. – Online elérhető: <https://jfcnaples.nato.int/kfor> (Letöltve: 2021. október 20.)
108. NEW VISION REPORTER: *Uganda, Kenya, strike deal on Migingo* – Online elérhető: https://www.newvision.co.ug/new_vision/news/1303406/uganda-kenya-strike-deal-migingo (Letöltve: 2021. október 20.)
109. NIGERIAN INFOPEDEIA: *10 Major Rivers in Nigeria*. – Online elérhető: <https://nigerianinfopedia.com.ng/major-rivers-in-nigeria/> (Letöltve: 2021. október 20.)
110. NTEZZA, Michael: *Kenya’s Police Accused of „Eliminating” Radical Muslims*. – In. ChimpReports, 2014. december 9. – Online elérhető: <https://chimpreports.com/kenyas-police-accused-of-eliminating-radical-muslims/> (Letöltve: 2021. október 20.)
111. NUPI jelentés: *Climate, Peace and Security Fact Sheet Mali*. – 2021. május 26. – p. 13.
112. ORSZÁGGYŰLÉS HIVATALA Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság Képviselői Információs Szolgálat: *A honvédség aktuális külföldi katonai missziói*. – In. Infojegyzet, 2020. 62. sz. október 2. Online elérhető: https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_62_honvedsegi_missziok.pdf/9fe7c180-a8a9-8573-c1ed-754bca3e026a?t=1601625018866 (Letöltve: 2021. október 20.)
113. PACIFIC INSTITUTE: *The World’s Water: Information on the World’s Freshwater Resources-Water Conflict*. – Online elérhető: <https://www.worldwater.org/water-conflict> (Letöltve: 2021. október 20.)
114. PARASILITI, Andrew, HAGEDORN, Elizabeth, SNELL, Joe: *The Takeaway: Egypt weighs options on Nile dam as Ethiopia escalates war in Tigray*. – In. Al-Monitor, 2021. augusztus 11. – Online elérhető: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/08/takeaway-egypt-weighs-options-nile-dam-ethiopia-escalates-war-tigray> (Letöltve: 2021. november 24.)
115. PERESTROIKA, FORGOTTEN FACTS: *The three-day war between Nigeria and Chad*. – In. Defense Nigeria, 2017. augusztus 21. – Online elérhető: <https://defensenigeria.blog/2017/08/21/forgotten-facts-the-three-day-war-between-nigeria-and-chad/> (Letöltve: 2021. október 20.)
116. PIVETEAU, Alicia: *The Sahel is a demographic bomb*. – In. Défis Humanitaires, 2019. november 27. – Online elérhető:

- <https://defishumanitaires.com/en/2019/11/27/the-sahel-is-a-demographic-bomb/>
(Letöltve: 2021. november 24.)
117. RANE: *Egypt's Limited Military Options to Stop an Ethiopian Dam Project*. – In. RANE, 2013. június 10. – Online elérhető: <https://worldview.stratfor.com/article/egypts-limited-military-options-stop-ethiopian-dam-project> (Letöltve: 2021. október 20.)
118. RATHA, Dilip: *Keep remittances flowing to Africa*. – Online elérhető: <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2021/03/15/keep-remittances-flowing-to-africa/> (Letöltve: 2021. október 20.)
119. RELIEFWEB: *Hunger season arrives in the Sahel*. – In. Reliefweb, 2021. június 29. Online elérhető: <https://reliefweb.int/report/burkina-faso/hunger-season-arrives-sahel> (Letöltve: 2021. november 24.)
120. REUTERS: *Ethiopia rejects U.S. allegations of ethnic cleansing in Tigray*. – In. Reuters, 2021. március 13. – Online elérhető: <https://www.reuters.com/article/uk-ethiopia-conflict-idUSKBN2B50ES> (Letöltve: 2021. november 24.)
121. SALKIDA, Ahmad: *Africa's vanishing Lake Chad*. – UN, 2012. április. – Online elérhető: <http://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2012/africa%E2%80%99s-vanishing-lake-chad> (Letöltve: 2021. október 20.)
122. SALMONE, Fall Aziz: *Conflict in the Senegal River Valley*. – In. Cultural Survival Quarterly Magazine, 1998. december. – Online elérhető: <https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/conflict-senegal-river-valley> (Letöltve: 2021. október 20.)
123. SCHUETZE, Christopher F.: *Russian is Convicted in Murder of Chechen Man in Berlin Park*. In. The New York Times, 2021. december 15. – Online elérhető: <https://www.nytimes.com/2021/12/15/world/europe/germany-russia-berlin-murder.html> (Letöltve: 2021. december 15.)
124. SIDATT, Haroune: *Volatile Ethnic Conflict in the Sahel*. – In. Center for International Private Enterprise, 2020. november 24. – Online elérhető: <https://www.cipe.org/blog/2020/11/24/volatile-ethnic-conflict-in-the-sahel/> (Letöltve: 2021. november 24.)
125. SIKAINGA, Ahmad: *The World's Worst Humanitarian Crisis – Understanding the Darfur*. – 2009. február. – Online elérhető: <https://origins.osu.edu/article/worlds-worst-humanitarian-crisis-understanding-darfur-conflict> (Letöltve: 2021. október 20.)
126. SOCTA *jelentés 2021*. – p.12. – Online elérhető: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment> (Letöltve: 2021. október 20.)

127. SOUTH AFRICAN GOVERNMENT: *Geography and Climate*. – Online elérhető: <https://www.gov.za/about-sa/geography-and-climate> (Letöltve: 2021. október 20.)
128. STATISTA: *Forecast of the total population of Africa from 2020 to 2050*. – Online elérhető: <https://www.statista.com/statistics/1224205/forecast-of-the-total-population-of-africa/> (Letöltve: 2021. október 20.)
129. TESSEMA, Seleshi: *Egypt working to destabilize Ethiopia, East Africa*. – In. AA, 2021. január 23. – Online elérhető: <https://www.aa.com.tr/en/africa/egypt-working-to-destabilize-ethiopia-east-africa/2120191> (Letöltve: 2021. november 24.)
130. THE STANDARD: *MPs pass motion on UN intervention in Migingo dispute*. – In. The Standard, 2009. május 28. – Online elérhető: <https://www.standardmedia.co.ke/article/1144015304/mps-pass-motion-on-un-intervention-in-migingo-dispute> (Letöltve: 2021. október 20.)
131. THE STANDARD: *Raila Rules Out Military Intervention in Migingo*. – In. The Standard, 2009. április 26. – Online elérhető: <https://www.standardmedia.co.ke/adblock?u=https://www.standardmedia.co.ke/busia/article/1144012547/raila-rules-out-military-intervention-in-migingo> (Letöltve: 2021. október 20.)
132. THIELE, Marlene: *German around the world*. – Online elérhető: <https://www.deutschland.de/en/topic/knowledge/mother-tongue-german-in-42-countries-around-the-world> (Letöltve: 2021. október 20.)
133. TINÇ, Timur: *Divided community with identity problems* – In. Development and Cooperation, 2021. február 9. – Online elérhető: <https://www.dandc.eu/en/article/people-germany-turkish-roots-have-identity-problems-situation-fuelled-turkish-president> (Letöltve: 2021. október 20.)
134. UN Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, Sustainable Development Goals 2030.
135. UN ENVIRONMENT PROGRAMME: *The tale of disappearing lake*. – Online elérhető: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/story/tale-disappearing-lake> (Letöltve: 2021. október 20.)
136. UN OCHA jelentés: *Kenya – Cross Border Conflict*. – 2011. május 12. – Online elérhető: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Full_Report_603.pdf (Letöltve: 2021. október 20.)
137. UN: *Sustainable Development Goals – Goal 6. Ensure access to water and sanitation for all*. – Online elérhető: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/water-and-sanitation/> (Letöltve: 2021. október 20.)

138. UNCC: *The Paris Agreement* – In. UN Climate Change. – Online elérhető: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> (Letöltve: 2021. november 24.)
139. UNEP: *Africa Water Atlas*. – 2010. – p. 326.
140. UNEP: *Africa Water Atlas*. – 2011. – p. 13-14.
141. UNFICYP: *United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*. – Online elérhető: <https://unficyp.unmissions.org/> (Letöltve: 2021. október 20.)
142. UNFPA: *Population Trend*. – Online elérhető: <https://esaro.unfpa.org/en/topics/population-trends> (Letöltve: 2021. október 20.)
143. UNHCR: *Dadaab Update*. – Online elérhető: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/31914> (Letöltve: 2021. október 20.). – p. 1-2.
144. UNHCR: *Global Trend*. – 2020. – p. 39. – Online elérhető: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/60b638e37/global-trends-forced-displacement-2020.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
145. UNHCR: *Operational Data Portal: Refugee Situation – Mali*. – Online elérhető: <https://data2.unhcr.org/en/country/mli> (Letöltve: 2021. október 20.)
146. UNHCR: *Over one million sea arrivals reach Europe in 2015* – 2015. – Online elérhető: <https://www.unhcr.org/news/latest/2015/12/5683d0b56/million-sea-arrivals-reach-europe-2015.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
147. UNHCR: *Refugees in the Horn of Africa – Somali Displacement Crisis*. – Online elérhető: <https://data.unhcr.org/en/situations/horn> (Letöltve: 2021. október 20.)
148. UNICEF jelentés: *2.3 million children in Tigray region of Ethiopia need humanitarian assistance, as thousands flee across border into Sudan*. – 2020. november 19. – Online elérhető: <https://www.unicef.org/press-releases/23-million-children-tigray-region-ethiopia-need-humanitarian-assistance-thousands> (Letöltve: 2021. november 24.)
149. UNICEF: *Water Scarcity*. – Online elérhető: <https://www.unicef.org/wash/water-scarcity> (Letöltve: 2021. október 20.)
150. UNIFIL: *United Nations Interim Force in Lebanon*. – Online elérhető: <https://unifil.unmissions.org/> (Letöltve: 2021. október 20.)
151. UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAMME: *Lake Chad – Almost Gone*. – Online elérhető: <http://www.unep.org/dewa/vitalwater/article116.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
152. UNITED NATIONS PEACEKEEPING: *MINUSCA Fact Sheet*. – Online elérhető: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusca> (Letöltve: 2021. október 20.)

153. UNITED NATIONS PEACEKEEPING: MINUSMA *Fact Sheet*. – Online elérhető: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma> (Letöltve: 2021. október 20.)
154. UNITED NATIONS POPULATION INFORMATION NETWORK: *Population and Water resources* (contrib. by FAO). – Online elérhető: <http://www.un.org/popin/fao/water.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
155. WARGENT, Jason J., JORDAN, Brian R.: *From ozone depletion to agriculture – Understanding the role of UV radiation in sustainable crop production*. – 2013. – Online elérhető: <https://nph.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/nph.12132> (Letöltve: 2021. október 20.)
156. WEATHERBASE: *Kasane, Botswana*. – In: Weatherbase. – Online elérhető: <http://www.weatherbase.com/weather/weather-summary.php?s=592483&cityname=Kasane%2C+North+West%2C+Botswana&units=metric> (Letöltve: 2021. október 20.)
157. WEST AFRICA BRIEF: *West African Population, 1950-2050*. – Online elérhető: <http://www.west-africa-brief.org/content/en/west-african-population-1950-2050> (Letöltve: 2021. október 20.)
158. WMO: *State of Climate in Africa 2020*. – In: World Meteorological Organization, 2021. 1275. sz. – p. 8.
159. WOLF, Aaron T.: *Middle East Water Conflicts and Directions for Conflict Resolution*. – 31. sz. 1996. április. – Online elérhető: <http://www.cgiar.org/ifpri/2020/briefs/number31.htm>. – p. 4. (Letöltve: 2021. október 20.)
160. WORLD ATLAS: *Longest Rivers in Kenya*. – In: World Atlas. – Online elérhető: <https://www.worldatlas.com/articles/longest-rivers-in-kenya.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
161. WORLD ATLAS: *Longest Rivers in Kenya*. – Online elérhető: <https://www.worldatlas.com/articles/longest-rivers-in-kenya.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
162. WORLD ATLAS: *Longest Rivers in Kenya*. – Online elérhető: <https://www.worldatlas.com/articles/longest-rivers-in-kenya.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
163. WORLD ATLAS: *Major Rivers of Tanzania*. – Online elérhető: <https://www.worldatlas.com/articles/major-rivers-of-tanzania.html> (Letöltve: 2021. október 20.)

164. WORLD ATLAS: *Major Rivers Of Uganda*. – Online elérhető:
<https://www.worldatlas.com/articles/the-major-rivers-of-uganda.html> (Letöltve: 2021. október 20.)
165. WORLD BANK GROUP: COUNTRY: MALI. – Online elérhető:
<https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/mali/climate-data-historical>
(Letöltve: 2021. október 20.)
166. WORLD BANK GROUP: *Country: Uganda*. – Online elérhető:
<https://climateknowledgeportal.worldbank.org/country/uganda/climate-data-historical>
(Letöltve: 2021. október 20.)
167. WORLD BANK/LAKE CHAD BASIN COMMISSION: *Appraisal of the Safety of the Tiga and Challawa Gorge dams, Nigera*. – Online elérhető:
<http://projects.inweh.unu.edu/inweh/display.php?ID=1269> (Letöltve: 2021. október 20.)
168. WORLD BANK: ARMED FORCES *personnel total, Kenya*. – Online elérhető:
<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1?locations=KE> (Letöltve: 2021. október 20.)
169. WORLD BANK: *Remarks by World Bank Group MD and CFO Joaquim Levy at Budapest Water Summit*. – 2016. – Online elérhető:
<https://www.worldbank.org/en/news/speech/2016/11/28/remarks-by-world-bank-group-md-and-cfo-joaquim-levy-at-budapest-water-summit-2016> (Letöltve: 2021. október 20.)
170. WORLD POPULATION REVIEW: *Lagos population*. – In. World Population Review, 2021. – Online elérhető: <http://worldpopulationreview.com/world-cities/lagos-population/> (Letöltve: 2021. október 20.)
171. WORLDOMETER: *Africa Population*. – 2021. – Online elérhető:
<https://www.worldometers.info/world-population/africa-population/> (Letöltve: 2021. október 20.)
172. XFOREST: *Mik az erdőirtás következményei?* – 2020. – Online elérhető:
<https://xforest.hu/erdoirtas/> (Letöltve: 2021. október 20.)
173. YOUNGOV: *Migration and immigration*. – Online elérhető:
<https://youngov.co.uk/news/2018/07/17/eurotrack-uk-denmark-finland-and-norway-not-pullin> (Letöltve: 2021. október 20.)

AZ ÉRTEKEZÉSBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AL-SHABAB	Mudzsahedin Ifjúsági Mozgalom
AMIS	African Union Mission in Sudan - Az Afrikai Unió misszió Szudánban
AMISOM	African Union Mission to Somalia - Afrikai Unió szomáliai misszió
ANC	African National Congress – Afrikai Nemzeti Kongresszus
BDF	Botswana Defence Force - Botswanai fegyveres erők
BFV	Bundesamt für Verfassungsschutz - Német Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal
BOKO HARAM	„nyugatosodás bűn”
DDR	Disarmament, demobilisation and reintegration programs – Lefegyverzési, és reintegrációs programok
EBESZ	Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet
ECOMOG	Economic Community of West African States Monitoring Group - A Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közösségét ellenőrző csoport
ECOWAS	Economic Community of West African States - Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
EU ARTEMIS	Operation Artemis in the Democratic Republic of Congo - Artemis hadművelet, a Kongói Demokratikus Köztársaságba, az Európai Unió Erőinek művelet

EU NAVFOR	European Union Naval Force Somalia - Atalanta hadművelet, amely az Európai Unió Szomália haditengerészeti hadművelet
EUFOR	European Union Force - Európai Tanács felügyelete alatt működő nemzetközi haderő
EUFOR RCA	European Union Military Operation in the Central African Republic – Európai Unió Közép Afrikai Köztársasági Misszió
EUFOR RD CONGO	European Union Military Operation in the Democratic Republic Congo – Európai Unió Kongói Demokratikus Köztársasági Misszió
EUMM	European Union Monitoring Mission in Georgia - Európai Unió Grúziai Megfigyelő misszió
EUROPOL	Európai Rendőrségi Hivatal
EUSEC RD CONGO	European Union Mission to Provide Advice and Assistance for Security Sector Reform in the DRC - EU kongói Tanácsadó és Támogató misszió
EUTM MALI	European Union Training Mission in Mali - Európai Unió multinacionális katonai kiképző misszió Maliban,
FAO	Food and Agriculture Organization - Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezet
GDP	Gross domestic product - Bruttó hazai termék
ICSC	International Commission of Control and Supervision in Vietnam - Vietnami Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság
IDP	Internally Displaced Person – belső menekült
IJC	International Court of Justice- Hágai Nemzetközi Bíróság

IOM	International Organization for Migration – Nemzetközi Migrációs Szervezet
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change Éghajlatváltozási Kormányközi Testület
JEM	Justice and Equality Movement - Igazság és Egyenlőség Mozgalom
KFOR	Kosovo Force nemzetközi békefenntartó haderő
LHWPA	Lesotho Highlands Water Project - Lesothói Magasföldi Vízlétesítmény
MEDU	Doctors for Human Rights - Orvosok az Emberi Jogokért
MH	Magyar Honvédség
MINURSO	United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara - ENSZ nyugat-szaharai népszavazási misszió
MINUSMA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission In Mali) - ENSZ mali többdimenziós integrált stabilizációs misszió
MINUSCA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission In The Central African Republic – ENSZ Közép-Afrikai Köztársaság többdimenziós integrált stabilizációs misszió
MISCA	African-led International Support Mission to the Central African Republic - Az afrikai vezetésű Nemzetközi Támogató Misszió a Közép-Afrikai Köztársaságban
MMC	Mixed Migration Center – Vegyes Migrációs Központ
MONUA	United Nations Observer Mission in Angola - ENSZ angolai megfigyelő misszió

MONUC	United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo – ENSZ Kongói Demokratikus Köztársaság Misszió
NASA	National Aeronautics and Space Administration - Nemzeti Repülési és Űrhajózási Hivatal
NATO	The North Atlantic Treaty Organization – Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete
NBS	Nemzeti Biztonsági Stratégia
OCHA	United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - ENSZ Humanitárius Ügyek Koordinációs Hivatala
ONLF	Ogaden National Liberation Front - Ogaden Nemzeti Felszabadítási Front
ONUCI	United Nations Operation in Côte d'Ivoire - ENSZ elefántcsontparti ENSZ és a NATO békefenntartó misszió
ONUMOZ	United Nations Operations in Mozambique – ENSZ Mozambiki Misszió
RENAMO	Mozambican National Resistance – Mozambiki Nemzeti Ellenállás pártja
SADF	South African Defence Force - Dél-afrikai fegyveres erők
SDG	Sustainable Development Goals - ENSZ a Fenntartható Fejlődési Célok 2030 programja
SLM/A	Sudan Liberation Movement/Army - Szudáni Felszabadító Hadsereg/Mozgalom
SOCTA	Serious and Organised Crime. Threat Assessment - súlyos és szervezett bűnözés fenyegetettség értékeléséről szóló jelentés
TE-SAT	Terrorism Situation and Trend Report - A terrorizmus helyzetéről és tendenciáiról szóló európai uniós jelentés

UNAVEM	United Nations Angola Verification Mission - ENSZ Angolai Ellenőrző Missziója békefenntartó misszió
UNDP	United Nations Development Programme – Az ENSZ Fejlesztési Programja
UNEP	United Nations Environment Programme – ENSZ környezetvédelmi Programja
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees – ENSZ Menekültügyi Főbiztossága
UNICEF	United Nations Children's Fund – ENSZ Gyermekalap
UNICYP	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus - Az Egyesült Nemzetek Ciprusi Békefenntartó Erői
UNIFIL	United Nations Interim Force in Libanon – ENSZ Libanoni Békefenntartó Misszió
UNITA	Nemzeti Egység a Teljes Felszabadításért Párt
UNOMIL	United Nations Observer Mission in Liberia - ENSZ libériai megfigyelő misszió
UNOMSIL	United Nations Observer Mission in Sierra Leone) - ENSZ Sierra Leone-i megfigyelő misszió
UNOMUR	United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda) - ENSZ Uganda – Ruanda megfigyelő misszió
UNTAG	United Nations Transition Assistance Group - Egyesült Nemzetek Átmeneti Segítő Csoport
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization – ENSZ közel-keleti békefenntartó misszió
USAID	United States Agency for International Development - Az USA Nemzetközi Fejlesztési Hivatala

WFP

World Food Programme – Világélelmezési Program

WHO

World Health Organization - Egészségügyi Világszervezet

ÁBRÁK, TÁBLÁZATOK ÉS TÉRKÉPEK JEGYZÉKE

Ábrák

1. ábra – Környezeti változások és konfliktusok összefüggései
2. ábra – A globális kihívások hatásai
3. ábra – Afrika népességnövekedése régióként 2021 és 2050 között
4. ábra - A rendelkezésre álló vízkészletek változása régióként 1990 és napjaink között
5. ábra – Az éves átlaghőmérséklet változása Afrikában 1890-től napjainkig
6. ábra – Hőmérsékletemelkedés Afrika régióiban 1960 és 2020 között
7. ábra – NATO Missziók Afrikában
8. ábra – A beadott menekültekérelmek száma 2020-ban

Táblázatok

1. táblázat – Afrikai vízkonfliktusok kategorizálása
2. táblázat – Chatham House felmérése: Mennyire utasítja el a lakosság a migrációt?
3. táblázat - Yougov felmérése Mennyire utasítja el a lakosság a migrációt?

Térképek

1. térkép – Csád-tó körüli konfliktusokban résztvevő országok
2. térkép – Kasikli/Seduku-szigettel kapcsolatos konfliktus résztvevő országai
3. térkép – A lesothói puccs résztvevő országai
4. térkép – Mauritánia és Szenegál vízkonfliktusa
5. térkép – Mali
6. térkép – Kasikli/Seduku-szigettel kapcsolatos konfliktus résztvevő országai
7. térkép – Szudán
8. térkép – A Viktória-tó miatti konfliktus résztvevő országai
9. térkép – A Turkana-konfliktus résztvevő országai
10. térkép – A Mandera háromszögben zajló nomád pásztor konfliktus résztvevő országai

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

Treszkai, Ákos: Nigéria In: Marsai, Viktor; Nagyné, Rózsa Erzsébet (szerk.) Magyarország és Afrika 2018-2025 Budapest, Magyarország: Ludovika Egyetemi Kiadó (2020). pp. 195-208.

Treszkai, Ákos: The River Nile Conflict in the Aspects of Critical Infrastructure Protection In: HONVÉDSÉGI SZEMLE: A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA 148:1 (2020) pp. 41-49.

Marsai, Viktor; Treszkai, Ákos: Radikális iszlamista csoportok az afrikai kontinensen In: Marsai, Viktor (szerk.) Afrika a globalizált világban: Lehetőségek és kihívások, Budapest, Magyarország: Dialóg Campus Kiadó (2019) 302 p. pp. 267-294.

Treszkai, Ákos: The River Nile conflict in the aspects of critical infrastructure protection In: Nyikes, Zoltán szerk. (szerk.) ICCECIP 2019 Abstract book Budapest, Magyarország: Óbudai Egyetem (2019) pp. 37-37.

Treszkai, Ákos: A nyersanyagokért és erőforrásokért folytatott konfliktusok az afrikai kontinensen, In: Marsai, Viktor (szerk.) Afrika a globalizált világban: Lehetőségek és kihívások, Budapest, Magyarország: Dialóg Campus Kiadó (2019) pp. 245-266.

Treszkai, Ákos: Az éghajlatváltozás biztonsági hatásai a szubszaharai térségben In: HONVÉDSÉGI SZEMLE: A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA 147:4 (2019) pp. 65-76.

Treszkai, Ákos: Water Conflicts. Case Study: Lake Chad Conflict In: STRATEGIC IMPACT (ROMANIA) No. 3-4 (68-69) / 2018 pp. 54-62.

Treszkai, Ákos: General Overview of the Consequences of African Water Conflicts In: UKH Journal of Social Sciences 2:2 (2018) pp. 11-18.

Treszkai, Ákos: A „Nyugati nők” radikalizációja és szerepük az Iszlám motiváltságú terrorizmusban, In: FELDERÍTŐ SZEMLE 16:2 (2017) pp. 147-162.

Treszkai, Ákos: The difficulties of potential international mission in Libya In: DEFENCE REVIEW: THE CENTRAL JOURNAL OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES 145:2 (2017) pp. 119-131.

Treszkai, Ákos: Security Risks in Africa: Water Conflicts In: DEFENCE REVIEW:
THE CENTRAL JOURNAL OF THE HUNGARIAN DEFENCE FORCES 144:1
(2016) pp.146-157.